

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIX, Nr. 3—5 - MARTIE — MAI 1980

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIX, Nr. 3 — 5
MARTIE - MAI
1980

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR ADJUNCT :

P. C. Pr. GH. BOGDAPROSTE

C U P R I N S U L

Pag.

REDACȚIA, Realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de Președinte al Republicii Socialiste România	225
---	-----

ANIVERSĂRI

Omagiu Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin

† P. S. VASILE ȚIRGOVIȘTEANUL, Episcop-vicar patriarhal, <i>Popas aniversar</i>	228
Pr. GH. BOGDAPROSTE, <i>Festivitățile celei de a 70-a aniversări a Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN</i>	232
Diac. asist. dr. VIOREL IONIȚĂ, <i>Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin: Contribuții la cunoașterea Bisericii Creștine primare</i>	246
† EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL, Episcop-vicar, <i>Noi sigilii descoperite în Dobrogea (I)</i>	253
Ptof. IORGU D. IVAN, <i>Un episod mai puțin cunoscut din istoria scaunului de Constantinopol: Caterisirea Patriarhului Callist I (1353)</i>	259

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>«Pastorală» la Învierea Domnului, 1980</i>	281
Înalt Prea Sfințitul Antim Nica, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>«Pastorală» la Învierea Domnului</i>	289
Prea Sfințitul Antonie Plămădeală, Episcopul Buzăului, <i>«Pastorală» la Învierea Domnului</i>	294

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. GHEORGHE PASCHIA, <i>La Duminica a V-a din Postul Mare</i>	300
Prof. ADRIAN POPESCU, <i>Cuvînt de laudă la Florii</i>	302
Pr. prof. CONSTANTIN GALERIU, <i>La a doua zi de Paști</i>	306
Pr. NICOLAE CĂNĂNĂU, <i>La Duminica Samarinenții</i>	310
Pr. prof. DUMITRU RADU, <i>La Duminica a VII-a după Paști</i>	314
Pr. prof. C. GALERIU, <i>La Sfînta Treime</i>	318
Pr. vicar OCTAVIAN POPESCU, <i>Să cunoaștem temeinic Sfînta Scriptură</i>	321
Pr. prof. IONESCU DAMIAN, <i>Sfîntul Grigorie Teologul. Preocupări pastoral-duhovnicești</i>	325

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	329
Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Știri Ecumenice</i>	335
REDACȚIA, <i>Conferința teologică interconfesională de la București</i>	339

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

Sfântul Ioan Gură de Aur, <i>Cuvînt de sfătuire către Teodor cel căzut</i> , traducere de Pr. DUMITRU FECIORU	343
Epifanie, Episcopul Ciprului, <i>În Sfînta și Marea Simbădă</i> , traducere de Pr. DAVID POPESCU	370

ARTICOLE ȘI STUDII

Diac. asist. EMILIAN CORNÎȚESCU, <i>Cinstirea Sfinților după Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție</i>	380
Pr. prof. ION D. POPA, <i>Aspecte moral-sociale în predica și viața Sfinților Trei Ierarhi</i>	389
Pr. asist. NICOLAE DURĂ, <i>Reforma liturgică a Conciliului II Vatican și aplicarea ei în Bisericile catolice din Africa</i>	399

DOCUMENTARE

Pr. ILIE GH. DIACONESCU, <i>Un schit necunoscut, Metoc al Mînăstirii Aninoasa la Rica Nouă — Teleorman (1678—1787)</i>	405
Prof. dr. docent GEORGE POTRA, <i>Biserica Săpunarilor sau Scaunele Vechi</i>	408

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Fr. PETRE F. ALEXANDRU, <i>O aniversare binemerită</i>	418
ASISTENT, <i>Sfințirea Bisericii din parohia Prundu-Iltov</i>	421
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii Sfîntul Antonie cel Mare din Municipiul Ploiești</i>	422

ARHIEPISCOPIA TOMIȘULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, vicar administrativ, <i>Din activitatea Centrului eparhial Galați (ianuarie—aprilie)</i>	425
--	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

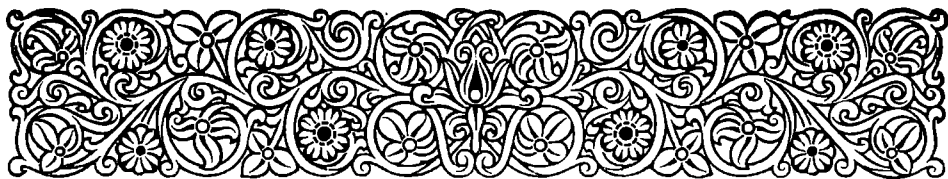
Pr. GH. BOGDAPROSTE, <i>Trecerea la cele veșnice a Prea Sfințitului dr. Antim Angelescu, Episcop-onorar al Eparhiei Buzăului</i>	436
--	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Pr. dr. VICTOR VLĂDUCEANU și Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	453
--	-----

ANEXA

«Pre Tine te lăudăm» (glas VIII) ; «Troparul Sfîntului Nicolae» (glas II) și Condacul Sfîntului Nicolae» (glas III), armonizate de prof. NICOLAE LUNGU	I—XII
--	-------

REALEGEREA DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN FUNCȚIA SUPREMĂ DE PREȘEDINTE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Luna martie a.c. a fost bogată în evenimente politice de mare însemnătate pentru patria noastră.

La 9 Martie țara întreagă a votat candidații Frontului Democrației și Unității Socialiste. În anii care au trecut de la alegerile precedente, în țara noastră s-au îndeplinit mari realizări în toate domeniile : în asigurarea progresului armonios al patriei, în așezarea pe baze moderne a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri ale producției materiale, în creșterea potențialului economic al tuturor județelor, în dezvoltarea învățământului, științei și culturii, în perfecționarea relațiilor de producție și a organizării vieții sociale, în lărgirea democrației socialiste și întărirea autoconducerii muncitorești, în ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

Votul de la 9 Martie, vot al întregii națiuni, a dat expresie, cu o strălucită elocvență, opțiunii poporului român, voinței sale neștrămutate de a acționa, în deplină unitate, pentru materializarea deplină, în toate sectoarele de activitate, a politicii statului nostru.

Țara întreagă a votat, într-o atmosferă de puternică angajare, cu un fierbinte elan patriotic, pentru ca România de azi și de mâine să fie așa cum o dorim, așa cum împlinirile de pînă acum o dovedesc — o țară a progresului multilateral, a dezvoltării dinamice a civilizației socialiste, a democrației și libertății, o țară care își exercită pe arena lumii, cu demnitate și vigoare, un rol prestigios, militînd neobosit pentru ideile cele mai nobile ale păcii, justiției, colaborării și înțelegerii.

La 9 Martie, milioane de alegători, într-o impresionantă unitate în jurul conducerii statului, și-au exercitat dreptul de a alege destinul patriei, un destin edificat zi de zi, lucid și energic, prin fapte de muncă, prin adevărata față de o politică înțeleaptă, profund umanistă, consacrată împlinirii materiale și spirituale ale tuturor fiilor acestui pămînt, edificării unei patrii prospere.

Tot în luna martie, în ziua de 28, în istoria contemporană a patriei noastre s-a înscris o dată de vibrantă și profundă semnificație în conști-

înfa înțregii națiuni. În această zi, Marea Adunare Națională, întrunită în prima sesiune a celei de a VIII-a legislaturi, l-a ales, într-o însuflețitoare și entuziastă unanimitate, dând glas sentimentelor de profundă dragoste și stimă, voinței întregului popor român, pe Domnul Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de Președinte al Republicii Socialiste România. Astfel, pentru a treia oară, reprezentanții țării în marele forum al puterii de stat, în consens deplin cu toți cetățenii patriei, tineri și vîrstnici, au dat expresie unei opțiuni fundamentale și anume ca destinul țării să fie condus de acela care întruchiează în mod strălucit cele mai înalte virtuți ale poporului, militantul neobosit pentru progres, democrație, pace și colaborare internațională, acela care își confundă viața cu viața patriei, eminentul om politic și prestigioasă personalitate a vieții internaționale, care a asigurat României un loc demn în rîndul națiunilor lumii.

Printr-o simbolică și fericită coincidență, în zilele reînvierii Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al țării s-au împlinit 15 ani de cînd cel mai iubit fiu al națiunii se află la conducerea destinului țării. Toți acești ani s-au încheat într-o epocă distinsă, prin spiritul și împlinirile sale, într-o perioadă de maxim avînt patriotic, de strălucite realizări în toate domeniile vieții sociale, ani în care România socialistă și-a afirmat, cu un elan și o vigoare fără precedent, vocația de a trăi în prosperitate, de a acționa lucid și statornic pentru ca lumea de azi și de mâine să fie în mod concret mai dreaptă și mai bună.

Întregul nostru popor vede în activitatea Președintelui Nicolae Ceaușescu un înalt exemplu de slujire cu credință a intereselor naționale, de clarviziune politică și spirit științific în conducerea treburilor, țării și-și exprimă deosebita recunoștință pentru tot ceea ce a realizat și realizează în fruntea statului nostru.

Realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de Președinte al României socialiste conferă întregului nostru popor certitudinea înfăptuirii grandiosului și mobilizatorului program menit să ridice țara pe noi culmi de progres și civilizație socialistă. Realegîndu-l în fruntea țării pe Domnul Nicolae Ceaușescu, deputații Marii Adunări Naționale și-au îndeplinit mandatul de onoare ce le-a fost încredințat de întregul nostru popor.

Cuvîntarea de amplă rezonanță a Președintelui Nicolae Ceaușescu, rostită în fața Marii Adunări Naționale, a reprezentat, în esență, un angajament, o solemnă reafirmare a voinței poporului și a conducătorului său de a face totul pentru ca reperele realizărilor de pînă acum să devină mai trainice și mai ample. Arătînd că activitatea noii legislaturi a Marii Adunări Naționale coincide cu noua etapă de dezvoltare a României, Președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea realizării unei noi calități în toate domeniile de activitate, în primul rînd a unei noi calități a muncii și a vieții întregului nostru popor. În cuvîntare a fost evidențiată necesitatea perfecționării în toate domeniile de activitate, fie că este vorba de sectoarele economice sau de cadrul juridic al societății. Pe linia acestei perfecționări, care vizează ansamblul

resorturilor social-economice și politice ale societății noastre, se impun eforturi consecvente, adoptarea de formule organizatorice corespunzătoare, astfel încât, în înfăptuirea întregii politici interne și externe a țării să se regăsească, în mod plenar, ritmurile înalte de dezvoltare, o nouă calitate, caracterul de reală și largă democrație.

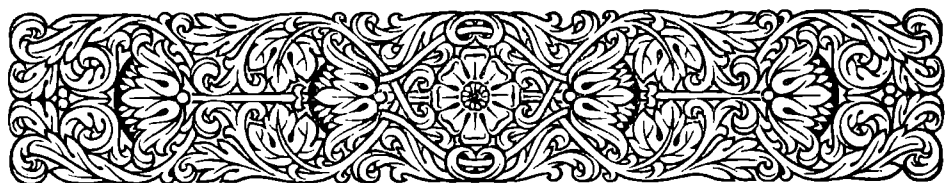
În capitolul de politică externă al cuvântării, Președintele Nicolae Ceaușescu a reliefat poziția statului nostru față de principalele probleme care confruntă omenirea într-o perioadă când asistăm pe plan mondial la accentuarea încordării, la apariția unor noi surse de încordare, care pun în pericol destinderea, pacea și independența națională a popoarelor. În cuvântare s-a arătat că, în ciuda existenței unor factori de perturbare, a tendințelor de reîmpărțire a sferelor de influență, forțele progresiste, antiimperialiste au obținut și obțin succese importante în lupta împotriva vechii politici imperialiste de dominație și dictat. A fost reliefață, de asemenea, importanța realizării unui climat de destindere, securitate și cooperare în Europa și a fost abordată problema necesității dezarmării, arătând că pe continentul nostru se află, după cum se știe, concentrate cele mai puternice forțe militare, armament, inclusiv armament nuclear. Totodată, Președintele Nicolae Ceaușescu a reafirmat că România va depune în continuare eforturi pentru eliminarea decalajelor economice, a subdezvoltării, contribuind substanțial la pregătirea temeinică a sesiunii speciale a O.N.U. consacrată noii ordini economice internaționale.

Ideile de vibrant umanism care structurează întreaga desfășurare a politicii românești, activitatea dinamică de o înaltă principialitate a Președintelui Nicolae Ceaușescu consacrată împlinirii dezideratelor fundamentale ale poporului român, ale tuturor popoarelor, contribuția sa inestimabilă la promovarea păcii, colaborării și înțelegerii între popoare, au căpătat din nou o amplă rezonanță mondială, dovedită prin mesajele transmise imediat după realegerea sa în funcția de Președinte ale Republicii de către șefi de state, conducători de partide și organizații politice, reprezentanți ai vieții publice de peste hotare.

De pe toate meridianele au fost transmise calde felicitări, urări de noi succese și toate aceste mesaje ale prieteniei și respectului au evidențiat, în modul cel mai pregnant, prestigiul de care se bucură România socialistă pe plan mondial, prestigiu la a cărui edificare a avut și are o majoră contribuție de semnificație istorică Președintele Nicolae Ceaușescu, eminentul militant politic care a transformat aspirațiile națiunii noastre în realități vii ale socialismului românesc.

Biserica noastră strămoșească a împărtășit pe deplin bucuria întregii națiuni cu prilejul realegerii în înalta funcție de Președinte al Republicii a celui mai iubit fiu al patriei, Domnul Nicolae Ceaușescu.

REDAȚIA

OMAGIU PRA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN

POPAS ANIVERSAR

Cu rugăciuni de mulțumire către Părintele ceresc pentru bogatele daruri revărsate din belșug peste viața și strădania credincioșilor Bisericii noastre pe calea mântuirii și pentru înmulțirea anilor Prea Fericitului Părintelui nostru Iustin întiiistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, au întâmpinat ierarhii, clerul și credincioșii ziua de 5 martie anul acesta, când sărbătorim cu aleasă bucurie duhovnicească aniversarea a 70 de ani de viață ai Prea Fericirii Sale.

Chemat să conducă destinele Bisericii noastre și dispunând de o profundă și temeinică cunoaștere a rolului Bisericii în timpurile noastre, Prea Fericirea Sa ajunge la această binecuvântată aniversare înconjurat de toți fiii Bisericii noastre cu sentimente de stimă, respect și recunoștință pentru rîvna în lucrarea de zidire sufletească a credincioșilor și pentru zelul depus în păstrarea dreptei credințe.

Înzestrat de Dumnezeu cu alese daruri, valorificate printr-o muncă stăruitoare și îndemnat de o profundă și luminată conștiință patriotică, personalitatea Cîrmuitorului Bisericii noastre, a profesorului teolog și a ierarhului se înscrie cu nume de prestigiu în afirmarea activității slujitoare a Bisericii, care își îndeplinește misiunea sa teologică în timpurile noastre.

Însușindu-și din tinerețe o temeinică pregătire teologică și generală, profesor teolog în timpul celor două decenii cît a predat Noul Testament la Facultatea de teologie din Varșovia, Cernăuți, Suceava și Bucureșit a fost apreciat unanim printr-o teologie bogată în informare, cu discernămint critic, claritate și spirit de sinteză, dar și ca un exeget autentic al contextului istoric în care Biserica noastră își îndeplinește lucrarea mîntuitoare. Numai o astfel de teologie ancorată în realitățile sociale ale vremurilor noastre, duce la concluzii corecte care răspund nevoilor de totdeauna ale credincioșilor.

Textele biblice și patristice despre pace și muncă, care se alătură lucrării «Ierarhia bisericească în epoca apostolică», sînt un preambul

Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin Moisescu,
la aniversarea celor 70 de ani de viață

pentru ceea ce va fi activitatea ierarhului în strădania sa de aplicare a învățaturii divine în cadrul îndatoririlor sociale.

Continuînd cu devotament exemplul iluștrilor înaintași ierarhul cărturar cu aleasă pregătire teoretică, dar și cu o bogată experiență a nevoilor Bisericii noastre, aplică în aria largă a slujirii de mitropolit al Ardealului și apoi al Moldovei, toate îndatoririle care l-au impus atât în ce privește îndrumarea credincioșilor încredințați spre păstorie, cât și privitor la rolul de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române în organismele internaționale intercreștine și de luptă pentru pace.

Activitatea de ierarh a Prea Fericirii Sale, manifestată cu energie și înțelepciune în lucrări care îmbrățișează cele trei laturi ale puterii bisericești, se înscrie cu alese și bogate roade în ogorul Bisericii și neamului nostru.

Cuvîntările, pastoralele și îndemnurile adresate credincioșilor, cuprinzătoare ca fond, înmiresmate de duh biblic, vădesc căldura părintească, inima largă și iubitoare precum și înțelepciunea înfiistătorului Bisericii noastre. Din ele respiră duhul îndemnului statornic pentru credincioși de a păzi dreapta credință, de a viețui după porunca Mîntuitorului și de a fi gata spre tot lucrul cel bun și jertfelnic pentru binele obștesc. Fără îndoială că aceste îndemnuri izvorăsc atât din trăirea creștină în conformitate cu imperatiile învățaturii creștine, cât și din condițiile noi de viață ale poporului nostru, din elanul și hărnicia lui oglindite în marile realizări obținute.

Receptiv la pulsul epocii noastre, Conducătorul destinelor Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Iustin, înzestrat cu calități rare și experiență bogată, blînd, perspicace, caracterizat cu o înaltă personalitate ecumenistă cu solida formație teologică și bisericească, conduce cu mâini sigure și încercate cîrma Bisericii strămoșești. Ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre îl înconjoară cu profundă stimă și entuziasm, fiindcă prin strădania Prea Fericirii Sale în slujirea cu vrednicie a credinței străbune, corespunde pe deplin așteptărilor și aspirațiilor lor.

Profesorul teolog și mitropolitul de ieri cu o bogată experiență la catedră, dublată de o profundă cunoaștere a realităților vieții religioase, ajuns la cîrma Bisericii noastre și fiind confruntat cu multitudinea problemelor pe care le ridică activitatea pastorală a Bisericii, își îndreaptă atenția spre învățămîntul teologic. Prin grija Prea Fericirii Sale învățămîntul teologic a dobîndit noi cadre didactice cu temeinică pregătire de specialitate cîștigată în țară și peste hotare.

S-a reluat o problematică esențială pentru teologia noastră, anume a cursurilor și manualelor pentru învățămîntul teologic universitar și seminarial.

Dorind să dea o nouă orientare formării viitorilor clerici ai Bisericii noastre, Prea Fericitul a revizuit programele analitice ale disciplinelor de învățămînt predate în școlile noastre teologice, programele cursurilor de îndrumare misionară și pastorală destinate preoțimii, precum și tematica conferințelor de îndrumare misionară a clerului. Revistele biseri-

cești centrale și mitropolitane sînt orientate să publice articole și studii necesare preoțimii în desfășurarea activității misionare și pastorale.

Operele Sfinților Părinți traduse în limba română pentru nevoile clerului și ale Bisericii în general sînt în curs de tipărire. Prin grija Prea Fericirii Sale se continuă lucrarea de reparare a locașurilor de cult deteriorate în cutremurul din martie 1977. Unele planuri, cum este cel al construcției unui nou Institut teologic în București și a edificiului unui centru ecumenic aici, se află în perspectivă imediată de realizare.

Chibzuind împreună cu Sf. Sinod și cu organele Centrale de conducere bisericească la cerințele credincioșilor români din țară și de peste hotare, viața bisericească cunoaște în timpul Prea Fericitului Patriarh Iustin evenimente care se înscriu cu alese împliniri în loc de frunte.

Pentru a întări unitatea de credință și simțire românească a fiilor Bisericii noastre aflați peste hotare și pentru a ține permanent vie conștiința apartenenței lor de Biserică-mamă și Patria străbună Prea Fericitul se îngrijește de asistența lor religioasă prin trimiterea de preoți și cîntăreți cît și prin înzestrarea lor cu tot ce e necesar pentru buna desfășurare a cultului religios. Noi parohii românești au fost înființate, iar altele sînt în curs de înființare. În parohiile din străinătate deja existente se construiesc locașuri de cult proprietate a comunității din care unele ca cele din Australia și Noua Zeelandă urmează a fi sfințite în cursul acestui an.

Pe plan extern se desfășoară o largă activitate ecumenistă pentru păstrarea și cultivarea bunelor relații cu celelalte Biserici creștine și cu organizațiile intercreștine mondiale pentru sprijinirea aspirațiilor lumii contemporane, pentru apropiere, colaborare și pace între oameni și popoare.

În înțelegere cu celelalte Biserici Ortodoxe s-a făcut un nou pas important în Biserică noastră prin hotărîrea de a se inaugura dialogul teologic oficial ortodoxo-romano-catolic. De asemenea, s-au continuat, lărgit și adîncit contactele Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte confesiuni creștine. În toate aceste contacte și dialoguri teologice deschiderea ecumenică a Bisericii noastre sub conducerea înțeleaptă a Prea Fericitului Patriarh Iustin s-a împletit cu exigența doctrinară.

O deosebită atenție se acordă Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene și Conferinței Creștine pentru Pace, unde reprezentanții Bisericii noastre expun pozițiile și principiile de care este călăuzită teologia românească în problemele ecumenice și cele care preocupă lumea contemporană.

Privitor la relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte religii menționăm consultația academică dintre teologii români cu reprezentanții Comitetului Evreiesc Internațional de la Institutul teologic din București, anul trecut, care s-a desfășurat sub semnul apropierii dintre oameni și popoare, al iubirii și respectului reciproc.

Principiile călăuzitoare pe viitor și ale strădaniilor Prea Fericirii Sale în fruntea Bisericii noastre rezultă din îndemnurile pe care le adresa la începutul acestui an preoțimii capitalei, cînd le spunea: «Țineți nestins

focul sacru al misiunii preoțești propovăduind dreapta credință, slujind și îndrumând pe credincioși în duhul dragostei și al iubirii de aproapele.

Fiți păstrători ai tradițiilor bisericești și ai datinilor străbune care au adunat întotdeauna pe credincioșii noștri în jurul altarelor Bisericii și al altarului Patriei.

Fiți mesageri ai culturii și spiritualității românești și ai unității de neam și țară.

Faceți-vă pildă vie păstorităilor prin viața morală a fraților voastre și a familiilor fraților voastre.

Răspundeți totdeauna cu dăruire și elan tuturor chemărilor Sfântului Sinod spre binele Sfintei noastre Biserici și al Patriei noastre dragi pe care cu toți o dorim mereu înflorind.

Într-un cuvânt, așa cum zice Apostolul, «Fiți treji în toate... faceți lucru de evanghelist, slujba voastră faceți-o deplin» (II Tim. IV, 5).

La acest popas aniversar din viața Prea Fericitului Patriarh Iustin, mulțumind lui Dumnezeu pentru belșugul de daruri cu care a binecuvîntat obștea Bisericii Ortodoxe din România, îl rugăm pentru înmulțirea anilor și a puterilor de muncă ale Întîistătorului Bisericii noastre spre noi și alese împliniri în păstrarea și îmbogățirea tezaurului credinței noastre strămoșești și a slujirii strădaniilor spre mai bine a fiilor poporului român.

Întru mulți și fericiți ani,
Prea Fericite Părinte Patriarh !

† VASILE TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop-vicar patriarhal

FESTIVITĂȚILE CELEI DE A 70-A ANIVERSĂRI A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN

În ziua de 5 martie a.c., cu emoții copleșitoare, ierarhi, clerici și ostenitori din cadrul Patriarhiei Române și Arhiepiscopiei Bucureștilor au sărbătorit solemn pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, cu prilejul aniversării zilei de naștere.

La orele 12, în Paraclisul Patriarhal s-a săvârșit slujba Te-Deum-ului de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și a celorlalți invitați la festivitate.

După serviciul divin, la care s-au înălțat rugăciuni de mulțumire Bunului Dumnezeu pentru binefacerile acordate Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin în cei 70 de ani de viață, în holul Palatului Patriarhal a avut loc o recepție la care au participat: membrii Sfințitului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; șefii cultelor religioase din România; reprezentanți ai învățământului teologic ortodox universitar și seminarial; preoți consilieri de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, profesori de teologie, foști colegi cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și alți invitați.

Festivitatea a fost onorată de prezența Domnului Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor, însoțit de Dl. director dr. Ion Popescu, Dl. director Eugen Munteanu, Dl. director-adjunct Iulian Sorin și alți colaboratori ai domniei sale.

Rînd pe rînd, toți cei prezenți în holul Palatului Patriarhal au felicitat călduros pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, urîndu-i sănătate, viață îndelungată și puteri sporite de muncă în ogorul binecuvîntat al Bisericii noastre străbune.

Zeci de coșuri cu flori, simbol al respectului și al dragostei pentru cel sărbătorit, împodobeau sala Palatului Patriarhal. La locul cel mai de cinste era așezat coșul cu flori trimis Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin de către Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, pe a cărui carte de vizită se puteau citi următoarele:

«Vă adresez calde felicitări și cele mai bune urări de viață îndelungată, multă sănătate, putere de muncă și fericire, cu ocazia celei de a 70-a aniversări a zilei de naștere.

La mulți ani !»

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a mulțumit oaspeților care l-au felicitat, întretînîndu-se cu fiecare într-o atmosferă de mare bucurie spirituală.

La orele 14 cei prezenți au fost invitați la agapa frățească dată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin cu prilejul acestui moment aniversar.

În cadrul agapei frățești unii dintre oaspeți au rostit alese cuvântări, în care s-au elogiat diferite aspecte din viața și activitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Seria cuvântărilor a fost deschisă de înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei. Vorbind în numele Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, I.P.S. Sa a rostit următoarea cuvântare :

Domnule Președinte,
 Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
 Prea iubiți conducători de culte,
 Distinși comeseni,

Frumos și plăcut sufletului nostru este popasul de astăzi, când iubirea și respectul pentru Prea Fericitul Patriarh Iustin ne-au adunat să înălțăm rugăciuni fierbinți către Atotțiitorul și milostivul Dumnezeu că l-a dăruit Sfintei noastre Biserici strămoșești drept învățind cuvântul adevărului Său. Izvorită din părtășia noastră la bucuria aniversării zilei de naștere, la cununa anilor binecuvântați de psalmist, prezența noastră vrea să talmăcească recunoștința tuturor fiilor și slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române pentru rîvna apostolică și truda neobosită cu care Prea Fericirea Sa vislește la cirna vieții noastre bisericești.

Prea Fericirea Voastră,

De aici, de pe amvonul marilor răspunderi la care «Duhul Sfint v-a chemat să păstoriți Biserica lui Dumnezeu», întoarcerea la timp, la obîrșie și la leagănul copilăriei, la strălucirea de aur în care aceasta a înmugurit și a deschis cele dintii priviri către zările vieții, inundă de bună seamă sufletul cu sfinte emoții. Năvala nepotolită a amintirilor scumpe și, mai ales, a cadrului ținuturilor natale, cu frumusețile neîntrecute ale vetrei părintești, cu chipurile părinților, fraților și ale tuturor acelorora cu care primii pași s-au făcut și nevinovatele bucurii s-au trăit, pun stăpînire pe întreaga ființă în asemenea împrejurări. Și care alt moment din viață ar putea să le readucă pe toate acestea cu toată frumusețea și gingășia lor, mai viu și mai puternic decît aceste clipe aniversare, unice în viață ?

Să ne fie îngăduit să vă însoțim, la acest început de primăvară, spre a ne desfăta privirile și inima de frumusețile ținuturilor muscelele; de acel leagăn al credinței strămoșești, al datinilor și cîntecelor străbune; de acele locuri pline de istorie și de ctitorii voievodale, de fapte eroice și afirmare românească, de dîrzenie, de muncă și de omenie. Gîndind la acestea, ne amintim cît de pilduitor mărturiseați odinioară, cînd pășeați către scaunul arhieresc : «Că ostendind în ogorul Sfintei noastre Biserici nu m-am desprins niciodată de realitățile vieții, izolîndu-mă în atmosfera atît de ispititoare a cărții, ci mi-am rotit mereu privirile în jurul meu, în mediul de la țară din care am pornit și mai tîrziu în mediul orașelor!». Ancorat în aceste realități izvoritoare de încredere și de ideal, ați străbătut calea anevoioasă a dobîndirii unei temeinice cul-

turi teologice și ați urcat curînd treptele slujirii catedrei universitare în țară și peste hotare.

Căutător al adevărurilor sfinte, V-ați dăruit puterea de muncă și iscusința tălmăcirilor din graiul părinților Bisericii, strădaniei de îmbogățire a operelor teologice atît de necesare slujitorilor sfințelor noastre altare. De la îmbunătățitul în virtute, Evagrie Ponticul, cel plin de învățătură, de la marii dascăli și ierarhi ai Ortodoxiei și pînă la operele lui Varlaam și Dosoftei, sau la chipurile voievozilor noștri, ați înzestrat teologia românească și deopotrivă întreaga Ortodoxie cu lumini și atitudini doctrinare și patriotice de mare actualitate. Mai presus de toate, ați ostenit în studiul și tilcuirea Cuvîntului lui Dumnezeu, pătrunzînd «cît mai adînc în marea taină a învățaturii Domnului nostru Iisus Hristos», împletind în acest chip activitatea îndelungată ca profesor în învățămîntul teologic universitar. Șirurile de studenți, acum preoți, ierarhi și demnitari bisericești, mărturisesc, pe drept cuvînt, că poartă «în suflete, dragostea de adevăr, de muncă și de dreptate», pe care le-ați sădit temeinic în anii de slujire a catedrei.

Agonisita spirituală, bogată și variată, cultura și erudiția, îmbinate cu o rară putere de muncă cu care sînteți hărăzit, aveau să dobîndească dimensiuni noi din treapta de ierarh de frunte al Bisericii noastre. Așa se face, că alegerea și apoi primirea Prea Fericirii Voastre în Sfîntul Sinod a constituit «o zi de mare bucurie», deoarece «în rîndurile lui intră», după cum remarca atunci regretatul de pioasă memorie Patriarh Justinian, «o personalitate care va putea contribui cu luminile ei științifice, teologice, canonice și dogmatice, la rezolvarea problemelor generale bisericești ale Ortodoxiei românești».

Roadele strădaniilor depuse în fruntea Bisericii din Transilvania, din Moldova și de aproape trei ani ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române mărturisesc că ați înscris pagini luminoase în viața noastră bisericească. Înalta concepție teologică despre prezența și rolul Ortodoxiei în lume, deschisă «structural progresului», importanța pe care o acordați ecumenismului și legăturilor dintre toate Bisericile creștine și confesiunile religioase definesc Biserica noastră ca pe o ramură viguroasă a Bisericii ecumenice. La înaltele tribune ale conferințelor creștine mondiale, de pe amvoanele catedralelor patriarhale, ca și la adunările închinat păcii ați adus mesajul luminos al Bisericii și teologiei românești, îndreptat, totdeauna, spre apropiere, înțelegere între oameni și popoare.

Prea Fericite,

Popasul de astăzi dobîndește încă o deosebită semnificație datorită importantului eveniment politic, patriotic și cetățenesc al alegerilor de la 9 martie a.c. Ca un buchet de bucurii Vă înfățișăm și cu acest prilej, entuziasmul cu care slujitorii și credincioșii Bisericii noastre trăiesc, împreună cu toți fiii patriei, sentimentul participării lor la ja-

lonarea viitorului țării. Într-un climat de înaltă responsabilitate ei sprijină cu fermitate înfăptuirea istoricelor hotărâri privitoare la înălțarea întregii vieți românești pe noi culmi de civilizație și de cultură.

Știm că alături de grija pentru Biserică și pentru toți fiii ei, Vă este tot atât de scumpă slujirea poporului nostru, sprijinirea muncii lui avântate. De aici au izvorit gândurile din frumoasa cuvîntare rostită la cel de al II-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, cînd ați spus: «Urmînd plida strămoșilor noștri, care îngemănau credința cu dragostea de glia românească, rugăciunea cu munca și drepturile fi-rești cu datoriile obștești, ne vom strădui și noi, potrivit cu nevoile vremurilor de acum, să ne facem părtași la opera de zidire a *României celei noi*, la zidirea *României socialiste*, la zidirea *României fericite*».

Vă sîntem recunoscători pentru această măiestrie de suflet și de inimă cu care dați glas atât de fidel, în toate împrejurările, convingerilor și aspirațiilor care însuflețesc întreaga obște dreptmăritoare pe care o arhipăstoriți. Totdeauna, acest cuvînt, este valabil, dar mai cu osebire acum îl rostim în această zi aniversară, scumpă Prea Fericirii Voastre și deopotrivă nouă tuturor, cei prezenți și toți cei în numele cărora vorbim. Esența aniversării o descifrăm, drept aceea, nu în trecerea timpului, nu în numărul anilor, ci trecerea prin timp, cu străbaterea unui drum prin timp, cu vredniciile înscrise în acest timp. Sînt strădaniile cu roadele lor, sînt înfăptuirile și inițiativele pe care le dăruieți Bisericii și Patriei.

De aceea, înălțăm rugăciuni către Mîntuitorul Hristos să Vă binecuvînteze El cununa anilor, să Vă dăruiască lungimi de zile în fruntea Sfintei noastre Biserici și să Vă hărăzească bucuria altor și mărețe împliniri pentru slava Bisericii Ortodoxe Române, pentru bucuria tuturor fiilor ei și pentru înălțarea scumpei noastre Patrii.

Întru mulți și fericiți ani Prea Fericite Patriarh !

În continuare a luat cuvîntul Mgr. Francisc Augustin, conducătorul Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București.

Aducînd urările de bine și sănătate ale credincioșilor pe care-i păstorește, vorbitorul a scos în evidență contribuția Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin de-a lungul anilor, la rezolvarea multor probleme de interes bisericesc și ecumenic, în vederea apropienii și colaborării dintre confesiunile creștine și celelalte religii.

Referindu-se la aportul Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române pe tărîm obștesc, Mgr. Francisc Augustin a spus în încheiere: «Sînteți pentru noi și pentru credincioșii pe care-i păstoresc un viu exemplu de propovăduitor al păcii și înțelegerii dintre oameni și popoare, precum și dintre bisericile noastre. Înțelegem să fim alături de Prea Fericirea Voastră în toate acțiunile pe care le întreprindeți pentru binele nostru, al țării și pentru pace în lumea întreagă. Dumnezeu să vă ajute».

Înalt Prea Sfințitul Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, luînd cuvîntul, a vorbit în numele tuturor credincioșilor ortodocși români de peste hotare, exprimînd dragostea și devotamentul lor față de Biserica-mamă și țara de origine.

Vorbind despre respectul, prețuirea și dragostea fiască de care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin se bucură în sinul tuturor parohiilor ortodoxe române de peste hotare, I.P.S. Nicolae Corneanu a subliniat grija deosebită pe care Prea Fericirea Sa o poartă acestor parohii, contribuind astfel la bucuria unității noastre în credință și simțire românească, în care dragostea de Dumnezeu și văpaia dragostei de țară, alcătuiesc împreună o comunitate spirituală, comunitatea noastră românească și ortodoxă.

La sfârșit, I.P.S. Nicolae Corneanu a felicitat călduros pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, asigurându-l că toți fiii Bisericii Ortodoxe Române, care din binecuvântate pricini s-au stabilit pe meleaguri străine, sînt vrednici moștenitori ai tezaurului de credință ortodoxă, îmbinind fericit dragostea de Biserică cu dragostea de neam și de glia strămoșească.

În numele Federației Comunităților Evreiești din R. S. România a luat cuvîntul Dr. Moses Rosen, șef-rabin al Cultului Mozaic.

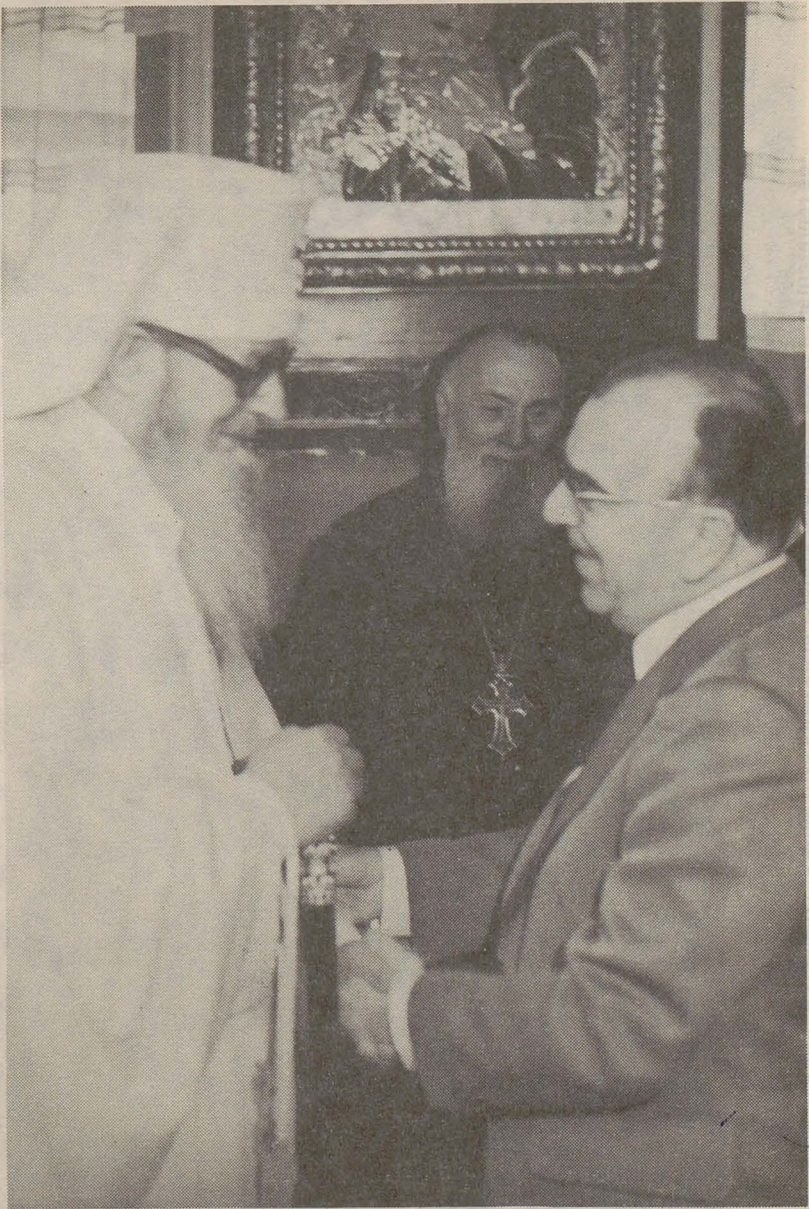
Mărturisind că pentru Eminența Sa este o deosebită cinste de a participa la sărbătoarea Bisericii Ortodoxe Române, care de fapt este și a cultelor din țara noastră, Eminența Sa, Dr. Moses Rosen a remarcat prestigiul de care se bucură Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, atât pe plan intern cît și extern, ca propovăduitor al păcii, al dreptății, al dragostei și înțelegerii dintre oameni și popoare, prestigiu cîștigat prin toate acțiunile Prea Fericirii Sale în întîlnirile ecumenice internaționale și locale.

În încheiere, Eminența Sa a spus: «dați-mi voie să depun o mică mărturie, care arată prestigiul și patriotismul Prea Fericirii Voastre. Este vorba de discursul pe care l-ați ținut la Conferința F.D.U.S. cînd am văzut atenția de care vă bucurați și am ascultat gîndurile frumoase și sentimentele nobile pe care le-ați exprimat în cuvîntarea ținută... Iată de ce, la 9 martie voi avea un motiv în plus de a da votul nostru Părintelui Patriarh, prietenului și fratelui nostru. Multă sănătate și realizări frumoase. La mulți ani!».

Eminența Sa Albert Klein, Episcopul Bisericii Evanghelice C.A. din R. S. România, a exprimat recunoștința clerului și credincioșilor acestei biserici, pentru deschiderea, înțelegerea și colaborarea pe care Biserica Ortodoxă Română le arată, în ultimele trei decenii celorlalte culte din țara noastră. Evidențiind dragostea frățească cu care clerul și credincioșii ortodocși înțîmpină pe reprezentanții Bisericii Evanghelice C.A. oriunde se întîlnesc, Eminența Sa a spus: «a fost astfel deschisă, în acest drum de peste 30 de ani, calea pentru o nouă înțelegere reciprocă și colaborare frățească spre binele bisericilor și al patriei noastre. Dar această sporire înseamnă pentru noi și o spornire spirituală. Am început să ne îmbogățim și noi din tezaurul sfințelor liturghii ortodoxe, al rugăciunilor și al înțelepciunii Sfinților Părinți păstrat de Biserica Ortodoxă, tezaur care astăzi face parte din baza spirituală a Mișcării Ecumenice. Sîntem impresionați de intensitatea vieții în Hristos și de căldura dragostei ce radiază din aceste mărturii. De aceea, Vă rog, Prea Fericirea Voastră, să ne permiteți să vedem și pe viitor în Biserica Ortodoxă Română sora mai mare cu care dorim să preamărim în comun numele Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh. Întru mulți ani fericiți!».

În unele credincioșilor ortodocși de pe meleagurile clujene, a vorbit înalt Prea Sfințitul Teofil, Arhiepiscopul Clujului, Vadului și Feleacului.

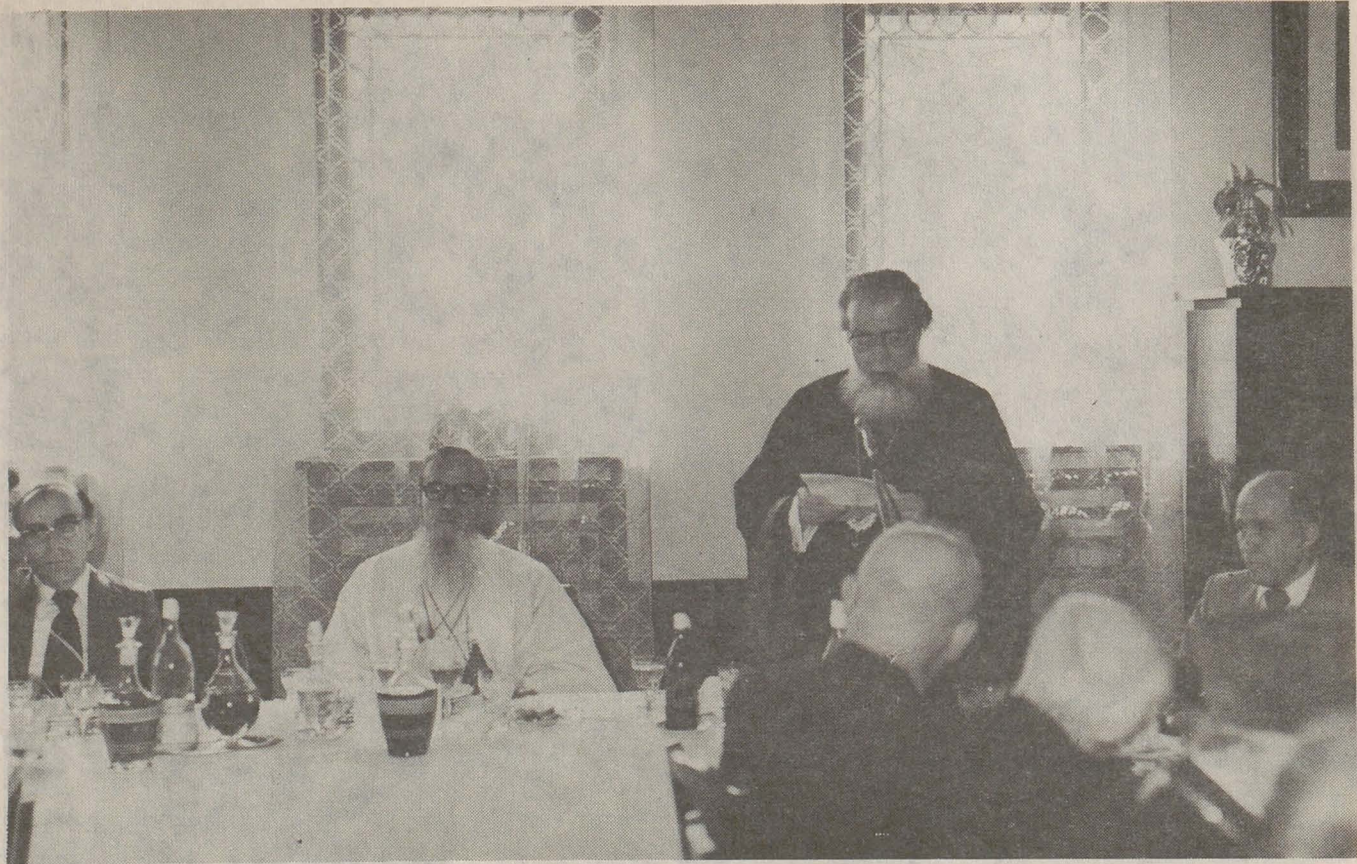

DI. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, felicită pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin Moisescu, cu prilejul aniversării vârstei de 70 de ani de viață

Prea Fericirea Sa Dr. Iustin Moisescu, înconjurat de membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de reprezentanții Departamentului Culturii și de către șefii cultelor religioase din țara noastră

Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei vorbind în numele Sf. Sinod al

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bib.sinod.ro>

Biserica Ortodoxă Română

Înalt Prea Sfințitul Nicolae, Mitropolitul Banatului, rostind cuvîntarea în numele credincioșilor ortodocși

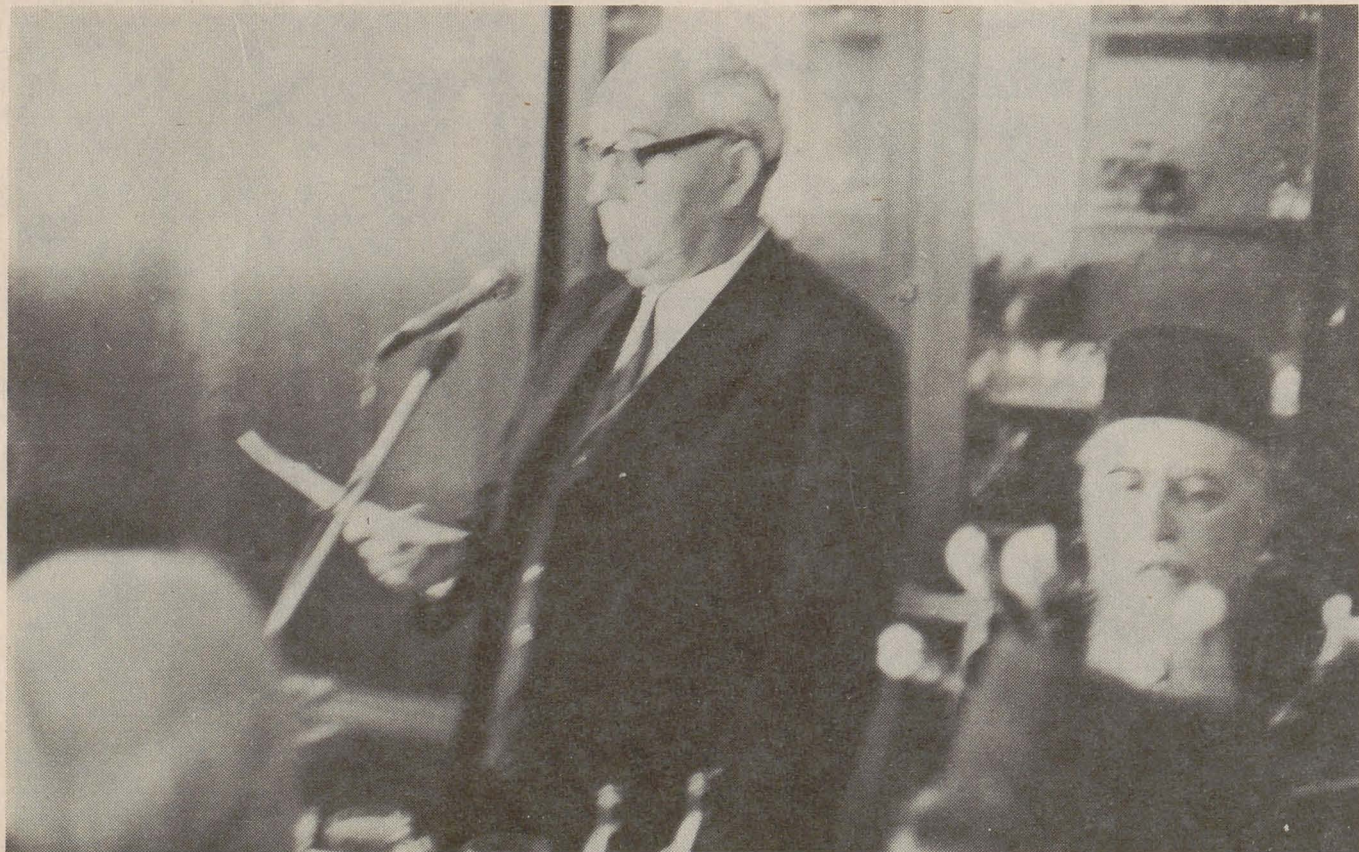
Dr. Moses Rosen, Șef-rabin al Culturii Mozaitice din P. S. România, rostind cuvîntarea

DI. Episcop Albert Klein vorbind în numele Bisericii Evanghelice C. A.—Sibiu

DI. Episcop Laszlo Papp, conducătorul Bisericii Reformatice din Oradea, în timpul cuvîntării

DI. Episcop Kovacs Lajos <https://biblioteca.digitala.ccl.ro/Biblioteca/Biblioteca-Diocese/Biblioteca-Diocese> Mitariene din țara noastră

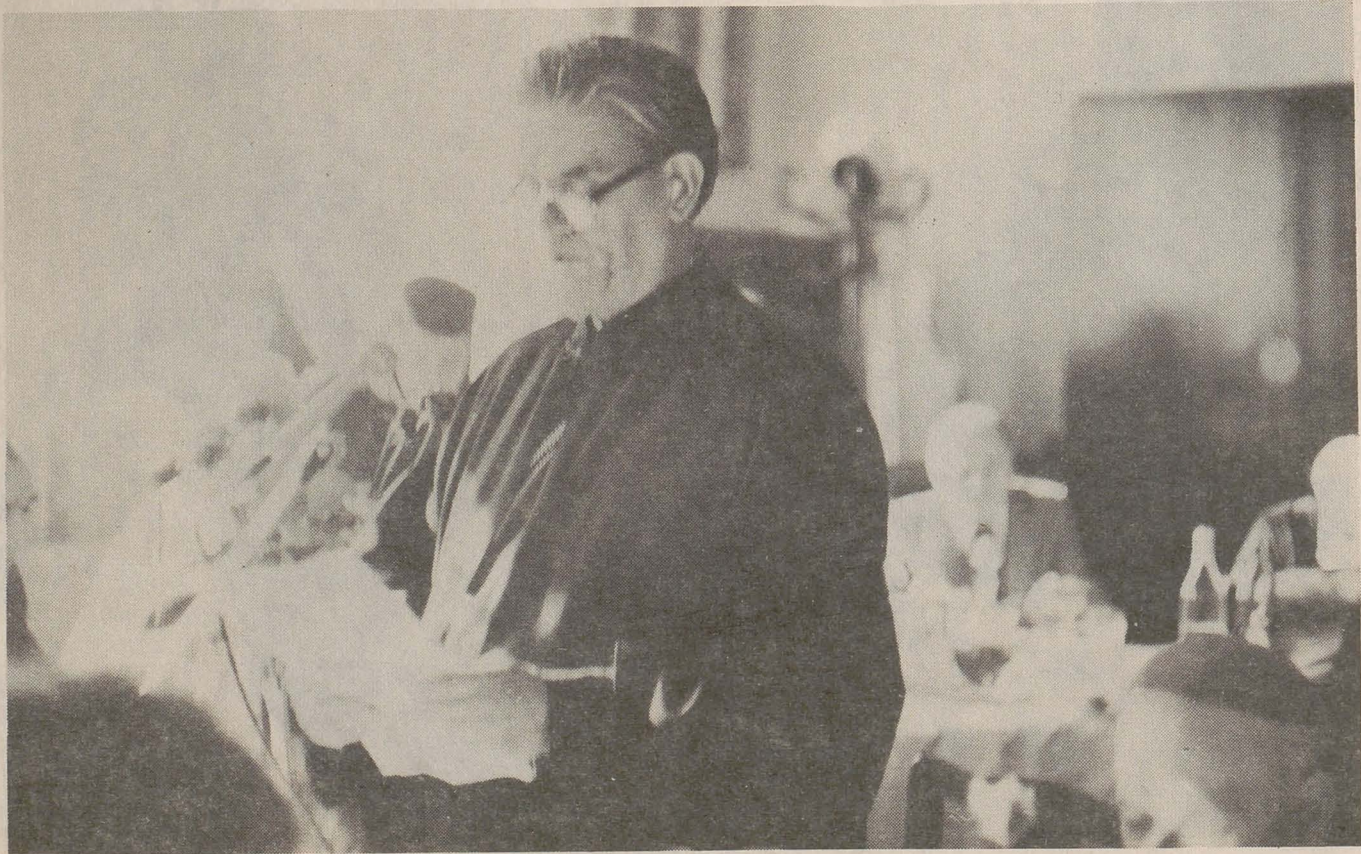
DI. Muftiu Mehmet Iacob, Conducătorul Culturii Wuzhu
<https://biblioteca-digitala.ro> <https://biblioteca-digitala.ro>

DI. Dumitru Popa, Președintele Culturii Adventist de ziua a 7-a, rostindu-și cuvîntarea

Înalt Prea Sfințitul Nicolae Mladin rostind cuvîntarea în numele clerului și credincioșilor

Înalt Prea Sfințitul Nestor, Mitropolitul Olteniei aducând omagiu activității Prea Ferricitului Părinte
Patriarh Iustin în slujba păcii

I.P.S. Sa a scos în evidență contribuția Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la acțiunile concrete și eficiente în opera de consolidare și întărire a Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Dintre acestea s-au amintit tipărirea de cărți și articole privind situația bisericilor ortodoxe transilvănene, ajutoare acordate pentru construcția de noi biserici sau pentru cele în reparații, dotații pentru case parohiale etc.

«Oricînd și oriunde a fost nevoie și v-am solicitat, a spus în încheiere I.P.S. Teofil, ați răspuns cu bunătate, înțelegere și dragoste părintească, fapt pentru care vă mulțumim și rugăm pe Bunul Dumnezeu să vă hărăzească ani mulți și fericiți cu binecuvîntată arhipăstorie».

În numele Eparhiei Reformate Oradea a vorbit, Eminența Sa, Episcopul Laszlo Papp, trecînd în revistă bilanțul celor mai semnificative realizări ale Conducătorului Bisericii Ortodoxe Române în serviciul Bisericii și pentru promovarea bunelor relații dintre cultele religioase din R. S. România.

Exprimîndu-și nădejdea că și în viitor marele sărbătorit va spori numărul de împliniri pe plan bisericesc și obștesc, vorbitorul a spus printre altele: «aș dori să-mi exprim urările cele mai sincere, referitoare la acei ani, mai bine-zis la acele decenii, pe care Prea Fericirea Sa mai are să le îmbogățească cu roadele binecuvîntate ale slujirii sale.

Nu doresc deloc să fac cu acest prilej solemn nici o cabală demodată; totuși mă opresc puțin la numărul 7, care se află înzecit în vîrsta Prea Fericirii Sale. Știm foarte bine că numărul 7 în lumea biblică e un număr sfînt. Nu mă opresc acum la mai multe aspecte legate de acest număr, de exemplu, la cele șapte stele, la cele șapte sfeșnice de aur, la cele șapte epistole (Apoc. 1 și 2) etc. Aleg unul singur, și anume acela care e exprimat de prorocul Isaia și care — să zicem așa — caracterizează sfințenia Duhului lui Dumnezeu prin cele șapte însușiri ale sale, vorbind așa la capitolul 11, versetul 2: «...se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei-credințe, Duhul care a purtat-o, a îndrumat-o, a însuflețit-o și în decursul deceniilor trecute slujirea Prea Fericirii Sale, să fie și pe mai departe sprijinul suprem al Prea Fericirii sale în așa fel, încît tinerelea spiritului său bogat să se reînnoiască zi cu zi, datorită efectului binecuvîntat al Duhului».

La sfîrșitul cuvîntării, Eminența Sa, Episcopul Laszlo Papp a urat Prea Fericitului Părinte Iustin puteri sporite de muncă, cu noi realizări bisericești și obștești în interesul adîncirii ecumenismului local și în interesul mulțumirii și fericirii personale.

Eminența Sa Kovacs Lajos, Episcopul Bisericii Unitariene din R. S. România, lînd cuvîntul, a remarcat, printre altele, relațiile frățești existente între Biserica pe care o păstorește și Biserica Ortodoxă Română. «Biserica noastră — a spus Eminența Sa — îndeosebi în cele trei decenii și jumătate din urmă, beneficiază de aportul, sprijinul și dragostea binevoitoare a Bisericii Ortodoxe și a conducătorilor cei mai de seamă ai acestei Biserici, care reprezintă majoritatea covîrșitoare a populației Patriei noastre. Deja predecesorul meu, episcopul Kiss Elek, a întreținut relații călduroase frățești cu răposatul patriarh Iustinian, amintirea căruia o păstrăm cu drag, care a

oferit întotdeauna ospitalitate cordială ori de câte ori episcopul nostru s-a deplasat în capitală pentru rezolvarea treburilor sale oficiale.

Și eu, începînd de la alegerea mea în funcția de episcop, în ultimii ani ai vieții patriarhului Justinian am beneficiat de această ospitalitate călduroasă și beneficiaz de aceasta și pe mai departe, de cînd încrederea generală a ridicat pe Prea Fericirea Voastră în funcția cea mai înaltă a Bisericii Ortodoxe. Pentru această ospitalitate manifestată fără întrerupere, cu ocazia acestei sărbători fericite, îmi exprim cele mai profunde recunoștințe și mulțumiri. Constituie o adevărată sărbătoare pentru mine ori de câte ori pot să fiu prezent la masa Patriarhului, în înalta societate a celorlalți conducători, mitropoliți și episcopi ai Bisericii Ortodoxe.

Îmi amintesc cu plăcere că, deja cu 44 ani în urmă, pe cînd Prea Fericirea Voastră ați fost studentul Facultății Romano-Catolice a Universității din Strassbourg, iar eu eram studentul Facultății Protestante al aceleiași universități, am fost în cunoștință și ne-am întîlnit de mai multe ori. Pe durata celor 44 ani, decurși de atunci, Prea Fericirea Voastră, folosindu-Vă de o vastă cunoștință teologică și de limbă, prin activitatea binecuvîntată de misionar, manifestată atît în țară cît și peste hotare, ați devenit, în adevăratul înțeles al cuvîntului, discipol al lui Hristos, efectuînd o slujire prodigioasă în folosul Bisericii, poporului și Republicii noastre Socialiste.

În încheiere, vorbitorul a spus: «în persoana Prea Fericirii Voastre felicit pe cîrmuitorul înțelept și cu suflet nobil și de o autoritate impresionantă, atît ca pe colegul de odinioară, cît și ca Patriarh, cu reverență sinceră, cu grațitudine și dragoste creștinească, la această aniversare, rugînd pe Dumnezeu cel Providențial, Tatăl nostru cel Bun, ca să Vă binecuvînteze încă mulți ani în șir cu sănătate bună, putere de muncă, spre binele Bisericii, al poporului dreptcredincios și al Patriei noastre Socialiste. La mulți ani!».

• Credincioșii Cultului Musulman din R. S. România au fost reprezentați la acest popas aniversar de către Dl. Muftiu Mehmet Iacob.

Plecînd de la citatul biblic, «*cît e de bine și cît e de frumos a locui trații împreună*», conducătorul Cultului Musulman a subliniat faptul că aniversarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin este o sărbătoare pentru toate cultele religioase de pe străvechile meleaguri românești și aceasta datorită faptului că de trei decenii și jumătate toate cultele din R. S. România își desfășoară activitatea într-o atmosferă de dragoste și respect reciproc, participînd activ la toate acțiunile obștești, menite să ducă la pacea și bunăstarea locuitorilor Patriei noastre.

Dl. Dumitru Popa, Președintele Cultului Adventist de Ziua a șaptea, vorbind în numele credincioșilor acestui cult, ai Cultului Baptist, ai Cultului Penticostal și ai Cultului Creștin după Evanghelie din România, a spus printre altele: «glasul reprezentanților cultelor noastre auzit astăzi și aici, constituie un simbol al realităților relațiilor statornicite în țara noastră între culte, realități ce izvorăsc, ca o consecință logică, din principiile promovate în România Socialistă de politica statului nostru în materie de culte din ecumenismul practic local, la care o contribuție de seamă a avut-o Biserica Ortodoxă și Patriarhul ei de astăzi, Prea Fericitul Părinte Iustin Moisescu.

Sărbătorim astăzi pe teologul eminent, pe distinsul cărturar cunoscut la fel de bine în țară și peste hotare prin activitatea sa de continuator al iluștrilor slujitori

pe care Biserica Ortodoxă Română i-a avut și care au jucat un rol proeminent în viața Bisericii Ortodoxe ca și a istoriei și culturii patriei noastre. Sărbătorim pe conducătorul clarvăzător și pe patriotul cu largi orizonturi, pe animatorul și continuatorul unor frățești înțelegeri și colaborări între Cultele din țara noastră, spre binele tuturor celor ce se închină viului Dumnezeu și slujesc interesele patriei străbune, «pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit și cu totul destoinic pentru orice lucrare bună», așa cum glăsuia marele apostol Pavel.

În încheiere, Dl. Dumitru Popa, exprimându-și bucuria că, atât domnia sa cât și cei în numele cărora a luat cuvîntul, sînt prezenți la acest moment aniversar, a adresat urări de sănătate, viață îndelungată și prosperă Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

A luat, în continuare, cuvîntul Prea Sfințitul Vasile Coman, Episcopul Oradiei, care a pus în lumină multiplele calități de «magister sapiens» și de «rector spiritualis» ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care conduce cu profundă înțelepciune clerul și credincioșii Bisericii noastre în slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor.

În numele ostenitorilor din cadrul instituțiilor de învățămînt teologic din cadrul Bisericii Ortodoxe Române a rostit un cuvînt de omagiere, P.C. arhid. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu.

Făcînd o incursiune în activitatea didactică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin desfășurată la Varșovia, Suceava și București, vorbitorul a spus: «ca profesor ne-ați oferit tuturor un minunat exemplu de felul cum trebuie să-și împlinească dascălul de teologie aleasa sa chemare. Cursurile pe care le-ați predat, ca și studiile și lucrările publicate, s-au caracterizat prin înalta lor ținută științifică și prin largul și profundul ecou al problemelor de actualitate, al frământărilor și nevoilor vieții credincioșilor, care s-au resimțit în ele.

Grija aceasta pentru legarea învățămîntului teologic de viață, de realitățile imediate pe care le trăiește Biserica, ați avut-o și după ce ați ajuns, în calitate de mitropolit al Ardealului și apoi al Moldovei și Sucevei, oblăduitor direct al celor două instituții de învățămînt de la Sibiu și Neamț. O simțim pe deplin și astăzi cînd vegheați cu inimă de părinte, la buna desfășurare a procesului de învățămînt din Patriarhia Română.

Am reținut cu toții hotărîrea Prea Fericirii Voastre, formulată programatic cu ocazia instalării la cîrma Bisericii noastre strămoșești, de a canaliza eforturile profesorilor și autorităților bisericești spre pregătirea unor preoți care să fie la înălțimea vremurilor pe care le trăim.

Ne îngăduim să reamintim aici, cu tot respectul, cuvintele pe care le-ați rostit atunci:

«Pentru ca Biserica să-și poată îndeplini misiunea sa, avem nevoie de preoți vrednici. Ea trebuie să contribuie la rezolvarea problemelor pe care țara le are și pe care poporul le cere... De aceea nu pregătim și nu vom pregăti, în școlile noastre de teologie, preoți nelegați de glia românească. Avem nevoie de preotul care trăiește în mijlocul credincioșilor, care ascultă de glasul pămîntului, care are ochii ațintiți la popor și care dorește și caută să-i ajute. Facem în lucrarea noastră, ceea ce Mîntuitorul a făcut prin întruparea Sa, ca omul să fie ridicat la Dumnezeu.

Constatăm astăzi cu satisfacție că aceste cuvinte ale Prea Fericirii Voastre n-au rămas doar un punct dintr-un program teoretic, ci ele s-au concretizat în măsuri imediate și de o deosebită însemnătate.

Prin purtarea de grijă a Prea Fericirii Voastre, Institutetele și Seminariele noastre teologice își desfășoară activitatea în condiții din ce în ce mai bune. Ele se află antrenate cu tot elanul în lucrarea de colaborare ecumenică promovată și încurajată îndeaproape de Prea Fericirea Voastră».

În continuare, părintele rector Constantin Voicu a prezentat, în detalii, câteva din înfăptuirile mai de seamă din ultimul timp ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pe linie de învățămînt, dintre care amintim :

- completarea, prin concurs, cu cadre specializate a catedrelor de conferențiar, lector și asistent de la cele două Institute teologice de la București și Sibiu;
- revizuirea programelor analitice pentru fiecare obiect de studiu, în sensul adaptării lor la preocupările misionar-pastorale ale Bisericii noastre;
- reeditarea, în parte, a manualelor pentru Institutele și Seminariele teologice etc.

În final, vorbitorul a spus : «Prin tot ceea ce gîndiți și înfăptuiți, Vă simțim, Prea Fericite Părinte Patriarh, mereu prezent în lucrarea și strădaniile noastre, sesizăm în orice măsură pe care o adoptați, dragostea de părinte bun, cu care ne înconjurăți, grija ca prin tot ceea ce facem să slujim Biserica, Patria și lumea în care trăim.

Recunoscători fiindu-vă pentru îndrumările înțelepte și pentru dotările ce le hărăziți cu părintească generozitate învățămîntului nostru teologic, cu adîncă smerenie Vă rugăm să binevoiți a primi, Prea Fericite Părinte Patriarh, expresiunea holăririi noastre ferme de a Vă asculta în orice împrejurare cu devotament exemplar și de a aduce la îndeplinire integral programele de studii și de educație prin care aspirăm cu toții să devenim fii buni ai Bisericii noastre străbune și cetățeni devotați Patriei noastre prospere, Republica Socialistă România.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh».

Ca fost coleg de școală cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, părintele profesor onorar Ioan Rămureanu, de la Institutul teologic universitar București, a evocat momente din viața Prea Fericirii Sale de pe cînd era elev la Seminarul «Patriarhul Miron» de la Cimpulung-Muscel. Încă de pe atunci, amintea vorbitorul, Prea Fericirea Sa s-a dovedit a fi cel mai bun dintre cei mai buni. Preocupat mereu de studiu, sobru, bun și înțelept, era pentru noi ceilalți elevi un exemplu de viață morală și dăruire pentru școală. Îmi amintesc că în 1924, patriarhul Miron, otitorul Seminarului, venit într-o vizită la Seminar, în cadrul unei cuvîntări pe care ne-a ținut-o, ne-a spus : «dea Dumnezeu ca unul dintre voi să ajungă pe scaunul meu de la București». Și iată că acea precizie a răposatului patriarh s-a împlinit în persoana Prea Fericirii Voastre.

În prezent sînteți unul dintre cei mai mari patriarhi ai Bisericii Ortodoxe. Guvernul grec v-a dat cea mai înaltă decorație pentru activitatea depusă în slujba Bisericii și a oamenilor, de aceea zic că sînteți un mare Patriarh al Bisericii Ortodoxe.

În continuare, vorbitorul a conturat prestigiul de care se bucură Prea Fericitul Părinte pe plan panortodox și ecumenic, urindu-i la sfârșit: «să ajungeți să aveți realizări și mai mari și mai depline spre slava sfintei noastre Biserici strămoșești. Mulți și fericiți ani!».

A luat apoi cuvântul înalt Prea Sfințitul Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, care a spus: am descins aici din toate colțurile țării pentru a da glas sentimentelor de bucurie și dragoste frățască ce le nutrim față de Întiul stătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, căruia Bunul Dumnezeu i-a hărăzit frumoasa vîrstă de 70 de ani.

Viața nu se măsoară cu numărul anilor ci cu faptele săvîrșite de prestigioasa personalitate a sărbătoritului de astăzi, căci cum spuneam cu altă ocazie, valoarea nu așteaptă ca vîrsta s-o măsoare. Venind spre București mă gîndeam cu emoție că sînt mesagerul credincioșilor și clerului de pe frumoasele plaiuri ale Transilvaniei, care transmit omagiul lor Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin exprimîndu-și recunoștința față de cel ce cu 24 de ani în urmă își începea activitatea de ierarh în fruntea Mitropoliei Ardealului. Neștearsa amintire pe care o păstrează preoții și credincioșii transilvăneni Prea Fericirii Sale mă îndeamnă să-i adresez invitația de a trece încă odată munții pentru ca împreună, ierarhi, cler și credincioși, să înălțăm rugăciuni de mulțumire către Bunul Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să trăim uniți în sinul aceleiași Biserici Ortodoxe Române păstrătoare fidelă a dreptei credințe și a tradițiilor moștenite de la marii noștri înaintași (...).

Înalt Prea Sfințitul Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, luînd cuvîntul, a elogiat activitatea laborioasă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pusă în slujba păcii și înțelgerii dintre oameni și popoare, ca reprezentant al Bisericii noastre în organizațiile creștine internaționale și anume: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor Europene.

«Mesajul păcii în lumina căruia V-ați orientat strădaniile vieții, remarca I.P.S. Sa, constituie un izvor de bogată și rodnică inspirație pentru noi, un exemplu și îndemn puternic de fermă angajare și a noastră în slujirea păcii. Oriunde ați reprezentat Biserica noastră ați binevestit pacea izvorită din dragoste și întemeiată pe dreptate, pacea care este cheazăsie sigură a vieții ferice pe pămînt, pacea care este darul împăcării fiecăruia dintre noi cu Dumnezeu și al împăcării între noi oamenii. Prea Fericirea Voastră sinteți unanim recunoscut ca un reprezentant strălucit al Bisericii Ortodoxe Române, animat de nobilele idealuri ale păcii și înțelgerii între Biserici și popoare, militant statornic pentru pace. Ca urmare a acestei îndreptățite recunoașteri vi s-a conferit Medalia Consiliului Mondial al Păcii, cu prilejul celei de a XXV-a aniversări a Mișcării Mondiale pentru Pace».

La sfîrșit I. P. S. Mitropolit Nestor a felicitat călduros pe Arhipăstorul nostru, exprimîndu-și profunda admirație și neînmuritul respect pentru rîvna pilduitoare prin care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a devenit neobositul binevestitor și apărător al păcii, bunul de mare preț și condiție a vieții prezente și a viitorului pentru dreptmăritorii creștini, pentru fiecare dintre semenii noștri, pentru toate popoarele lumii.

În numele Departamentului Cultelor a luat cuvîntul Domnul Președinte Ion Roșianu.

Exprimîndu-și bucuria de a fi prezent la acest moment aniversar din viața Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și felicitîndu-l călduros, domnia sa, în alese cuvinte, a făcut o retrospectivă asupra activității Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române ca profesor, teolog erudit, Mitropolit și Patriarh, subliniind dragostea și dăruirea cu care Prea Fericirea Sa a slujit Biserica și Țara.

Totodată, Domnul Președinte Ion Roșianu, în ultima parte a cuvîntării, a scos în evidență valoarea activității ecumenice desfășurată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, atît pe plan intern cît și extern, asigurînd pe toți cei prezenți de înalta stimă pe care Conducerea noastră de Stat o acordă contribuției cultelor religioase din țara noastră la progresul vieții poporului român.

Răspunzînd cu dragoste și alese mulțumiri tuturor celor care au elogiat acest moment solemn aniversar din viața Prea Fericirii Sale, Părintele Patriarh Iustin a rostit următoarea cuvîntare :

*DOMNULE PREȘEDINTE AL DEPARTAMENTULUI CULTELOR,
DISTINȘI REPREZENTANȚI AI CULTELOR,
STIMAȚI MEMBRI AI SFÎNTULUI SINOD,
ONORAȚI OASPEȚI,*

O aniversare personală este scurtul popas pe care un om îl face anual în ziua nașterii lui. Unii țin cu strășnicie la această datină ; alții chiar uită de ziua nașterii lor.

Eu, ca poate mulți alții de aici, fac parte din categoria aceasta din urmă. În copilăria mea, din jurul primului război mondial, nimeni nu-mi aducea aminte de ziua nașterii. Mai tîrziu, în Seminar sau la Facultate, viața s-a desfășurat în același fel. Fiind legată îndeosebi de viața de familie, această sărbătoare personală mi-a rămas străină. Aceasta, desigur, nu însemnează că aniversarea zilei de naștere este lipsită de semnificații sau de bucurie. Dimpotrivă.

În primul rînd, o asemenea aniversare este un prilej de manifestare a bucuriei unui om pentru însăși existența sa, pentru realizările sale, pentru viețuirea sa într-o comunitate anumită. De aceea sentimente asemănătoare sînt trăite și manifestate deopotrivă din partea celor care participă la aniversare : tovarăși de muncă, prieteni și îndeosebi membrii familiei. Pentru marea mulțime a oamenilor aniversarea zilei de naștere rămîne însă, de obicei, o sărbătoare de familie.

În al doilea rînd, o aniversare a zilei de naștere, mai ales la împlinirea unor soroace mai rotunde din viața unui om, este un prilej de reflexiune cu privire la propria sa viață. Este momentul în care trecutul și prezentul unui om sînt puse față în față. Apoi prezența în jurul celui sărbătorit a celor dragi îi întărește sentimentul că în viață nu este singur. Aceasta este de altfel marea semnificație a sărbătorii acesteia.

Prea stimați oaspeți,

Fiind sărbătoare de familie, ziua de astăzi a strâns laolaltă, aici, pe înfiistătorii cultelor religioase, pe membrii familiei noastre spirituale. Este adevărat că între noi nu există legături de sînge ca între membrii unei familii obișnuite. Dar legăturile spirituale care ne unesc sînt atît de strînse, încît ele constituie temelia indestructibilă a vieții noastre în deplină comuniune. Cu toții sîntem slujitori ai unuia și același Părinte, Dumnezeu nostru comun: cu toții trăim pe același pămînt, pe pămîntul patriei noastre comune. Dacă cerul și pămîntul ne unesc, cine ne poate despărți? Dacă altceva mai scump decît pe Dumnezeu și Patria nă avem, cui altuia vom putea sluji? căruia altuia ne vom putea închina viața?

Rostul slujirii noastre ne-a fost cunoscut de totdeauna. Dar nu l-am trăit desăvîrșit și real decît în vremea de acum. Climatul de apropiere și înfrățire a claselor sau categoriilor sociale din societatea românească de astăzi, dirijarea tuturor eforturilor poporului spre înfăptuirea idealurilor și aspirațiilor noastre comune și amplificarea strădaniilor pentru a putea aduce o contribuție cît mai mare la întărirea cooperării internaționale și asigurarea păcii în lume, ne dă nouă, cultelor religioase, posibilitatea desăvîrșită de a ne integra, cu doctrinele și forțele noastre, în viața actuală a țării noastre. De aceea, odată cu constituirea Frontului Democrației și Unității Socialiste, s-a lărgit calea participării tuturor cetățenilor patriei noastre la chivernisirea treburilor obștești, la conducerea însăși a țării.

Uniți în slujirea marilor idealuri ale ființei noastre, trăim deci împreună și bucuriile care alimentează împlinirea aspirațiilor noastre comune. De aceea, adăugăm acum bucurie după bucurie. Deasupra tuturor să ne fie îngăduit să așezăm însă bucuria cinstirii pe care ne-o face Departamentul Cultelor, participînd la agapa noastră. Sîntem în adevăr fericiți să avem printre noi pe mult stimatul și prea distinsul profesor Domnul Ioan Roșianu, președintele Departamentului, însoțit de cei mai apropiați colaboratori ai săi.

Mult stimate Domnule Președinte,

Prezența Dumneavoastră în mijlocul nostru, la această aniversare, onorează agapa noastră frățească. Ea este în același timp un «semn» al încrederii pe care înalta conducere de stat o acordă conducătorilor de culte din țară și în același timp o mărturie a speranțelor pe care ea le așteaptă din roadele activității noastre.

Incredințîndu-vă că slujitorii și credincioșii noștri fiind conștienți atît de drepturile cît și de datoriile pe care le au, nu vor precupeți nimic pentru a-și aduce contribuția lor, din zi în zi tot mai sporită, pentru înflorirea patriei noastre scumpe, vă rugăm să primiți mulțumirile noastre fierbinți pentru participarea Dumneavoastră, împreună cu distinșii Dumneavoastră colaboratori, la ospățul nostru sărbătoreșc de astăzi,

Prea distinși reprezentanți ai Cultelor,

Ne cunoaștem personal de vreme îndelungată. Și uneori am avut nevoie unii de alții în îndeplinirea îndatoririlor noastre bisericești. Totdeauna, repet, totdeauna am găsit calea colaborării și ajutorării între noi. Ecumenismul acesta local, pe care noi îl trăim și străinii ni-l admiră, este o etapă a vieții noastre pe care trebuie s-o depășim. Simpla întrajutorare, largă înțelegere a unora față de alții, trebuie să se schimbe într-o lucrare comună în folosul poporului nostru. Prietenia dintre noi nu trebuie să se limiteze la marginea streășinii bisericilor noastre. Orizontul nostru actual trebuie să se lărgească pentru a ajunge la o unire reală a Bisericilor și la o activitate unică a noastră: slujirea poporului din care facem parte, slujirea omului.

Asigurându-vă de întreaga mea cinstire și cooperare spre tot lucrul bun, vă mulțumesc din inimă pentru bucuria pe care mi-ați pricinuit-o fiind astăzi împreună.

Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți

Membri ai Sfântului Sinod,

Iubiți colaboratori din Administrația Patriarhală, din Arhiepiscopia Bucureștilor și din învățământul teologic,

M-am supus cererii Dvs., de a sărbători împlinirea celor 70 de ani din viața mea, pentru a-mi manifesta bucuria mulțimii anilor pe care mi i-a dăruit Dumnezeu. Nu numai pentru vîrstă, dar și pentru toate darurile pe care mi le-a dat mie Dumnezeu.

Pe cît am putut, m-am străduiut să-mi fac datoria către Biserică și Țară. Și voi face același lucru și de acum înainte. Nu știu — parafrazez un cuvînt al Sf. Grigore de Nisa — «dacă am fost bătrîn — cu mintea — la tinerețe, dar mă străduiesc să fiu tînăr — cu puterile» la bătrînețe.

Asigurându-vă pe toți de prețuirea mea, vă îmbrățișez cu toată dragostea.

Distinși oaspeți,

În încheierea cuvîntului meu, să-mi fie îngăduit să îndrept cugetul meu către președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, care întruchipează marile virtuți ale neamului nostru și se dăruiește cu jertfelnicie împlinirii idealurilor și aspirațiilor poporului nostru. Pentru activitatea sa rodnică pe plan intern și pe tărîm mondial, noi sîntem recunoscători, îi mulțumim și îl urmăm.

Rog pe mult stimatul președinte al Departamentului Cultelor, Domnul Roșianu, să transmită din partea noastră a tuturor, Domnului Ceaușescu, asigurarea devotamentului nostru pentru Domnia Sa personal și făgăduința noastră solemnă de a sluji cu toate puterile noastre țara și poporul românesc.

Dr. Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor în timpul cuvîntării

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin rostind cuvîntarea de mulțumire
tuturor celor care au vorbit la agăpa frățească

De asemenea, rog pe Domnul Roșianu să transmită mulțumirile mele pentru delicata atenție de a-mi trimite flori și cuvinte frumoase de felicitare cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani.

Iar Dumneavoastră, celor care mi-ați adresat cuvinte de felicitare, vă mulțumesc din toată inima.

Sfârșitul cuvîntării Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin a fost marcat de vii aplauze. Oaspeții se ridică în picioare întonînd «Imnul patriarhal» și «Mulți ani trăiască».

Festivitățile acestei frumoase aniversări au luat sfârșit într-o atmosferă de mare bucurie duhovnicească.

*

Pentru aniversarea a 70 de ani din viața Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în toate eparhiile, instituțiile de învățămînt teologic și parohiile Bisericii Ortodoxe Române, în ziua de 5 martie, s-au săvîrșit slujbe divine, înălțîndu-se rugăciuni, pentru ca Bunul Dumnezeu să dăruiască sănătate deplină și îndelungare de zile Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acest prilej Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a primit zeci de telegrame și scrisori de felicitare din partea unor întîistători ai Bisericilor Ortodoxe și ai altor Biserici, precum și din partea unor personalități din țară și de peste hotare. Tuturor, Prea Fericirea Sa le-a răspuns cu dragoste părintească.

*

În această «aleasă zi» din viața Arhipăstorului nostru, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, ne-am înclinat frunțile cu respect, dragoste și devotament, depunînd în fața *Marelui sărbătorit* flori de mulțumire și nădejdi sporite din candelile inimii noastre spre mîi-binele Bisericii Ortodoxe Române și al Patriei. Cu profundă smerenie, am mulțumit Bunului Dumnezeu că ne-a dăruit în persoana Prea Fericirii Sale un buchet de daruri și virtuți, de comori, sufletești minunate, într-un ierarh cu îndelungate experiențe, un gospodar ce a reînviat vechile noastre vetre duhovnicești din Ardeal, Moldova și Muntenia, dar în același timp, și un dascăl, un profesor de teologie ortodoxă, ce merge pe urma adîncită în aria arhierescă, de figuri strălucitoare ca un Dosoftei, Veniamin Costache, Andrei Șaguna, Miron Cristea, Nicolae Bălan și alții. Împletînd harisma didascalică cu celelalte harisme pe care Dumnezeu le-a revărsat asupra Prea Fericirii Sale, Părintele Patriarh Iustin și-a dăruit din plin copilăria și tinerețea, munca și studiul, lipsurile și bucuriile, prietenia și jertfa, catedra și amvonul, veghea și scrisul, sfaturile și mustrările, rugăciunile și trăirea, slintei noastre Biserici Ortodoxe și neamului nostru românesc.

De aceea, și noi, odată cu toți fiii credincioși ai Bisericii noastre, aducem celui care ne este *Dascăl și Părinte*, cele mai bune urări de sănătate deplină, îndelungare de zile și puteri sporite, odată cu bucuria celor mai fericite realizări în slujirea lui Dumnezeu și a semenilor.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !

Pr. GH. BOGDAPROSTE

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH IUSTIN: CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA BISERICII CREȘTINE PRIMARE

În decursul celor aproape două mii de ani, care s-au scurs de la înființarea lor, primele comunități creștine n-au încetat să atragă interesul nu numai al specialiștilor în domeniul istoriei bisericești, ci, în general, al tuturor doritorilor de trăire a unei vieți cât mai aproape de preceptele Sfințelor Evanghelii. Mai mult chiar, cunoașterea vieții primilor creștini a devenit de multă vreme o problemă de ordin interconfesional în dublu sens. Mai întâi, după cum este îndeobște cunoscut, diferitele confesiuni creștine își caută identitatea, ca și justificarea profilului lor confesional, în comunitățile creștine primare. Pe de altă parte, mai ales în vremurile mai noi, s-a căutat o justificare a diversității confesionale de astăzi în pretinsa diversitate care ar fi existat între primele comunități creștine.

Din această perspectivă, cunoașterea Bisericii creștine primare așa cum ne este prezentată în cărțile Noului Testament a constituit și constituie încă unul dintre cele mai importante obiective și, în același timp, contribuții ale cercetării teologice în slujba promovării apropierii dintre confesiunile creștine, cu atât mai mult cu cât Sfânta Scriptură constituie cea mai importantă și uneori singura autoritate pe teren interconfesional.

Pentru atingerea acestui obiectiv sînt angajați, în primul rînd, teologii specialiști în studiul Noului Testament, printre care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și-a înscris de mult numele cu litere de aur. În urma unor rodnici ani de studii în țară și străinătate și în decursul unei strălucite activități didactice în cadrul catedrei de Noul Testament, Întîistătătorul de astăzi al Bisericii noastre a adus o contribuție hotărîtoare la cunoașterea Bisericii creștine primare. Din această contribuție reținem mai întîi studiul existenței și a însușirilor ierarhiei bisericești din epoca apostolică.

Despre ierarhia bisericească s-a afirmat uneori că nici nu ar fi existat în epoca apostolică, sau că, așa cum este cunoscută din epistolele Sfîntului Ignăție Teoforul († 107), nu este opera Sfinților Apostoli, ci o creație doar a epocii imediat următoare acestora. Tendința nemărturisită dar evidentă a unor astfel de afirmații este aceea de a încerca să demonstreze că ierarhia din Bisericile tradiționale nu este o instituție de origine apostolică.

În legătură cu această problemă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pe atunci profesor la catedra de Noul Testament la Institutul teologic universitar din București, a analizat toate informațiile neotestamentare cu referință la diferitele slujiri din Biserica creștină în epoca apostolică.

Primele comunități creștine au luat ființă în urma activității misionare a Sfinților Apostoli, dar «îndatorirea de a merge în toată lumea pentru a propovădui Evanghelia la toată făptura» (Marcu XVI, 15), făcea cu neputință împlinirea cerințelor religioase ale credincioșilor de către Sfinții Apostoli. Cei doisprezece, la care s-a adăugat în urmă, Pavel, au fost trimiși, în primul rînd, să dea mărturie cu privire la adevărul despre Iisus «în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginea pămîntului» (Fapte I, 8). Venind într-o cetate, ei puneau temelii Bisericii

de acolo; apoi plecau mai departe. În urma lor, obștea de credincioși avea nevoie de sfințire, de învățătură și de păstorire, zi de zi. Pe de altă parte, această întreită lucrare de mântuire trebuia continuată, pretulindeni, pînă la a doua venire a lui Iisus. Ori, prin însăși natura lui, apostolatul nu putea dăinui; fiind dependent de factori subiectivi, odată cu moartea ultimului Apostol, avea să se stingă și apostolatul propriu-zis»¹.

În pasajul de mai sus este formulat cu precizie raportul dintre misiunea de apostol, în sensul restrîns al cuvîntului, și primele comunități creștine.

Lăsînd la o parte discuțiile legate de specificul apostolatului, dacă misiunea celor doisprezece Apostoli a avut numai un caracter harismatic sau și unul instituțional, discuții purtate mai ales între teologii catolici și cei protestanți², reținem ideea, în general acceptată, că Sfinții Apostoli n-au putut rămîne în fruntea comunităților înființate de ei, fiind chemați mereu spre alte activități misionare.

După informațiile pe care le avem din cărțile Noului Testament este evident faptul că Sfinții Apostoli au rînduit diferiți slujitori bisericești în cadrul comunităților creștine din vremea lor. «Numele pe care creștinii le dădeau slujitorilor bisericești, în epoca apostolică, erau destul de felurite. Uneori, ele arătau locul deosebit pe care ei îl ocupă în rîndurile credincioșilor; alteori, se refereau la întreaga lucrare religioasă pe care o împlinesc în Biserică ori numai la unele din îndatoririle lor»³.

Unul dintre cei mai frecvenți și, în același timp, cei mai controversați termeni, care desemnează pe slujitorii bisericești în Noul Testament, este acela de *πρεσβύτερος*. Analizînd acest termen, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin formulează următoarea concluzie: «în cărțile Noului Testament, alături de întrebuițarea cu însemnarea sa etimologică: *mai înaintat în vîrstă* (Luca XV, 25; Ioan VIII, 9; Fapte II, 17; I Tim. V, 1—2); *străbunul ori bătrînul* (Matei XV, 2; Marcu VII, 3, 5; Evrei XI, 2; Apoc. IV, 4, 10; V, 5 etc.), precum și cu sensul de *căpeteniei* ale poporului iudaic, termenul *πρεσβύτερος* în deosebi la plural: *πρεσβύτερος* este folosit și cu înțelesul de *mai mari în rîndul creștinilor, slujitori bisericești, pe scurt preoții*»⁴.

În legătură cu acest termen se arată că în românește este redat cel mai potrivit prin cuvîntul *preot* «care exprimă, ca și *πρεσβύτερος* nu numai noțiunea de slujitor în treapta a doua a preoției, dar se referă, în același timp, la slujitorii din cele trei trepte ale ierarhiei bisericești: diacon, preot și episcop»⁵.

Din analiza celui mai vechi document bisericesc, care ne-a fost transmis, de Sfîntul Evanghelist Luca în Faptele Apostolilor XV, 23—29 unde este vorba de hotărîrea sinodului ținut la Ierusalim, spre sfîrșitul anului 49 ori începutul anului 50, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin arată «că împărțirea creștinilor în: Apostoli, preoți și frați revine atît de stăruitor în pericopa de mai sus încît nu este cu putință să se mai îndoiască cineva că ne găsim, aici, în fața unei expresii bine cunoscute în epoca

1. Prof. Iustin Moisescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, în «Mitropolia Olteniei», VI (1954), nr. 1—3, p. 52.

2. Vezi Pierre Batiffol, *L'Église naissante et le catholicisme*, Paris, 1927, p. XIX sq.; și, mai nou, Karl Baus, *Von der Urgemeinder zur frühchristlichen Grosskirche*, în «Handbuch der Kirchengeschichte editat de H. Jedin, vol. I, Herden, 1965, p. 93 sq.; iar pentru protestanți H. F. von Campenhausen, *Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten*, Tübingen, 1956, capitolul II.

3. Prof. Iustin Moisescu, *op. cit.*, p. 53.

4. *Ibidem*, p. 55.

5. *Ibidem*, p. 57.

apostolică. Folosirea ei, în însuși actul sinodal, arată, desigur, că ea avea un caracter oficial în Biserică»⁶.

Existența în epoca apostolică a ierarhiei bisericești desemnă uneori prin termenul de *πρεσβύτερος* de cele mai multe ori la plural, este susținută de textele Noului Testament. Rămâne să vedem acum care erau componentele acestei ierarhii ca și procedeul de investire a sa.

Tot în cartea Faptelor Apostolilor ne este relatat un alt episod important din viața comunității creștine din Antiohia, când au fost aleși cei șapte diaconi și așezați în această treaptă prin rugăciune și punerea mâinilor (Fapte VI, 1—6).

Pornind de la precizarea caracterului agapelor creștine, care aveau loc, oarecum, în cadrul liturgic, urmînd îndată după împărțirea credincioșilor, studiul menționat subliniază că dacă slujirea la agape «nu putea fi împlinită decît de membri ai ierarhiei bisericești, este de la sine înțeles că aceștia au existat încă din primele zile ale Bisericii, cînd agapa constituia unul din principalele acte religioase zilnice ale creștinilor, cum rezultă din Fapte II, 42—46»⁷.

Fără îndoială că au existat și alți diaconi în epoca apostolică, în afară de cei șapte menționați în Faptele Apostolilor, dar aceștia «sînt cei dintîi diaconi a căror hirotonie este pomenită în Noul Testament»⁸. Așa cum rezultă din textul Faptelor Apostolilor, cei șapte bărbați au fost aleși de credincioși din rîndurile lor și au fost așezați de Apostoli în cea dintîi treaptă a ierarhiei, prin rugăciune și punerea minilor, adică prin hirotonie. În acest fel, ei au dobîndit puterea de a sluji ca ajutoari ai preoților și episcopilor la săvîrșirea întregii lucrări preoțești»⁹.

În legătură cu prima treaptă a ierarhiei bisericești, trebuie să amintim că în Noul Testament sînt menționate și unele femei ca fiind diaconițe. Împotriva unor tendințe de a socoti că și femeile făceau parte din ierarhia bisericească în epoca apostolică, s-a arătat că termenul de *διάκονος* este folosit în acest context cu însemnarea lui largă de slujitor, sau, mai bine-zis, de ostensor în slujba Bisericii¹⁰.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a adus în acest punct o mare contribuție, prin următoarea precizare: «Trebuie luat aminte că însușirile pe care Sfîntul Pavel le cere de la slujitorii bisericești, în Epistola I-a către Timotei, sînt de două feluri: unele se referă la capacitatea de împlinire a îndatoririlor care decurg din primirea tainei hirotoniei: însușirea de a putea păstori, de a învăța și de a săvîrși sfințele slujbe; altele se referă, însă, numai la prîsosirea slujitorilor față de mulțimea credincioșilor în privința vieții lor morale. Ori, dacă cele din urmă trebuiesc avute în comun, de toți bunii creștini, și, îndeosebi, de slujitorii, celelalte, evident, în raport cu îndatoririle fiecărei trepte preoțești, sînt cerute numai membrilor ierarhiei bisericești. Ori, dintre cele dintîi, nici una nu apare între însușirile pe care Apostolul de cere femeilor care se ostenesec, într-un fel sau altul, în slujba Bisericii»¹¹.

În cărțile Noului Testament se găsesc mai multe citate care vorbesc despre slujitorii bisericești desemnați prin expresia de *πρεσβύτερος* și care se deosebesc alt de diaconi cît și de episcopi. Spre exemplu, în Fapte XXI, 17—18, unde Sfîntul Luca vorbind despre sosirea Sfîntului Pavel și a însoțitorilor săi la Ierusalim, după cea de a treia călătorie misionară, spune: «sosind noi la Ierusalim, frații ne-au pri-

6. *Ibidem*, p. 58.

7. *Ibidem*, p. 64.

8. *Ibidem*, p. 63.

9. *Ibidem*, p. 70.

10. *Ibidem*, p. 72.

11. *Ibidem*, p. 73—74.

mit cu bucurie. Iar a doua zi, a intrat Pavel împreună cu noi la Iacob; și s-au adunat acolo toți preoții».

În aceeași carte ni se istorisește că Pavel și Barnaba, străbătând ținuturile Asiei Mici, se îngrijeau de comunitățile creștine «hirotonindu-le lor preoți în fiecare biserică, rugându-se cu posturi» (Fapte XIV, 23).

Prea Fericitul Părinte Patriarh a menționat «că termenul *πρεσβύτερος* poate avea, uneori, un înțeles destul de larg. Dar, scriind că Pavel și Barnaba hirotoneau *πρεσβύτερους* în fiecare biserică (*κατ'ἐκκλησίαν*) a orașelor prin care treceau, autorul Faptelor Apostolilor precizează că, aici, nu poate fi vorba de diaconi, care, singuri nu sînt niciodată numiți *πρεσβύτεροι* și nici de episcopi, care nu puteau fi rînduiți pentru cîrmuirea fiecăreia din micile obști ale credincioșilor de atunci, din orașelele Asiei. În textul de mai sus, prin *πρεσβύτερος* se înțeleg preoții. Treapta a doua a ierarhiei bisericești își are, aici, unul din cele mai vechi și mai lămurite temeuri ale ei»¹².

În legătură cu slujitorii bisericești dn treapta a doua a ierarhiei trebuie să menționăm Taptul că în unele texte ale Noului Testament aceștia sînt numiți și cu termenul de *ἐπίσκοποι*. Făcînd analiza acestor texte, cum sînt versetele 17 și 28 din capitolul XX al Faptelor Apostolilor, sau versetele 5 și 7 din capitolul întii al Epistolei către Tit ș.a., Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin precizează că Sfîntul Apostol Pavel numește în mai multe locuri episcopi pe preoți¹³, dînd numele de *πρεσβύτεροι*, și *ἐπίσκοποι* la aceiași slujitori bisericești, dar ei nu sînt episcopi, ci preoți¹⁴.

După ce sînt studiate și mărturiile patristice în legătură cu această problemă, autorul este îndreptățit să sublinieze că textele din Noul Testament, ca și cele din operele unor părinți și scriitori bisericești «care par a nu păstra deosebirea între preoți și episcopi, totuși, acestea se datoresc numai trebuinței de a pune în lumină, după împrejurări, una sau alta din îndatoririle lor în slujba Bisericii. Dar, confuzie între treapta de preot și treapta de episcop nu se face niciodată, nici în cărțile Noului Testament, nici în scrierile părinților și scriitorilor bisericești»¹⁵.

De altfel, lipsa preciziei din terminologia care definea treptele a doua și a treia din ierarhia bisericească în epoca apostolică a stat la baza unor pretinse argumentări împotriva existenței episcopatului în acea epocă. Astfel, episcopatul a fost cel mai mult contestat pentru epoca apostolică. Amintim numele teologului luteran H. F. von Camenhausen, care în lucrare¹⁶ afirma că episcopatul în forma cunoscută mai tîrziu, episcopatul monarhian, cum îl numește acest autor, nu este de proveniență apostolică, ci o creație a epocii imediat următoare Sfînților Apostoli.

Instituirea episcopatului, ca și forma originară a acestei slujiri bisericești, au fost și sînt încă teme mult discutate pe teren interconfesional. Socotim oportun să amintim aici cele mai reprezentative lucrări în legătură cu această temă: pentru Biserica romano-catolică: J. Colson¹⁷; pentru Biserica anglicană: G. Dix¹⁸; pentru Biserica luterană: H. F. von Campenhausen¹⁹; iar pentru Biserica congregaționalistă: T. W. Manson²⁰.

12. Idem, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, în «Mitropolia Olteniei», VI (1954), nr. 4-6, p. 215. 13. *Ibidem*, p. 214. 14. *Ibidem*, p. 219. 15. *Ibidem*, p. 223.

16. H. F. von Campenhausen, *op. cit.*, cap. V.

17. *Les fonctions ecclésiales aux deux premiers siècles*, Brüge-Paris, 1956.

18. *The Ministry in the Early Church: The Apostolic Ministry*, Londra, 1947.

19. *Op. cit.*

20. *The Church's Ministry*, 1948.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin arată în studiul citat că în cărțile Noului Testament, termenul *episcop* se întâlnește numai de cinci ori: I Petru II, 25; Faptele XX, 28; Filip. I, 1; I Tim. III, 2 și Tit I, 7.

În textul I Petru II, 25 păstor și episcop este numit Mintuitorul, iar în celelalte texte, cum s-a menționat în legătură cu treapta a doua a ierarhiei, preoții sînt numiți episcopi. «Astfel, dacă se ține seamă de sensul textelor amintite mai sus, termenul *ἐπίσκοπος* nu se întâlnește, niciodată, în Noul Testament cu însemnarea res-trînsă pe care o are astăzi. Cu certitudine, cel mult, s-ar putea spune că, în unele din aceste texte, cuvîntul *episcop* este folosit ca nume atît pentru slujitorii bisericești din treapta a doua cît și pentru slujitorii din cea mai înaltă treaptă a preoției. Lipsa unei terminologii bisericești precise în primele zile ale creștinismului a putut îngădui folosirea de nume comune pentru slujitori deosebiți»²¹.

Această situație nu sprijină cu nimic afirmația că cea de-a treia treaptă a ierarhiei bisericești n-ar fi existat în vremea apostolică. Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a adus o contribuție teologică importantă în această privință, prin faptul că în urma aprofundării informațiilor pe care le avem din Noul Testament în legătură cu primii episcopi cunoscuți în istorie: Iacob, fratele Domnului, la Ierusalim, Tit în Creta și Timotei la Efes, a subliniat pentru aceștia trei evidența unei slujiri bisericești identice cu aceea a episcopilor din epoca post-apostolică. Cu alte cuvinte, Biserica nu a adăugat nimic la forma episcopatului pe care o stabiliseră Sfinții Apostoli.

Dar să reproducem și în acest punct concluzia Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin: «Astfel, dacă în primele zile ale Creștinismului slujitorii bisericești purtau, uneori, nume comune, legate de îndatoririle lor similare, în obștea credincioșilor exista, totuși, deosebire de slujire potrivit harului dumnezeiesc cu care era înzestrat fiecare. Niciodată nu s-a pretins de cineva că diaconii și preoții împlinesc aceeași slujbă. Deopotrivă, nu există nici o îndoială că episcopii împlinesc slujire mai înaltă decît preoții și diaconii. Pericopele din Noul Testament în care se vorbește despre cei dintîi episcopi ai Bisericii, chiar dacă nu le dau, încă, acest nume, ne-au păstrat sliri prețioase în această privință»²².

Din cele expuse pînă aici se poate sublinia contribuția considerabilă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, prin care se fundamentează pe informații neotestamentare solide adevărul că ierarhia bisericească cu cele trei trepte ale sale are de îndeplinit un mandat special în viața Bisericii, fiind instituită de Sfinții Apostoli. Această contribuție își revelează importanța mai ales pe plan ecumenist, unde se încearcă o apropiere între diferitele confesiuni creștine și cu privire la slujirile bisericești.

Dintre contribuțiile Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la cunoașterea Bisericii creștine primare mai amintim analiză profundă și concluziile valoroase, pentru Istoria bisericească, în legătură cu primul și spectaculosul moment al confruntării dintre creștinism și cea mai strălucită creație a antichității, filozofia greacă.

Acest moment este relatat de Sfîntul Evanghelist Luca în cea de a doua carte a sa, Faptele Apostolilor, capitoul XVII, versetele 16—34, unde este istorisită, cu pană de maestru, activitatea Sfîntului Apostol Pavel, la Atena.

21. Prof. Iustin Moisescu, *op. cit.*, p. 223.

22. *Ibidem*, p. 224.

Lucrarea consacrată acestei teme²³ de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin este nu numai o exegeză completă a pericopei amintite, ci, în același timp, o monografie de sinteză asupra culturii grecești la apariția creștinismului.

Cu privire la cronologia acestui eveniment petrecut la Atena, lucrarea citată pune în comparație informațiile transmise de Faptele Apostolilor cu cele ale unor descoperiri arheologice și rezumă concluzia că «Sfântul Apostol Pavel a propovăduit Evanghelia creștină în Atena, vreme de câteva săptămâni. Aceasta va fi avut loc de la sfârșitul lunii August pînă la începutul lunii Octombrie, în anul 50. Socolind că activitatea misionară a Sfântului Pavel în Filipi, Tesalonic și Bereea, împreună cu călătoria la Atena, a durat aproximativ două luni, ajungem la concluzia că Pavel, Sila, Timotei și Luca au venit în Europa la începutul verii anului 50»²⁴.

Ajuns la Atena, Sfântul Pavel «propovăduia, astfel, în sinagogă, Iudeilor și prozelitilor, și în agora în fiecare zi, către cei pe care îi întâlnea» (Fapte XVII, 17). În agora, unde «unii filozofi, atât epicurei cît și stoici, discutau cu el», creștinismul stă, pentru prima oară, față în față, cu filozofia greacă, în cel mai important centru al ei²⁵.

Dar vorbind despre zei noi — căci binevestea pe Iisus și învierea — Pavel este dus înaintea areopagului.

În epoca patristică, exegeții au văzut în expresia ἐπιτὸν Ἀρειῶν Πάρον o indicație precisă asupra prezenței Sfântului Apostol Pavel înaintea tribunalului Areopagului. Totuși, majoritatea exegeților apuseni caută să demonstreze că expresia Ἀρειὸς Πάρος are sens absolut local, referindu-se nu la instanța de judecată, ci la locul unde tribunalul își avea sediul²⁶.

Analizînd cu competență și profunzime textul în discuție, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin subliniază prezența Sfântului Apostol Pavel în Areopag spre a fi judecat de tribunalul religios pentru crima de impietate, căci propovăduise o nouă religie²⁷. Sfântul Luca «ne informează că Apostolul a fost silit să apară înaintea acestui tribunal, unde a rostit o importantă cuvîntare. Incontestabil, aceasta este mai mult o expunere doctrinală, decît o apologie propriu-zisă. Totuși, citind-o cu atenție, se poate constata că Apostolul pare preocupat, fără încetare, de a respinge acuzațiunea ce i se aducea că ar periclita religiunea oficială. El începe să vorbească, făcînd elogiul religiozității ateniensilor. Aluziunea la templul zeului necunoscut și, îndeosebi, citațiunile din scrierile poezilor greci sunt menite să dovedească areopagiților că doctrina sa nu este absolut nouă»²⁸.

După cum se știe, Sfântul Apostol Pavel a fost oprit cînd a început să vorbească despre învierea din morți a Domnului, căci stoicismul și epicureismul, care dominau viața intelectuală a Atenei în acea vreme, considerau absurdă o asemenea doctrină. Încheierea dezbaterilor, fără pronunțarea unei sentințe formale, este soluția care pune capăt acestui proces²⁹.

23. Profesor universitar, Iustin Moisescu, *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, Iași, 1946, p. 225.

24. *Idem, Ibidem*, p. 9.

25. *Ibidem*, p. 81.

26. *Ibidem*, p. 95.

27. *Ibidem*, p. 107.

28. *Ibidem*, p. 107—108.

29. *Ibidem*, p. 108.

Referitor la cuvîntarea ținută în Areopag, mai menționăm referința Sfîntului Apostol Pavel la altarul zeului necunoscut, care a fost considerată de către unii cercetători a sta în legătură cu Dumnezeu Vechiului Testament, sau cu ideea de dumnezeu a gnosticilor. Și în acest punct lucrarea citată a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin precizează următoarele: «Zei necunoscuți, adorați la Atena, aparțin antichității păgîne, avîndu-și originea în acel *atticus stupor*, după cum *incerti dei* ai Romanilor s-au născut din *superstitio romana*. Precizăm aici că nu este propriu Atenei cultul zeilor necunoscuți. În Asia Mică (Pergam) și la Olimpia existau altare similare»³⁰.

Din amplul studiu exegetic consacrat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin activității Sfîntului Apostol Pavel la Atena, am menționat numai două aspecte cu caracter istoric din viața și opera misionară a Apostolului neamurilor.

De altfel, «aproape toate cetățile vechi, în care a pătruns creștinismul, în epoca apostolică, rămîn strîns legate de numele Sfîntului Pavel. Pașii lui au lăsat urme adînci, în Antiohia și Ierusalim, cu prilejul ținerii celui dintîi sinod al Bisericii; Tesalonicenii se întorc la îndatoririle lor obștești după cuvîntul Apostolului; scăparea omului de povara vrăjitoriei și superstițiilor constituie o preocupare de seamă a Sfîntului Pavel, în vremea petrecerii sale la Efes; tulburările dintre frați, în Bisericile din lăuntru Asiei, se potolesc după citirea Epistolei către Galateni; Corintenilor le poruncește să trăiască în unire, curățire și dragoste frățească; iar, pentru împlinirea lipsurilor săracilor de la Ierusalim, el rînduiește o mare strîngere de daruri, în Bisericile din lumea păgînă. În acest fel, Apostolul neamurilor se ridică deasupra celorlalți propovăduitori ai cuvîntului dumnezeiesc, prin rîvna pentru lucrarea de răspîndire a Evangheliei printre păgîni, prin lupta pentru apărarea dreptei credințe și prin străduința pentru viețuirea plină de curăție și înțelepciune a creștinilor»³¹.

Primele tulburări mai grave au apărut în tînăra Biserică creștină datorită acestora dintre creștini care se lăsau atrași de tendințe iudaizante, tendințe ce, sub o formă sau alta, căutau să supună Legea lui Hristos față de Legea Veche. Cel mai important pas pe care l-a făcut religia creștină pe calea devenirii unei religii universale a fost toomai separarea de religia naționalistă a iudeilor. Ori, după informațiile pe care le avem din Noul Testament, Apostolul neamurilor a adus cea mai importantă contribuție la definirea și răspîndirea religiei creștine ca religie universală. Este ușor de înțeles faptul că iudaizanții, care încercau să rezerve și darurile Evangheliei tot numai poporului ales, vedeau în Apostolul de același neam cu ei pe cel mai mare dușman și trădător al lor.

Surprinzînd acest moment din viața primelor comunități creștine, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin arată că «în veacul apostolic, aproape pretutindeni, se furișează iudaizanți în Bisericile întemeiate de Pavel. Dar, încercările lor de a abate pe credincioși de la calea adevărului s-au izbit, fără încetare, de glasul Apostolului Neamurilor. În Epistola a doua către Corinteni (X, 1 sq.), el scrie, împotriva iudai-

30. *Ibidem*, p. 130.

31. Idem, *Sfîntul Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine în epoca apostolică*, în «Studii teologice», seria a II-a, III (1951), nr. 7-8, p. 398.

zanților, cele mai violente pagini din întreaga sa operă literară. Iar, mai târziu, în Epistolele din închisoare ori în Epistolele pastorale, se ridică, din nou, împotriva aceleiași tendințe»³².

Făcîndu-se tuturor toate, cu timp și fără timp, Apostolul Pavel și-a găsit de la început locul printre modelele ideale de înțelegere și trăire a Evangheliei lui Hristos.

În cele de mai sus am amintit doar cîteva din contribuțiile pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin le-a adus cu privire la cunoașterea Bisericii creștine primare. Prin aceste contribuții valoroase ne putem face o imagine sumară dar precisă despre caracterul și elementele constitutive ale primelor comunități creștine. Aceste precizări sînt cu atît mai importante cu cît luăm în considerare faptul că acele comunități creștine înființate de Sfinții Apostoli ai Mîntuitorului n-au rămas numai cronologic primele comunități, ci au constituit totdeauna model și criteriu pentru viața bisericească de-a lungul secolelor.

Diac. asist. Dr. VIOREL IONIȚA

NOI SIGILII DESCOPERITE ÎN DOBROGEA (I)

Printre mărturiile care prezintă deosebită valoare documentară pentru istoria relațiilor dintre Dobrogea și Bizanț¹ și pentru statornicia și continuitatea noastră pe pămîntul dintre Dunăre și Mare, un loc important îl au sigiliile de plumb, pe care le foloseau la corespondența², din vremea aceea, ce o purtau împărații bizantini sau diferiți demnitari³ politici și chiar eclesiastici cu notabilitățile politice și bisericești de la Dunărea de Jos.

Multe din sigiliile bizantine descoperite pînă acum în Dobrogea aparțin secolelor IX—XII, ceea ce demonstrează «dăinuirea themei Paristrion (Paradounavon) pînă la marea răscoală a Asăneștilor (1185/1186) sau chiar pînă la întemeierea Imperiului latin de Constantinopol (1204)»⁴. Campaniile victorioase a lui Ioan Tzimiskes (969—976) au însemnat pentru teritoriul Dobrogei, întreruperea unor influențe străine, dar de foarte scurtă durată, care nu reușiseră să influențeze o societate al cărei element etnic de romanitate a fost desăvîrșit de-a lungul veacurilor. De aceea, se poate spune că victoria împăratului bizantin din 971, poate fi, pe drept cuvînt, considerată o cumpănă istorică a acestui pămînt străbun și a locuitorilor săi zbuciumați dintre Dunăre și Mare.

32. *Ibidem*, p. 407—408.

1. I. Barnea, *Noi sigilii bizantine la Dunărea de Jos*, în «Studii și cercetări de istorie veche», nr. 2, 1966, p. 277; *Cultura pe teritoriul Dobrogei în secolele X—XII*, în vol. «Din istoria Dobrogei», III, București, 1971, p. 322.

2. *Idem*, *Noi sigilii bizantine...*, p. 278.

3. *Idem*, *Cultura pe teritoriul...*, p. 322.

4. I. Barnea, *Sigilii bizantine de la Noviodunum (II)*, în «Studii și cercetări de numismatică», VI, 1975, p. 159.

Cercetările arheologice sistematice efectuate la Capidava⁵, Dinogetia⁶, Noviodunum⁷ și Păciul lui Soare⁸, precum și cele cu caracter de sondaj efectuate la alte puncte situate pe linia Dunării demonstrează cu probe materiale, sfera de construcție și de refacere a acestor așezări în epoca lui Tzimiskes. Toate acestea vin să arate apartenența Dobrogei la Imperiu începând din anul 971. Cei care controlau punctele strategice de pe ambele maluri ale Dunării, valurile de trecere și punctele de supraveghere, erau bizantinii.

Despre o parte din sigiliile descoperite pe teritoriul Dobrogei s-au publicat studii la timpul potrivit⁹. S-a constatat și s-a afirmat că din acestea numai unul, care a fost descoperit în 1954 la Dinogetia, a aparținut unui cleric, identificat cu «Mihail arhiepiscopul Rosiei», grec de origine, fost mitropolit al Kievului între anii 1130—1145 și care probabil că a corespundat cu un ierarh ce ar fi păstorit la Dunărea de Jos, cu reședința la Dinogetia — Garvăn¹⁰. S-a crezut, de asemenea, că sigiliul cu numele lui Gavriil Monohamartolos care a fost descoperit la Dunărea de Jos și datat în secolul IX, a aparținut unui monah întrucât folosește formula de umilință: $\acute{\omicron} \mu\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma \acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\omega\lambda\acute{\omicron}\varsigma$.

Ne punem întrebarea de ce nu s-au identificat și alte nume de clerici pe sigiliile descoperite și studiate pînă în prezent? De aceea considerăm, numai cu titlu de ipoteză, că toate sigiliile — așa-zise anonime — care au atît pe avers cît și pe revers reprezentarea Maicii Domnului și a unor sfinți, aparțin tot unor clerici. În acest sens pare plauzibil ca posesorul sigiliului să nu-și mai treacă numele pe reversul micului document epigrafic, acolo unde întilnim formulele consacrate «Κύριε βοήθει» (Doamne ajută) sau «θεοτόκε βοήθει τῷ τῷ δούλῳ» (Doamne ajută robului tău), ci numele său de cleric să corespundă numelui sfîntului reprezentat pe reversul sigiliului.

Dintr-un lot de 30 sigilii inedite descoperite la Isaccea, aflate acum în colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, încercăm să prezentăm un număr de patru¹².

1. Primul plumb sigilar pe care îl luăm în atenție este de dimensiuni mici — diametrul 6 mm. — păstrat în stare foarte bună (Fig. 1).

5. Gr. Florescu, R. Florescu și P. Diaconu, *Capidava*, I, București, 1958; R. Florescu, Nicolae Ghelujă Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, în «Pontica», 7, 1974, p. 417 și urm.; Idem, *Săpăturile de la Capidava, 1968—1974*, în «Pontica», 8, 1975, p. 77 și urm.

6. Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, Eugen Comșa, *Dinogetia*, I, București, 1967, p. 30 și urm.

7. *Materiale*, IV, 1957, p. 167; *Studii și cercetări de istorie veche*, V, 1954, 1—2, p. 180; I. Barnea și Bucur Mîtreă, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, în «Materiale», V, 1959.

8. Petre Diaconu, D. Vilceanu, *Păciul lui Soare*, I, București, 1972.

9. I. Barnea, *Noi sigilii bizantine...*, p. 277—297; P. Diaconu, *Un sigiliu de plumb al lui Alexie I Comnenul descoperit la Păciul lui Soare*, în același periodic, IV, 1968, p. 249—251; I. Barnea, *Sigilii bizantine la Noviodunum*, în «Studii și cercetări de numismatică», 4, 1968, p. 239—247; Idem, *ibidem*, II, în același periodic, VI, 1975, p. 159—162; Idem, *Sigilii bizantine inedite în Dobrogea*, în «Studii și cercetări de numismatică», III, 1960, p. 324 și urm.

10. I. Barnea, *Sigiliul unui ierarh al Rosiei în așezarea de la Garvăn*, în «Studii și cercetări de istorie veche», VII, 1—2, 1956, p. 189—197.

11. Idem, *Noi sigilii bizantine...*, nr. 10, p. 286.

12. Menționez că aceste sigilii, fotografiile și desenele respective mi-au fost puse la dispoziție de către Dl. Nicolae Ghelujă Georgescu de la Muzeul de Istorie națională și arheologie din Constanța, căruia îi mulțumesc călduros și pe această cale.

Avers :

În câmpul perlat al sigiliului Maica Domnului în chip de orantă cu aureolă perlată. În stînga cîmpului M (μήτηρ) în dreapta Θ(εοῦ).

Avers

Revers

Revers :

În câmp perlat Sfîntul Gheorghe (bust) cu platoșă, în mina stîngă avînd scutul, iar în dreapta ținînd lancea pe umăr. Legenda începe în partea stîngă a cîmpului ΘTE și în dreapta OPT, deci O "Α(γιοῦ) Γεώργιου).

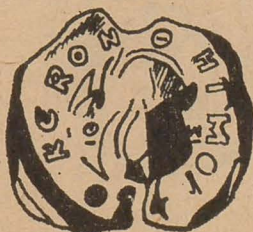
Caracterul epigrafic al literelor care alcătuiesc legenda de pe revers datează sigiliul în secolul X—XI.

2. Plumb sigilar, bine conservat, cu diametrul de 17 mm. (Fig. 2).

Avers :

În registrul central al cîmpului sigilar, Maica Domnului Vlahernitissa, bust, cu miinile ridicate în chip de orantă, purtînd pe cap «vălul sfinț» (ἡ ἁγία σκέπη), pe piept un medalion cu figura lui Hristos. Acest tip de reprezentare iconografică este cunoscut sub numele de *Episkepsis*, care începe să apară pe sigiliile bizantine din secolul X¹³. În stînga se află inițiala M (μήτηρ) iar în dreapta Θ (θεοῦ).

În jurul medalionului central, în cîmpul sigilar se află un registru circular unde se poate vedea; de la stînga la dreapta ΘKE βοηθει (sic) după care urmează trei litere ilizibile. Deci: Θεοτόκε βοήθει.

Avers

Revers

Revers :

În medalionul din centrul cîmpului sigilar se află Sfîntul Theodor cu aureolă, bust, ținînd în mina dreaptă lancea sprijinită pe umăr. În partea stîngă se pot citi

13. I. Barnea, *Sigiliul unui ierarh...*, p. 189.

literele $\theta\epsilon$ care ar însemna $\theta\epsilon$ ($\theta\delta\omega\rho\sigma$). Pe registrul circular din jurul cîmpului central, din care apare chipul Sfintului Theodor, se poate citi: $\theta\omega\ \epsilon\omega\eta\ \Delta\omicron\upsilon\lambda\omega\eta$ (sic). Se observă că invocajia începută pe aversul sigiliului continuă și pe reversul său, avînd în întregime cunoscuta invocajie des întilnită pe astfel de mici documente epigrafice: $\theta\epsilon\omicron\tau\acute{o}\zeta\epsilon\ \theta\acute{o}\eta\theta\epsilon\iota\tau\acute{o}\ \tau\acute{o}\ \delta\omicron\upsilon\lambda\acute{o}$.

Credem că chipul de pe acest mic document reprezintă pe Sfintul Theodor Stratilat care a fost patronul trupelor bizantine ale lui Ioan Tzimiskes împotriva lui Sviatoslav (971). Ioan Tzimiskes a schimbat chiar și numele cetății Dorostolon în *Theodoropolis*¹⁴. Ținînd cont de acest lucru și avînd în vedere caracterul epigrafic al literelor și formula invocajiei, încercăm să datăm acest sigiliu în secolul X¹⁵.

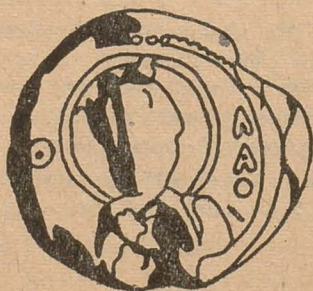
3. Sigiliul lui Nichita, protospătar al Sfintei Sofii.

Este un plumb sigilar, conservat foarte bine și care mai păstrează încă urme de vopsea albastră, ceea ce ne arată că aceste sigilii erau vopsite după ce pecetluiau mesajele care trebuiau trimise. Are diametrul 20 mm., grosime 3 mm. (Fig. 3).

Avers :

În centrul cîmpului sigilar se află Sfintul Nicolae, bust, cu aureolă, avînd însă centrul distrus acolo unde apare de obicei Sfinta Evanghelie în stînga și mîna dreaptă care binecuvîntează.

În stînga cîmpului apare litera θ deci probabil O ("Αγιοσ), iar în dreapta $\Lambda\Delta O$, adică (NIKO)λαο(τ).

Avers

Revers

Revers :

† Κ Ε Ρ Θ
 Ν Ι Κ Η Τ Α
 Α Γ Π Λ Ο Ρ Π
 Τ Ω Α Ρ Η Ω
 Σ Α Χ Ι Ι Ι

(Α)

† Κ (ύρι)ε θ(οή)θ(ει) Νιχήτα πρωτοσπαθαρίω τῷ Αγγω-α Χαγια.

14. Idem, *Dobrogea între anii 681–1186*, în vol. «Din istoria Dobrogei», III, București, 1971, p. 73.

15. G. Schlumberger, *Sigillographie de l'empire byzantin*, Paris, 1884, p. 13–15 și urm. ; p. 201–209 și 619 ; V. Laurent, *Les bulles métriques dans la sigillographie*, Atena-București, 1932–1937, nr. 275, 281, 365.

În traducere : Doamne ajută lui Nikita protospătar al Sfintei Sofii. Termenul de *Χαγία*, nu trebuie să surprindă, el fiind întâlnit în mod obișnuit pentru desemnarea numelui Catedralei constantinopolitane¹⁶. Nici funcția relativ nouă — abia în epoca Comnenilor — de protospătar al Sfintei Sofii nu este pentru prima oară întâlnită pe un plumb sigilar. Astfel mai cunoaștem pe *Vasile πρωτοσπαθάρῳ καὶ Χατουλαρίῳ... τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας*¹⁷, din partea a doua a secolului XI, pe *Alexandru, βασιλικῶ πρωτοσπαθάρῳ... τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας*¹⁸ din secolele X—XI, pe *Constantin, βασιλικῶ πρωτοσπαθάρῳ* ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας din secolul X¹⁹.

În legătură cu personajul nostru, Nichita pare plauzibil să mai aibă un sigiliu descoperit la Istanbul, când deținea funcția de : *βασιλικῶ σπαθάρῳ καὶ κουράτορι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας*. Datat în secolul X, cum credem că s-ar putea data și sigiliul descoperit la Isaccea, se pare că sîntem în posesia cunoașterii a două sigilii care au aparținut aceluiași personaj, în perioade de timp apropiate, dar cînd deținea funcții diferite.

Cu prilejul săpăturilor arheologice de salvare din anul 1970, tot la Isaccea, în partea de nord a cetății Noviodunum, s-a descoperit și un sigiliu care a aparținut unui *Nichita protospătar*, datat în secolele IX—X²¹, pe care s-a reconstituit următorul text : † *Κύριε βοήθει μικῆτα πρωτοσπαθάρῳ*²². Credem că este vorba de același protospătar Nichita identificat pe sigiliul prezentat mai sus.

4. Sigiliul unui arhiepiscop (Theodor ?)

Plumb sigilar, puternic corodat și distrus în dreptul canalului transversal prin care trecea șnurul de afirmat. Acest sigiliu are diametrul de 11 mm. (Fig. 4).

Avers :

În centrul cîmpului sigilar se află un personaj în picioare îmbrăcat în veșminte arhieresti, iar pe cap avînd mitra, deci un arhieru. În mîna stîngă, la nivelul pieptului, ține Sfînta Evanghelie. Cu mîna dreaptă binecuvîntează. În partea stîngă a acestui plumb, pe verticală se pot citi literele *ΑΓΟC*, iar în dreapta tot pe verticală, *Θε...* P Deci s-ar putea citi : (‘o’) Ἀγ(ι)ος θε(οδω)ρ(ος).

Avers

Revers

16. V. Laurent, *Le corpus des sceaux de L'Empire byzantin*, tom. V, L'Eglise, I, Paris, 1965, p. 68—69 ; L. Bréhier, *Les institutions de L'Empire byzantin*, éditions Albin Michel, Paris, 1970, p. 394 și urm.

17. V. Laurent, *Le corpus...*, p. 57—58, sigiliu din colecția Dumbarton Oaks.

18. Idem, *ibidem*, p. 57, sigiliu aparținînd Cabinetului de Medalii din Paris.

19. Idem, *ibidem*, p. 53 ; G. Schlumberger, *Sigillographie...*, p. 132.

20. Idem, *ibidem*, p. 449. Sigiliu din colecția Osman Bey, Istanbul.

21. I. Barnea, *Sigilii bizantine...*, nr. 6, p. 159—160.

22. R. Guillard, *Recherches sur les institutions byzantines*, II, Berlin, 1967, p. 99—105, apud I. Barnea, *op. cit.*, p. 160.

Revers :

Pe această parte se poate vedea un sfânt soldat, probabil Sfântul Theodor Stralilat, în picioare, cu aureolă și îmbrăcat în hlamidă. În mîna dreaptă, care este ridicată în dreptul capului, ține lancea, iar în stînga scutul. În stînga cîmpului sigilar nu se vede decît litera Θ, iar în dreapta literele A, P, X, I, Π, I, O, C.

Dacă singura literă din partea stîngă Θ ne face circumspecți s-o atribuim numelui θεόδωρος, celelalte opt de pe partea dreaptă dispuse pe verticală ne determină să completăm funcția posesorului acestui sigiliu cu rangul de arhiepiscop.

Ne surprinde la acest plumb sigilar lipsa formulei de invocatie: Κύριε βοήθει sau θεοτόκε βοήθει τῷ τῷ δούλῳ, în schimb reprezentarea arhierelui, pe avers, ne face să atribuim litera Θ, care se vede în partea stîngă a cîmpului de pe revers numelui de Theodor, care avea funcția de arhiepiscop. Dacă acest sigiliu, după toate caracteristicile sale și din punct de vedere epigrafic poate fi datat în secolul XIII, atunci credem că putem identifica numele de Theodor de pe acest sigiliu, cu *Teodor* unul din ierarhii Vicinei, care a fost intronizat în anul 1283 și a participat la sinodul ce s-a ținut în biserica Vlaherne din Constantinopol la anul 1825, semnînd în acte: «Smeritul și prea cinstitul mitropolit al de Dumnezeu păzite cetăți Vicina»²³, iar în anul 1292 a semnat *Tomosul* contra latinilor²⁴.

Întrucît s-au exprimat opinii diferite în legătură cu titulatura centrului bisericesc de la Vicina, V. Laurent afirmînd că de la înființare a fost episcopie, care pe la anul 1259—1260 a fost ridicat la rangul de mitropolie²⁵, iar Petre Ș. Năsturel, dimpotrivă, susținînd că de la bun început a fost mitropolie²⁶, putem avansa ipoteza, cu rezerva cuvenită, că în vremea păstoriei lui *Teodor* să fi avut rangul de arhiepiscopie. În sprijinul acestei păreri pledează faptul că Vicina apare pe locul 82 în lista arhiepiscopilor atribuită lui Andronic III Paleologul (1328—1341), alcătuită între 1330 și 1359²⁷. Iar Șt. Ștefănescu arată că abia după 1300 centrul bisericesc de la Vicina a avut titulatura de mitropolie. «După alungarea latinilor de la Constantinopol și revenirea stăpînirii bizantine la gurile Dunării (1262), — spune autorul citat — autoritatea episcopului de Vicina a fost dublată de un guvernator (κεφαλή) al orașului ca reprezentant al împăratului bizantin... După anul 1300 orașul devenise sediul unei mitropolii, menținîndu-se ca atare pînă la anul 1359, cînd Iachint Kritopoulos, ultimul său mitropolit, a fost transferat de patriarhul ecumenic la Curtea de Argeș, capitala Țării Românești, devenind primul mitropolit al Ungro-Vlahiei»²⁸.

*

23. Petre Ș. Năsturel, *Les fastes épiscopaux de la métropole de Vicina*, în «Byzantinisch-neugriechisch jahrbücher», 21 (1971), Athen, 1972, p. 37 și urm.; Cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Mitropolia Vicinei și rolul ei în păstrarea ortodoxiei în ținuturile-românești*, în vol. «De la Dunăre la Mare». Galaji, 1979, p. 156.

24. Pr. Gh. I. Moisescu, Pr. St. Lușța și Pr. A. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, București, 1957, p. 142; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 156.

25. Cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.* 26. Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 34.

27. H. Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum*, în «Abhandlungen der Königl. Bayrischen Akademie der Wissenschaften zu München», Philos. — phil. Classe, XXI (1901), 3, p. 608 și urm., apud Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 156.

28. Șt. Ștefănescu, *Dobrogea între anii 1186—1417*, în vol. «Din istoria Dobrogei», III, București, 1971, p. 387.

În încheiere putem afirma că numărul mare de plumburi sigilare descoperite la Isaccea²⁹, atestă o susținută și importantă activitate spirituală și politică, dar și o deosebită prosperitate materială-economică datorită traficului pe Dunăre și volumului tranzacțiilor comerciale³⁰.

Credem că nu este lipsit de importanță să amintim că, în discuția istoricilor cu privire la localizarea Vicinei³¹, acest număr mare de sigilii — care, în ultimă instanță, dovedește intensă corespondență ce se făcea între Imperiu și înfloritoarea Vicină³², să ațirne greu pentru opiniile care localizează Vicina la Isaccea. Dacă s-ar proceda la un singur calcul, vom constata că 75% din totalul plumburilor sigilare descoperite pînă acum pe pămîntul Dobrogei provin de la Isaccea.

Cunoscîndu-se importanța Vicinei din punct de vedere bisericesc³³ și faptul că «în ultimul sfert al secolului al XIII-lea, Vicina ajunge cel mai înfloritor centru de la Dunărea de Jos»³⁴, care s-a «menținut pînă în anii 1337—1338, cînd a fost supusă de tătari»³⁵, precum și legăturile spirituale, politice și economice ale acestei cetăți cu Bizanțul³⁶, credem că sigiliile pe care le-am prezentat, dar îndeosebi cel al arhiepiscopului Teodor (?) constituie o dovadă în plus în sprijinul identificării ei cu Isaccea din zilele noastre. Așteptăm noi mărturii pentru elucidarea acestei probleme controversate din istoriografia noastră națională și bisericească.

† EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL
Episcop-vicar

UN EPISOD MAI PUȚIN CUNOSCUȚ DIN ISTORIA SCAUNULUI DE CONSTANTINOPOL: CATERISIREA PATRIARHULUI CALLIST I (1353)

1. Împrejurările care au determinat caterisirea

În lupta înverșunată pe care au purtat-o, vreme îndelungată, familiile Paleologilor și Cantacuzinilor, pentru puterea politică în Bizanț, au fost antrenaji, la jumătatea veacului al XIV-lea, și doi patriarhi ai scaunului Constantinopolului — Callist I

29. I. Barnea, *Nuii sigilii...*, p. 281—282; Idem, *Sigilii bizantine...*, p. 324—325; V. Laurent, în «B.Z.», 54, 1961, p. 490; I. Barnea, *Sigilii bizantine de la Noviodunum...*, p. 243 și urm.; V. Laurent, în «B.Z.», 62, 1969, I, p. 230—251.

30. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 156; St. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 386.

31. G. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935; idem, *Vicina I Contributions à l'histoire de la domination byzantine et tatares et du commerce génois en Dobrogea*, în «Académie Roumaine», B.S.H., t. X, București, 1923, p. 147; V. Laurent, *Un évêché fantôme au Bitzine touristique*, în «Échos d'Orient», XXXVIII (1939), p. 91—103; N. Dobrescu, *Intemeierea Mitropoliilor și a celor dintii mânăstiri din țară*, București, 1906, p. 45; N. Grămadă, *Vicina. Izvoare cartografice. Originea numelui. Identificarea orașului*, în «Codrul Cosminului», I (1924), p. 458; P. Năsturel, *Așezarea orașului Vicina și țărnuțul de Apus al Mării Negre, în lumina unui portulan grec*, în «Studii și cercetări de istorie veche», VIII, 1957, 1—4, p. 300; N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Alba*, p. 48, nota 111—112 și *Dobrogea în sec. XI*, în «Analele Dobrogei», II, 1919, p. 30; P. Diaconu, *Despre localizarea Vicinei*, în «Pontica», III, Constanța, 1970, p. 275—295.

32. C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, București, 1977, p. 142—143, unde se arată comerțul înfloritor al Vicinei.

33. E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, t. XIV, 1, București, 1898, p. 1; V. Laurent, *Le métropole de Vicina Macari et le prise de la ville par les Tatares*, în «Revue Historique du Sud-Est Européen», Bucarest, XXIII (1946), p. 231; Fr. Miklosich et Jos. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, t. I, Wien, 1860, p. 224—237.

34. Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 386.

35. Idem, *ibidem*, p. 387.

36. I. Barnea, *Sigilii bizantine...*, p. 159.

și Filotei Kokkinos¹ — a căror situație în păstorie a trebuit să urmeze, prin forța împrejurărilor, situația împăratului de partea căruia s-a aflat fiecare. La implicarea celor doi patriarhi, în lupta dintre cele două familii imperiale amintite, s-a ajuns astfel: Scaunul patriarhal de Constantinopol a rămas vacant la începutul anului 1350, prin moartea Patriarhului Isidor (1347—1350). Împăratul Ioan VI Cantacuzin (1347—1354), aflând despre viața evlavioasă și învățătura aleasă a monahului Callist din mănăstirea Ivirilor din Sfântul Munte, l-a invitat la Constantinopol, și — după îndeplinirea rînduieiilor canonice — l-a întronizat ca patriarh, la 10 iunie 1350, sub numele de Callist I. Păstoria lui Callist s-a desfășurat în bune condițiuni și în liniște pînă în aprilie 1353, cînd împăratul Ioan VI Cantacuzin i-a cerut să ungă pe fiul său Matei, ca împărat, în locul ginerelei său, Ioan V Paleologul, pe care-l acuza că nu și-a respectat angajamentele luate prin înțelegerea încheiată între cele două familii, la Vlaherne, în 1347.

Patriarhul Callist, fie pentru că ajunsese la convingerea că pentru interesele imperiului este mai bun Ioan V Paleologul, fie pentru că — în concepția sa de monah rigorist — socotea imoral, sperjur, ceea ce intenționa să facă împăratul Ioan Cantacuzin, întrucît prin înțelegerea din 1347 el făgăduise, sub prestare de jurămint, că nici fiind în viață, nici prin testament nu va transmite vreunui membru al familiei sale dreptul de succesiune la conducerea imperiului, nu s-a pronunțat imediat, ci a cerut un răgaz de două zile, ca să reflecteze și să se pregătească sufletește în acest scop. Dar chiar a doua zi din cele cerute pentru reflectare, Callist s-a retras cu cancelaria — fără să anunțe pe împărat sau sinodul, în mănăstirea Sfântul Atanasie, instalînd cancelaria în mănăstirea apropiată, Sf. Mamas; după puțin timp, de aci, a trecut în cartierul Galata, unde erau bine primiți și ocrotiți adversarii lui Ioan Cantacuzin de către Genovezi. Nesimțîndu-se, însă, nici în cartierul Galatei, în deplină siguranță, Callist a plecat și s-a stabilit în Tenedos, unde își avea reședința împăratul Ioan V Paleologul. Aceasta a însemnat pentru Ioan Cantacuzin — ceea ce corespundea adevărului — că Patriarhul Callist a trecut efectiv de partea lui Ioan Paleologul.

În fața acestei situații, împăratul Ioan Cantacuzin, a convocat pe arhieriei din Tracia și pe cei care se aflau în Constantinopol și — după ce s-a consultat cu fiecare în parte — le-a cerut să aleagă un nou patriarh. Toți au fost de acord cu privire la persoană, alegînd pe mitropolitul Filotei al Heracliei, care se dovedise cu adîncă știință teologică și cu multă rîvnă pentru Ortodoxie. Dar nici păstoria lui Filotei n-a durat mult, pentru că evenimentele politice au venit în sprijinul împăratului Ioan V Paleologul. Acesta a intrat victorios în Constantinopol, în noiembrie 1354, obligînd pe Ioan Cantacuzin să abdice — la 3 decembrie 1354. Prin abdicarea lui Ioan Cantacuzin, Patriarhul Filotei s-a văzut lipsit de orice ocrotire și temîndu-se că Ioan Paleologul se va răzbuna pe el — pentru că încoronase pe Matei Cantacuzin în locul lui, ceea ce Callist refuzase să facă — a părăsit Constantinopolul și s-a

1. De numele acestor doi patriarhi ai Constantinopolului se leagă primele două mari acte pentru organizarea Bisericii Țării Românești, după constituirea și afirmarea acestei provincii ca stat unitar de către Basarab Intemeierul. Sub Patriarhul Callist — în cea de a doua păstorie a sa (1355—1363) — s-a aprobat transferarea, în mod oficial, în 1359, a Mitropolitului Iachint de la Vicina la Curtea de Argeș, ca Mitropolit al întregii Ungrovlahii, la cererea domnitorului Nicolae Alexandru; iar sub Patriarhul Filotei — de asemenea în cea de a doua păstorie a sa (1364—1376) — s-a aprobat înființarea celei de a doua mitropolii — Mitropolia Severinului — în anul 1370, pentru o parte a Ungrovlahiei, în care a fost numit Antim Critopulos, vezi Miklosisch-Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, vol. I, Vindobonae, 1860, p. 388 și p. 535—536.

ascuns. Scaunul patriarhal devenind astfel liber, în fapt, Patriarhul Callist — având și sprijinul împăratului Ioan Paleologul, care ținea să-l recompenseze pentru devotamentul pe care i-l arătase — și-a reluat atribuțiile de patriarh, cu începutul anului 1355, fără nici o altă formalitate, ca și cum n-ar fi lipsit de loc de la conducerea Bisericii. La această soluție s-a ajuns și pentru că membrii sinodului care hotărâseră caterisirea lui Callist, la cererea împăratului Ioan Cantacuzin și apoi alegerea în locul lui a mitropolitului Filotei al Heracleiei, nu s-au lăsat convinși să ia o hotărâre pentru reabilitarea lui Callist — pe care le-o solicitase acesta și le-o cerea și împăratul Ioan Paleologul — de teama ca nu cumva după aceea să li se aplice sancțiunea prevăzută de legea civilă pentru cei care-și retrag semnătura de pe o hotărâre la luarea căreia au participat; sancțiune care, pentru ei, ar fi fost caterisirea, în conformitate și cu dispozițiile canonului 6 al sinodului II ecumenic², care prevede ca acuzatorului care nu și-a putut dovedi acuzația adusă unui episcop să i se aplice pedeapsa ce s-ar fi cuvenit acestuia, dacă acuzația s-ar fi dovedit întemeiată; dar, în același timp, membrii sinodului s-au inclinat în fața situației impusă de evenimentele politice și au convenit să colaboreze cu Patriarhul Callist, ca și cum acesta n-ar fi fost caterisit. La rîndul lui, Patriarhul Callist — sfătuit și de împărat să evite orice scandal — s-a resemnat și n-a mai insistat să ia vreo măsură împotriva mitropoliților care semnaseră hotărârea pentru caterisirea lui, mulțumindu-se cu ceea ce s-a putut obține, și anume, consimțirea acestora de a colabora cu el; o asemenea atitudine au adoptat și doi din cei patru membri ai delegației care l-a invitat pe Callist — la 13 august 1353 — ca să-și reia activitatea la conducerea sinodului sau să-și dea demisia. Membrii acestei delegații, la înapoiere, încheiaseră un proces-verbal în care au menționat răspunsurile Patriarhului Callist că nu revine la sediul patriarhal și nici demisie nu dă; mai mult, că el, iritat, a pronunțat excomunicarea împotriva oricui ar mai insista pe lângă el în acest sens, ca și împotriva celor care ar trece de partea împăratului Matei Cantacuzin. Acest proces-verbal formase documentul cel mai puternic pentru judecarea, în contumacie, a Patriarhului Callist și caterisirea lui, primindu-se ca adeverate cele consemnate de membrii delegației. În cererea adresată sinodului, pentru reabilitarea sa, Callist tăgăduia cele afirmate de membrii delegației în procesul-verbal. Sinodul, neluînd în discuție cererea de reabilitare a lui Callist, nu s-a pronunțat nici asupra calității acestui proces-verbal.

În fața acestei situații, împăratul Ioan V Paleologul, vrînd să dea totuși lui Callist o satisfacție, i-a îngăduit ca, printr-o gramată, să blameze și să condamne pe Filotei, pentru atitudinea și acțiunea lui. Cu această situație, neclarificată din punct de vedere canonic, adică fără o anulare formală a caterisirii sale, printr-o hotărâre a sinodului, Patriarhul Callist a păstorit, a doua oară, Patriarhia ecumenică, pînă la mijlocul anului 1363, cînd a încetat din viață, la Foca, în Tesalia, unde se găsea într-o misiune, din partea împăratului Ioan Paleologul, pentru prințesa sîrbă Elisabeta.

Prin moartea patriarhului Callist, scaunul de Constantinopol a devenit vacant, de drept. Mitropoliții care formau sinodul — în atribuțiile căruia intra și alegerea de patriarh — au socolit că este în interesul Bisericii ca la conducerea ei să fie reales Filotei, căruia ei îi rămăseseră devotați și-l prețuiau în mod deosebit pentru aleasa lui pregătire teologică și pentru înțelepciunea de care dăduse dovadă în soluționarea problemelor generale bisericești, în timpul cit fusese întîistătătorul lor; de aceea,

2. N. Milas, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, traducere de N. Popovici și Uroș Kovincici, vol. I, p. II, Arad, 1931, p. 110—111.

fără să ia în considerare o eventuală rezervă din partea împăratului, au reales pe Filotei Kokkinos, la 12 februarie 1364, ca patriarh. La luarea acestei hotărâri mitropolitii au contat și pe constatarea pe care o făcuseră că împăratul Ioan Paleologul căuta să evite, pe cât era posibil, orice conflict care ar fi atras după sine tulburări, și cu atât mai mult nu dorea un conflict cu sinodul. De altfel, în conștiința lui, și împăratul Ioan Paleologul îl aprecia pe Filotei, atât pentru pregătirea lui aleasă cât și pentru tactul de care dăduse dovadă în colaborarea cu membrii sinodului, cișli-gîndu-i în mod evident de partea sa, deși colaboraseră mai mult timp cu Callist. De aceea, după ce a amînat confirmarea alegerii făcute de sinod, timp de opt luni, Ioan Paleologul n-a mai ținut seama de faptul că Filotei fusese împotriva lui, ungînd ca împărat pe Matei Cantacuzin, ci — dînd precădere intereselor superioare ale Bisericii, și, în același timp, voind să evite și tulburările care ar fi avut loc dacă ar fi intrat în conflict cu sinodul, nerecunoscînd alegerea făcută de acesta la 12 februarie 1364 — a confirmat și întronizat pe Filotei ca patriarh, la 11 octombrie 1364, de cînd a conșus și acesta, pentru a doua oară, Patriarhia ecumenică pînă la sfîrșitul anului 1376, cînd a încetat din viață³.

Istoricul M. I. Ghedeon, expunînd succedarea celor doi patriarhi, pe scaunul Constantinopolului, conducînd fiecare în două rînduri, menționează actele mai importante realizate sub păstorirea fiecăruia, dar nu amintește nici de excomunicarea pe care ar fi pronunțat-o Patriarhul Callist împotriva celor care insistau pe lingă el — din încredințarea împăratului Ioan Cantacuzin — ca să revină la conducerea sinodului, și nici de caterisirea lui Callist de către sinod, înainte de a trece la alegerea mitropolitului Filotei al Heracleiei, ca patriarh, în locul devenit vacant prin caterisirea lui Callist⁴.

Conflictul acela care a intervenit pe de o parte între Patriarhul Callist și împăratul Ioan Cantacuzin — pentru că patriarhul a refuzat să ungă ca împărat pe Matei Cantacuzin în locul lui Ioan Paleologul — și pe de altă parte între sinod și Patriarhul Callist — pentru că sinodul s-a înclinat în fața hotărîrii împăratului Ioan Cantacuzin și, pentru a face posibilă ungerea lui Matei Cantacuzin de către patriarh, a caterisit pe Callist și a ales în locul lui pe mitropolitul Filotei al Heracleiei, care a și uns, după întronizarea sa, pe Matei Cantacuzin ca împărat — se găsește relatat și de istoricul Nichifor Grigoraș și de însuși Ioan Cantacuzin⁵, ca eveniment cunoscut de amîndoi, dar relatat de fiecare cu amănunte care nu concordă totdeauna și, deci, nu lasă cititorului posibilitatea să ajungă la aceeași apreciere a evenimentului. În ultimul timp, a fost dat la lumină un alt izvor, cu ajutorul căruia pot fi puse de acord nepotrivirile dintre relatările celor doi autori menționați fiindcă expune mai clar acest episod istoric din viața politică a Bizanțului, prin înșirarea mai logică — deși succint — a evenimentelor care au dus la conflictul dintre cele două familii imperiale și la caterisirea Patriarhului Callist, și îndeosebi prin motivarea canonică a măsurii luate de sinod, caterisind, întii, pe Callist și alegînd, apoi, în locul lui, pe mitropolitul Filotei. Este vorba de scrierea cu titlul: *Justificarea acțiunii dusă de conducerea*

3. Patriarhul Callist a păstorit prima dată din iunie 1350 — august 1353 și a doua oară din ianuarie 1355 — iunie 1363; iar Filotei, prima dată din septembrie 1353 — noiembrie 1354, și a doua oară din octombrie 1364 pînă spre sfîrșitul anului 1376.

4. M. I. Ghedeon, *Πατριάρχικοι Πίνακες*, Constantinopol, 1885—1890, p. 426—439.

5. Nichifor Grigoraș, în lucrarea sa privitoare la Istoria Bizanțului, unde expune, în strînsă legătură, evenimentele politice (civile și bisericesti) (...Τὴν ἱστορίαν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἄμα ἐκκλησιαστικῶν și Ioan Cantacuzin, în «Cronica» sa, ambele aflate în ediția: Bonn, vol. I, II, III. Cele mai multe date cu privire la acest conflict, se găsesc în vol. III.

*Bisericii în evenimentele bisericești și imperiale (de stat) care au avut loc de curînd*⁶, descoperită în urmă cu cîțiva ani, de către distinsul bizantinolog J. Darrouzès, în codicele 349, din vechea bibliotecă a sinodului din Moscova, după clasificarea făcută de Arhimandritul Sava⁷, la 1858. În urma cercetării cataloagelor de manuscrise existente, Darrouzès a ajuns la concluzia că Apologia păstrată în codicele 349 al bibliotecii sinodale din Moscova poate fi socotită exemplar unic⁸. Faptul că această copie a Apologiei n-a fost semnalată pînă în prezent, Darrouzès îl atribuie analizei defectuoase cu care au fost cercetate aceste manuscrise. De altfel, n-ar fi o exagerare dacă s-ar spune că însuși Darrouzès a ajuns la descoperirea copiei Apologiei întimplător; socotim însă că este mai corespunzător adevărului, dacă se recunoaște că descoperirea se datorează spiritului său de subtil cercetător al manuscriselor. Căci, urmărind să precizeze datele și împrejurările primului patriarhat al lui Filotei, Darrouzès a fost izbit de unitatea codicelui 349, în care cea mai mare parte a textelor sînt datorate acestui patriarh. Cercetînd titlurile manuscrisului, Darrouzès și-a format convingerea că un titlu nu redă exact conținutul. De aceea el a rugat să i se trimită o fotocopie a manuscrisului. Examinînd conținutul, Darrouzès a constatat că nu era vorba de o colecție de citații canonice, și istorice, fără mare importanță, cum apărea din titlu, ci de fapte precise și foarte interesante. Așa a ajuns Darrouzès la descoperirea textului acestei Apologii, pe care a socotit-o — pe bună dreptate — ca foarte importantă pentru cunoașterea cadrului mișcărilor care au zguduit Biserica în timpul luptei lungi purtată pentru putere de Cantacuzini și Paleologi, luptă care a provocat succesiv — așa cum s-a amintit la început — căderea a doi patriarhi. Dar, cu tot interesul pe care a constatat că-l prezintă această Apologie, Darrouzès nu s-a angajat s-o studieze personal, ci a încredințat-o, în acest scop, unui alt distins bizantinolog, Albert Failler. Studiul dezvoltat și documentat pe care l-a întocmit Failler asupra acestei Apologii⁹ dovedește că el este nu numai un specialist bizantinolog, ci și un bun cunoscător al dreptului canonic ortodox. Într-adevăr, bogăția notelor cu care el a ținut să ușureze cititorului înțelegerea evenimentelor istorice la care se referă Apologia — făcînd trimiteri la cele mai importante izvoare — ca și interpretarea canoanelor invocate în Apologie, ca justificare a legalității și canonicității acțiunii și procedurii folosite de Sinod, pentru caterisirea lui Callist și alegerea lui Filotei, îndreptățesc cele mai elogioase aprecieri, pentru A. Failler, ca specialist în cele două discipline menționate.

6. Ἡ Ἀπολογία ὑπὲρ τῶν πρὸ ὀλίγου πραχθέντων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ βασιλικῶν. Albert Failler traduce : «Apologia acțiunii dusă recent de comunitatea eclezială în Biserică și în Imperiu», socotind că «τοῦ κοινοῦ» vine de la «κοινός» = ceea ce este comun. Cu acest înțeles n-ar corespunde, însă, realității, fiindcă acțiunea n-a dus-o comunitatea eclezială, ci autoritatea bisericească, patriarhul și sinodul. Cu înțelesul acesta de «autoritate», conducere, «τοῦ κοινοῦ», vine de la «τὸ κοινόν». Vezi M. A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, ed. a XI-a, Paris, 1928, p. 110.

7. În clasificarea manuscriselor grecești din biblioteca sinodului din Moscova, făcută de Ch. F. de Matthaëi, la 1805, acest codice se află la nr. 336, iar în clasificarea făcută de Arhim. Vladimir, la 1894, se află la nr. 431.

8. În codicele 349, format din 264 foi, în quarto, Apologia ocupă foile 83–211, totalizînd 861 de rînduri.

9. Studiul a fost publicat în «Revue des Etudes Byzantines» tome 31 (1973), p. 5–163, sub titlul : «Depunerea Patriarhului Callist I (1353)». Failler spune că s-a fixat asupra acestui titlu, întrucît din întreg cuprinsul Apologiei rezultă că acesta a fost scopul întocmirii ei, ca să demonstreze canonicitatea caterisirii lui Callist și a alegerii lui Filotei. Am păstrat acest titlu și în articolul nostru.

Cu privire la proveniența codicelui 349, în care se găsește Apologia, A. Failler își însușește relatarea lui O. von Gebhart¹⁰, care spune că acest codițe a fost adus din mănăstirea Vatopedi¹¹ de către învățatul¹² călugăr Arsenie Suhanov, în 1653, când a fost trimis de Patriarhul Nikon, în Sfântul Munte Athos, ca să procure cărți și manuscrise importante. Suhanov ar fi adus 498 cărți și manuscrise. Se știe cu certitudine că 380 de manuscrise ale bibliotecii sinodale din Moscova provin din Athos; pentru alte 44 manuscrise — fără să existe certitudine — există mare probabilitate.

În studiul său, A. Failler — după ce face o descriere a manuscrisului 349, ca să poată fi identificată și epoca din care provine¹³ — prezintă pe scurt conținutul Apologiei, respectând ordinea textului. Astfel, în preambul (rîndurile 1—13), se explică motivele care au determinat întocmirea Apologiei, și anume nevoia de apărare a atitudinii Bisericii, în conflictul dintre cele două familii imperiale, și în conflictul dintre Patriarhul Callist și împăratul Ioan Cantacuzin, întrucît Biserica era acuzată de unii că nu și-a făcut datoriă, în aceste împrejurări, și că n-a avut o atitudine justă, arătînd bunăvoință față de unele persoane și ură față de altele. Pentru evidențierea conduitei corecte a Bisericii s-au folosit argumente atât canonice cit și istorice, ceea ce însemna folosirea celor două importante izvoare ale dreptului: canoanele și tradiția. În prima parte a Apologiei (rîndurile 14—465) se menționează canoanele sinoadelor, pe baza cărora se putea susține, pe de o parte, condamnarea atitudinii patriarhului Callist și, pe de altă parte, justificarea atitudinii Sinodului și a Patriarhului Filotei. Autorul Apologiei procedează cronologic și aplică legislația canonică la hotărîrile succesive ale Bisericii și ale conducătorilor ei: el enumeră mai întîi intervențiile sinodului pentru a reconcilia pe cei doi împărați, Ioan Cantacuzin și Ioan Paleologul, în 1352 și 1353; după aceea, menționează plecarea lui Callist din patriarhat, din cauza proclamării lui Matei Cantacuzin, în aprilie 1353; și, în mod deosebit, insistă asupra caterisirii lui Callist și a alegerii, în locul lui, a lui Filotei, în august 1353. Întrucît aceste două acte constituie punctul central al Apologiei. În partea a doua (rîndurile 466—701) se invocă tradiția imperială a Bizanțului, pentru a blama atitudinea lui Callist de a fi refuzat să încoroneze pe Matei Cantacuzin, și pentru a lăuda pe Filotei, fiindcă a procedat la această încoronare, în februarie 1354. Ca să scoată în evidență corectitudinea procedurii lui Filotei, autorul Apologiei spune: «Biserica nu se amestecă în certurile imperiale pentru succesiunea la putere, aceasta fiind o chestiune a împăratului, a senatului, a armatei și a poporului; ea (Biserica) se mărginește să aprobe orice alegere implinită în mod regulat, cu singura condiție ca noul împărat să fie creștin și ortodox. Autorul își exemplifică afirmația cu cazuri istorice extrase din Cronica lui Zonara, adăugînd — cu exemplificări tot din Cronica lui Zonara — că în cazul cînd un patriarh n-ar consimți la schimbările care au avut loc pe plan politic, el este dator să se retragă, adică să-și dea demisia, ca să nu înăsprescă raporturile dintre Biserică și Stat, cunoscîndu-se că, în urma unei asemenea

10. O. von Gebhart, *Christian Friedrich Matthaei und seine Sammlung griechischer Handschriften, Ein Beitrag zur Geschichte der Moskauer Bibliotheken*, Leipzig, 1898, p. 15.

11. A. Failler, *La déposition du Patriarche Callist I-er (1353)* în «Revue des Etudes Byzantines», tome 31, Paris, 1973, p. 9, nota 5.

12. P. P. Panaitescu — în lucrarea sa: «*Influența operei Arhiepiscopului Petru Movilă în Principatele Române*» (în fr.), 1926, p. 38—50 — spune că Suhanov amintește, într-una din scrierile sale, despre o lungă discuție teologică pe care a susținut-o cu teologi greci, la Tîrgoviște, în Vlahia, în 1650, la masa Mitropolitului Ștefan, la care a văzut — ca și la Udriște Năsturel — cărți venite din toate țările ortodoxe și din Muntele Athos.

13. A. Failler, *op. cit.*, p. 9—16.

situații, cea care iese păgubită, este totdeauna Biserica. În concluzie (rîndurile 702—775) se reia dubla argumentare, canonică și istorică, urmărindu-se ca ex-patriarhul Callist să apară cit mai vinovat și deci pe drept condamnat, nemăiavînd drept de apel, iar Sinodul și Patriarhul Filotei să apară cit mai curați, ca unii care și-au îndeplinit îndatoririle, fără nici o lipsă. La cererea unor mitropoliți care voiau să aibă la îndemînă o justificare scurtă și clară a acțiunii lor, — ca s-o difuzeze —, autorul a întocmit și a adăugat mai tîrziu, la sfîrșitul Apologiei, un rezumat (rîndurile 776—861), în care s-a folosit numai argumentarea canonică. Aceasta înseamnă că, pentru judecarea acțiunii Bisericii — chiar dacă sînt scoase în evidență și argumente de alt ordin — criteriul ultim îl constituie tot aspectul canonic. De aceea, așa cum se va vedea, pentru motivarea caterisirii lui Callist se vor căuta cit mai multe abateri condamnate de canoane. Cu privire la data întocmirii Apologiei, textul îngăduie concluzia că aceasta a fost redactată numai după revenirea Patriarhului Callist în Constantinopol, adică la începutul anului 1355, nădăjduindu-se că — luînd cunoștință de abaterile canonice atribuite lui Callist și de faptul că hotărîrea pentru caterisirea lui a fost semnată de 20 de mitropoliți, nu numai de 12 episcopi, cum prevăd canoanele — împăratul Ioan V Paleologul va respecta hotărîrea sinodului din august 1353 și va menține la conducerea Patriarhiei pe Filotei. Apologia nu și-a ajuns însă scopul, fiindcă împăratul n-a menținut pe Filotei, ci a impus pe Callist, care s-a reinstalat ca patriarh și fără reabilitarea sa printr-o hotărîre a sinodului.

Cu privire la întocmitorul Apologiei, se crede că, dacă n-a fost însuși Filotei, a fost un mitropolit bun cunoscător al canoanelor, al dreptului în general și al termenilor tehnici ai Cancelariei¹⁴, care a participat efectiv la caterisirea lui Callist și la alegerea lui Filotei. După această parte introductivă, A. Failler publică textul grec al Apologiei și, paralel, traducerea franceză¹⁵, cu interesante note lămuritoare; apoi face un amănunțit comentariu istoric¹⁶, în care sînt menționate evenimentele mai importante care au avut loc în raporturile dintre cele două familii imperiale, începînd din 1347, de cînd Ioan Cantacuzin s-a dovedit mai puternic, obligeînd pe Paleologi să consimtă la împărțirea puterii, prin Convenția de la Vlaherne, precum și evenimentele care s-au petrecut pe plan bisericesc, începînd din aprilie 1353 — cînd Ioan Cantacuzin a cerut Patriarhului Callist să încoroneze pe fiul său Matei, în locul ginerelei său, Ioan V Paleologul — pînă la jumătatea lunii august 1353, cînd sinodul, la cererea împăratului Ioan Cantacuzin, a caterisit pe Callist, la 13 august, și a ales, în locul lui, pe Filotei, la 14 august. Ca circumstanță agravantă, care, potrivit canoanelor, ar avea drept consecință decăderea lui Callist din dreptul de a se mai putea plînge împotriva sentinței de caterisire, se scoate în evidență faptul că — deși a luat cunoștință de hotărîrea sinodului, chiar a doua zi, 15 august 1353, Callist n-a ținut seama de această hotărîre, comportîndu-se în continuare ca patriarh canonic, luînd măsuri, ca atare, cel puțin pentru partea de imperiu care se afla sub autoritatea politică a împăratului Ioan Paleologul —; de asemenea el amenința cu caterisirea pe membrii sinodului, care erau alături de împăratul Ioan Cantacuzin și de fiul său Matei, iar pe patriarhul Filotei, ales în locul lui, nu înceta să-l califice de: tilhar și răpitor al demnității, care în nici un caz nu i s-ar fi convenit lui¹⁷. După relatarea lui Nichifor Grigoras, Filotei ar fi fost depus din treaptă și excomunicat de către Callist,

14. Idcm, *op. cit.*, p. 17—21 *passim*.

15. Textul grec și — paralel — traducerea franceză ocupă p. 22—75.

16. Comentariul istoric ocupă p. 76—114.

17. A. Failler, *op. cit.*, p. 107, *rt.* 60.

printr-un act — gramma — semnat de un număr de membri ai sinodului, dar nu de 12, așa cum cer canoanele; de aceea acest act nici n-a fost înregistrat în condica respectivă. Forma și motivarea acestei hotărâri pot fi însă reconstituite, în parte, din actul pe care, la rîndul lui, l-a întocmit Patriarhul Filotei în 1364, după ce — în urma morții lui Callist — a fost reales ca patriarh, de către sinod și a fost confirmat de către împăratul Ioan V Paleologul. În acest act, care s-a păstrat fiindcă a fost înregistrat în condică¹⁸, se arată motivele pentru care actul întocmit de Callist împotriva lui Filotei este fără valoare canonică; anume fiindcă acuzatul, Filotei, n-a fost prezent la judecată, nefiind nici măcar citat sau convocat; de asemenea actul n-a fost semnat de 12 membri ai sinodului, așa cum prevăd canoanele pentru caterisirea unui episcop și chiar semnăturile existente au fost obținute sub amenințare și constrîngere. Cunoscînd aceste vicii de formă ale actului lui Callist, Filotei a avut grijă ca actul care a fost întocmit în 1364, pentru reabilitarea sa, să fie semnat de numărul legal de membri — 12; iar pentru a cîștiga bunăvoința împăratului, ca să fie de acord cu această anulare a actului lui Callist, membrii sinodului pe de o parte au făcut o mărturisire de fidelitate față de familia domnitoare a Paleologilor, iar pe de altă parte au recunoscut, ca legitim, al doilea patriarhat al lui Callist¹⁹.

2. Abaterile canonice imputate Patriarhului Callist și procedura folosită pentru judecarea și caterisirea lui

După comentariul istoric, A. Failler a făcut un documentat comentariu juridico-canonic²⁰ al Apologiei. Au fost analizate succesiv patru puncte de drept la care se referă în general textul Apologiei: caterisirea patriarhului, legislația dreptului de apel, alegerea patriarhului și rolul Bisericii în proclamarea și încoronarea împăratului. Cu privire la ultimul punct nu s-a putut invoca o legislație scrisă; de aceea s-a făcut apel la tradiția istorică a Bizanțului, unde o practică constantă a dat tărie de lege uzanțelor observate în succesiunile imperiale. Pentru întărirea afirmației că, potrivit acestei tradiții, Biserica nu s-a amestecat în lupta pentru însușirea sau cucerirea puterii de conducere a Statului, ci s-a limitat să recunoască și să consacre prin actul ungerii pe cel care s-a impus prin hotărîrea armatei, a senatului și a poporului, s-au amintit anumite cazuri, cunoscute de istoria Bizanțului, în care lucrurile s-au petrecut după aceleași procedee — în unele oazuri cu procedee chiar mult mai crude — ca cele care au avut loc în lupta dintre Cantacuzini și Paleologi. Evidențiindu-se importanța acestei tradiții, se nădăjduia ca înlocuirea lui Callist, prin caterisire, să apară întemeiată, și alegerea lui Filotei ca legitimă și de necontestat.

Cu privire la celelalte trei puncte — caterisirea lui Callist, legislația referitoare la dreptul de apel și alegerea patriarhului — s-au scos în evidență dispoziții canonice, cu obligativitate generală în Biserica de Răsărit, fiind întărite de Sinodul VI ecumenic, prin canonul 2, sau primite în Nomocanonul în 14 titluri, întocmit de Patriarhul Fotie în anul 883 și decretat colecție fundamentală canonică a Bisericii, în anul 920, prin Tomosul Unirii (tomos tis enoseos).

18. Miklosich-Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, vol. I, p. 450—453.

19. A. Failler, *op. cit.*, p. 107—108.

20. Comentariul, intitulat numai «juridic», analizează, în realitate, canoanele în lumina cărora au fost apreciate acuzațiile aduse Patriarhului Callist, Failler scoțînd în evidență nu numai interpretarea pe care a dat-o autorul textului acestor canoane — ca să apară cît mai garvă abaterea lui Callist — ci și spiritul general pe care l-au avut în vedere întocmitorii acestor canoane și de care s-a condus, în general, Biserica la aplicarea lor. În cadrul studiului lui A. Failler, comentariul juridic ocupă p. 115—156.

Înainte de a analiza acuzațiile aduse Patriarhului Callist, așa cum se desprind din conținutul Apologiei, A. Failler s-a referit la unele aspecte sau condiții de formă, procedurale, pe care autorul Apologiei nu le-a amintit, dar de care nu se poate face abstracție într-un proces în care se judecă și se pedepsește un episcop în contumacie, cum a fost cazul cu Patriarhul Callist. Într-adevăr, fiindcă a refuzat să se prezinte înaintea sinodului, deși a fost convocat, Patriarhul Callist a fost judecat în lipsă. Cum trebuie să se procedeze în asemenea cazuri, când un episcop este acuzat și se ajunge să fie judecat în lipsă, se arată în canonul 74 apostolic²¹. Potrivit acestui canon, episcopul învinuit trebuie să fie chemat de trei ori, de către doi episcopi, desemnați de către un sinod, adică de către mitropolit, atunci când nu este el însuși cel acuzat. Cu privire la termenul dintre o citare și alta, canonul 74 apostolic nu cuprinde nici o dispoziție; și nici dacă chemarea se face verbal sau în scris. De aceea, canonul 74 apostolic se completează cu dispozițiile canonului 19 al sinodului din Cartagina²² (419), în care se prevede că intervalul dintre citări să fie de o lună, iar chemarea să fie făcută în scris. Ca mijloc de constrângere a episcopului de a se prezenta pentru disculpare, Părinții Sinodului din Cartagina au prevăzut — tot în canonul 19 — ca după a doua citare, după expirarea lunii a doua, episcopul să fie excomunicat, adică oprit de la slujirea celor sfinte²³. În cazul lui Callist, condiția de a fi fost chemat de trei ori, ca și cea a intervalului de o lună între chemări, n-au fost respectate; într-adevăr, la el n-au fost decît două delegații, prima formată din membrii ai sinodului, iar a doua, mixtă, formată din 4 delegați, doi delegați fiind din partea împăratului, care să asiste pe cei din partea sinodului; iar termenul, cel puțin după a doua chemare, n-a fost decît de cîteva zile²⁴. Renunțarea la o altă invitare a fost determinată, după cum se arată, ca justificare, în Apologie, de către excomunicarea pe care Callist a pronunțat-o împotriva tuturor celor care vor mai interveni

21. Can. 74 ap.: «Dacă episcopul va fi acuzat pentru ceva de către oameni vrednici de credință, trebuie să se cheme de către episcopi, și dacă se va prezenta și va mărturisi sau se va dovedi, să se hotărască pedeapsa. Iar dacă chemat fiind, nu va da ascultare, să se cheme și a doua oară, trimițându-se la el doi episcopi. Iar dacă încă așa nu va asculta, să se cheme și a treia oară, trimițându-se iarăși doi episcopi la dînsul. Iar dacă și așa, purtîndu-se cu dispreț, nu se va prezenta, sinodul să hotărască asupra lui cum va socoti, ca să nu creadă că, fugind de judecată va avea folos». Cf. N. Mițaș, *Canoanele...*, vol. I, partea I, Arad, 1930, p. 297.

22. Can. 19 Cart.: «Pîrit fiind un episcop, afacerea să se prezinte (episcopului) care stă în fruntea acelei eparhii. Episcopul Aureliu zise: «Dacă vreunul dintre episcopi este pîrit, acuzatorul trebuie să înainteze pîra la (episcopii) cei care sînt în fruntea provinciei lui, și cel ce este pîrit nici de la comuniune să nu se lipsească, fără numai dacă chemat fiind prin scrisori spre a da răspuns la județul celor aleși a-l judeca, nici de cum n-s-ar prezenta la ziua hotărîită, adică în termen de o lună de la ziua în care s-ar dovedi că a primit scrisorile. Dacă ar arăta însă el oarecare pricină adevărată și constrîngătoare, care îl împiedică de a se înfățișa spre a răspunde împotriva celor ce s-au adus contra lui (drept acuze) să aibă puțința de dezvinovățire în cuprinsul altei luni; dar după a doua lună să nu (mai) fie în comuniune, pînă ce nu se va dovedi curat. Iar dacă nu va voi să se prezinte în fața sinodului anual general, ca măcar acolo să se rezolve cauza lui, se va judeca că el însuși a rostit împotriva sa hotărîre de osîndire. Și pe timpul în care este afară de comuniune, să nu se împărtășească nici în biserica sa, nici în parohie...». v. N. Mițaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, Arad, 1934, p. 174.

23. În legislația civilă, termenul pentru prezentare înaintea instanței era de trei luni, potrivit *Novelii 21* a lui Alexie Comnenul din iulie 1082, cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 116, n. 4.

24. În general, în justiția bisericească s-a folosit procedura formală, potrivit căreia se respectă toate mijloacele de probă, prin care acuzatul să se poată dezvinovăți. Procedura sumară s-a folosit cu totul excepțional, în cazurile în care, dacă nu s-ar fi luat măsuri prompte, interesele Bisericii ar fi fost prejudiciate fără posibilitatea de recuperare a pagubei. În cazul Patriarhului Callist, la insistența împăratului Ioan Cantacuzin, s-a folosit procedura sumară. -

pe lângă el, ca să revină la conducerea sinodului²⁵, atîta timp cît situația rămîne aceeași, adică înlocuirea lui Ioan Paleologul cu Matei Cantacuzin. Între condițiile formale este amintită și convocarea și constituirea tribunalului bisericesc. În cazul condamnării lui Callist, convocarea sinodului fiind făcută de către împărat, în Apologie se arată că acest drept îl poate exercita și împăratul²⁶; iar cu privire la constituirea tribunalului pentru judecarea unui episcop, se arată că trebuie să fie prezenți 12 membri ai sinodului; în general, însă, în asemenea cazuri, sinodul se constituie în tribunal bisericesc în plenul lui²⁷. Așa s-ar și explica faptul că actul de condamnare a lui Callist este semnat de 20 de mitropoliți.

De altfel, caterisirea Patriarhului Callist, pentru neînțelegerea sa cu împăratul, nu este un caz unic în istoria scaunului de Constantinopol. Istoria cunoaște numeroase cazuri²⁸. Căci, pe lângă neînțelegerea cu împăratul, motiv pentru caterisirea patriarhului era socotită și ruperea legăturii lui cu sinodul sau cu majoritatea Bisericii. Dar, de orice ordin ar fi fost motivul care a determinat caterisirea — politic sau bisericesc — sancțiunea trebuia să fie întemeiată pe argumente canonice. Delictul cel mai des invocat, în asemenea cazuri, era delictul ereziei; fiindcă acest delict atrăgea după sine *ipso facto* pedeapsa anatemei, care excludea pe cel în cauză din orice comuniune bisericească și cu atît mai mult din orice sarcină sau demnitate bisericească. De aceea, cînd sinodul — la ordinul și în prezența împăratului Ioan Cantacuzino — a trebuit să treacă la condamnarea lui Callist, la un asemenea delict, de erezie, s-a gîndit să-i impute, și anume mesalianismul, erezie care era să-i provoace caterisirea din 1351, la numai cîteva luni după alegerea sa, după cum relatează Nichifor Grigoraș²⁹. Această acuzație i-a mai fost adusă lui Callist și în timpul celui de al doilea patriarhat al său, în 1355 și în 1357. Împăratul Ioan Cantacuzin s-a opus însă, fiindcă acuzația nu putea fi susținută cu dovezi scrise. Împăratul s-a opus și pentru folosirea altei acuzații care era, de asemenea, des folosită în asemenea cazuri: neregularitatea alegerii sau hirotoniei, fiindcă neregularitatea alegerii lui Callist i se datora chiar lui, împăratului. Nu s-a reținut nici refuzul de a compărea înaintea tribunalului bisericesc, ca motiv pentru justificarea decăderii lui Callist din patriarhat, pentru că nu toți canoniștii erau de acord că o asemenea atitudine ar legitima caterisirea, cu atît mai mult, cu cît canonul 74 apostolic nu prevede nici o pedeapsă, ci lasă la latitudinea sinodului să hotărască pedeapsa, după cum va socoti mai potrivit. În această situație, pentru a ascunde absența unor delictive evidente, în baza cărora

25. Cu privire la rezultatul celei de a doua delegații și la renunțarea la altă invitație, în Apologie se spune: «Reveniji la împărat și la Sinod, cei trimiși au făcut întîi un raport oral cu privire la cele spuse de patriarh; apoi, fiind invitați să le consemneze într-un proces-verbal, întărit cu semnăturile lor, pentru mai multă siguranță, ei au consemnat cele ce au spus și fiecare le-a confirmat prin semnătura sa. Actul în chestiune se păstrează de Sinod. Din acel moment, sinodul a renunțat să mai facă astfel de demersuri, căci excomunicarea pronunțată de Callist le îndepărta pe toate. Împotriva celui care se exclusese el însuși prin jurămint și excomunicare, membrii sinodului au pronunțat la rîndul lor excluderea din patriarhat și de la președinția Bisericii pentru acest prim motiv și pentru că el produce schismă și dezordine în Biserica...». Vezi A. Failler, *op. cit.*, p. 38.

26. v. *Apologia*, rîndurile 113 și 195—196, în A. Failler, *op. cit.*, p. 29 și p. 35.

27. J. Hajjar, *Le synode permanent (synods endémoussa) dans l'Eglise byzantine des origines au XI-e siècle*, Roma, 1962, p. 150 sq.; cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 117, n. 9.

28. E. Herman, *Absetzung und Abdankung der Patriarchen von Konstantinopel* (Depunerea și demisia Patriarhilor de Constantinopol — (381—1543) 1054—1954. *L'Eglise et les Eglises I*, Chevetogne, 1954, p. 281—307, dă un număr de 33 de depuneri și 20 de demisii sau abdicări de patriarhi. Cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 118, n. 14.

29. N. Grigoraș: Bonn II, p. 876; cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 119, n. 17.

putea fi pronunțată o condamnare atât de gravă, s-a hotărît să se rețină, un număr mai mare și anume opt delictе generale, a căror importanță nu era însă egală. Aceste delictе sînt: 1. Refuzul de a conduce Biserica cu colegiul sinodal; 2. Părăsirea Scaunului; 3. Refuzul de a demisiona; 4. Refuzul de a fi de acord cu împăratul; 5. Excomunicarea; 6. Jurămîntul; 7. Caterisirea anticanonică a unui preot; 8. Refuzul de a-și exercita drepturile asupra dipticelor. Vom aminti aceste delictе, cu menționarea canoanelor care au fost invocate pentru sancționarea lor, cu pedeapsa gravă pe care sinodul i-a aplicat-o patriarhului Callist.

1. *Refuzul de a conduce Biserica împreună cu colegiul sinodal.* Intocmitorul Apologiei, ca bun cunoscător al canoanelor cu obligativitate generală în Biserica Ortodoxă, a socotit că cea dintîi gravă abatere ce se poate aduce Patriarhului Callist, pentru justificarea depunerii lui din treaptă, este călcarea principiului colegial sinodal. Potrivit acestui principiu, episcopi — ca succesori în sfera de putere a Apostolilor — fiind învestiți cu putere egală, sînt datori ca, în chestiunile mai importante care ar interesa întreaga Biserică, să ia hotărîri numai consultîndu-se împreună, adunați în sinod. Această normă rezultă clar din canonul 34 apostolic. Acest canon obligă pe episcopii unei națiuni — adică ai unei Biserici autocefale — să recunoască și să cinstească pe episcopul din Capitală ca întîistătător al lor și să nu ia nici o hotărîre mai importantă fără avizul acestuia. Canonul obligă însă, în același timp, și pe întîistătător ca nici el să nu hotărască singur, în asemenea chestiuni, ci numai consultîndu-se cu ceilalți episcopi, adunați în sinod; pentru că numai așa se păstrează ordinea, armonia și unitatea în Biserică³⁰. Or, Patriarhul Callist a hotărît singur, fără să se consulte cu ceilalți episcopi ai sinodului său, în legătură cu înlocuirea împăratului Ioan V Paleologul, de către împăratul Ioan Cantacuzin, cu fiul său, Matei. După părerea întocmitorului Apologiei, Patriarhul Callist, potrivit dispoziției canonului 34 apostolic, ar fi trebuit nu numai să se consulte cu ceilalți membri ai sinodului său, dar să se și conformeze punctului de vedere al majorității. Canonul 34 apostolic nu prevede vreo sancțiune, pe care autoritatea competentă s-o aplice fie episcopului fie întîistătătorului care n-ar respecta îndatorirea la care se referă acest canon. În asemenea cazuri — cînd un canon prevede numai îndatorirea, nu și sancțiunea corespunzătoare — autoritatea competentă să aplice sancțiuni în Biserică apreciază și aplică pedeapsa, în funcție de consecințele pe care nerespectarea îndatoririi le-ar produce asupra ordinii, disciplinei și vieții bisericești. Principiul supunerii și îndeplinirii hotărîrii luată prin votul majorității a fost aplicat tocmai în scopul păstrării unității în Biserică. În cazul avizelor — care sînt socotite acte administrative pregătitoare sau lămuritoare, pe care autoritatea competentă să definitiveze un act administrativ le solicită specialiștilor în materie — se face distincție între «aviz simplu» și «aviz conform». Ori de cîte ori legea prevede ca necesar un aviz, fără ca să precizeze că acest aviz este «conform», se înțelege că este vorba de un aviz simplu, pe care autoritatea administrativă competentă să definitiveze actul adminis-

30. Can. 34 ap.: «Episcopii fiecăruia neam se cuvine a cunoaște pe cel dintîi dintre dinșii și a-l socoti pe el de cap și nimic mai însemnat să nu facă fără învoirea aceluia; și fiecare să facă numai cele ce se referă la eparhia și la satele supuse ei. Dar nici acela să nu facă nimic fără învoirea tuturor. Fiindcă așa va fi concordie, și se va slăvi Dumnezeu prin Domnul, întru Duhul Sfînt; Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh», cf. N. Milas, *Canoanele...*, vol. I, p. 1, p. 236. Principiul sinodal este afirmat și de can. 37 apostolic, în care se prevede obligația episcopilor de a se aduna în sinod, de două ori pe an, primăvara și toamna, pentru a hotărî în chestiunile importante, privind doctrina și disciplina. v. N. Milas, *op. cit.*, p. 244.

trativ este datoare să-l ceară, fără ca să fie obligată ca să și urmeze, la definitivarea actului administrativ, părerea exprimată în aviz³¹. Când legea prevede însă că avizul este «conform», autoritatea administrativă competentă este datoare nu numai să ceară avizul necesar, de la specialiștii la care îndrumează legea, dar să și urmeze la definitivarea hotărârii sau actului administrativ, părerea exprimată în aviz. Nerespectarea părerii exprimate în avizul conform, are drept consecință nulitatea actului sau hotărârii. Un astfel de aviz «conform» ar fi cel la care se referă canonul 34 apostolic, după părerea lui Beveregius³², pe care și-o însușește și A. Failler, spunând că superiorul este dator, nu simplu să-și consulte colaboratorii sau inferiorii, dar să și respecte, în hotărârea sa, părerea sau avizul acestora³³. Canonul 9 al sinodului local din Antiohia³⁴, pe care îl amintește în același scop Apologia, este în realitate o reproducere a dispozițiilor canonului 34 apostolic, iar canonul 40 al sinodului local din Laodiceea³⁵, care prevede obligația episcopilor de a răspunde convocării făcută de mitropolit pentru a participa la sinod, este menționat ca să scoată în evidență obligația pe care ar fi trebuit s-o îndeplinească Patriarhul Callist, de a fi convocat pe episcopi în sinod, pentru ca, în hotărârea luată în legătură cu cererea împăratului Ioan Cantacuzin, să se întemeieze pe votul sinodului, nu pe părerea proprie.

2. *Părăsirea scaunului.* A doua abatere canonică imputată Patriarhului Callist, este că și-a părăsit scaunul și că absența sa de la sediul patriarhal a atras după sine vacantarea scaunului, îndreptând astfel hotărârea sinodului de a alege alt patriarh după împlinirea a trei luni de absență, în conformitate cu dispozițiile canonului 25 al sinodului al patrulea ecumenic³⁶. A. Failler socotește neîntemeiată această acuzație, întrucât Patriarhul Callist locuia tot în Constantinopol, schimbându-și doar reședința, de la sediul patriarhal la Mănăstirea Sf. Atanasie, avind cu el și cancelaria instalată în Mănăstirea Sf. Mamas. Din însuși textul Apologiei rezultă că Patriarhul Callist continua să rezolve, de la noua reședință, chestiunile care interesau eparhia sa și întreaga Biserică de Răsărit. Pentru a dovedi vacantarea scaunului, Apologia interpretează părăsirea sediului patriarhal de către Callist, ca o demisie tacită, așa cum s-a mai interpretat plecarea din scaun și în alte cazuri³⁷. În realitate, însă, Callist n-a înțeles să renunțe la scaun, plecând de la reședința patriarhală, ci a căutat să

31. Canonistii Zonara, Valsamon și Aristen, în comentariile lor la canonul 34 apostolic, nu se referă la o asemenea consecință: Zonara vede, în această dispoziție, o obligație a mitropolitului; Aristen aplică această dispoziție deopotrivă episcopului, mitropolitului și întiiștătorului; pe cită vreme Valsamon se mulțumește să sublinieze calitatea legăturilor care trebuie să unească clerul la diferitele trepte ale ierarhiei (vezi *Sint. At. II*, p. 45–47; cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 121 și n. 26).

32. Vezi *Migne*, P.G., vol. 137, col. 105, n. 53; cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 121.

33. A. Failler (*op. cit.*, p. 121) se referă însă numai la obligația întiiștătorului de a cere și urma avizul episcopilor sufragani. În canonul 34 apostolic prevede ca nici episcopii să nu ia vreo hotărâre, într-o chestiune mai importantă, fără avizul întiiștătorului. Este adevărat, luind ca normativă procedura adoptată de sfinții Apostoli la sinodul de la Ierusalim, din anul 51, în timpul discuțiilor, în sinod, pot fi exprimate și păreri contradictorii; dar după ce s-a ajuns la o hotărâre, toți sint obligați s-o respecte, indiferent de părerea pe care ar fi avut-o în timpul discuțiilor. În legătură cu cererea împăratului Ioan Cantacuzin, sinodul n-a hotărât la convocarea și în prezența Patriarhului, ci la convocarea împăratului și în absența Patriarhului Callist. De aceea, lipsind unele condiții esențiale, la convocarea, ținerea și hotărârea sinodului care a depus din treaptă pe Patriarhul Callist, acesta era îndreptățit să socotească lovită de nulitate hotărârea luată pentru depunerea sa din treaptă.

34. Vezi N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, Arad, 1934, p. 69–70.

35. *Idem*, *ibidem*, p. 110.

36. *Idem*, *op. cit.*, vol. I, p. II, Arad, 1931, p. 249.

37. În acest sens a fost interpretată plecarea Patriarhului Arsenie, cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 123, nota 37.

se sustragă constrîngerii, pe care aci ar fi putut s-o exerceite asupra sa împăratul Ioan Cantacuzin; de aceea, el a și refuzat să demisioneze atunci cînd delegația mixtă, în august 1353, i-a pus alternativa: ori revine la conducerea sinodului, ori să demisioneze.

3. *Refuzul de a demisiona* i-a fost socotit Patriarhului Callist ca o abatere de la îndatorirea canonică. Canoanele amintesc într-adevăr despre demisia motivată a unui episcop din scaun, dar nu și despre obligația de a demisiona³⁸. Apologia prezintă astfel datoria unui episcop sau patriarh de a demisiona: dacă un patriarh, din scrupul de conștiință sau pentru oricare alt motiv, nu-și poate împlini partea care-i revine în chestiunile politice și imperiale, el trebuie să se retragă. Autorul Apologiei n-a putut menționa însă nici un caz asemănător celui al lui Callist; căci Callist este singurul patriarh care s-a opus încoronării unui împărat, refuzînd în același timp să demisioneze, ca să se facă posibilă această încoronare³⁹.

4. *Refuzul de a trăi în acord cu împăratul* i-a fost socotit, de asemenea, lui Callist ca o abatere canonică; pentru că în imperiul bizantin se impusese, ca principiu normativ, înțelegerea sau simfonia dintre puteri, politică și spirituală — Statul și Biserica —, una îngrijindu-se de trup, cealaltă de suflet, într-un organism unic. În cazul unui diferend de neînălțurat, puterea subordonată a diarhiei, patriarhatul, trebuie să se eclipseze înaintea puterii supreme. Refuzînd să se supună cererii împăratului sau să demisioneze, Patriarhul Callist a lipsit de la datoria sa, căci o opoziție de neînălțurat a patriarhului față de împărat trebuie să se rezolve prin demisia patriarhului.

Patriarhul Callist a admis, fără îndoială, subordonarea patriarhului față de împărat în domeniul politic, însă el a tăgăduit legitimitatea împăratului Ioan Cantacuzin, din ziua în care el a înlocuit pe Ioan V Paleologul; pentru că Ioan Cantacuzin a călcat acordurile de la Vlaherne, în care el făgăduise, sub prestare de jurămint, că nu va transmite coroana imperială descendenților săi; de aceea, prin acest act al înlocuirii lui Ioan Paleologul, cu fiul său Matei, împăratul Ioan Cantacuzin a devenit sperjur⁴⁰. A se înțelege cu acest împărat, atîta timp cît rămînea la hotărîrea înlocuirii lui Ioan Paleologul, pentru Callist însemna a colabora cu un sperjur și a consimți la o lovitură de stat.

Apreciînd că aceste patru motive invocate pentru justificarea depunerii din treaptă a lui Callist sînt, totuși, de ordin prea general și de aplicare contestabilă. Întocmitorul Apologiei a adăogat alte patru acuzații socotite mai convingătoare, sub aspect canonic: excomunicarea, jurămintul, depunerea anticanonică a unui preot și refuzul de a-și exercita drepturile asupra dipticelor.

5. Cu prilejul ultimei întrevederi între Patriarhul Callist și reprezentanții Sinodului și ai împăratului, Patriarhul a pronunțat *excomunicarea* împotriva oricui ar mai încerca să-l determine ca să revină la sediul patriarhal și la conducerea lucrărilor sinodului, ca și împotriva celor care ar trece de partea lui Matei Cantacuzin. Excomunicarea era socotită pedeapsă gravă și de aceea nu putea fi pronunțată cu

38. Vezi Epistola sinodului III ecumenic către sinodul din Pamfalia în cazul episcopului Eustațiu (în: N. Milaș, *Canoanele*, vol. I, p. II, p. 164–166) și can. 16 al sinodului I–II Constantinopol (în: N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, 1934, p. 324). Pentru mai largă expunere a motivelor folosite de episcopi pentru demisie, vezi și Iorgu D. Ivan, *Demisia din Preoție*, București, 1937.

39. A. Failler, *op. cit.*, p. 124.

40. Idem, *ibidem*, p. 125.

uşurinţă. Patriarhul Callist se socotea totuşi îndreptăţit să pronunţe această pedeapsă, fiindcă sperjurul cu o asemenea pedeapsă se sancţionează; iar toţi cei care nu respectă clauzele înţelegerilor de la Vlaherne, pentru care s-au angajat prin jurământ, a cărui respectare este garantată de Biserică — devin sperjuri. Faptul că mitropoliţii n-au mai revenit pe lângă Patriarhul Callist, însemnează că ei, în mod tacit, au recunoscut validitatea acestei excomunicări, chiar dacă Filotei, prin actul sinodal, i-a tăgăduit validitatea canonică.

6. *Jurământul* i-a fost imputat lui Callist ca delict, fiindcă jurământul este interzis clericilor. În realitate, jurământul lui Callist avea un obiectiv limitat, că el nu va reveni la conducerea Bisericii atîta timp cît împăratul Ioan Cantacuzin va impune pe fiul său, Matei, în locul lui Ioan Paleologul, iar mitropoliţii — membri ai sinodului — vor consimţi la această situaţie. De altfel, jurământul — deşi este interzis ca poruncă evanghelică⁴¹ — se practică în mod curent în diferite împrejurări ale vieţii publice şi private, îndeosebi în domeniul judiciar, ca mijloc pentru aflarea adevărului. Practicarea jurământului rezultă şi din canoane, care prevăd sancţiuni aspre numai pentru violarea jurământului, iar nu pentru prestarea lui⁴².

7. *Depunerea anticanonică a unui preot.* O asemenea măsură i-a fost imputată Patriarhului Callist, fiindcă n-ar fi respectat rînduiala canonică, potrivit căreia, pentru caterisirea unui preot trebuie constituit un tribunal bisericesc format din cel puţin 6 episcopi⁴³, or el a hotărît singur caterisirea preotului. A. Failler observă, judicios, că o asemenea abatere — cu toată gravitatea ei — nu putea să constituie o cauză suficientă pentru a justifica depunerea patriarhului⁴⁴.

8. *Retuzul de a-şi exercita drepturile asupra dipticelor.* Această ultimă acuzaţie adusă lui Callist a fost adăogată cu scopul ca să-l discrediteze înaintea împăratului Ioan Paleologul. Anume, lui Callist i se reproşa că n-a intervenit în favoarea lui Ioan Paleologul, ca pomenirea lui să fie menţinută în diptice, împotriva voinţei lui Ioan Cantacuzin, care îl înlocuia de la conducerea imperiului, cu fiul său Matei; se înşinua că dacă Patriarhul Callist ar fi dat dispoziţie ca numele lui Ioan Paleologul să fie pomenit la celebrările liturgice, iar pe preoţii care n-ar fi executat această dispoziţie i-ar fi suspendat, acţiunea lui Ioan Cantacuzin s-ar fi izbit de un grav obstacol, în faţa căruia ar fi fost nevoit să dea înapoi. Însă Patriarhul Callist — după proclamarea lui Matei Cantacuzin, n-a mai combătut măsurile lui Ioan Cantacuzin una câte una, ci le-a contestat global, ca fiind luate fără competenţă, Ioan Cantacuzin fiind socotit decăzut din drepturi, ca sperjur. Într-adevăr, Callist a respins toate hotărârile luate împotriva lui, fiindcă el nu mai recunoştea nici pe Ioan Cantacuzin ca împărat, şi nici în mitropoliţii care i s-au supus lui, un sinod legal. În realitate, Callist şi-a făcut un calcul politic: dacă Ioan V Paleologul va avea neşansa să-şi termine viaţa în exil, el nu-şi va mai recupa scaunul; dar dacă împăratul va reveni la Constantinopol, îşi va relua şi el conducerea Bisericii. Într-adevăr, schimbarea intervenită în noiembrie 1354 — prin intrarea lui Ioan Paleologul, victorios, în Constantinopol — i-a dat dreptate lui Callist; căci deşi el n-a reuşit să reunească numărul cerut de doisprezece arhieriei pentru reabilitarea sa canonică, aceasta nu l-a împie-

41. Matei 5, 33.

42. Vezi Canoanele : 25 ap.; 94 sin. VI ec.; 10, 17, 29, 64 şi 82 ale Sf. Vasile cel Mare; cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 127, n. 54.

43. Vezi Canoanele : 12 şi 20 Cartagina, în N. Milaş, *op. cit.*, vol. II, p. I, p. I, p. 161, 176—177.

44. A. Failler, *op. cit.*, p. 121.

dicat ca să-și reia scaunul și să se mențină pînă la sfârșitul vieții cu o autoritate care i-a fost recunoscută, puțin cîte puțin, prin sprijinul împăratului. Datorită acestui sprijin al împăratului, adversarii lui Callist n-au putut să împiedice revenirea lui la conducerea Bisericii; ei s-au opus însă la reabilitarea și restabilirea lui canonică, recurgînd în acest scop la legislația asupra dreptului de apel⁴⁵.

2. *Dreptul de apel.* Legislația asupra dreptului de apel, care urmărește să îndrepte erorile și să reducă abuzurile tribunalelor bisericești, este amintită constant în canoane. Patriarhul Callist n-a folosit însă acest drept, legal, după ce a aflat despre depunerea sa, făcîndu-și un calcul, corespunzător realității, că apelul ar fi fost inutil atîta timp cît sinodul care pronunțase hotărîrea se găsea sub influența și presiunea aceluiași împărat. În plus, Callist nu mai considera nici pe Ioan Cantacuzin ca împărat, în urma călcării jurămîntului, și nici autoritatea sinodului n-o mai recunoștea, pentru motivul că era format din mitropoliții care se alăturaseră lui Ioan Cantacuzin, recunoscînd măsura lui de a înlocui pe Ioan Paleologul cu fiul său Matei. Potrivit Apologiei Callist ar fi trebuit să facă apel imediat după condamnarea sa, și, în orice caz, înainte de alegerea altui patriarh, în locul lui. Așa cum observă și A. Failler⁴⁶, această acuzație a fost destul de imprudentă; pentru că între data depunerii din treaptă a lui Callist și data alegerii lui Filotei — a doua zi după condamnarea lui Callist — n-a fost lăsat nici un interval, în cuprinsul căruia Callist să-și fi exercitat dreptul de apel. De altfel, Callist nici n-a fost informat în mod oficial despre condamnarea sa. Pentru dovedirea pierderii dreptului de apel de către Callist, Apologia s-a referit la atitudinea lui anticanonică, pe care a avut-o după depunerea și apoi după excomunicarea sa. Această atitudine anticanonică a fost exemplificată prin dispozițiile canoanelor 12 și 4 Antiohia și canonul 28 apostolic. Canonul 12 Antiohia recunoscînd preotului sau diaconului caterisit de episcopul său, și episcopului caterisit de sinod, dreptul de a se adresa sinodului superior, interzice, în același timp, acestora să se adreseze împăratului, prevăzînd că cel care s-ar adresa împăratului «nu este vrednic de nici o iertare, nici loc de apărare să aibă, nici nădejde de reintegrare viitoare să nu aștepte»⁴⁷. Lui Callist i s-ar aplica dispoziția acestui canon, fiindcă a apelat la protecția împăratului Ioan Paleologul⁴⁸. Într-adevăr, retrăgîndu-se în Tenedos lîngă Ioan Paleologul, Callist a fost recunoscut de către acesta ca adevărat patriarh, fără a ține seama de condamnarea sa, de către sinod, la cererea împăratului Ioan Cantacuzin. De aceea, la reîntrirea sa în Constantinopol, Ioan Paleologul l-a impus ca patriarh pe Callist, chiar dacă sinodul nu l-a reabilitat printr-o hotărîre a sa. Can. 4 Antiohia se referă la un alt aspect, care ar avea drept consecință pierderea dreptului de reintegrare de către un episcop, presviter ori diacon caterisit, situație care i s-ar potrivi și lui Callist. În canonul 4 Antiohia⁴⁹ se spune: «Dacă vreun episcop caterisit de sinod, ori presviter, ori diacon (caterisit) de episcopul său propriu, ar îndrăzni să săvîrșească ceva din slujbă, potrivit celor obișnuite a le îndeplini mai înainte ori ca episcop, ori ca presviter, ori ca diacon, acela să nu mai aibă nădejde la alt sinod nici de reintegrare, nici de a se putea apăra, ci și cei

45. Idem, *ibidem*, p. 134.

46. Idem, *ibidem*, p. 135.

47. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. II, I, p. 72.

48. Intocmitorul Apologiei se referă la Ioan Paleologul, ca împărat, ca și cum n-ar fi fost dintre cei care au admis înlocuirea lui cu Matei Cantacuzin.

49. Vezi N. Mișaș, *op. cit.*, p. 65—66. Can. 28 ap. referindu-se la același delict, prevede excluderea din Biserică a clericului care ar sluji, după caterisire, v. N. Mișaș, *Canoanele*, vol. I, p. I, p. 226.

ce comunică cu el toți să se lepede de la Biserică, și mai ales, dacă cunoscând ei hotărîrea cea dată împotriva celor amintiți mai sus, ar îndrăzni să comunice cu dinșii». Ținînd seama că împotriva lui Callist, după caterisire, a fost pronunțată și excomunicarea, lui i s-ar putea aplica și dispoziția canonului 29 Cartagina, ca să nu mai poată fi ascultat. În acest canon se spune: «Dacă cineva, fiind excomunicat, ar îndrăzni să se împărtășească înainte de a fi ascultat, acela și-a adus însuși sentință împotriva sa. Așijderea sinodul întreg a hotărît, ca cel care pentru lenevirea sa a fost excomunicat, sau episcop, sau orice fel de cleric, dacă în timpul excomunicării sale ar îndrăzni să se împărtășească înainte de a fi ascultat, acela să se judece că însuși a adus asupra sa hotărîre de condamnare»⁵⁰. Callist a slujit, într-adevăr, în continuare și după ce a fost caterisit și după ce a fost excomunicat, pentru că el socotea lovite de nulitate toate hotărîrile luate împotriva sa, fiind luate de organe care nu mai aveau competență să ia asemenea măsuri⁵¹.

3. Cu privire la alegerea Patriarhului Filotei, în locul lui Callist, Apologia a ținut să arate amănunțit că au fost îndeplinite toate condițiunile prevăzute de canoane în acest scop. Prima condițiune necesară este ca scaunul să fie vacant. Vacanțarea se poate produce fie prin moartea episcopului titular al scaunului, fie prin demisia acestuia, fie prin transferarea sau depunerea lui prin sentință rămasă definitivă. În speță, scaunul a devenit vacant prin depunerea patriarhului Callist. În asemenea cazuri, canoanele prevăd ca, înainte de a declara scaunul vacant, să se lase un anumit interval de timp în care cel condamnat ar putea face apel, la instanța superioară, împotriva sentinței de condamnare⁵². În cazul lui Callist nelăsîndu-se nici un interval, între actul depunerii și cel al alegerii, Apologia a ținut să motiveze, spunînd că «sinodul știa perfect că patriarhul n-are intenția să întreprindă un asemenea demers»⁵³. În cazul în care scaunul s-ar vacanta prin deces sau transferare, canonul 25 sin. IV ecumenic prevede ca mitropolitul să nu lase scaunul vacant mai mult de trei luni⁵⁴.

Pentru a arăta că la alegerea lui Filotei s-a respectat și condiția canonică în privința numărului episcopilor prezenți⁵⁵, Apologia a menționat că au fost prezenți toți cei douăzeci de mitropoliți, care au participat și la condamnarea lui Callist. De asemenea, s-a ținut să se scoată în evidență faptul că la alegerea lui Filotei, Sinodul a procedat într-o completă independență, fără vreun amestec sau ingerință din partea factorului politic, împăratul Ioan Cantacuzin, ca să nu se dea ocazie de contestare, pentru nerespectarea dispozițiilor canonice. O asemenea dispoziție, a cărei nerespectare este sancționată cu pedeapsă dublă, este cuprinsă în canonul 30 apostolic⁵⁶.

50. Idem, *op. cit.*, p. 186–187.

51. A. Failler, *op. cit.*, p. 137.

52. Vezi Can. 4 Sardica (N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, pg. 126); Can. 16 sin. I–II Constantinopol (N. Milaș, *op. cit.*, p. 324). Acest canon al sin. I–II Constantinopol prevede și vacanțarea scaunului prin absența episcopului de la sediul episcopiei — fără a se interesa de treburile episcopiei — timp de peste 6 luni.

53. Vezi A. Failler, *op. cit.*, p. 140.

54. Vezi N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, p. II, p. 249.

55. Canonul 4 sin. I ecum. prevede ca «episcopul în general să se așeze de către toți episcopii din eparhie; iar dacă ar fi greu aceasta, sau din cauza unei nevoi stăruitoare, sau din cauza depărtării drumului, să se adune cel puțin trei la un loc, împreună alegători făcîndu-se și cei absenți și consimțînd prin scrisori, apoi să se facă hirotonia; iar întărirea celor ce se fac revine în fiecare eparhie mitropolitului» (în: N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pg. 17); vezi și can. 19 Antiohia (vezi N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, p. 77); can. 13 Cartagina (N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, p. I, pg. 163).

56. Can. 30 apost.: «Dacă vreun episcop, servindu-se de stăpînitori lumești, printr-înșii pune mina pe vreo Biserică, să se caterisească și să se afurisească, și toți părtașii lui la aceasta» (vezi N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, p. I, pg. 230).

Accentuarea respectării acestei condițiuni la alegerea lui Filotei, urmărirea să scoată în evidență, în același timp, nerespectarea ei în cazul lui Callist, pe care l-a recunoscut ca patriarh împăratul Ioan V Paleologul în timpul cît se găsea cu sediul la Tenedos și apoi la înapoierea lui la Constantinopol, cînd l-a impus ca patriarh, fără să fi fost reabilitat de sinod. Pentru alegerea lui Filotei s-a respectat, totuși, practica, legalizată încă de Justinian, prin Novela 123, 1, ca sinodul să propună trei candidați, dintre care împăratul alegea pe unul. Pentru alegerea în locul lui Callist au fost propuși: mitropolitul Filotei al Heracliei, mitropolitul Macarie al Filadelfiei și Nicolae Kabasilas⁵⁷. Împăratul Ioan Cantacuzin a ales pe Filotei al Heracliei, pe care l-a investit și l-a întronizat în biserica Sf. Sofia, în prezența comunității creștine. Din respectarea dispozițiilor legale pentru alegerea lui Filotei se trăgea concluzia validității alegerii lui și obligația comunității credincioșilor de a se feri de orice contact *in sacris* cu Callist, ca patriarh depus, și de a acorda deplină supunere și ascultare lui Filotei, ca patriarh ales în mod canonic. Pentru mitropoliții care semnaseră actul condamnării lui Callist și apoi actul alegerii lui Filotei, Apologia amintește dispoziția canonului 13 al sinodului local din Cartagina⁵⁸, care prevede caterisirea episcopului care și-ar retrage semnătura dată la alegerea unui episcop. Apologia extinde aplicarea acestui canon și la retragerea semnăturii de pe o sentință de condamnare — pentru înfricoșarea mitropoliților care semnaseră condamnarea lui Callist — cu toate că textul canonului se referă numai la actul unei alegeri.

4. În analiza și aprecierea atitudinilor celor doi patriarhi — Callist și Filotei — în legătură cu înlocuirea împăratului Ioan V Paleologul de către Ioan Cantacuzin, cu Matei Cantacuzin. Apologia se referă la practica istorică de la Bizanț, care ar fi împotriva atitudinii lui Callist și ar justifica atitudinea lui Filotei. Potrivit tezei adoptată de Apologie, Biserica n-ar trebui să intervină direct în proclamarea împăratului, care este de competența puterii civile, cu toate că ea poate, prin sfaturile ei, să facă organele competente să ia hotărîrea cea mai înțeleaptă și cea mai conformă binelui comun; dar ea este datoare să încoroneze pe împăratul care a fost proclamat în mod legal, cu singura condiție ca cel proclamat ca împărat să fie ortodox⁵⁹. Ca exemplificare, dintre numeroasele succesiuni neregulate pe care le-a cunoscut tronul imperial, Apologia a ales opt, ca cele mai semnificative⁶⁰. Dintre acestea cazul aproape identic cu cel al lui Ioan Cantacuzin, înlocuind pe Ioan Paleologul, este cel al lui Roman I Lecapen. Amîndoi au folosit aceleași mijloace ca să ajungă în fruntea imperiului, procedînd pe etape: s-au erijat în protectori ai moștenitorului legitim (Constantin VII Perfirogenetul și Ioan V Paleologul), dîndu-le în căsătorie pe fiicele lor, ca să se introducă în palat și să ocupe tronul vacant, pretinzînd că apără drepturile familiei domnitoare; apoi ei au făcut să fie încoronați fiii lor (Cristofor Lecapen și Matei Cantacuzin), în dauna moștenitorului legitim, cu toate jurămintele făcute că nu vor trece puterea vreunui membru al familiei lor⁶¹. Cînuoscînd exact situația, Patriarhul Nicolae Misticul (901—925) n-a ezitat să încoroneze pe Cristofor Lecapen, ceea ce — spune Apologia — ar fi trebuit să facă și patriarhul Callist, încoronînd pe Matei

57. A. Failler, *op. cit.*, p. 143.

58. N. Mișu, *op. cit.*, vol. I, p. 1, pg. 163.

59. A. Failler, *op. cit.*, p. 146—147.

60. Cei opt uzurpatori ai tronului imperial la care se referă Apologia sînt: Vasilisk (475), Foka (602), Roman I Lecapen (920), Isaac I Comnen (1057), Nichifor III Botaniatul (1078), Alexie I Comnen (1081), Mihail VIII Paleologul (1259) și Ioan VI Cantacuzin (1347); cf. A. Failler, *op. cit.*, p. 147.

61. A. Failler, *op. cit.*, p. 149—156 *passim*.

Cantacuzin, așa cum a și procedat Filotei, după ce a fost ales patriarh în locul lui Callist. Patriarhul nu poate să refuze încoronarea unui împărat proclamat în mod legal (de către împărat și senat; de către împărat, senat și armată; de către senat armată; de către senat, armată și popor; procedee care au fost folosite după împrejurări, în Bizanț), fiindcă ceea ce crează pe împărat în Bizanț și îi dă dreptul la încoroane din partea Bisericii este aclamarea lui, printr-unul din procedeele amintite. Așadar cel aclamat este împărat investit cu toată puterea din momentul aclamării; prezentarea lui după aclamare, Bisericii, pentru încoronare, are altă semnificație. Împăratul ținea să fie încoronat de către patriarh în Biserică, nu pentru a dobîndi puterea prin actul încoronării, ci pentru că prin aceasta se manifesta în mod strălucit sursa divină a puterii sale, ceea ce avea drept consecință legarea credincioșilor ortodocși în conștiința lor față de împărat, supunându-i-se ca unui reprezentant al lui Dumnezeu. În fața acestei practici constante, refuzul patriarhului Callist de a încorona pe Matei Cantacuzin apare ca o excepție unică în istoria Bizanțului, excepție care n-a putut fi luată ca temei pentru a face din șeful Bisericii un organ constituțional pentru crearea împăratului.

Cu toată străduința Apologiei de a scoate vinovat pe Callist și a justifica atitudinea lui Filotei, invocînd în acest scop canoane cu obligativitate generală în Biserica Ortodoxă, conflictul dintre cei doi patriarhi nu poate fi desprins de evenimentele politice care l-au determinat. Într-adevăr, dacă în intervalul septembrie 1353, de cînd a fost ales Filotei și ianuarie 1355, de cînd a revenit la conducerea Bisericii Callist, la Constantinopol au fost doi patriarhi rivali, aceasta se datorește simplu, faptului că puterea imperială era rîvnită de două familii de asemenea rivale, fiecare avînd de partea ei un patriarh. Apologia a insistat ca depunerea din scaun a lui Callist să apară cît mai îndreptățită, în lumina canoanelor. Callist a invocat și el nulitatea depunerii lui pentru nerespectarea procedurii prevăzută de canoane, la judecarea și condamnarea lui. Dar cînd a văzut că întîmpină greutăți pentru obținerea unei reabilitări formale din partea sinodului, s-a limitat să-și exercite atribuțiile ca patriarh, impunîndu-se prin sprijinul împăratului Ioan Paleologul, iar mitropolii care refuzau să-l reabiliteze printr-o hotărîre sinodală, îi executau totuși dispozițiile ca și cum n-ar ști că el se găsește sub o sentință de caterisire semnată chiar de ei. O atitudine asemănătoare celei adoptate de mitropolii se poate menționa și pentru Callist. Căci, deși el riscase să-și piardă scaunul, refuzînd să consimtă la măsura împăratului Ioan Cantacuzin, de a înlocui pe Ioan Paleologul cu fiul său Matei, el a trebuit să recunoască ca împărat pe Matei Cantacuzin — care a și funcționat pînă în 1357 —, fiindcă Ioan Paleologul, ținînd seama de faptul că partizanii familiei Cantacuzin dispuneau încă de influență și-i puteau crea dificultăți, a confirmat proclamarea lui Matei Cantacuzin, cumnatul său, ca împărat. A. Failler socotește că asemenea situație nu este o inovație, ci ea se explică în Biserica Ortodoxă, în virtutea principiului «iconomiei», care îngăduie acomodări ocazionale în situații excepționale, fără a modifica sau înlocui principiile⁶².

Fără a fi nevoie de aplicarea principiului «iconomiei», pentru explicarea situațiilor care s-au creat, sub aspect canonic — excomunicări, depuneri din treaptă, ră-mase neexecutate — în desfășurarea conflictului dintre patriarhii Callist I și Filotei, ca urmare a conflictului dintre cele două familii domnitoare (Cantacuzini și Paleologi) ceea ce se cuvine să se rețină, în legătură cu acest caz, este că în Bizanț puterea

62. A. Failler, *op. cit.*, p. 156, nota 53.

politică a căutat să-și asigure permanent colaborarea Bisericii, pentru că aceasta era tradiția care s-a aplicat constant în raporturile dintre Stat și Biserică, începând cu Constantin cel Mare; dar că în domeniul politic, al chestiunilor temporale, Biserica este datoare să urmeze autorității politice, ferindu-se să provoace conflicte sau lupte cu această putere pentru că în asemenea cazuri, cea care iese păgubită este totdeauna Biserica, sau, în cazul când un ierarh ia o asemenea atitudine, consecințele se răsfrîng, în primul rînd, asupra lui.

Sub acest aspect, al riscului pe care și-l asumă înființătorul unei Biserici autocefale sau autonome, intrînd în conflict cu autoritatea politică a statului respectiv, pot fi menționate cazuri din istoria fiecărei Biserici Ortodoxe naționale. Astfel, pentru Biserica Ortodoxă Română vom menționa, — numai ca exemplificare — trei cazuri, privind pe trei din cei mai de seamă mitropoliți, care au rămas în conștiința poporului român cu vrednicia de martiri, atît pentru devotamentul și contribuția lor în apărarea dreptei credințe, cît și pentru activitatea pe care au desfășurat-o — în cadrul rolului ce li se recunoștea în viața politică a țării respective — pentru asigurarea independenței țării și pentru ușurarea sarcinilor tot mai apăsătoare, cu care era îngreuiat și exploatat poporul român. Este vorba de mitropolitul Antim Ivireanul, pentru Țara Românească, mitropolitul Dosoftei pentru Moldova și mitropolitul Sava Brancovici, pentru Transilvania.

Mitropolitul Antim Ivireanul — după ce, printr-o argumentare logică și bine documentată din punct de vedere canonic, reușise să domolească pornirea dormitorului și ocrotitorului său, Constantin Brîncoveanu, de a-l înlocui de la conducerea Bisericii, cerîndu-i demisia, pentru că îi crea dificultăți în raporturile cu imperiul otoman, cultivînd prea fățiș coaliții creștine împotriva acestui imperiu asupritor — a căzut victimă aceleiași dorințe și acțiuni de a scăpa țara de sub jugul turcesc, sub domnitorul Nicolae Mavrocordat. Fiind luat de acesta, cînd fugea spre Giurgiu ca să fie orcîtit de turci, de teama principelui Gheorghe, fiul fostului domnitor Șerban Cantacuzino, mitropolitul Antim, după primul popas — pentru trecerea nopții — n-a mai continuat drumul alături de Nicolae Mavrocordat, ci s-a înapoiat la București, invocînd că este bolnav și că a plecat complet nepregătît. În realitate mitropolitul Antim n-avea încredere nici în domnitorul Nicolae Mavrocordat — fiindcă îl înfruntase, împreună cu partida Cantacuzinestilor, pentru metodele aspre și răzbuuitoare cu care își începuse domnia — și nici în turci, de care era suspectat că duce o politică alături de țările creștine.

Această atitudine de a părăsi pe Nicolae Mavrocordat, — la care s-a mai adăugat și ceea ce s-a mai făcut, cu știrea și cu încuviințarea lui Antim, în București, în lipsa lui Nicolae Mavrocordat, anume alegerea boierului Brezoianu ca domn — i-au adus mitropolitului Antim Ivireanul, după înapoierea domnitorului Nicolae Mavrocordat în București, înții, multă suferință: întemnițarea, schingiuirea, caterisirea, prin hotărîrea Sinodului din Constantinopol, surghiunirea în Muntele Sinai, prin hotărîrea Sultanului și apoi — în drum spre locul de exil — uciderea sălbatică și aruncarea trupului ciopîrjit în apele riului Tungia, aproape de Adrianopol⁶³.

63. Cf. Iorgu D. Ivan, *Nulitatea actului de caterisire a mitropolitului Antim Ivireanul*, în rev. «Mitropolia Ardealului», nr. 1—3 (1967), p. 147—148; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, ediția a II-a, București, 1930 (coperta exterioră 1932), p. 55—56. N. Iorga, acordînd activității Mitropolitului Antim Ivireanul o viziune mai largă decît aria Ortodoxiei, îl socotește «un luptător pentru creștinătate», și că «el a murit ca mucenic al Creștinătății...» (în art. «Despre Antim Ivireanul», în rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 11—12 (1937), p. 612).

La rîndul lui, Mitropolitul Dosoftei — fiindcă vedea viitorul Moldovei, ca și prietenii săi Miron Costin și Nicolae Milescu, numai în scăparea de jugul otoman, s-a angajat în acțiuni care i-au atras surghiunul și moartea departe de țară, în exil. Astfel cînd Jan Sobieski, ajutat de moldoveni a învins oștile turcești la Hotin, la 11 noiembrie 1673, mitropolitul Dosoftei s-a bucurat mult, socotind că această înfrîngere a turcilor va fi urmată de altele, îngăduind Moldovei să scape de jugul otoman. Dar Sobieski, în loc să exploateze victoria de la Hotin, urmărind mai departe pe turci, s-a retras grăbit în Polonia, fiind preocupat de problema succesiunii la domnie, în urma morții regelui polon; așa încît Moldova a rămas în continuare pradă urgiei otomane. În această situație, adînc neliniștit de soarta Moldovei, Mitropolitul Dosoftei și-a îndreptat toată nădejdea spre Moscova. În acest scop, — pentru a determina o intervenție rusă împotriva turcilor — mitropolitul Dosoftei s-a adresat cu scrisori bunului său prieten Nicolae Milescu, ajuns sfetnic al țarului Petru cel Mare, și patriarhului Ioachim al Moscovei, rugîndu-i ca să intervină și să stăruie pe lângă țar, pentru pornirea unui război împotriva otomanilor. Cît de jalnică era situația Moldovei în acel timp și cîtă nădejde punea mitropolitul Dosoftei într-o intervenție militară rusă împotriva turcilor, rezultă clar din temenii prin care el ruga pe Nicolae Milescu și pe patriarhul Ioachim. În scrisoarea adresată lui Nicolae Milescu, Dosoftei spunea: «Ji dăm de știre că țara noastră, Moldova, este acum la marginea pieirii trupești și sufletești. Te rog, deci, stăruie ca țarul drept credincios să întindă sabia sa împotriva musulmanilor, căci altfel sfîrșitul acestui an fi-va și sfîrșitul zilelor noastre»⁶⁴. Iar patriarhului Ioachim îi scria: «Slobozîți-ne! Sintem ca păsările prinse într-un laț nemilos, pradă nesățioșilor turci. Țara-i copleșită de mulțimea mare a turcilor lui Cara Mustafa, călău crud și trufaș»⁶⁵.

Rușii n-au trimis însă nici un ajutor, ceea ce a obligat atît pe Petriceicu Vodă, cît și pe Dosoftei să se refugieze în Polonia. În timpul acestui refugiu, în anul 1673, mitropolitul Dosoftei a tipărit, în tipografia unei mănăstiri din Uniev, Psaltirea talmăcită în versuri și Acatistul Născătoarei de Dumnezeu, lucrări care au pus în lumină talentul poetic al lui Dosoftei și au însemnat, în același timp, o mare izbîndă pentru începuturile scrisului românesc. Absența mitropolitului Dosoftei de la cîrma Bisericii moldovene era socotită o mare pierdere, nu numai pentru interesele bisericești, ci și pentru interesele politice naționale. În urma intervenției lui Miron Costin pe lângă Dumitrașcu Vodă și la stăruința patriarhului Dositei al Ierusalimului, Dosoftei a revenit în țară și, reocupîndu-și scaunul de mitropolit a început o nouă perioadă de rodnică activitate, pusă în slujba luminării poporului. Pe Dosoftei îl preocupa însă mult izbăvirea țării de invaziile și prădăciunile la care era mereu supusă. De aceea, cînd Petriceicu Vodă, în 1684, s-a retras în Polonia, fugind din calea tătarilor, mitropolitul Dosoftei la cererea lui Petriceicu, a plecat personal în Rusia, în fruntea unei delegații, cu misiunea de a încheia o alianță care să salveze țara de primejdiile care o amenințau. Prezentînd țarilor cererea de ajutor din partea domnitorului moldovean, Dosoftei nădăjduia să obțină de data aceasta un puternic ajutor militar, care să înălțare pentru totdeauna primejdia musulmană. Însă așteptările nu i s-au împlinit, Moldova rămînînd mai departe teren de înfruntare între oștile turcești și cele polone. În anul 1686, Jan Sobieski, a organizat o nouă expediție în Moldova, pentru urmărirea

64. D. Almaș, *Neculai Milescu*, București, 1954, p. 207; cf. Gheorghe M. Rădan, *Mitropolitul Dosoftei. Evocare cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la tipărirea Psaltirii în versuri*, în rev. «Glasul Bisericii» nr. 7/8, 1973, p. 713—714.

65. Idem, *Ibidem*.

turcilor. Expediția a eșuat, transformându-se însă într-o acțiune de jefuire a Moldovei. În retragerea sa spre Polonia, pe lângă alte multe bogății, Jan Sobieski, a luat și odoarele mitropoliei, racla cu moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava și pe mitropolitul Dosoftei, pe care l-a dus la Zolchiev. Aci, în surghiun, avea să-și petreacă Dosoftei ultimii șapte ani din viață, murind în ziua de 13 decembrie 1693, cu sufletul amărit pentru toate cîte, pe nedrept, i se întimplaseră în acest timp. Într-adevăr, domnitorul Constantin Cantemir, socotind că Dosoftei a luat odoarele Mitropoliei și moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, l-a invitat și personal și prin patriarhul Dositei al Ierusalimului să se reîntoarcă în țară ca să-și reocupe scaunul, cerîndu-i, însă, să aducă înapoi și odoarele mitropoliei; or acestea erau ținute sub pază de regele Sobieski. Dosoftei a răspuns în acest sens și Domnitorului Constantin Cantemir și patriarhului Dositei, rugînd ca domnitorul să intervină direct la regele Sobieski ca să-i îngăduie, fiindcă el dorește, să se reîntoarcă în țară și, în același timp, să restituie tot ceea ce aparținea mitropoliei. Sobieski n-a încuviințat restituirea odoarelor și nici reîntoarcerea lui Dosoftei, spunînd că nu este încă timpul potrivit.

În minia sa, fără să țină seama de cele arătate de Dosoftei, domnitorul Cantemir a convocat un sinod al ierarhilor moldoveni, cerîndu-le să depună din treaptă pe Dosoftei — ceea ce sinodul a și hotărît —; el a cerut apoi, ca și patriarhii Bisericii Ortodoxe să ia o asemenea hotărîre. Referindu-se la această măsură — care l-a amărit mult — Dosoftei a spus: «Eu nu mă voi despărți de Biserica Ecumenică, iar acela care mă prigonește și mă desparte de dreapta credință să-și dea seama înaintea lui Dumnezeu, căci Vodă Cantemir mă prigonește pe nedrept»⁶⁶. La intervenția patriarhului Dositei — care pretuia mult pe Dosoftei — și a domnitorului Constantin Brîncoveanu, care, de asemenea, avea multă stimă pentru Dosoftei și activitatea lui, Patriarhia de Constantinopol a ridicat această caterisire. Prin forța împrejurărilor, mitropolitul Dosoftei a fost nevoit să-și sfîrșească zilele în țară străină. El a rămas însă mereu viu în conștiința neamului românesc, ca un luptător neobosit pentru eliberarea poporului de așupririle străine și, prin întreaga lui operă, ca un ctitor al culturii noastre. Astfel caracterizează Prea Fericitul Patriarh Iustin opera mitropolitului Dosoftei în «Cuvînt înainte» scris la *Psallirea în versuri*, publicată în Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei (Iași, 1974), cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la publicarea ei (1673—1973), în tipografia unei mînăstiri din Uniev, în Polonia, spunînd: Ideea de a sprijini afirmarea graiului românesc pe toate meleagurile locuite de români și de a sluji unitatea neamului prin unitatea limbii se vedește în toate cărțile tipărite de Dosoftei. Dar, mai mult decît oricare altă scriere religioasă, *Psallirea* era cea mai indicată să slujească acestui scop, fiind cea mai căutată și mai citită carte a Sfintei Scripturi».

Aproape în același timp cu Dosoftei și cu Antim Ivireanul, pentru același devotament și curaj în apărarea dreptei credințe și a drepturilor românilor din Transilvania, cădea victimă unei asemănătoare, nedrepte și nelegale condamnări, mitropolitul Sava Brancovici (1656—1680), pe care, pentru toate vredniciile cu care s-a împodobit în viață și pentru toate suferințele pe care le-a îndurat, ca un mare mucenic⁶⁷, obștea ortodoxă română l-a avut în permanentă și neîmputînată cinstire, de-a lungul

66. Ion Neculce, *Letopisețul Țării Românești*, Ed. de Stat pentru Literatură și artă, 1965, p. 176; cf. Pr. Gheorghe M. Rădan, *art. cit.*, p. 716 și nota 12.

67. Vezi V. Mangra, *Mitropolitul Sava Brancovici (1656—1680)*, Arad, 1906, p. 106—107.

veacurilor, pînă ce Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, luînd în considerare această cinstire și evlavie a poporului drept credincios, l-a proclamat ca sfînt, în toamna anului 1955, împreună cu un alt vrednic ierarh ortodox al Transilvaniei, mitropolitul Ilie Iorest⁶⁸, cu doi vrednici cuvioși, Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, luptători neînfricați pentru apărarea dreptei credințe și mucenicul Oprea Nicolae din Săliștea Sibiului⁶⁹.

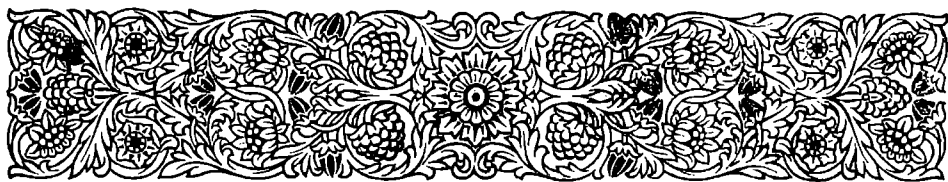
La aspectul atitudinii de ostilitate, pe care Biserica ar lua-o, ca instituție, față de autoritatea de Stat, Prea Fericitul Patriarh Iustin a precizat, în diferite împrejurări, care este învățătura lăsată de Mîntuitorul Hristos Bisericii, cu privire la raporturile ei cu autoritatea politică, cu Statul în cuprinsul căruia își desfășoară activitatea. Sub acest aspect, Prea Fericirea Sa, referindu-se special la Biserica Ortodoxă Română, în cuvîntul pe care l-a rostit la banchetul oficial dat în onoarea Prea Fericirii Sale, sîmbătă 28 aprilie 1978, la Detroit, de către Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America și Canada, între altele — a spus: «În țara noastră există pus în practică principiul acela vechi, principiul bizantin al armoniei dintre Biserică și popor, dintre Biserică și Stat. Principiul este vechi, dar s-a verificat ca singurul principiu care poate fi valabil în orice societate omenească. Niciodată, Biserica în luptă cu Statul nu poate să aducă vreun folos nimănui. Istoria a arătat lucrul acesta. De aceea, Biserica sprijinind Statul în acțiunile sale care sînt desfășurate în interesul poporului, beneficiază de două ori, întîi pentru că i se ușurează munca ei sau misiunea ei în lume, și, în al doilea rînd, pentru că i se ușurează posibilitățile de a-și împlini datoriile ei». Ca exemplificare a acestei afirmații, Prea Fericirea Sa a adăugat: «Ca slujitoare a poporului, Biserica Ortodoxă Română, la fel ca și în trecut, este angajată și astăzi în activitatea ei de a sluji poporul nostru românesc. La rîndul lui, poporul, prin reprezentanții respectivi, acordă Bisericii din țara noastră prețuirea la care ea are dreptul și o ajută să-și îndeplinească în felul ei trebuințele ei».

Închinînd aceste rînduri, ca respectuos omagiu, Prea Fericitului Patriarh Iustin, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani, îi urăm arhipăstorire îndelungată, cu aceeași înțeleaptă și neobosită activitate, pusă în slujba Bisericii strămoșești și a Patriei.

Prof. IORGU D. IVAN

68. Iorgu D. Ivan, *art. cit.*, p. 178.

69. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române, un caz asemănător cazului Patriarhului Callist I — căruia nu i s-a putut aplica sentința de caterisire a sinodului, deși era semnată de 20 de mitropoliți, fiindcă pe Callist l-a protejat împăratul Ioan V Paleologul, pentru devotamentul pe care acesta i-l arătase, dar îndeosebi știind că sinodul luase hotărîrea de caterisire a lui Callist, la cererea împăratului Ioan VI Cantacuzin, — este cazul mitropolitului Luca al Ungrovlahiei. Acesta a fost caterisit de sinodul patriarhal din Constantinopol, la care participase și patriarhul Teofan al Ierusalimului, în 1616, pentru că nu mai plătea Patriarhiei de Constantinopol dările anuale și nu-i mai trimitea ajutoare. Dar actul caterisirii mitropolitului Luca — ca și actul numirii altui mitropolit în locul său — au rămas fără nici o urmare, deci fără nici o valoare, fiindcă domnitorul român — ținînd să afirme și independența țării și autonomia Bisericii — a socotit aceste acte fără nici un temei canonic sau legal. Vezi Arhim. Kalinikos Delikanis, *Patriarhika engrafta*, vol. III, Constantinopol, 1905, p. 280—281.

PASTORALE

† IUSTIN

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECUVÎNTARE

«HRISTOS A ÎNVIAT»

Iubiți credincioși,

Mai înainte de ivirea zorilor celei de a treia zi de la așezarea trupului Său în mormînt, după înfricoșata moarte pe cruce, Domnul nostru Iisus Hristos a înviat din morți. De atunci, în fiecare Duminică se prăznuiește, cu adîncă bucurie, învierea Domnului. Scriitorii bisericești vechi numeau Duminica «ziua învierii», «ziua luminii și a vieții, a nemuririi și a tot binelui», «ziua soarelui» și mai ales «ziua domnească» sau «ziua Domnului», de unde și-a luat și numele de «Duminică». «Noi cinstim Duminica pentru înviere», zice Sfîntul Atanasie cel Mare.

În afară de Duminică și, putem spune, de toate zilele de peste an, cînd la orice slujbă se preamărește Domnul nostru Iisus Hristos înviat din morți, din primele zile ale Bisericii și pînă acum, învierea Domnului se prăznuiește, în chip cu totul deosebit, la Sfintele Paști. Sfîntul Apostol Pavel se gîndește, probabil, la această sărbătoare, cînd zice: «Paștele nostru — Hristos s-a jertfit. Încît să sărbătorim nu cu aluat vechi, nici cu aluatul răutății și vicleniei, ci cu azimile curăției și adevărului» (I Cor. V, 7—8).

«Crăiasă a zilelor», «sărbătoare a sărbătorilor» și «praznic al praznicelor», ziua învierii reîmprospătează, în fiecare an, în sufletele noastre, trecerea Domnului nostru Iisus Hristos cu sfântul Său trup de la moarte la viață și de pe pământ la cer; ea ne călăuzește cugetele, ajutându-ne să ne facem părtași învierii Domnului și ne întărește convingerea în învierea noastră cu trupul la venirea Domnului într-o mărire.

Îndulcindu-ne, astăzi, de bucuria învierii Domnului și, gustând mâi dinainte din darul învierii noastre, cu evlavie adâncă să ne plecăm frunțile în fața lui Dumnezeu, mulțumindu-I Lui pentru toate: pentru viața pe care ne-a dăruit-o, pentru binefacerile pe care din belșug le varsă peste noi și pentru învierea pe care ne-a dat-o prin Iisus Hristos, Domnul nostru.

Iubiți fii duhovnicești,

În vremea viețuirii Sale în trup, pe pământ, Domnul nostru Iisus Hristos s-a înfățișat lumii îndeosebi ca un om. El a trăit ca fiecare dintre oamenii din vremurile și din locurile acelea; dar păcatul nu s-a atins de El. Nimeni n-a putut să-L învinuiască de rostirea vreunui cuvânt nepotrivit sau de săvârșirea vreunei fapte necuvenite. Vorbea la fel ca semenii Săi, dar cuvântul Său avea o putere care ieșea la iveală de îndată ce-și deschidea El gura. «Niciodată n-a vorbit așa un om cum vorbește omul acesta» (Ioan VII, 46), ziceau unii. Alții spuneau că vorbește cu putere. Spre pildă, când pescarii au auzit cuvintele Lui: «Veniți după Mine...» au lăsat mreșile, în clipa aceea, și au mers după El (Matei IV, 20). La o asemenea chemare, Iacov și Ioan, au lăsat și pe tatăl lor, Zevedeu, și corabia și mreșile lor și au pornit îndată după Iisus; iar Natanail, când L-a văzut, a zis: «Învățătorule, Tu ești Fiul lui Dumnezeu...» (Ioan I, 50). A răbdat de foame și de sete, dar, la un cuvânt al Său, apostolii au săturat mii de oameni cu câteva pîini și puțin pește. Obosea ca orice om, dar, cu un cuvânt, dădea viață celor morți. Potolea furtunile și oprea în loc vînturile, încît cei ce erau de față ziceau: «Ce fel de om este acesta că și vînturile și marea ascultă de El» (Matei VIII, 27).

Mulțimile se îngrămădeau în jurul Lui nu numai să-I asculte cuvintele, dar și să le tămăduiască suferințele. El vindeca orice

boală sau neputință cu un cuvînt sau un semn. «Și toată gloata căuta să se atingă de El, căci din El ieșea o putere și tămăduia pe toți», zice Sfîntul Evanghelist Luca (VI, 19). Iisus mărturisea că «Fiul Omului n-are unde să-și plece capul» (Luca IX, 58), dar «îngerii veneau și-I slujeau» (Matei IV, 11 ; Marcu I, 13).

În toată vremea viețuirii cu trup omenesc pe pămînt, Domnul nostru Iisus Hristos s-a dovedit om desăvîrșit ; El era însă în același timp și Dumnezeu desăvîrșit. De aceea chiar cînd El se arăta lipsit cu totul de mărirea Sa, dumnezeirea Sa se evidenția totuși într-un anumit fel. De aceea nimeni nu vorbea ca El, nimeni nu săvîrșea fapte cum săvîrșea El ; pe scurt, nimeni nu era ca El. Se poate spune că în trup de om El a trăit dumnezeiește. Inseși patimile Sale poartă pecetea dumnezeirii Sale.

Pentru toate acestea, moartea întru ocară și necinste nu putea fi sfîrșitul vieții Sale. O viață dumnezeiască în trup omenesc, slobod de orice păcat, putea duce numai la înălțarea Lui pe o nouă treaptă a existenței Sale, la manifestarea în viața Sa dumnezeiască întru «mărirea pe care a avut-o mai înainte ca lumăa să fie» (Ioan XVII, 5). Iar, dacă vorbim de manifestarea dumnezeiască trebuie să ne gîndim la manifestarea Sa ca duh, fiindcă «Duh este Dumnezeu», cum a spus însuși Domnul nostru Iisus Hristos în vorbirea Sa cu femeia samariteancă (Ioan IV, 24), sau, cum zice Sfîntul Apostol Pavel : «Domnul este Duhul» (II Cor. III, 17, 18).

Iubiți fii sufletești,

În vechile cărți de slujbă bisericească s-a păstrat știrea că întîia ființă căreia i s-a arătat Mîntuitorul, după înviere, a fost Prea Curata Sa Maică, Sfînta Fecioară Maria. Într-o cîntare de demult se spune că Maica Domnului a văzut pe Iisus chiar în momentul învierii. «Dacă ai văzut, Fecioară, pe Hristos cu totul strălucit, fără asemănare în frumusețe, ca un mire ieșind cu trupul din cămara gropii, te-ai umplut de bucurie», — cîntăm noi, zilele acestea.

După Sfînta Fecioară Maria, au văzut pe Iisus înviat din morți îngerii din ceruri, mulțime de credincioși și în chip cu totul deosebit Sfinții Apostoli.

Hristos «a înviat precum a zis. Veniți de vedeți locul unde a zăcut. Și ducându-vă, degrabă spuneți ucenicilor Lui că a înviat din morți...» (Matei XXVIII, 6—7; Marcu XVI, 6—7; Luca XXIV, 6). Aceasta este mărturia pe care au dat-o femeilor, care veniseră «să vadă mormîntul» sau «să ungă cu mireseme trupul lui Iisus», îngerii trimiși de Dumnezeu să vestească oamenilor învierea Domnului.

«Am văzut pe Domnul» și am vorbit cu El, spunea ucenicilor Maria Magdalena (Ioan XX, 18).

Am văzut pe Domnul. «I-am cuprins picioarele și ne-am închinat Lui», ziceau femeile care veniseră, dimineața, să vadă mormîntul (Matei XXVIII, 9).

«Am mers cu El pe cale» de la Ierusalim la Emaus, istoriseau cei doi ucenici ai apostolilor, Luca și Cleopa (Luca XXIV, 13—33).

În timp ce eram adunați laolaltă peste cinci sute de frați, Mîntuitorul ni s-a arătat nouă, mărturiseau fără încetare unii credincioși (I Cor. XV, 6); L-am văzut pe Iisus și am mîncat pîine cu El, zicea Sfîntul Iacob; înveșmîntat în dumnezeiască lumină, Iisus mi-a vorbit mie pe drumul Damascului, spunea Sfîntul Apostol Pavel (Fapte IX, 3—9; XXII, 6—11; XXVI, 12—18).

L-am văzut, L-am auzit, L-am pipăit cu mîinile noastre. Hristos a înviat din morți, este viu, iar noi sîntem martorii învierii Lui, ziceau cu stăruință Sfinții Apostoli.

De atunci, oriunde se propovăduiește Evanghelia se vestește învierea Domnului. Ea a intrat adînc în istoria Bisericii, în învățătura ei dogmatică, în slujbele religioase, în arta creștină, pe scurt, în întreaga viață a Bisericii, în viața noastră creștină.

Iubiți credincioși,

Inviind din morți, Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a întors la viața Sa de mai înainte în trup omenesc, cum s-a întîmpat cu Lazăr din Betania, cu fiica lui Iair și cu fiul văduvei din Nain sau cu cei trei tineri care au înviat pe vremea proorocilor Ilie și Elisei. Spre deosebire de aceștia, care au murit și au înviat cu trupul, Mîntuitorul «a fost dat morții cu trupul, dar a fost făcut viu cu duhul», cum zice Sfîntul Apostol Petru (ep. I-a,

III, 18). De aceea, după învierea din morți, Mîntuitorul a încetat să Se mai înfățișeze înaintea oamenilor ca om; El s-a arătat, după înviere, îmbrăcat în mărirea Sa dumnezeiască, s-a arătat ca Dumnezeu. Astfel, dacă în momentul manifestării depline a deșertării sau golirii, ori lipsirii Sale de mărirea dumnezeiască, cu cîteva clipe înainte de a-și da duhul Său pe cruce în chinuri cumplite, El a strigat cu glas tare: «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit» (Matei XXVII, 46; Marcu XV, 34), după învierea Sa din morți, Mîntuitorul a putut grăi către Sfinții Săi apostoli: «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt... Iată, Eu cu voi sînt în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 18—20).

Pe Domnul nostru Iisus Hristos noi nu-L mai vedem astăzi cu ochii noștri trupești, nici nu-L mai putem auzi sau pipăi. Ne dăm seama însă de prezența Lui în noi prin simțurile noastre lăuntrice, prin căutarea noastră duhovnicească spre El. În una din epistolele sale, Sfîntul Pavel zice: «De acum nu mai trăiesc eu; trăiește în mine Hristos» (Gal. II, 20).

Unindu-ne în duh cu Hristos-Dumnezeul nostru, noi ne facem părtași ai tuturor bunătăților Sale cerești. De la El pogoară peste noi lumina adevărului, spor de evlavie în cugetele noastre și întărire a puterilor noastre spre săvîrșirea lucrului bun, bine plăcut lui Dumnezeu și folositor nouă și semenilor noștri. Ca Domn al păcii, El păstrează nestinsă făclia dragostei frățești între oameni și popoare, iar, ca Domn al vieții, El veghează la păstrarea seminței veșniciei în duhurile noastre.

Iubiți fii duhovnicești,

Hristos a înviat. Și noi vom învia fiindcă a înviat Hristos. Între învierea Mîntuitorului și învierea noastră este o legătură atît de strînsă încît Sfîntul Apostol Pavel a putut spune: «Dacă morții nu înviază nici Hristos n-a înviat. Iar, dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința noastră». Vorbind așa, apostolul nu ne lasă însă în nedumerire. El mărturisește îndată că «Hristos a înviat din morți... Și precum întru Adam toți mor, așa și în Hristos, toți vor învia» (I Cor. XV, 16—23).

Înviind din morți, Domnul nostru Iisus Hristos a făcut dovadă că moartea poate fi înfrîntă; El ne-a convins desăvîrsit

că moartea nu este atotputernică. Fiind urmare a păcatului, de îndată ce păcatul își pierde tăria, moartea este biruită.

Lipsit de păcat, Domnul nostru Iisus Hristos, «ieri și azi același este și în veci»: sfânt, fără răutate, fără de pată, osebit de păcătoși și mai înalt decât cerurile» (Evrei XIII, 8; VII, 26). De aceea, El «n-a fost lăsat în locașul morților și nici trupul Lui n-a văzut stricăciune» (Fapte II, 31). Dar, golindu-se pe Sine de mărirea Sa dumnezeiască și luînd trup asemenea nouă, pentru mîntuirea noastră, El a luat asupra Sa păcatele noastre. Iar pentru a ne izbăvi pe noi de sub robia morții «s-a dat pe Sine pentru noi prinos și jertfă lui Dumnezeu întru miros de bună mireasmă» (Efes. V, 2). El «s-a sfințit pe Sine însuși pentru ca să fim și noi sfințiți în adevăr» (Ioan XVII, 18). Fiind sfințiți ca și Hristos, noi avem pe Sfîntul Duh înlăuntrul nostru: «trupul nostru este templu al Duhului Sfînt din noi» (I Cor. VI, 19). Iar, dacă «Duhul celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în noi, El, cel ce a înviat pe Iisus Hristos din morți, vii va face și trupurile noastre muritoare, prin Duhul Său care sălășluiește în noi» (Romani VIII, 11), fiindcă «trebuie ca stricăciunea aceasta să îmbrace nesticăciunea și ceea ce este muritor să îmbrace nemurirea» (I Cor. XV, 53), pentru a se face asemenea trupului Domnului nostru Iisus Hristos.

Avînd în noi puterea nesticăciunii și nemuririi, noi toți vom învia. Dar, zice Sfîntul Apostol Pavel, fiecare «în rîndul cetei sale. Pîrga este Hristos...» (I Cor. XV, 23). El este «începutul, întîiul născut din morți» (Col. I, 18). Noi vom învia la a «doua venire a Domnului», la arătarea Mîntuitorului întru mărire.

Iubiți credincioși,

De bucurie dumnezeiască sînt cuprinse sufletele noastre astăzi; moartea a fost nimicită și la viață veșnică sîntem chemați.

Cu adîncă evlavie să ne plecăm frunțile înaintea lui Dumnezeu, mulțumindu-I pentru marea Sa îndurare față de noi, lucrul mîinilor Sale; cu cîntări de laudă să întîmpinăm pe Domnul nostru Iisus Hristos la cea necuprinsă de mintea noastră înviere a Lui din morți; Sfîntului Duh, «Domnul de viață făcă-

tor, care împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit», sălaş sfânt să-i facem în inimile noastre și de lumina Lui să ne lăsăm călăduziți în toată viața noastră.

Pentru tot ceea ce gândim și săvârșim, la strădaniile noastre să adăugăm rugăciunea către Milostivul Dumnezeu, care totdeauna pe cele cu lipsuri le împlinește și pe cele neputincioase le întărește. Împerechind astfel rugăciunea cu munca, pentru trebuințele noastre și propășirea patriei să trudim; iar «facerea de bine și dărnicia să nu le dăm uitării, căci la jertfe ca acestea Dumnezeu privește cu plăcere» (Evrei XIII, 16). Față de toți cei în mijlocul cărora trăim să ne purtăm «cu toată smerenia și blindețea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-ne unii pe alții, cu iubire, silindu-ne să păzim unirea duhului în legătura păcii» (Efes. IV, 2). Pe scurt, dragostea frățească să fie legea vieții noastre în lume.

Înfrățiți în simțiri, să ne dovedim frați buni și în strădaniile noastre pentru bunăstarea poporului și propășirea neîncetată a patriei. Planuri de stat pentru dezvoltarea economiei naționale avem, iar bogățiile țării sînt în mîinile poporului. La acestea avem însă datoria să adăugăm noi: hărnicia în muncă, dreaptă chibzuință în rînduirea activității noastre și cinste în chivernisirea bunurilor obștești. Mai presus de toate nu trebuie să uităm că muncim pentru noi, pentru poporul nostru, pentru țara noastră.

Pentru viitorul ei măreț neîncetat să purtăm grijă; iar de trecutul ei frumos cu bucurie să ne aducem aminte.

În această privință, un prilej nimerit ne dă împlinirea a 2050 de ani de la organizarea, pe pămîntul țării noastre, a celui dintîi stat dac, centralizat și independent, sub conducerea lui Burebista. Evocînd, în lunile care vin, acest moment din istoria înaintașilor noștri, ne facem părtași la strădaniile lor de apărare a libertății și independenței lor, dovedindu-ne păstrători și continuatori ai idealurilor și virtuților lor:

Față de celelalte popoare să nutrim simțăminte de prietenie, gânduri de cooperare, năzuințe de apropiere.

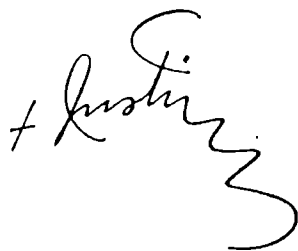
Pe temelia aceasta a apropierii, cooperării și prieteniei dintre popoare se așază statornic și pacea în lume. De aceea, tot ceea ce poate uni sau apropia pe oameni, contactele și preocupările lor, studiile și cercetările lor comune, contribuie la întărirea păcii în lume. Iar datoria noastră a tuturor este de a nu

cruța nici un efort pentru eliminarea dușmăniei dintre oameni și a războaielor din viața popoarelor. Dar, războaiele cu greu vor putea fi eliminate, câtă vreme în lume există ură și lăcomie, iar în depozite arme, din zi în zi tot mai distrugătoare. De aceea crearea unei atmosfere de prietenie, cooperare și înfrățire a oamenilor și popoarelor este astăzi tot atât de necesară, ca și dezarmarea și îndeosebi distrugerea armelor nucleare.

Sintem bucuroși că la strădaniile pe care le depune pentru propășirea neîncetată a patriei, Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, adaugă stăruință după stăruință pentru crearea acestei atmosfere de înfrățire a oamenilor, de cooperare în toate domeniile și de prietenie între toate popoarele, precum și pentru înfăptuirea dezarmării generale. De aceea țara întreagă îi este adânc recunoscătoare, iar numele lui este pomenit cu dragoste și respect în toată lumea.

Odată cu acest cuvînt de învățătură creștinească, de dreaptă povățuire și de îndemn părintesc, în ziua aceasta a luminatului praznic al Învierii Domnului, vă trimit tuturor arhierescă binecuvîntare, întîmpinîndu-vă cu vestirea «Hristos a înviat!».

Al fiilor mei duhovnicești de tot binele voitor și pururea către Domnul fierbinte rugător,

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

---

† ANTIM

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL EPARHIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

INTREGULUI CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ACEASTĂ EPARHIE : HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-
TĂTĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA
SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

HRISTOS A INVIAT!

Iubiții mei fii sufletești,

Luminatul praznic al Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, cununa sărbătorilor creștinești, revarsă din nou asupra noastră bucurii sfinte, har și binecuvîntare cerească. El ne cheamă să ne veselim întru Domnul, Cel înviat din mormînt, și să sorbim din izvorul cel viu al vieții veșnice, de care ne-a făcut părtași Fiul lui Dumnezeu, prin jertfa Sa pe cruce, și prin slăvita Sa Înviere.

Bucuria pe care ne-o aduce acest praznic este o bucurie deplină și prea strălucită, căci Învierea Domnului este biruința vieții asupra morții, asupra păcatului și garanția mîntuirii.

Viața este darul cel mai mare dat nouă de Dumnezeu, prin care El a voit să ne facă părtași fericirii veșnice. Vrajmașul cel de totdeauna al omului — duhul cel rău — însă; prin amăgire, a voit să ne răpească acest mare dar dumnezeiesc și să ne înjuge pe vecie cu moartea. Dar Dumnezeu nu ne-a lipsit de dragostea Sa și, prin jertfa de pe cruce a Fiului Său, a adus iertarea întregului neam omenesc, precum a grăit prin prorocul : «*Din stăpînirea iadului îi voi izbăvi și de moarte îi voi mîntui*» (Osea 13, 14).

Astfel, moartea, care pînă la Hristos se părea a fi stăpîină deplină asupra firii noastre, a fost surpată și nimicită de Mîntuitorul. Ea «*a luat trup — zice Sf. Ioan Gură de Aur — și de Dumnezeu s-a lovit ; a luat pămînt și s-a întîlnit cu cerul*», pentru că nu a cunoscut că Cel răstîgnit pe Golgota n-a fost numai om, ci a fost și Fiul lui Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat.

De aceea, întreaga Biserică, alăturîndu-se Sfinților Apostoli și Sfințelor Femei purtătoare de miruri, împreună cu îngerii — martorii Învierii — cîntă astăzi imnul de biruință :

«Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd.
Și celor din morminte viață dăruindu-le».

Iubiți credincioși,

Privită în iconomia lucrării în lume a Proniei cerești, Sfînta Înviere este culmea cea mai înaltă a faptelor săvîrșite de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mîntuirea noastră. Prin rodurile ei duhovnicești, Învierea este restaurarea omului în har, înnoirea lui în dependență de Dumnezeu și calea de a se înălța pe scara virtuților și a deveni fiu al Tatăului ceresc, frate și prieten al Mîntuitorului Iisus Hristos.

Fiul Omului, cînd s-a născut din Preacurata Fecioara Maria și s-a sălășluit între noi, a luat asupra Sa, fără de prihană, firea noastră și a devenit parte a naturii noastre, păstrîndu-și însă întregă dumnezeirea și locul Său din ceruri, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh. În același timp, omenirea a devenit parte a firii Sale dumnezeiești, astfel că atît trupul cît și sufletul nostru au primit o revărsare a harului lui Dumnezeu pe care Sfinții Părinți o numesc îndumnezeirea omului și mîntuirea.

Minunea Învierii este încununarea lucrării dumnezeiești a lui Iisus Hristos în lume, din care izvorăște și învierea noastră la ziua cea de apoi. De aceea spune Mîntuitorul: «*Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine chiar de va muri, va trăi. Și oricine este viu și crede în Mine, nu va muri în veac*» (Ioan 11, 25—26).

Slava Învierii este plină de strălucire și frumusețe, dar calea spre ea trece prin Golgota suferințelor. Învierea Domnului

este strâns legată de jertfa de pe cruce, de actul suprem al răscumpărării și mântuirii noastre.

De altfel, toate înfăptuirile mari și însuși progresul omenirii nu s-ar fi putut înfăptui fără dăruire și jertfirea de Sine, din dragoste pentru binele și fericirea celor mulți. Jertfa, în acest înțeles, nu este niciodată zadarnică; ea odrăsește viață nouă. De aceea spune Mântuitorul: *«Bobul de grâu căzînd pe pămînt de nu va muri, rămîne singur, iar de va muri, multă roadă aduce»* (Ioan 12, 24).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Învierea Domnului stă la temelia Bisericii și a propovăduirii ei în lume. Vestirea Evangheliei, făcută cu tărie și îndrăzneală de Sfinții Apostoli, de Sfintele Femei și de cei din jurul acestora, a purces din necesitatea de a mărturisi oamenilor cele cunoscute și trăite de ei, precum se arată în cartea Faptele Sf. Apostoli: *«Căci nu putem să nu grăim cele ce am văzut și am auzit»* (4, 20).

Prin graiurile lor sfinte și ale tuturor celor ce au mărturisit pe Hristos, lumina Învierii a luminat pe tot omul, străbătînd pămîntul și veacurile, aducînd inimilor credincioase bucurie și mîngîiere, îmbărbătare și înnoire sufletească. Vestirea Evangheliei ne-a încredințat că Dumnezeu, *«prin Învierea lui Iisus Hristos ne-a născut din nou spre nădejde vie, spre moștenire nestrîcioasă și neîntinată și nevestejită»* (I Petru 1, 3—4).

Mai mult ca în orice altă sărbătoare a Sfintei noastre Biserici, noi trăim astăzi înnoirea noastră lăuntrică, duhovnicească, la care ne îndeamnă Sf. Ap. Pavel, zicînd: *«Precum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții»* (Romani 6, 4).

Fiind născuți din nou prin Hristos, ne-am împreunat cu El și am devenit și noi fii ai Învierii, prin înnoirea firii noastre, cu harul și lucrarea Sfîntului Duh. Prin aceasta cugetul nostru bun s-a deschis către Dumnezeu, lăsînd să pătrundă în omul nostru lăuntric lumina adevărată a vieții. Iar Sfîntul Duh, care pe cele neputincioase le întărește și pe cele cu lipsă le plinește, vine în ajutorul slăbiciunii noastre, ca să aducem roadă bineplăcută lui Dumnezeu și înaintea oamenilor. El ne luminează inimile și

aprinde în noi văpaia dragostei de oameni, ne călăuzește pașii spre fapte de curăție și ne îndeamnă să viețuim în dreptate, pace și bucurie.

La acest măreț ospăț de bucurie duhovnicească ne cheamă astăzi Sfânta Biserică, ca să ne împărtășim cu îndestulare, dar și cu vrednicia cuvenită, precum ne îndrumază Sf. Ap Pavel, zicînd: «*Lepădați-vă de viețuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin fapte amăgitoare și vă înnoiți în duhul cugetului vostru, îmbrăcîndu-vă în omul cel nou care este făcut după chipul lui Dumnezeu întru dreptate și întru sfințenia adevărului*» (Efeseni 4, 22—24).

De asemenea, Biserica ne îndeamnă astăzi la sporită dragoste pentru cei din jurul nostru, la îndreptare și curățire a neputințelor noastre, la împăcare și iertare frățească prin cuvintele: «Unul pe altul să ne îmbrățișăm, să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru Înviere» (Cîntarea «Ziua Învierii»).

Dreptmăritori creștini,

Sfintele Paști sînt o chemare a dragostei revărsată de Mîntuitorul Iisus Hristos asupra noastră și a lumii întregi, un mesaj de pace și înțelegere între oameni și popoare, un apel la trezirea conștiinței pentru slujirea cu dăruire a semenilor și a societății.

Praznicul de astăzi, pentru noi toți fiii Bisericii dreptmăritoare este de asemenea prilej de a mărturisi, prin cuvînt și mai ales prin faptă, credința noastră nestrămutată în Înviere, în biruința vieții asupra morții.

De aceea, ziua Învierii se sărbătorește de toți creștinii, an de an, ca praznic al vieții; pentru care cu dreptate Sf. Ioan Gură de Aur spune că prin Înviere am fost făcuți din muritori, nemuritori.

Credința în nemurirea sufletului au avut-o și strămoșii noștri geto-daci, despre care aduce mărturie marele istoric al antichității, Herodot, descriindu-i totodată a fi cei mai bravi și cei mai dreپți din neamul tracilor. Înzestrați cu aceste virtuți nobile și însuflețiți de dragostea de unitate și libertate, strămoșii noștri au putut să se unească pentru prima dată, cu

2050 ani în urmă, într-un singur stat, unitar și independent, sub conducerea viteazului rege Burebista, eveniment pe care țara noastră îl aniversează cu cinstire deosebită în anul acesta.

Aspirațiile strămoșilor noștri pentru unitate, libertate și independență, precum și dragostea lor nestrămutată de glia străbună, constituie trăsături care s-au imprimat adânc în sufletul poporului român, în cursul istoriei sale zbuciumate. Și astăzi, însuflețit de aceste idealuri, poporul nostru, strâns unit în jurul Conducerii de Stat, își făurește o viață nouă și prosperă, și se afirmă tot mai mult pe plan mondial, prin contribuția sa la cauza păcii și a colaborării internaționale.

Evocînd virtuțile vrednicilor noștri înaintași geto-daci, se cuvine să arătăm că, credința lor în nemurirea sufletului a înlesnit pătrunderea Evangheliei în părțile noastre, încă din primele veacuri ale erei creștine.

Și acum, *iubiții mei*, încheind aceste gânduri pascale, mulțumim Bunului Dumnezeu că ne-a dat prilejul să vă împărtășim învățături și simțăminte, din izvorul pururea viu al credinței noastre strămoșești, la care adăugăm cu părintească dragoste și îndemnul nostru ca să petreceți în casele voastre și cu cei iubiți ai voștri cu sănătate, voie bună și spor duhovnicesc marcele praznic al Învierii Domnului. Iar «*Dumnezeul păcii, Cel care prin sîngele unui testament veșnic a sculat din morți pe Păstorul cel Mare al oilor, pe Domnul nostru Iisus Hristos, să vă întărească în orice lucru bun ca să faceți voia Lui... Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin!*» (Evrei 13, 20—21).

Al vostru către Domnul rugător și de tot binele voitor,

† ANTIM

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI
ȘI DUNĂRII DE JOS

† ANTONIE
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

**PREA CUCERNICILOR PREOȚI, CINULUI MONAHAL ȘI TUTUROR
DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI ORTODOCȘI DIN EPARHIA
BUZĂULUI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI
ARHIEREASCĂ BINECUVÎNTARE**

Iubiții mei fii duhovnicești,

Este cea dintâi mare sărbătoare creștină de după înscăunarea noastră ca episcop al acestei de Dumnezeu-păzite eparhii când, potrivit datinei străbune, creștinești și românești, păstorul de suflete este îndatorat să adreseze păstoriților săi cuvînt de învățătură, de îndrumare și de întărire în credință și în faptele cele bune. Ați aflat din scrisoarea Pastorală pe care v-a trimis-o cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului și a Anului nou 1980, că venerabilul episcop Antim Angelescu, predecesorul nostru, a hotărît încă din anul trecut să se retragă la pensie, din motive de bătrînețe și, ca urmare, Colegiul electoral bisericesc l-a ales pe cel ce vă scrie acum drept urmaș al său. De curînd, în vîrstă de peste 86 ani, vlădica Antim a trecut la Domnul, senin și cu inima împăcată că și-a împlinit cu prisosință misiunea de păstor de suflete, și că și-a încheiat cu bine călătoria pămîntească, adormind întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice. A fost un episcop vrednic și roadele ostenețelor sale s-au desfășurat la Buzău pe o perioadă de peste 35 de ani, lăsînd în urmă o amintire frumoasă, de veșnică pomenire. Dumnezeuul milei și al îndurărilor să-l rînduiască în ceata dreptilor, acolo unde nu mai este nici durere, nici suspin, ci așteptare în bucurie a învierii de care, la vremea cuvenită, să ne facă Dumnezeu parte și nouă tuturor.

Căci iată, chiar astăzi, ni se face veste mare, de bucurie și încurajare, că nu moartea este ultimul cuvînt al destinului ome-

nesc, ci învierea și viața. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat ca să ne descopere «taina cea din veac ascunsă», adică să ne învețe ce să credem, cum să trăim și ce să facem ca să fim bine plăcuți lui Dumnezeu și oamenilor ; Iisus Hristos, Cel care, așa cum am auzit istorisindu-ni-se în săptămîna ce a trecut, pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire a fost răstignit în zilele lui Ponțiu Pilat, și a pătimit și s-a îngropat ; Acest Iisus Hristos dat morții, a înviat după trei zile, așa precum și promisese că va face, cît fusese încă în viață, și așa cum scriseră despre El profeții. De aceea în Simbolul Credinței, mărturisim că «a înviat a treia zi după Scripturi».

Sf. Evanghelist Matei ne spune că cel dintîi cuvînt pe care l-a adresat Mîntuitorul înviat mironosițelor care veniseră Duminică dis-de-diminează la mormînt, într-o Duminică și o diminează întocmai ca aceasta, la această vreme a anului, a fost cuvîntul «*Bucurați-vă*» (Matei XXVIII, 9). Bucurați-vă că a fost învinsă moartea. Nu mai plîngeți. Moartea nu e definitivă și nu e sfîrșitul după care nu mai rămîne nimic altceva, decît plîngere și tînguire veșnică. Sfîrșitul e învierea și viața veșnică. Sfîrșitul e de fapt un nou început.

Dreptmăritori creștini,

«Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim într-însa» — așa cîntăm în cîntările Paștilor și inimile noastre se simt într-adevăr cuprinse de o sfîntă bucurie. Pentru că înviind Hristos, ne dă și nouă siguranța învierii, nouă și tuturor celor ce au trecut de hotarul acestei vieți înaintea noastră, celor de un neam cu noi, prietenilor și tuturor cunoscuților și necunoscuților. De aceea cîntăm într-o zi ca aceasta, iară și iară, ca și cum e o veste pe care vrem să ne-o comunicăm cu insistență, ca să nu mai rămînă loc nici unei îndoieli, că : «Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd, și celor din mormînturi viață dăruindu-le». Și mărturisim în cîntările noastre că «acum toate s-au umplut de lumină : și cerul și pămîntul și cele dedesubt», căci «înviind Iisus din mormînt, precum a zis mai înainte, ne-a dăruit și nouă viață veșnică».

Sfântul Apostol Pavel, cel care s-a întâlnit cu Hristos cel înviat pe drumul Damascului, și cei patru evangheliști, Matei, Marcu, Luca și Ioan, ne încredințează toți într-un cuvânt, ca martori oculari, că L-au văzut pe Iisus, au vorbit cu El, au mîncat împreună cu El, și că L-au văzut și femeile mironosițe, și toți ucenicii, și chiar «*peste cinci sute de frați deodată*» (I Cor. XV, 5—6). Această întâlnire cu Hristos cel înviat, le-a dat ucenicilor temeiul, îndreptățirea și îndatorirea de a mărturisi ceea ce au văzut, dar le-a dat și ceva mai mult, le-a dat încredințarea că tot ceea ce le propovăduise Iisus cît fusese cu ei, era de la Dumnezeu, era *adevărul* în care trebuiau să creadă, *calea* pe care trebuiau să meargă, *viața* pe care trebuiau s-o ducă. Și în același timp le-a dat încredințarea că trebuiau să-și ia în serios misiunea pe care o primiseră de la El, de a merge și a învăța, de a transmite și altora ceea ce Iisus îi învățase pe ei. Așa au ajuns învățăturile lui Iisus pînă la noi, și, noi credem în ele și credem în El, că a fost Fiul lui Dumnezeu, pentru că a adevărit aceasta prin tot ce a făcut, prin tot ce a învățat, prin întreaga Lui viață și, mai ales, prin învierea Sa din morți. Învierea este temeiul care dă putere absolută învățăturilor Sale, poruncilor Sale, sfaturile Sale, asigurările Sale că Dumnezeu e Tatăl nostru, că veghează asupra noastră, că avem îndatorirea să fim buni și drepți, că trebuie să ne purtăm ca frații între noi, că trebuie să ne iubim între noi, să respectăm o anumită ordine morală în relațiile dintre noi, și că vom da socoteală nu numai de toate faptele noastre, ci și de toate gîndurile noastre. Toate aceste învățătuți se dovedesc a fi adevărate, deoarece Învățătorul care ni le-a predat, a dovedit că este Fiul lui Dumnezeu, prin aceea că a înviat din morți. De aceea propovăduirea Lui și a noastră capătă sens și îndreptățire.

Iubiți credincioși,

Dacă Iisus a înviat și dacă noi vom învia și vom avea de dat socoteală de felul cum i-am urmat învățăturile, se cuvine să le urmăm în așa fel, încît învierea noastră să fie înviere spre viață, nu spre judecată. Să fim buni și drepți, să stăruim în fapta cea bună, să ne iubim unii pe alții ca frații, să ne purtăm, cum ne îndeamnă Sfântul Pavel, «*într-un chip vrednic de Evan-*

ghelia lui Hristos» (Filipeni I, 27). Să avem toți «*aceeași iubire, un suflet, aceeași cugetare»* (Filipeni II, 2).

În această zi a învierii «să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm; să zicem «fraților» și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere», în așa fel încât, cum ne povățuiește Sfântul Ioan Gură de Aur în ziua aceasta, «să intrăm toți în bucuria Domnului nostru». Și mai ales să rămânem tari și uniți întru dreapta credință, așa cum ne povățuiește din nou Sfântul Pavel: Rămîneți «*statornici într-un Duh împreună luptîndu-vă într-un suflet pentru credința Evangheliei»* (Filipeni I, 27). Să păstrăm neschimbată credința, așa cum ne-a fost transmisă prin sfinții apostoli și prin întreaga tradiție ortodoxă, așa cum au ținut-o veacuri după veacuri strămoșii noștri, poporul nostru românesc cel născut ortodox pe aceste meleaguri, ale noastre de cînd ne știm români pe lume.

Strămoșii noștri au adormit întru credința ortodoxă și, de acolo unde sînt, veghează asupra noastră, așteaptă de la noi să le fim urmași credincioși, să le aprindem candela pomenirii la biserica și în cimitirul în care au fost prohodîți după legea ortodoxă. Să nu le dăm niciodată prilejul să nu mai recunoască în noi pe fiii și urmașii lor, înstrăinîndu-ne de credința în care au fost botezați și au adormit ei întru nădejdea învierii, și pe care ne-au lăsat-o ca pe o moștenire sfîntă.

Să nu ne lăsăm ademeniți de cei care răstălmăcind Sfintele predanii, încearcă să ne rupă de credința noastră ortodoxă, de trecutul nostru, și de moșii și strămoșii noștri, descoperindu-se ei acum «învățători» mai buni decît au fost aproape două mii de ani preoții noștri ortodocși, legați de sufletele credincioșilor prin toate fibrele ființei lor, propovăduindu-le dreapta credință cea de la Mîntuitorul și de la apostoli, prin Biserică învățată și păstrată.

Ca și cum ni s-ar adresa nouă, Sfântul Pavel scriind Colosenilor îi îndemna: «*Rămîneți întemeiați în credință, întăriți și neclintiți de la nădejdea Evangheliei pe care ați auzit-o, care a fost propovăduită la toată făptura de sub cer»* (I, 23). Iar scriind Efesenilor le atrăgea atenția că «*este un singur Domn, o singură credință, un singur botez»* (IV, 5), credința ortodoxă, botezul ortodox, credința cea dintru început, botezul cel în care s-au botezat strămoșii noștri, de la început pînă la cea din urmă generație. «Nimeni să nu vă înșele cu vorbe deșarte», îndemna

tot Sfântul Pavel, adică cu alte învățături, străine de credința și tradiția otodoxă.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Vestindu-vă bucuria învierii, vreau să vă știu pe toți uniți în același cuget și în aceleași simțiri, ca să aveți parte toți, la vremea cuvenită, de răsplata cea bună a învierii în comuniune cu toți cei de dinaintea noastră, cu neamurile noastre, cu prietenii noștri, cu toți înaintașii noștri. Credința în înviere să ne unească în tot gândul și în toate aspirațiile noastre.

Știți că anul acesta poporul nostru sărbătorește 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent, în frunte cu Burebista. Strămoșii noștri, dacii, despre care un istoric antic, Herodot, scria că sînt «cei mai viteji și mai drepti» dintre neamurile din vremea aceea, credeau încă înainte de Hristos în învierea morților. Nu se temeau de moarte și își iubeau Patria pînă la măsura jertfei totale pentru ea. Patria înseamnă comuniunea de gînd și de aspirații a tuturor fiilor ei, fără răgaz apărînd ființa neamului, libertatea, independența și hotarele, pacea și tihna, pentru a-i asigura progresul și dezvoltarea, viața liniștită, creatoare și fericită. Sărbătorirea aceasta să ne fie și ea ca o sărbătoare a învierii permanente a virtuților strămoșilor noștri în noi cei de azi și, așa cum trebuie, ca ortodocși să rămînem pururea credincioși învățaturii celei din vechime primite, iar ca români să rămînem pururea credincioși moștenirilor lăsate de strămoși, Patriei, limbii românești, pămîntului românesc, virtuților românești. Și să știm că nu putem rămîne legați de trecut, altfel decît prin fapta prezentului, prin legarea de zi cu zi de destinele Patriei, de înfăptuirile și de conducătorii ei.

Mai mult ca oricînd, astăzi, poporul nostru și lumea întregă au nevoie de pace și de liniște, pentru ca fiecare popor și fiecare om să-și poată vedea și să se poată bucura de rodul muncii sale. Așa cum vă spuneam mai înainte, primul cuvînt pe care l-a adresat Mîntuitorul Hristos Mironosițelor după înviere, a fost: «Bucurați-vă», iar cînd s-a arătat Apostolilor, i-a salutat cu cuvintele «Pace vouă». Numai pacea poate da bucurie. De aceea cîntăm la sărbătoarea Paștelui, prin cuvintele Conducu-

lui glasului al VIII-lea : «De Te-ai și pogorît în mormînt, Cea ce ești fără de moarte, dar puterea iadului ai zdrobit și ai înviat ca un biruitor Hristoase Dumnezeule, zicînd femeilor Mironosițe : *bucurați-vă!* și Apostolilor Tăi *pace* dăruindu-le». De aceea îl și numim pe Iisus, cum auzim toți la slujba învierii : «Împăratul păcii și Mîntuitorul sufletelor noastre».

Pacea să ne fie bucuria cea adevărată, să ne bucurăm în pace de învierea Domnului, să ne bucurăm și să facem tot ce ne stă în putință ca să fim, fiecare din noi, propovăduitori și lucrători ai păcii și ai buneii înțelegeri dintre oameni și popoare.

Iubiții mei fii sufletești,

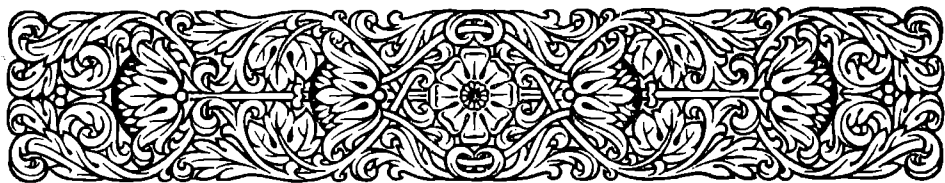
În această sfîntă și mare zi a Învierii, sărbătoare a sărbătorilor și praznic al praznicelor, «zi purtătoare de lumină», să ne bucurăm și să ne veselim duhovnicește. Să ne înnoim sufletele curățindu-le în nădejdea învierii. Să ne luminăm viața, prin hotărîrea de a fi mai buni și mai drepecți. Să plecăm acasă împăcați în cugetul nostru, cu noi înșine, cu aproapele și cu Dumnezeu.

Învierea lui Hristos să ne întărească în dreapta credință și în toată fapta cea bună. În dimineața învierii, în zorii Duminicii, mironosițele care au aflat cele dintii de înviere, plecînd de la mormîntul gol, au vestit ucenicilor și tuturor celor pe care i-au întîlnit, că : «Hristos a înviat!». De atunci a rămas salutul acesta între creștini în aceste zile. Cu această vesteire mă adresez și eu vouă, și vă îndemn s-o duceți mai departe, fraților întru credința noastră ortodoxă : «Hristos a înviat!».

Să petreceți sărbătorile în pace și în bucurie.

Al vostru al tuturor de tot binele voitor și pururea către Domnul rugător pentru voi,

† **ANTONIE**
EPISCOPUL BUZAULUI

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A V-A DIN POSTUL MARE

Astăzi, în Duminica a cincea a postului mare, numită Duminica Sfintei Maria Egipteanca, Sfânta Biserică ne dă, iubiți credincioși, exemple de urmaș doi sfinți: pe cuvioasa Maria Egipteanca și pe cuviosul Zosima, duhovnicul ei. Despre amindoi ne-a scris sfântul Sofronie, învățatul patriarh al Ierusalimului, scriitor și poet creștin, care a trăit între anii 550—638. Voi rezuma cele scrise de el în Viața Sfintei Maria Egipteanca, pentru ca la sfârșit, să scoatem învățăturile de folos pentru noi cei de astăzi.

Se spune că, într-o minăstire a Palestinei viețuia un ieromonah numit Zosima. Trăia în minăstire de 53 de ani și ajunsese îmbunătățit de fapte monahicești, ajungând exemplu pentru alții. Dorind să se desăvârșească, se gîndea în sine: «Ce ar trebui să mai fac, pentru ca să mă desăvârșesc în cele sufletești? Vor fi undeva oameni ai lui Dumnezeu de la care să mai învăț, cu care să mă întrec în sfințenie?» Și pe cînd se gîndea el așa, este informat că, pe malul Iordanului este o minăstire, ai cărei viețuitori l-ar întrece prin faptul că, în postul mare, ei se duc în adîncul deșertului și cele șapte săptămîni le petrec în rugăciuni continui, mîncînd verdeturi și rădăcini de ierburi. S-a dus la această minăstire și la începutul postului mare a plecat și el în pustiu ca ceilalți călugări ai minăstirii.

A trecut Iordanul și a mers prin nisipul ars de soare 12 zile în șir. În toate aceste zile n-a înfîlnit pe nimeni. A 12-a zi, pe cînd sta odihnindu-și bătrînețele, vede o ființă pășind peste dîmburile de nisip la oarecare distanță de el. Să fie oare om? Părea mai mult o umbră de om. S-a speriat. A strigat: «Ești om sau duh?» I s-a răspuns: «Zosima, sînt femeie păcătoasă, aruncă-mi o haină cu care să mă îmbrac, pentru că de cînd sînt în pustie mi s-au rupt toate hainele, rămînînd goală».

Auzind că i se spune numele, fără să fi vorbit vreodată împreună, Zosima a fost apucat de frică. I-a aruncat una din hainele sale, și-a întors capul în altă parte și după ce umbra de om s-a acoperit, au început să stea de vorbă.

S-au rugat împreună și unul pentru altul. Zosima spunea că, a văzut-o, pe cînd se ruga «înălțîndu-se de la pămînt ca de un cot». După rugăciune, bătrînul călugăr a stăruit să-i spună cine este, ce caută aici și de cînd duce viața aceasta?

«Sînt egipteancă, a răspuns ea. De la 12 ani am părăsit părinții și timp de 17 ani am trăit în Alexandria, ducînd o viață desfrînată. Văzînd un grup de oameni că se îmbarcă în corabie spre a se duce la Ierusalim, de ziua crucii, m-am suit și eu cu ei și am plecat împreună.

La Ierusalim, am mers cu lumea la biserica cea mare, dar în pragul bisericii o putere nevăzută m-a oprit să intru. M-am retras în tindă, m-am odihnit și din nou am voit să intru cu un alt grup. Din nou n-am putut să trec pragul. Nici a treia oară n-am izbutit să intru. Atunci mi-am dat seama că, din cauza vieții mele păcătoase nu pot să intru în biserică. M-am retras într-un colț al tindei și plîngînd m-am rugat lui Dumnezeu cu toată puterea, să-mi ierte păcatele și am făgăduit că, dacă îmi va îngădui să intru în biserică și să sărut sfînta cruce pe care s-a răstignit Mîntuitorul, voi rupe cu viața mea păcătoasă de pînă atunci și prin pocăință aspră îmi voi spăla păcatele. M-am dus la ușă și de astă dată puterea nevăzută, care mă oprise de trei ori să intru pînă atunci, nu m-a mai împiedecat să trec pragul. Am intrat, m-am închinat și am sărutat sfînta cruce. La ieșire, cineva mi-a dăruit cîțiva bani cu care am cumpărat patru pîini și am pornit îndată spre Iordan. M-am oprit la o biserică, mi-am mărturisit păcatele duhovnicului și m-am împărțășit. Am mîncat o bucată dintr-o pîine, iar cu restul m-am suit într-o barcă și am trecut Iordanul de cealaltă parte, intrînd în pustiul în care ne aflăm acum. De 47 de ani viețuiesc în aceste părți pustii, hrînindu-mă cu puținele ierburii ce cresc pe aici, desigur, după ce am terminat pîinile pe care le luasem cu mine. Hainele mi s-au rupt bucată cu bucată pînă n-a mai rămas petec pe mine. Iată cine am fost și cine sînt. Întorcîndu-te la mînăstire, te rog, părinte Zosima, nu spune nimănui cele ce știi despre mine cît timp voi fi în viață și la anul adu sfînta împărțășanie, căci de 47 de ani nu m-am mai împărțășit. Ne vom întîlni în Joia cea Mare pe malul celălalt al Iordanului, în dreptul locuințelor omenești».

După un an, Zosima a venit, cum a fost vorba, cu sfînta împărțășanie la locul stabilit, pe malul Iordanului. După puțin timp, cea așteptată a sosit. Mergea pe apa Iordanului ca pe pămînt. Lucrul acesta l-a uimit pe Zosima așa de mult, că a căzut cu fața la pămînt, spre a o cinsti ca pe o sfîntă. Văzîndu-l prosternîndu-se, ea i-a strigat: «Ce faci părinte Zosima? Uită că ești preot și că porți sfînta împărțășanie?».

După împărțășire, Zosima a fost din nou rugat să vie să se întîlnească, la anul viitor, dar nu aici, ci în locul unde se întîlniseră anul trecut, în adîncul pustiului. Trecînd anul, Zosima s-a dus la locul hotărît, dar n-a mai găsit-o în viață. Corpul ei zăcea neînsuflit, iar alături era scris pe nisip: «Părinte Zosima, îngroapă, te rog, corpul smeritei Maria în acest loc și te roagă Domnului pentru mine! Am trecut la Domnul, după împărțășire, la 1 aprilie. După îngropare, Zosima s-a întors la mînăstire și a spus fraților săi călugări tot ce știa despre pustnica Maria Egipteanca. Și așa din gură în gură, istoria vieții ei a ajuns pînă la urechile patriarhului Sofronie, care a scris-o, se zice, cum s-a păstrat pînă la el și cum o avem și noi astăzi.

Din viața cuvioasei Maria Egipteanca, pe care v-o istorisii pe scurt, se desprind, iubiți credincioși, patru învățăături de seamă. Prima învățătură: *Întrecerea în sfințenie și urmarea exemplelor bune*. Cuviosul Zosima s-a întrecut în sfințenie cu frații lui de călugărie în mînăstirea în care a viețuit 53 de ani și apoi s-a dus în mînăstirea de pe malurile Iordanului, ca să urmeze bunul exemplu al călugărilor de aci, în ce privește pregătirea din postul cel mare, aspra lor pregătire pentru ziua cea mare a Paștilor. Minunată învățătură pentru noi cei de astăzi! Milioane de oameni, în vremea noastră, se întrec în muncă, în sport și altele, de ce nu ne-am întrece și

noi în a face bine, a fi cinstiți, a trăi o viață cât mai sfântă ca Zosima cuviosul? Acest lucru place și lui Dumnezeu și oamenilor.

A doua învățătură: *Pocăința desăvârșită*. Cuvioasa Maria Egipteanca, timp de 47 de ani, s-a rugat lui Dumnezeu în pustie, hrănindu-se cu rădăcini de ierburi și stîmpărîndu-și setea cu rouă, ca să i se ierte păcatele. Aspră pocăință! Dumnezeu i-a răsplătit strădania, dîndu-i darul de a pluti în văzduh în timpul rugăciunii și de a merge pe apă ca pe uscat, după mărturisirea lui Zosima. Acestea sînt semnele primirii pocăinței ei de către Dumnezeu, sînt semnele sfințeniei, după care se cunoaște un sfînt pe pămînt. Ce este pocăința noastră din timpul postului, în comparație cu desăvârșita pocăință a Cuvioasei Maria Egipteanca? E bine să ne gîndim la acest lucru cât mai des și cât mai mult, nu ca să ne descurajem, ci ca să ne străduim de a-i urma exemplul în lume, după puterile noastre și după ocupația pe care o avem fiecare.

A treia învățătură: *Cinstirea Sfintei Împărășanii și a purtătorului ei*. Cînd Cuviosul Zosima a văzut pe Maria Egipteanca mergînd pe apa Iordanului și-a dat seama că este sfîntă și a ingenuncheat ca s-o cinstească. Ea l-a oprit spunîndu-i: «Ce faci părinte Zosima? Uîți că porți Sfînta Împărășanie?» Da, da, preotul cînd poartă Sfînta Împărășanie nu trebuie să se plece în fața nimănui spre a-l saluta, nici chiar înaintea unui sfînt. Sfînta Împărășanie este Hristos și lui trebuie să ne închinăm cu toții, oriunde s-ar afla. Credincioșii ortodocși știu că preotul poartă Sfînta Împărășanie, de aceea se scoală în picioare, cînd trece și-l salută. Preotul răspunde bine-cuvîntîndu-i. Deci preotul este salutată, în primul rînd, pentru că poartă Sfînta Împărășanie, are harul de a o purta, spre deosebire de laici care n-au acest har, și numai în al doilea rînd ca preot, ca om.

A patra învățătură: *Împărășirea cu Sfîntul Corp și Singe al Mîntuitorului*. Pocăința trebuie să fie urmată de împărășire. Cuvioasa Maria Egipteanca, deși sfîntă, a ținut să se împărășească după lunga-i pocăință, ca să n-o apuce moartea neîmpărășită. Pentru aceasta s-a arătat lui Zosima. Istoria nu cunoaște vreun pustnic mort neîmpărășit.

Doamne, îți mulțumim că ne înveți și prin exemplu Sfinților. Ajută-ne, Te rugăm, să-i și urmăm! Așa să fie!

Pr. GH. PASCHIA

CUVÎNT DE LAUDĂ LA FLORII

Sfînta noastră Biserică Ortodoxă prăznuiește astăzi una din marile ei sărbători anuale închinată vieții și activității pămîntești a Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos.

Cu o vechime practică neîntreruptă de 1700 de ani în cultul ortodox și cu o dată anuală schimbătoare în calendar — cade știm cu toții, întotdeauna Duminica, — sărbătoarea de astăzi, cunoscută printre credincioșii noștri mai ales sub numele de Duminica Floriilor sau a Stîlpărilor sau, simplu, Floriile, comemorează un mare, luminos și înălțător fapt din viața și activitatea pămîntească a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, anume *Intrarea Sa triumfală în Ierusalim*, — eveniment care a avut loc

cu câteva zile înainte de patimile, moartea și învierea Sa, și care, într-un fel, marchează sfârșitul activității Sale pămîntești.

De-a lungul vieții Sale pămîntești — din copilărie pînă în momentul cînd are loc evenimentul sărbătorit de noi astăzi —, Mîntuitorul Iisus Hristos venise de multe ori la Ierusalim. De fiecare dată intrarea Sa în Cetatea lui David rămînea neluată în seamă; era un fapt obișnuit, cu toate că prezența Sa se făcea totuși simțită și văzută în oraș și mai ales la templu, unde venea să se roage și să predice evanghelia Sa despre împărăția lui Dumnezeu. Și, ca de obicei, predica era însoțită de săvîrșirea de fapte minunate, care-I confirmau dumnezeirea Sa.

De data aceasta, iubiți credincioși, intrarea în Ierusalim a Domnului Hristos se face într-un mod deosebit, solemn, sărbătoresc; este un fel de sărbătoare populară. Fiul lui Dumnezeu intră acum în Sfînta Cetate ca un Împărat triumfător, — triumf bine meritat, pe care i-l pregătise norodul — și cel care-L însoțea pe cale și cel din Cetatea Sfîntă, unde zvonul despre venirea Lui se răspîndise repede din nou în om. Și era în oraș atîta lume, cum nu se mai văzuse, poate, niciodată pînă atunci!... Era o mare de oameni, o revărsare de închinători ai Legii vechi: iudei localnici, evrei din întreaga Țară sfîntă și evrei din diaspora, adică împrăștiati de-a lungul timpului în întreg imperiul roman, veniți, ca în fiecare an, să serbeze Paștile și să se roage la templu după datina Legii lor; erau, de asemenea, păgîni închinători la idoli; erau și înțelepți a veacului, dornici cu toții — fie din impuls sufletesc, fie din simplă curiozitate — să-L revadă, sau unii să-L vadă, acum pentru prima dată, pe Omul acesta care își spune «Fiul lui Dumnezeu», căruia I se spune Mesia.

Dar care era în fond, iubiți credincioși, mobilul acestei generale dorințe, acestei curiozități de a-L revedea sau vedea acum, în preajma Paștelui, pe «Fiul teslarului din Nazaret», pe acest Mesia? Era un motiv care, într-adevăr avea la bază ceva ieșit din comun.

«Fiul teslarului din Nazaret», Hristos-Mesia, înviase, frați creștini, de curînd, din morți pe un bun și credincios prieten al Său, pe Lazăr din Betania, o localitate nu departe de Ierusalim.

Minunea aceasta făcută de Iisus impluse Ierusalimul și împrejurimile de bucuria și de faima binefacerii Sale dumnezeiești. Acum în drum spre Ierusalim, după ce înviase pe Lazăr, Iisus poposește pentru a doua oară în Betania, să-și vadă prietenul înviat și pe surorile acestuia, Marta și Maria. În semn de recunoștință pentru învierea lui Lazăr și pentru alte binefaceri, I se pregătește aici chiar un ospăț, în casa lui Simon, un lepros vindecat de Domnul. La acest ospăț Domnul Hristos participă împreună cu ucenicii Săi și cu Lazăr și surorile acestuia. În timpul ospățului, Maria, în semn de dragoste și de supremă recunoștință pentru învierea din morți a fratelui său și presimțind parcă dramaticele evenimente ce aveau să se întîmple doar peste câteva zile cu Binefăcătorul lor, unge cu o litră de mir curat de nard de mare preț picioarele lui Iisus, pe care le șterge apoi cu părul capului ei. Un gest ce scandaliză pe Iuda, care certă pe Maria pentru «risipa» făcută cu mirul de nard, cu care spălase picioarele Învățătorului, al cărui vînzător avea să se facă peste câteva zile, spunînd: «Pentru ce nu s-a vindut acest mir pentru 300 de dinari și să se fi dat săracilor?» (Ioan XII, 5). Îl găsisse, iubiți credincioși, tocmai pe el, arghirofilul, grija și mila față de săraci! Cîtă ipocrizie unită cu lăcomia de bani!

Înainte de a se despărți de Lazăr și de surorile acestuia, spre a se duce la Ierusalim, în Betania venise mulțime de iudei din sate și din oraș, să vadă și ei minunea: pe Lazăr cel înviat de Domnul. Printre cei veniți erau — interesant și semnificativ! —

și farisei, dușmanii din totdeauna ai lui Iisus, care, fără să vrea, pecetluiau cu însăși prezența lor, în ciuda opiniei voit-greșite ce-și făcuseră despre Iisus, nu numai realitatea acestei minuni, ci și dumnezeirea Celui ce săvîrșise minunea. Aceștia, fariseii, erau apoi, fără să vrea, și martori ai uimirii și ai stării de spirit deosebite ce cuprinsese mulțimea adunată acolo, — lucru ce, iarăși, nu le era pe plac și nu le convenea. De aceea, «s-au sfătuit arhieriei ca și pe Lazăr să-l omoare, căci din cauza lui — adică a învierii lui — mulți dintre iudei mergeau și credeau în Iisus» (Ioan XII, 10—11).

A doua zi, după plecarea din Betania, apropiindu-se de Ierusalim, au venit la Betfaghi, un sătuc la marginea orașului, spre Muntele Măslinilor. Aici Mîntuitorul a trimis pe doi din ucenicii Săi să-i aducă o asină cu mînzul ei, despre care, dacă cineva ar fi întrebat de ce o dezleagă și unde o duc, să i se spună că îi trebuie Domnului. Aducîndu-I-se animalul, ucenicii au pus pe spinarea lui veșmintele lor, peste care apoi s-a urcat Domnul. Era în acest gest împlinirea unei profeții din Vechiul Testament: «Spuneți fetei Sionului: iată, Împăratul tău vine la tine, blind șezînd pe asină și pe mînz, Fiul celui de sub jug» (cp. Matei XXI, 5).

Urmat de ucenicii Săi și de mulțimi, Domnul Hristos se apropie de intrarea în cetate, întîmpinat în cale de mulțimi. Mergea acum pe cale un Împărat biruitor, deosebit însă de toți ceilalți împărați biruitori: un Împărat-Dumnezeu, a cărui biruință nu era rezultatul urii și dușmăniei față de oameni, nu era rezultatul vărsărilor de sînge și al morții, ci un Împărat a cărui biruință era rezultatul iubirii supreme, rezultatul bunătații, milei și aducerii la viață a oamenilor. De aceea, oastea care-L însoțea era o oaste a bucuriei, a păcii, a iubirii, a vieții celei noi, despre care le vorbise și pe care o pecelluise cu fapte minunate. Acest mare Împărat, ce intra acum în Cetatea lui David.

Vestea că vine Domnul, că vine Împăratul slavei, se răspîndi repede, iubiți credincioși, în oraș, pe uliți, în case. Mulțimea se grăbi să-L întîmpine și să-I arate dragostea și prețuirea ei. Mulți își așterneau veșmintele în cale. Unii tăiau ramuri din copaci și I le presărau pe jos; alții purtau ramuri de finic în mîini, pe care le agitau cu simpatie și bucurie. Cu toții: și cei care mergeau înaintea, și cei care veneau după El, și cei de la dreapta, și cei de la stînga, într-o revărsare spontană de glasuri strigau: «*Osana Fiului lui David! Bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!*» (Matei XXI, 9) sau: «*Binecuvîntată este Împărăția ce vine, a părintelui nostru David! Osana întru cei de sus!*» (Marcu XI, 10).

Exprimînd efuziunea sentimentală și entuziasmul de nedescris ce cuprinsese mulțimile la intrarea Împăratului slavei în Ierusalim, Sfîntul Evanghelist Matei spune că: «toată cetatea s-a cutremurat» (XXI, 10), iar celor care nu știau ce s-a întîmplat, ce-i cu alaiul acesta în jurul unui Om și se întrebau: «cine este Acesta?» li se răspundea, din adîncul inimii cu bucurie și mîndrie: «Acesta este Iisus, proorocul din Nazaretul Galileii» (Matei XXI, 11).

Străbătînd orașul în osanalele mulțimii, «proorocul din Nazaretul Galileii» se îndrepta, ca de obicei, și acum spre templu. La intrarea în templu, dragostea și bucuria ce-I arătau mulțimile, ating culmea, prin strigătele ieșite acum din gura pruncilor, veniți cu părinții lor: «Osana! Fiului lui David!»... Sînt strigăte cristaline, strigăte de clopoței, dar sînt strigătele cele mai curate, cele mai nevinovate și mai înduioșătoare! Căci copiii aceștia iubeau în chipul cel mai sincer și mai adevărat pe Domnul, iar Domnul îi iubea și-i prețuia nespuse de mult! ... «Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți!», spusese Acesta cîndva. Strigătele sincere și nevinovate ale copiilor — mai cu seamă acestea îi irită și-i mînie pe mai-marii preoților, pe cărturarii și fariseii «poporului ales». De aceea, căuțînd cu ciudă și dușmănie la Iisus, cărturarii și

fariseii învinuindu-L, îl întreabă: «Auzi ce zic aceștia?», la care, în măreția Sa divină, Domnul le răspunde tot printr-o întrebare: «Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor care sug ți-ai pregătit laudă?» (Matei XXI, 16).

Și acest răspuns al Mintuitorului cade, iubiți credincioși, tot așa de greu peste mîndria, peste disprețul și ura de moarte ce clocoțeau în inima mai-marilor «poporului ales», ca și răspunsul dat de El o clipă mai înainte, cînd aceștia îi porunciseră să-și certe ucenicii, oprindu-i să-I mai strige osanale: «Dacă aceștia vor tăcea — e vorba nu numai de ucenici, ci de întreaga mulțime —, atunci pietrele vor striga în locul lor» (Luca IX, 40). Era în răspunsul acesta o confirmare a Mintuitorului însuși că la măreția acestui moment pregătit în cinstea Sa, este părtașă întreaga fire — însuflețită și neînsuflețită —, toată zidirea mîinilor Sale, ca Dumnezeu atotputernic, făcător al cerului și al pămîntului.

Intrînd în templu și văzînd că acolo se petreceau lucruri scandaloase, nedemne de Casa Tatălui Său, Domnul nostru Iisus Hristos alungă afară pe tîrgoveții și răstoarnă mesele zarafilor, apostrofîndu-i: «Scriș este: Casa Mea, casă de rugăciune se cheamă, iar voi ați prefăcut-o în peșteră de tîlhari» (Matei XXI, 13). Cu o mînă biciuia pe cei netrebnici, iar cu alta mîngîia și vindeca pe cei în suferință, căci «au venit la El, în templu, orbi, șchiopi pe care i-a făcut sănătoși», ne spune Sfîntul Evanghelist Matei (XXI, 14).

Iubiți credincioși! Din istorisirea intrării triumfale a Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim, — episod biografic mesianic de puternică și plăcută tensiune emoțională — ne-am putut da seama că în momentul acela se întîlniseră în cetatea Ierusalimului două tabere, două oști: o oaste numeroasă, a bucuriei, a dragostei, a păcii și a vieții; o oaste formată din mulțimile care, urmîndu-și Învățătorul și ascultîndu-L, flămînziseră și fuseseră săturate prin înmulțirea minunată a citorva pîini și pești, o oaste formată din orbii, ologii, paralticii, leproșii, surdo-muții, stăpîniți de demoni, morții aduși la viață, ale căror toate suferințele le tămăduise cu puterea Sa dumnezeiască Fiul lui Dumnezeu; o oaste în fruntea căreia era însuși dătătorul vieții, Viața însăși, și căruia I se striga acum: «Osana!... Bine este cuvîntat!...». Cealaltă oaste, mai puțin numeroasă, era oastea vrajbei, a urii, a răzbunării, a morții, în fruntea căreia erau dușmanii cei mai înverșunați din totdeauna ai Domnului Iisus Hristos, căpeteniile religioase ale «poporului ales», în slujba cărora avea să intre și Iuda, vînzătorul Învățătorului său. Aceștia, pervertind inimile și conștiințele mulțimii, înșelînd-o, întîmîdînd-o și apoi asmuțînd-o, vor face, numai peste cîteva zile, să se audă pe ulițele Cetății sfînte îngrozitorul strigăt: «Răstignește-L!, răstignește-L! — un nesăbuit răspuns la osanalele strigate Aceluiași acum.

Frați creștini! Praznicul Floriilor, sărbătorit astăzi, ne-a pus în față două drumuri, amîndouă foarte grăitoare pentru fiecare dintre noi: drumul vieții și drumul morții, drumul bucuriei și drumul intristării. Astăzi am văzut cum mulțimile L-au însoțit pe Domnul pe drumul împodobit al cetății Ierusalimului, cîntîndu-I «Osana!». Acest drum de bucurie este drumul vieții, drumul nostru. Să mergem, deci, pe el!

Dar, pentru aceasta, noi trebuie să ne hotărîm și să ne pregătim. Trebuie să ne deschidem larg porțile Ierusalimului nostru sufletesc, inimile noastre, pentru ca și în Ierusalimul fiecăruia dintre noi să între triumfător Împăratul slavei, Domnul Savaot, pe care și noi să-L întîmpinăm cu osanalele și cu ramurile de finic ale credinței, ale virtuților, ale gîndurilor și faptelor noastre bune; gînduri, virtuți și fapte bune cu care să ne învrednicim, mai mult ca oricînd, acum, în săptămîna patimilor, care începe de mîine. Și dacă, după bucuria sărbătorii de azi, în săptămîna patimilor vom

trece prin momente de întristare și durere, această întristare și durere nu este decât o arvună a celei mai mari bucurii a noastre, a tuturor, care vine după patima și moartea Fiului Omului: bucuria izbânzii Domnului nostru Iisus Hristos asupra morții, prin slăvita Sa înviere!

Deschizând, așadar, larg porțile Ierusalimului nostru sufletesc și așternînd în calea Domnului veșmintele credinței și faptele noastre bineplăcute lui Dumnezeu, să strigăm și noi, frați creștini, împreună cu toată făptura minilor Sale: «Osana, Fiului lui David! Bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!». Amin!

Prof. ADRIAN N. POPESCU

7 B. 1980
XXIX 3-5

LA A DOUA ZI DE PAȘTI

«Hristos a înviat!»

Vestind faptele minunate ale lui Dumnezeu, luminat, și în această a doua zi de Paști, descoperă și învață Sf. Evanghelie: «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul Cel unu-născut care este în sinul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut» (Ioan I, 18). Iar noi la un asemenea fericit cuvînt, în duh cu Apostolul, cugetăm și zicem: «O adîncul înțelepciunii, al iubirii și al purtării de grijă!» (Rom. XI, 33). Căci Dumnezeu Cel nevăzut și de necuprins în ființa Sa cea mai presus de fire — și cine ar putea pătrunde chiar gîndul tainic al omului, dar cele ale lui Dumnezeu (I Cor. II, 11) — ni se face cunoscut la «plinirea vremii» prin Însuși Fiul Său, care a venit la noi în chipul nostru, și ne-a vorbit în graiul și cuvîntul nostru tainele și iubirea Părintelui ceresc pentru noi, cum arată și în altă parte Sf. Scriptură: «Dumnezeu, după ce odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin proroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor a toate și prin care a făcut și veacurile: care fiind strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu, și care ține toate cu cuvîntul puterii Sale, după ce a săvîrșit curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte» (Evrei I, 1—3).

Și iarăși vom spune: Uimitor și ziditor lucru: Dumnezeu și este mai presus de noi, deci nevăzut; dar și coboară la noi, făcîndu-se văzut. Și petrece cu noi, prin Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos. Și cine oare ne-ar putea vorbi de Tatăl mai adînc și mai desăvîrșit, cine ne-ar putea împărtăși tainele Sale decât Fiul Său, Cel Unu-Născut, dar Care s-a făcut totodată și Fiul Omului — «întru Care locuiește trupeste, toată plinătatea Dumnezeirii» (Col. II, 9)? Și cu o astfel de iubire mintuitoare vine de la Tatăl la noi și ni se împărtășește, încît a luat asupra-și nu numai trupul nostru, ci și — durerile noastre... Și s-a împovărat cu suferințele noastre... și ca un Miel spre jertfire s-a adus...» pentru noi (Isaia LIII, 4, 7). Dar, pentru că s-a smerit, astfel pe Sine, «ascultător făcîndu-se pînă la moarte — și încă moarte de cruce — de aceea Dumnezeu L-a preamărit și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume ... ca să I se plece toț genunchiul, al celor cerești, al celor pămîntești și al celor de desubt» (Filipeni II, 8, 10).

Și stăruim în a spune, că toate acestea, le-a făcut Hristos, cum rostim și în «Crez», «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire». Domnul s-a pogorît pentru a ne înălța pe noi. Căci Dumnezeu fiind, pururea este mai presus de noi; dar și Om fiind, unit cu Dumnezeu, pururea ne stă pildă și ne atrage, ne înălță și pe noi la Sine «puindu-ne mereu sușuri în inimă», ridicîndu-ne «din putere în putere» (Ps. LIII, 8). Și umplînd vasul Său omenesc, templul Său, de slava dumnezeiască pe care o avea la Tatăl mai înainte de a fi lumea» (Ioan XVII, 5), ne-o împărtășește apoi și nouă, precum însuși spune: «Slava pe care Tu Mi-ai dat-o, Le-am dat-o lor» (Ioan XVII, 22).

Iar învierea este tocmai descoperirea acestei slave fără seamăn. Este descoperirea «vieții de veci care era la Tatăl și s-a arătat nouă», cum mărturisește Sf. Ap. și Ev. Ioan (I Ioan I, 2). Și se cuvine să spunem că Fiul lui Dumnezeu pentru aceasta a și coborît la noi, pentru a ne dărui slava vieții desăvîrșite, a învierii; pentru a ne izbăvi din păcat și moarte, prin puterea învierii. Cel Unul-Născut din Tatăl ca Dumnezeu, s-a făcut acum și Cel Întîi născut din morți, ca Om, și așa ne descoperă învierea, iar prin înviere ne oferă o nouă slavă, o nouă creație, un nou dar dumnezeiesc: darul vieții de veci. Pentru care fapt, Biserica și preamărește această zi a învierii, ca o «alesă și sfîntă zi una, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor». Iar Sf. Vasilie cel Mare o aseamănă cu ziua cea dintîi a creației, a facerii lumii, în care vede «chipul veșniciei, pîrga zilelor, pe cea de o vîrstă cu lumina, sfînta Duminică, aceea pe care Domnul a constituit-o prin învierea Sa» (Omilia II, la Cele șase zile ale creației). Și tot pentru aceea, precum observăm în calendarul nostru, Duminica Sf. Paști, a Învierii, ca și celelalte Duminici pînă la Pogorirea Sfîntului Duh, este ziua întîia; e la începutul săptămîinii, ca început al unei noi vieți, început al timpului pascal.

Învierea este astfel un nou început în creația lui Dumnezeu și cuprinde în ea ființa însăși a credinței noastre. Sf. Părinți spun că miezul, esența descoperirii și învățaturii noastre creștine se află în: credința în Prea Sfînta Treime și în Înviere. Prea Sfînta Treime în care, trei una sînt, ne arată icoana supremă a iubirii; iar învierea ne descoperă înnoirea și biruința definitivă a vieții.

Și într-adevăr, învierea lui Hristos înseamnă înnoirea radicală și totală a vieții. Căci în învierea Domnului are loc un fapt cu totul nou. Pe de o parte, simplu vorbind, are loc: moartea morții. Cum mărturisește și Biserica de Paști: «S-a sculat Domnul omorînd moartea, că este Fiul lui Dumnezeu». Pe de altă parte, se săvîrșește o înnoire din temeluri, a vieții. Începe un alt chip și mod de viață: modul de viață veșnică. Și Biserica îi închină în acest înțeles imnul: «Praznuim omorirea morții, sfărîmarea iadului și începătura altei vieți-veșnice» (Cîntarea a 7-a).

Începutul unei alte vieți — veșnice! — Aceasta e noutatea învierii lui Hristos. Iar aceasta ne arată că învierea Sa nu mai înseamnă revenirea la viața de mai înainte, la «firea cea veche», ca de pildă, în învierea lui Lazăr, a fiului văduvei din Nain sau a ficei lui Iair. Mormîntul lui Lazăr a rămas gol doar pentru o vreme, căci el va fi iarăși locuit de același Lazăr pînă la învierea cea de obște. Dar mormîntul gol al lui Hristos va rămîne gol pe veci. Strălucînd din el, Soarele dreptății — Hristos, nu mai reia itinerariul unei vechi condiții, ci iese definitiv de sub «acoperămintele firii» și se înălță de-asupra lor; de-asupra ciclului care repetă mereu drumul nostru, între naștere și obștescul sfîrșit, între leagăn și mormînt. Se înălță de-asupra ritmului na-

turii, moarte-reînviere, și pentru înțlia oară, împlinindu-se desăvârșit porunca dată lui Adam : «...Supuneți pământul» (Fac. I, 28), firea oarbă nu mai poate ține în sine pe Cineva, care este o Persoană divin-umană, nu o poate absorbi în ea. Căci așa cum îl cuiește adînc Sf. Ioan Gură de Aur : «A primit un trup, dar s-a lovit de Dumnezeu. A primit pămînt, dar s-a întîlnit cu cerul».

Și în acest înțeles adînc, trebuie să spunem aici, că învierea Domnului se mai numește, cu un alt cuvînt : «paște». Iar cuvîntul paște înseamnă : trecere. Iată cum ne explică aceasta și Sinaxarul sărbătorii de astăzi, în care citim, precum urmează : «Numim sărbătoarea de azi — Paști, după cuvîntul care în vechiul grai evreiesc însemnează : «trecere»... Și adaugă : «Fiindcă aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus, la început, lumea dintru neființă întru ființă. În această zi smulgînd Dumnezeu pe poporul israelitean din mina faraonului, l-a trecut prin Marea Roșie, și tot în aceea zi s-a pogorît din ceruri și s-a sălășluit în trupul Fecioarei. Iar acum, smulgînd tot neamul omenesc din adîncul iadului, l-a suit la cer și l-a adus iarăși la vechea vrednicie a nemuririi».

Cuvîntul și numele — paște — cum vedem, poartă o mare bogăție de înțelesuri, poartă calea întregului suis și al trecerii făpturii de la neființă la ființă și înălțarea reîncetată a acesteia, culminînd cu faptul și evenimentul minunat al învierii. Descoperă cu alte cuvinte adînc și negrăita chemare și condiție a făpturii, anume aceea de trecere din treaptă în treaptă, din «slavă în slavă, la tot mai multă viață, la viața cea din belșug» nesfîrșită (Ioan X, 10). Sau așa cum îl cuiește Sf. Ap. Pavel, trecerea : la viața cea nestrîcioasă, nemuritoare, străbătută și cuprinsă total de lumina, puterea și unitatea Duhului, a spiritului. Căci zice Apostolul : «Trebuie — în Hristos — ca acest trup strîcicios să se îmbrace în nestrîciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire» împlinindu-se cuvîntul : «moartea a fost înghițită de biruință» (I Cor. XV, 54) ; de biruința vieții.

Și cuvîntul «paște» este de atîtea ori repetat în noaptea, și în toate zilele săptămîinii luminate a învierii. Cu el și începe Canonul marelui bucurii : — «Ziua învierii, popoare să ne luminăm ! Paștile Domnului, paștile ! Că din moarte la viață și de pe pămînt la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi».

Și ascultînd cu sfîntă cuviință, înțelegem și simțim cum cîntările Canonului ne suie cu mîntea, cu inima, cu întreaga ființă ca pe o scară, și ne trece ca pe niște «lemeie și trepte», prin : «Paștile cele curățitoare», prin «Paștile cele mîntuitoare», prin : «Paștile izbăvire de întristare» ; și încă, prin : «Paștile nestrîciunii», și «Paștile care ne deschid ușile raiului», pînă la «Paștile cele veșnice», pe care le încununază această supremă invocare : «O Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase ! O, Înțelepciunea și Cuvîntul și puterea lui Dumnezeu, Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea nefîșerată a Împărăției Tale».

Învierea Domnului, Paștile, sînt astfel calea lui Hristos. Dar și calea noastră cu Hristos. Sînt «trecere» cu El, suis, împărtășire. Împărtășire din viața Lui Hristos Cel înviat, din «izvorul nestrîciunii», cum preamărește Biserica. Împărtășire din bucuria supremă. Căci : «Iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea». Și ce neobișnuit cuvînt și acesta ! Din cruce răsare bucuria ; din jertfă, din iubire, răsare viața. Se descopere aici înțelesul luminos al puterii atotbiruitoare a vieții în Hristos. De Paști «ne veselim dumnezeiește, că a înviat Hristos ca Cel Atotputernic». Dar Cel Atotputernic — Hristos înviază : prin cruce, prin jertfă, prin iubire. Învierea este o biruință ;

dar a iubirii. Ce împerechere minunată: a biruinței cu iubirea! Aceasta ne și arată puterea ei mintuitoare. Ne arată anume că în Hristos biruința învierii se naște, ca viața însăși, din iubire și se împărtășește iubirii. Biruința lui Hristos este un triumf total al iubirii și numai al iubirii. Învierea ca și «impărăția Sa, — nu este din lumea aceasta» (Ioan XVIII, 36). Nu este biruință asupra vreunui din semenii Lui. Știm de altfel, că atunci când Iacob și Ioan îi propun să coboare foc din cer, să-i mistuie pe niște samarineni care nu-L primiseră, Iisus le răspunde: «Nu știți oare ai cărui duh sînteți? Căci Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mintuiască» (Luca IX, 54—55). Și în înviere Iisus rămîne Același: iubire nesfîrșită. Și se descoperă, se dăruiește iubirii. Cît de semnificativ este faptul că după înviere Domnul nu se arată nici arhierilor, nici lui Pilat. Nu-și trîmbețează biruința, care nu este asupra acelora pe care a venit tocmai să-i mintuie, firește, cu voia lor. Iar, Mintuitorul vrea ca toți oamenii să se mintuie» (I Tim. II, 8), deci să dobîndească învierea.

Dar Paștile este totuși sărbătoare, este un triumf. Dar ce fel? Este o biruință, și încă definitivă, asupra păcatului și asupra morții; asupra iadului, cum zice cîntarea Bisericii; asupra neantului, așa cum a fost și creația însăși. Iar icoana noastră ortodoxă înfățișează admirabil acest înțeles. Iisus Cel înviat nu apare niciodată singur în icoanele noastre. Este înconjurat totdeauna de îngeri, de paznicii mormintului, de mironosițe... Și mai profund încă: cele mai multe icoane ni-L înfățișează pe Mintuitorul înviind cu mîinile întinse în jos, scoțînd și trăgînd după Sine pe cei din iad, pe cei din infernul suferinței, începînd cu Adam și Eva; înviind în strălucirea slavei, dar și compătîmind. Astfel și în înviere Iisus este Același; mereu Același, ieri, azi și în veci (Evr. XIII, 8) și anume: iubire și slujire.

Și cum aminteam ceva mai înainte, învierea Sa o descoperă tot iubirii. O descoperă celor ce-L iubesc, pentru că aceștia îl și înțeleg. Dar mai ales și mai întii, acelora care L-au iubit pînă la capăt, pînă la cruce: femeilor mironosițe. Iubirea răspunde iubirii; iar femeia este esențial iubire. Și pe acelea care au fost părtașe în Vinerea Mare, crucii Sale, durerii Sale, le face acum părtașe bucuriei Sale. Iisus Cel înviat le întîmpină pe mironosițe zicîndu-le: «Bucurați-vă!». Eva auzise cîndva: «Întru dureri vei naște fii»; acum aude împreună cu mironosițele, de la Cel întii născut din morți: «Bucurați-vă! Încă odată: învierea, rod suprem al crucii și al iubirii, este sărbătoare a vieții, a bucuriei.

*

Dar dacă Hristos descoperă învierea celor ce-L iubesc, atunci învățăm de aici, că tot prin iubire vom înțelege și noi taina învierii și vom dobîndi puterea ei. Grav și hotărît zice Sf. Apostol și Evanghelist Ioan: «Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său rămîne în moarte» (Ioan III, 14); în timp ce, acel ce iubește înviază. Și în același duh cu el țîlcuiește și părintele nostru Isaac Sirul, grăind: «Cel ce viețuiește cu dragoste, cîștigă de la Dumnezeu viață și respiră în lumea aceasta, aerul învierii». Cînd iubești pe Dumnezeu cu toată inima și pe semen, asemenea lui Hristos, ai pus început învierii, căci pe această cale a iubirii: Hristos a înviat!

Pr. prof. CONSTANTIN GALERIU

LA DUMINICA SAMARINENCII

✓ Sfânta Evanghelie de astăzi ne spune că Mântuitorul călătorea într-una din zile, din anii activității Sale mântuitoare pămîntești, prin Samaria — spre cetatea Sihar, într-un drum providențial, plin de adînci semnificații, prin convorbirea pe care o are cu o femeie samarineancă. «Oboseala Lui pe drumurile prăfuite și arse ale lumii era o jertfă prin care se binecuvînta sufletul omenesc și se înmulțeau puterile morale ale vieții».

Profetul Ioan Botezătorul fusese trimis la închisoare de regele Irod, iar ura și ipocrizia fariseilor îl urmăreau îndeaproape pe Fiul lui Dumnezeu. De aceea, împreună cu ucenicii Săi pleacă spre Galileea, centrul activității Sale mântuitoare publice. În drum spre Galileea, Mântuitorul trece prin Samaria, considerată atunci patria ereziilor iudeo-păgîne, a abaterilor condamnabile de la rînduielele lui Moise, fără să țină seama de deosebiri și vrăjmășia dintre iudei și samarineni: «Pentru că El este pacea noastră, făcînd din cele două lumi — una — adică a surpat peretele din mijloc al vrăjbei» (Efes. II, 14).

✓ Aici, în cetatea Sihar, patriarhul Iacob zidise o fîntînă care va prefigura prin prezența Mântuitorului «apa cea vie» izvorul harului permanent și al cuvîntului dumnezeiesc netrecător, care să răspundă marilor întrebări, să stingă setea spirituală a lumii, să deschidă raze și lumini în fața necesităților cunoașterii și ale credinței.

În timp ce soarele, stăpînitor al zilei, își concentra puterea de lumină și căldură, «Soarele Dreptății Hristos» se oprește la fîntîna lui Iacob și are loc convorbirea cu femeia Samarineancă, prilej fericit de afirmare a unor mari adevăruri de credință, de sporire a fondului de descoperire dumnezeiască și de înființată spiritualitate. Pentru că în cursul acestei convorbiri Mântuitorul ne învață cu claritate că Dumnezeu este «Duh», Ființă spirituală și cel ce se închină Lui, trebuie să se închine în duh și în adevăr.

În fața dorinței de cunoaștere religioasă care presează ca o necesitate permanentă sufletul omenesc, avem marele adevăr al spiritualității lui Dumnezeu, după care se cer rînduite formele de închinare și de angajare, în mărturisirea și trăirea propriei noastre credințe.

*

Datorăm lui Dumnezeu închinare, forme de preamărire și adorațiune, pentru că reprezintă Ființa de la care primim viața și fericirea noastră. Închinarea aceasta trebuie orientată pe spiritualitatea lui Dumnezeu, pe cunoașterea și mărturisirea dreptei credințe: «Voi vă închinați căruia nu știți, noi ne închinăm căruia știm... pentru că Tatăl astfel de închinător dorește» (Ioan IV, 22—23). ✓

«Dumnezeu este Duh» (Ioan IV, 24) este Ființă spirituală, personală, liberă și rațională, «mai presus de ordinea noastră de existență, în și mai presus de universul căruia îi aparținem. El își are cauza existenței în Sine și este cauza existenței a toate. El este cunoscut după lucrurile și energiile Sale, prin care a creat, proniază și mîntuiește lumea» (*Teolg. Dogm. Simb.*, volum I, p. 314).

✓ Dumnezeu umple universul cu mărirea Sa, dar nu se confundă cu el, nici nu stă în continuitate de substanță. Sf. Ciril al Ierusalimului spune: «Dumnezeu nu este circumscris în vreun loc, nici nu este mai mic decît cerul. El este în toate și în afară de toate, este desăvîrșit în totul și posedă în chip egal orice fel de virtute».

Am primit de la Dumnezeu propria noastră viață, puterile de afirmare și de participare la viața dumnezeiască prin manifestarea iubirii Lui spre noi. «Creatorul însuși conduce ființa noastră spre unirea cea mai strânsă cu El» (Pr. D. Stăniloae, *Teolog. Dogm. Ort.*, vol. I, p. 21). «Cunoașterea noastră se desăvârșește în credință — spune Sf. Isaac Sirul — și credința ne arată de pe acum adevărul desăvârșit».

Spiritualitatea lui Dumnezeu ca însușire proprie firii Lui, ne obligă la spiritualizarea închinării și adorațiunii pe care o datorăm. «El locuiește întru lumina neapropiată; pe Care nu L-a văzut nimeni» (I Tim. VI, 16), dar prin Fiul Său vine în maximă apropiere de noi (Evrei I, 1) și am «văzut mărirea Lui, mărirea Sa a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14).

Mintuitorul ne învață că «Dumnezeu este Duh» — și Duhul nu poate fi văzut în sens obișnuit, dar se arată prin lucrarea Sa, în strânsă legătură cu noi și ne asigură că «cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl» (Ioan XIV, 9). Dumnezeu se arată în creațiunea Sa, în lucrurile pe care Le-a făcut și le susține cu prezența puterii Lui. Dumnezeu este creatorul lumii și creatorul nostru. De aceea mărturisim credința în «Dumnezeu-Tatăl atotțijitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele». «Cu cuvîntul lui Dumnezeu, spune Sf. Ap. Pavel, s-au întemeiat și s-au făcut cele ce se văd din cele nevăzute» (Evrei XI, 3). «Cu cuvîntul Domnului cerurile sau întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor» (Psalm XXXII, 6).

Dumnezeu este proniatorul lumii: «Și perii capului vă sînt numărați» (Luca XII, 7). «Ci o Părinte, pronia Ta o cîrmuiește, Tu, Care ai deschis cărări în mare și drum nerătăcitor în volbura valurilor» (Înt. Solomon XIV, 3). «Cuvîntul Tatălui, cel atotputernic și prea sfînt — spune Sf. Atanasie, înconjurînd totul, arătînd pretutindenea puterea Sa și sfîințind toate cele văzute și nevăzute, susține și îmbrățișează totul în Sine, așa că nu rămîne nimic neîmpărțășit de puterea Sa, ci însuflețește și păstrează în parte și toate ființele împreună».

«Dumnezeu este Mintuitorul nostru și a venit în lume din iubire prin intrupare» (Ioan III, 16) și este Sfințitorul nostru: «Întru El orice zidire bine alcătuită crește ca să ajungă un locaș sfînt în Domnul» (Efes. II, 21).

Pentru toate acestea lui Dumnezeu se cuvine cinstire în gradul cel mai înalt, prin toate formele noastre de viață, prin convîngerile, prin rugăciunile și prin toate faptele noastre. Sîntem îndatorați față de Dumnezeu cu o închinare în duh, proprie naturii Lui spirituale. «Pentru că este Duh absolut, Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 19) și iradiază iubirea Sa asupra tuturor făpturilor Sale în general și asupra omului în special, chemîndu-l la comuniune în iubire cu Sine».

Formele de închinare convenite lui Dumnezeu s-au concretizat în viața de har și de rugăciune a Bisericii și ele dau expresie în gradul cel mai înalt, sentimentelor noastre religioase pietății și respectului pe care îl datorăm lui Dumnezeu din credință, din sinceritatea inimii, din iubire. Totalitatea formelor prin care manifestăm credința noastră, prin care trăim viața noastră de rugăciune și aducem cinstire lui Dumnezeu, formează cultul divin, închinarea pe care o datorăm lui Dumnezeu; această închinare culminează cu Sf. Liturghie.

Mintuitorul ne cere ca această închinare să fie făcută în: «duh și adevăr», prin participarea sufletului în integritatea lui și în cunoașterea adevăratului Dumnezeu: «Către Tine Doamne am ridicat sufletul meu, Dumnezeul meu, spre Tine am nădăjduit» (Ps. XXIV, 1).

«Dumnezeu este Duh» și de aceea ne cere ca închinarea noastră să fie spirituală, să angajeze puterile sufletului în funcțiunile și manifestările lor: gîndire, sim-

țire, voință, atenție, stăruință, rîvnă etc. Cu mintea înțelegem necesitatea legăturii noastre cu Dumnezeu pe care îl căutăm și îl dorim, cu sensibilitatea noastră trăim experiența iubirii, cu stăruința și rîvna noastră ne menținem în comuniunea rugăciunii. De aceea Mîntuitorul dezaprobă pe cei care îl cinstesc numai cu buzele și cad într-un formalism regretabil: «Poporul acesta se apropie de Mine și Mă cinstește cu buzele, dar inima lor este departe de Mine» (Matei XV, 8). Mîntuitorul laudă rugăciunea smerită făcută cu sinceritate de vameș și condamnă rugăciunea fariseului, căzută în formalism, rutină și orgoliu. Închinarea în duh și adevăr trebuie să fie deci făcută cu pietate, cu smerenie, cu teamă de Dumnezeu și cu respect față de semenii noștri. «Prin credință, nădejde și dragoste, dorința fiind neconținută — spune Fericitul Augustin — ne rugăm neîncetat. Rugăciunea făcută cu mintea întregă, înseamnă «gînd neîmpărțășit», îndreptat numai spre Dumnezeu și lepădînd toată grija cea lumească». «Cum putești pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înșivă nu luați aminte la rugăciune», spune Sf. Ciprian.

Persoana omenească este și parte trupească și trupul nostru în învățătura creștină este templul Duhului Sfînt. Pentru aceea spune Sf. Ap. Pavel: «Preamăriți pe Dumnezeu dar în trupul vostru și în duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu» (I Cor. VI, 20). Trupurile noastre au fost readuse prin întruparea Fiului sub ordinea harului, în stare mai proprie vieții spirituale: «Pentru că El a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcate să viem dreptății» (I Petru II, 24), «pentru aceasta nu mai urmați trupului, ci Duhului» (Rom. VIII, 9). Participăm la rugăciune și cu trupurile noastre în ordinea firească de viață proprie nouă.

✓ Închinarea în «duh și adevăr» trebuie orientată de cunoașterea Adevăratului Dumnezeu și de mărturisirea dreptei credințe a Bisericii. Vorbînd despre închinarea la răsărit, Sf. Ioan Damaschin spune: «Ne închinăm către răsărit, nu fără motiv și nici la întimplare. Pentru că sîntem alcătuiți dintr-o parte văzută și nevăzută; ne închinăm Creatorului într-un chip dublu, după cum cîntăm și cu mintea și cu buzele trupești, ne botezăm și prin apă și prin Duh și ne unim într-un chip dublu cu Domnul, împărțîndu-ne Tatălui și harului Duhului».

✓ Femeia Samarineancă din cuprinsul Evangheliei de astăzi în nedumerirea ei îl localizează pe Dumnezeu între Ierusalim, Ebal și Garizim și ea trăda convingerea multora din vremea ei. Dumnezeu este aspațial, «fiindcă este Duhul absolut care crează spațiul, îl umple dar nu e cuprins și măsurat de el, nu e limitat în el». În acest sens Sf. Ap. Pavel spune: «Dumnezeu care a făcut lumea și tot ce este pe lume și care este Domnul cerului și al pămîntului, nu locuiește în temple făcute de mîini omenești» (Fapte XVII, 24). Mîntuitorul ne învață că Dumnezeu este pretutîndeni și prin urmare și închinarea noastră ca formă de adorațiune se poate face oriunde: «Femeie, crede-Mă că vine ceasul cînd nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui» (Ioan IV, 21); «Voi vă închinați căruia nu știți, noi ne închinăm Căruia știm» (Ioan IV, 22). Pentru descoperirea acestui adevăr spune cîntarea bisericească: «Izvor al vieții fiind Tu, Doamne, ai dăruit de demult apa vieții și a cunoștinței, femeii Samaritencii» (Canon, Peasna 5).

✓ Închinarea în duh și adevăr trebuie să pornească din cunoașterea adevărului de credință și noi știm: «Că Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă pricepere, ca să cunoaștem pe Dumnezeu cel adevărat» (I Ioan V, 20). Dar ea se manifestă ca un act autentic, sincer, cu participarea trează a sufletului și conștiinței noastre.

✓ Închinarea în adevăr este o formă de participare integrală prin credință: «Toate cîte veți cere, rugîndu-vă cu credință, veți primi» (Matei XXI, 22). Numai cel care

crede cu adevărat în Dumnezeu se poate ruga în adevăr; cel care nu crede nici nu se poate ruga. Prin credință primim ca adevărată și mărturisim învățătura Bisericii despre Dumnezeu și despre legătura noastră necesară și posibilă cu El. Cel care crede cu adevărat, va mărturisi cu Sf. Ap. Petru, dumnezeirea Mântuitorului: «Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu» (Matei XVI, 16). Cel care crede cu adevărat va mărturisi cu sutașul din Capernaum atotprezența lui Dumnezeu: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămintul meu, ci zi numai cu cuvîntul și se va vindeca sluga mea» (Matei VIII, 8). Va mărturisi cu devotamentul apostolului Toma, recuperînd ezităările și îndoielile anterioare: «Domnul meu și Dumnezeul meu» (Ioan XX, 28). Va recunoaște insuficiența propriilor puteri și va cere ajutorul în credință ca și tatăl lunatecului din Evanghelie: «Cred Doamne, ajută necredinței mele» (Marcu IX, 24). Va regreta zădărnicia înstrăinărilor și abaterilor cu mărturisirea sinceră a Fericitului Augustin: «O, Adevăr, luminează inimii mele, glasul întinericului să nu-mi mai vorbească. Am rătăcit dar mi-am adus aminte de Tine. Vin să beau la izvorul Tău».

✓ Închinarea în duh și adevăr se face cu puterea iubirii pentru că rugăciunea este mijloc de comuniune cu Dumnezeu și iubirea reprezintă trăirea acestei comuniuni: «Cine nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu care este iubire» (I Ioan IV, 16). Evagrie Monahul spune: «Cel ce iubește pe Dumnezeu de-a pururi stă de vorbă cu El cum ar sta un tată». Dacă iubirea dumnezeiască este mișcarea lui Dumnezeu spre făpturi, spre unirea cu ele și acestea primesc puterea iubirii lor și a dorinței de unire cu Dumnezeu. Închinarea în duh și adevăr este cadrul spiritual propriu de trăire a iubirii de Dumnezeu. «Iubirea făpturilor față de Dumnezeu este darul lui Dumnezeu, produs de iubirea lui Dumnezeu față de ele, care se întoarce cu rodul iubirii lor spre Dumnezeu» (Pr. Stăniloae D., *Teolog. Dog. Ort.*, vol. I, p. 280).

Această iubire trebuie să cuprindă și pe semenii noștri, fără de care nu poate fi înțeleasă iubirea de Dumnezeu. Pentru aceea se cere împăcarea cu semenii noștri și trăirea unor relații de frățietate. «Deci de vei duce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo la altar și du-te de te împacă mai întîi cu fratele tău» (Matei V, 23—24). Calea spre Dumnezeu pe care o urmează rugăciunea trece pe lângă semenii noștri și o obligație elementară ne cere să împlinim față de ei îndatoririle ce reies din relații permanente de viață. A privi spre Cer și a ignora cele mai elementare datorii din condițiile existente de viață, a te considera închinător către Dumnezeu, dar a nu contribui la progresul obștesc și moral din calitatea de cetățean și creștin, însemnează a fi căzut în formalism și rutină religioasă, însemnează a fi consumat viața de credință fără distincția spirituală pe care i-o dau proba iubirii și coeficientul moral al solidarității umane.

✓ Aceste adevăruri, necesare vieții noastre de credință și de trăire religioasă, au fost descoperite de Mântuitorul în convorbirea cu Samarineanca, — o femeie și încă păcătoasă — căreia îi acordă această vrednicie și-i restabilește integral demnitatea, într-o societate iudaică plină de șovinism religios și discriminări sociale. Ea recunoaște, mărturisește și predică dumnezeirea și mesianitatea Mântuitorului și prin aceasta intră în rîndul acelor femei cuvioase, cu chemare deosebită care și-au pus devotamentul și rîvna credinței lor, atunci s-au mai tirziu, în slujba afirmării adevărilor dumnezeiești în lume.

O cântare de la slujba din Duminica respectivă spune: «Cu credință venind la fântina Samaritanca, Te-a văzut pe Tine apa înțelepciunii, din care bînd din dăstul, Impărăția cea de sus a moștenit» (Condacul).

*

Există și o falsă închinare, există și falsi închinători. Falsa închinare este denaturată de necunoașterea Dumnezeuului adevărat sau de ignorarea condițiilor care să-i dea viață să-i dea duh și adevăr. Falsa închinare este acolo unde nu se păstrează adevărul de credință mărturisit de Biserică și unde rugăciunea nu pornește din altarul sufletului. Falsa închinare este acolo unde rutina și formalismul au acoperit credința și au denaturat viața religioasă în mișcări și acte fără conținut sufletesc. Falsa închinare este acolo unde lipsește credința, unde lipsește iubirea față de Dumnezeu și de semenii; este acolo unde faptele nu confirmă și nu dublează credința.

✓ Să avem în față adevărurile descoperite de Mîntuitorul în convorbirea cu Samaritanca la fântina lui Iacob, cuprinse Sf. Evangheliei de astăzi și să mărturisim convingerea: «Noi ne închinăm Căruia știm; Duh este Dumnezeu și cei ce se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr». — AMN.

Pr. NICOLAE CĂNĂNĂU

LA DUMINICA A VII-A DUPĂ PAȘTI

«Și Eu nu mai sînt în lume, iar ei sînt în lume și Eu vin la Tine. Părinte Sfinte, păzește-i în numele Tău pe cei pe care Mi i-ai dat ca să fie una precum sîntem și Noi» (Ioan XVII, 11).

Înălțarea Mîntuitorului Hristos la ceruri întru slavă și șederea Sa de-a dreapta Tatălui, și trimiterea personală a Duhului Sfînt în lume, întemeind prin aceasta în mod vizibil Biserica, sînt continuarea firească a Învierii, a Paștilor. Hristos Domnul slavei care este de fapt semnificația specifică a Înălțării, distinctă de cea a Învierii, ca victorie a vieții asupra morții, este trimițătorul Duhului Sfînt în lume, pentru a-L face cunoscut și prezent lucrător în Biserică și în lume. Aceasta ar fi de fapt semnificația Duminicii de astăzi, a șaptea după Paști, aflată între praznicul Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos la ceruri întru slavă și Cincizecimea Duhului, adică Pogorîrea Duhului Sfînt în lume, de la Tatăl, prin Fiul Său întrupat, Hristos Domnul.

Întrupîndu-se și făcîndu-se om adevărat, întru toate asemenea nouă, dar fără de păcat în persoana Fiului Său cel Unul-Născut din veci, Dumnezeu a venit în maxima apropiere de om, s-a făcut un semen al nostru, s-a făcut văzut și pipăit de oameni și cu ei a petrecut (I Ioan I, 1—2), sau cum citim în Evanghelia după Ioan: «Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și noi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14). Deci în Hristos Domnul avem pe Dumnezeu însuși care ne cheamă la comuniune de viață cu Sine, îl avem pe Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos Mîntuitorul nostru. Acesta pătimește și își dă

viața pe cruce, drept răscumpărare pentru noi toți, fiii lui Adam, ca pe toți să ne agonisescă iarăși Tatălui, ca făpturi noi, scoțându-ne din robia păcatului și a diavolului și împăcându-ne cu Dumnezeu, ca fiți după har și împreună-moștenitori cu El ai Împărăției Cerurilor. Hristos cel răstignit învie din morți și se face nouă «Paștile cele noi și sfințite la Tatăl», «Paștile cele mari și fără prihană care au deschis nouă ușile raiului, Paștile care sfințesc pe toți credincioșii», adică viața și drumul nostru spre Tatăl (Ioan XIV, 6). Înălțându-se la ceruri, la patruzeci de zile după slăvita Sa înviere din morți (Luca XXIV, 51; Marcu XVI, 19; Fapte I, 2—4), pe tronul slavei de-a dreapta Tatălui, Hristos Domnul privește la noi și rămîne mereu în comuniune de viață cu noi, păstrînd ceea ce a luat în veșnicie și rămînînd în veșnicie unul dintre noi în Treime, cu alte cuvinte Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos, Paștile nostru cele de taină și continuu la Tatăl, prezent în Biserică și în noi prin Duhul Sfînt pe care Îl va trimite la Cincizecime.

Potrivit făgăduinței date Apostolilor Săi, cu puține zile înainte de Înălțarea Sa la ceruri: «Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20), Hristos rămîne cu noi în veac. Asupra acestui adevăr dumnezeiesc încredințat de Hristos însuși Apostolilor și nouă prin Biserica Sa, se va opri cuvîntul nostru de astăzi.

Înălțarea nu scoate pe Hristos Domnul din comuniunea cu cei ce vor crede în El, ci duce și mai departe această comuniune cu El, o adîncește și o interiorizează, datorită umplerii de tot Duhul la care ajunge Hristos-Omul, sau Omul-Dumnezeu, Iisus Hristos prin înălțarea Lui întru slavă.

Încă din răstimpul dintre înviere și Înălțare, Mîntuitorul Hristos intra și ieșea cu trupul Său prin ușile încuiate și «se afla împreună cu Apostolii Săi întotdeauna», nu venind, ci «mai dregrabă arătîndu-se cînd voia», cum spune Sfîntul Grigorie Palama (Cuvîntul XXII la Înălțarea Domnului, P.G. 151, col. 296 C). Prin înălțare, trupul Mîntuitorului se umple total de Duhul Sfînt, dar fără să înceteze a exista, încît Mîntuitorul Hristos nu se mai arată vizibil, fizic, ci se sălășluiește invizibil în cei ce cred în El. Este ceea ce se întîmplă, desigur pe altă treaptă, infinit inferioară, cu cei dragi ai noștri trecuți din viața aceasta, pămîntească, la cele veșnice. Pe aceștia îi purtăm în minte, în inimă, stăm de vorbă cu ei, în interiorul nostru, îi avem nu ca pe niște desprinși de trupul și înfățișarea lor omenească, concretă, ci ca pe persoane întregi, suflet și trup, cu gnai și înfățișare omenească, dar care pătrund foarte ușor în lăuntrul nostru.

Prezența lui Hristos este însă mult mai adîncă, stăruitoare și plenară în sufletele Apostolilor și ale ucenicilor, ale femeilor purtătoare de mir și ale mulțimilor, care îl ascultaseră grăind despre Tainele lui Dumnezeu și ale Împărăției cerurilor, în sufletele atîtor martiri și mărturisitori din toate timpurile și locurile. Dar prezența lui Hristos cel mort și înviat pentru a noastră mîntuire și înălțarea la ceruri întru slavă de-a dreapta Tatălui, este nu mai puțin stăruitoare, presantă și ființială în cei ce cred astăzi, cu putere, în cuvîntul Evangheliei Sale, și se împărtășesc de El în Sfintele Taine ale Bisericii. Prezența lui Hristos se face însă sensibilă în diferite grade de intensitate, după puterea de sesizare spirituală sau mai exact, după măsura și tăria credinței celui ce aleargă la Hristos și i se deschide lui și prin aceasta Îl «vede» și îl simte în sine și împreună cu sine pe drumul acestei vieți pămîntești. Căci pe Hristos nu poți să-L simți și să-L vezi chiar, decît aflîndu-te în El însuși. Cine are poruncile lui Dumnezeu și le împlinește acela are pe Dumnezeu și se află în Dumnezeu prin

Hristos. Acest lucru ni-L spune Mintuitorul însuși când zice: «Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvîntul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și vom face lăcaș în el» (Ioan XIV, 23) și iarăși: «Dacă păziți poruncile Mele, veți rămîne întru iubirea Mea, după cum și Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămîn întru iubirea Lui» (Ioan XV, 10). Deci, credința, înțeleasă ca adeziune la Hristos și la Biserica Sa în care se află tot adevărul dumnezeiesc și harul Duhului Sfînt care ni se împărtășește prin Tainele Bisericii; deci credința ca răspuns afirmativ al omului la chemarea lui Dumnezeu de comuniune cu Sine trebuie trăită și mărturisită prin fapte ale împlinirii poruncilor dumnezeiești. Căci numai o astfel de credință ne poate ține în prezența lui Dumnezeu și ne poate oferi o cunoștință a rămînerii lui Hristos cu noi și în noi.

Hristos rămîne cu noi în veac prin învățătura Sa dumnezeiască, fiind adevărul dumnezeiesc însuși, întrupat în Persoană, în Persoana Fiului lui Dumnezeu, după cum El însuși ne-a asigurat zicînd: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decît prin Mine» (Ioan XIV, 6). El este Învățătorul Unic, suprem, spre cele către Dumnezeu și Împărăția Sa cea cerească, pentru că nu este numai om, ci și Dumnezeu, este Dumnezeu-Omul și ca atare are în El și iradiază din El nu numai învățătura adevărată despre Dumnezeu, ci și despre omul adevărat, așa cum este el realizat în Hristos și cum trebuie să ajungă și ceilalți în Hristos, cu ajutorul Duhului Lui. Nici un cuvînt de la Dumnezeu, adus nouă de Hristos nu este lipsit de putere (Luca I, 37). «Cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Matei / XXIV, 35). De aceea, fericii sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu, în Biserica Lui și-l păzesc (Luca XI, 28), căci aceștia vor dobîndi viața veșnică și la judecată de osîndă nu vor veni (Ioan V, 24; VIII, 51). Rămînera în Hristos este condiționată de păzirea cuvintelor Lui: «Dacă veți rămîne în cuvîntul Meu, sînteți cu adevărat ucenici ai Mei; și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi» (Ioan VIII, 31—33).

Adevărul integral despre Dumnezeu și despre om ca făptură aleasă a lui Dumnezeu, chemată la comuniune cu Sine se anată în Hristos ca Persoană vie care odată cu asumarea firii noastre umane a asumat și modul uman de comunicare, ca să se comunice în modul cel mai direct și mai accesibil oamenilor din toate timpurile și locurile. De aceea în cuvintele Sfintei Evanghelii, și în cuvintele întregii Sfintei Scripturi, noi îl simțim pe Hristos însuși vorbindu-ne și așteptînd răspunsul nostru la cuvîntul Său.

Dar cel ce ni-L descoperă pe Hristos în cuvintele Scripturii în Evanghelie și ne face să-L trăim pe Hristos în cuvintele Sale este Duhul Sfînt, care este a treia Persoană a Sfintei Treimi. Duhul Sfînt este cu Hristos în tot locul și strălucește nouă tuturor din Hristos în Biserică. Căci Duhul Sfînt a fost trimis în lume la Cincizecime de Hristos ca să întemeieze ca o comunitate văzută Biserica, Sa, odată cu pogorîrea Sa în mod distinct peste Sfinții Apostoli îmbrăcîndu-i cu toată puterea dumnezeiască ca să predice Evanghelia la toată făptura, să săvîrșească Sfintele Taine și să conducă pe cei încredințați lor spre păstorie către Hristos și Împărăția Sa cea cerească (Fapte II, 1—3; Matei XXVIII, 18—20; Marcu XVI, 15—16). Pe acest Duh Sfînt, Duhul Adevărului care de la Tatăl porcede (Ioan XV, 26), Hristos Domnul îl trimite de la Tatăl, ca Mîngietor și izvor al vieții noastre în Hristos, Apostolilor și Bisericii Sale, și, prin aceștia, urmașilor: episcopii, preoții și diaconii tuturor veacurilor aflați în Biserică și în comuniune cu Biserica ca să-i învețe în numele Său toate cele des-

pre El, să mărturisească despre El și să-i conducă la tot adevărul (Ioan XIV, 26; XV, 26; XVI, 13).

Hristos rămîne cu noi și este prezent în Biserică și în fiecare mădular al acesteia prin Sfintele Taine ale Bisericii, pe care El însuși le săvîrșește în Duhul Sfînt prin episcopii și preoții Bisericii așezați de El în Biserică cu aceeași putere a Duhului Sfînt (Ioan XX, 22—23; Luca XXIV, 49; Fapte II, 1—4). Prin Sfintele Taine ne încorporăm în Hristos ca mădulare ale Trupului Său, Biserica (Botez, Mîrugere și Euharistie), ne curățim de păcate și creștem în Hristos (Spovedanie și Euharistie) și creștem tot mai mult în Hristos prin împărtășirea cît mai deasă și cu vrednicie cu Trupul și Singele Său în Taina Sfîntei Împărtășanii. Prin toate Sfintele Taine și mai cu seamă prin Sfînta Euharistie, Hristos se dăruiește creștinilor și rămîne în ei, se prelungește în ei, iar creștinii cresc în Hristos și trăiesc viața lui Hristos însuși tot prin Duhul Sfînt, care este Duhul Lui ce ni se împărtășește odată cu Hristos și care ne deschide împărtășirii cu Hristos.

Prima arvună a Duhului ni se dă în Taina Botezului, iar bogăția darurilor Duhului Sfînt pentru a crește în unirea cu Hristos ni se dă prin Taina Mîrugerii. Iar în Sfînta Taină a Împărtășaniei mîncăm Trupul și Singele lui Hristos, pline de Duh Sfînt, cum se arată într-o rugăciune citită în taină de preot, după sfințirea Darurilor: «...Învrednicește-ne să ne împărtășim cu cuget curat, cu cereștile și înfricoșetoarele Tale Taine ale acestei sfinte și duhovnicești mese spre lăsarea păcatelor, spre iertarea greșelilor, spre împărtășirea cu Sfîntul Duh, spre moștenirea Împărăției Cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine, iar nu spre judecată sau spre osîndă», precum și cunoscuta cîntare a stranei de după împărtășirea credincioșilor: «Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel cereșc; am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Treimi închinîndu-ne, că Aceasta ne-a mintuit pe noi».

Duhul Sfînt primit prin Sfintele Taine ne face prezent pe Hristos în noi și se roagă în noi cu suspine negrăite (Rom. VIII, 26). Prin El ne adresăm lui Dumnezeu Tatăl, zicîndu-i: Avva Părinte! (Romani VIII, 15). Și tot prin Duhul Sfînt putem zice și mărturisi: Domn este Iisus (I Corinteni XII, 3).

Mărturia vie și prezentă a lui Hristos cu noi și în noi este Biserica însăși. Aceasta este prezența lui Hristos însuși, plină de tot Duhul Lui de-a lungul veacurilor, în calitatea ei de Trup al lui Hristos al cărui cap este El însuși și a cărei viață este Duhul Sfînt. Aflată virtual în Trupul lui Hristos, Biserica ia ființă actuală prin iradierea Duhului Sfînt din Trupul Său cel înviat și slăvit în celelalte ființe umane, lucru care începe la Rusalii. Fără Biserică, opera de mîntuire săvîrșită de Hristos prin Întruparea, Crucea și Învierea Sa, și încheiată prin Înălțarea Sa la ceruri, într-o slavă, nu ar fi devenit un bun al tuturor celor ce cred în Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfînt.

Înălțarea lui Hristos la ceruri într-o slavă și șederea Lui de-a dreapta Tatălui este înălțarea noastră însăși la Dumnezeu, la comuniunea cu El prin Hristos, înălțarea din patimile noastre la viață cu El, ca mădulare ale Bisericii Lui. Și aceasta este posibilă tot datorită lui Hristos care rămîne în noi prin Duhul Lui pe care îl trimite în lume ca să ni-L facă prezent și sensibil în cuvîntul Scripturii, în Taine, adică în Biserică și în tot ceea ce ne înconjoară. De aici îndatorirea noastră de a modela ființa și viața noastră după Hristos și în comuniune cu El și de a da mărturie prin fapta vieții noastre de fiecare zi că Hristos este în noi și petrece cu noi. Să ne stră-

duim să fim mai buni, deschiși și gata pentru slujirea semenilor noștri și a poporului, pe drumul unei vieți tot mai bune, alături de toți aceia care înfrumusețează și dezvoltă zidirea cea nouă românească. Căci desăvârșirea morală și mântuirea înseamnă credință puternică în Iisus Hristos și mărturie creștină în viața noastră de fiecare zi ca fii ai Bisericii Lui. Și atunci vom putea spune și noi cu Apostolul: «Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice» (Ioan VI, 68). «Rămii cu cu noi» (Luca XXIV, 29) în veac. Amin.

Pr. prof. DUMITRU RADU

LA SFÎNTA TREIME

«...Trei sînt care mărturisesc în cer : Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh, și Acești trei Una sînt» (I Ioan V, 7).

Aceasta este și mărturisirea supremă de credință a Bisericii: Prea Sfînta Treime. De aceea, cînd preotul sau diaconul rostește în dumnezeiasca Liturghie: «Să ne iubim unii pe alții ca într-un gînd să mărturisim...», credincioșii în cor răspund: «Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită». În cer și pe pămînt mărturisirea fundamentală este: Treimea. «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot, plin este cerul și pămîntul de mărirea Ta...!», cîntăm împreună cu Serafimii (Isaia VI, 2—3). Căci Treimea, Treimea în Unime și Unimea în Treime, este taina și legea de viață a cerului și a pămîntului. «De la tronul ei sublim Treimea răspîndește peste tot strălucirea negrăită, comună celor Trei. Ea — Treimea este principiul a tot ce se află aici jos, despărțit de cele de sus doar prin timp», grăiește de Dumnezeu cuvîntătorul Grigorie. Întreaga zidire, văzută și nevăzută, pămîntul și noi oamenii sîntem după chipul Ei, oglinzi ale Treimii. Sîntem «oglinzi ale frumuseții Tale Treime»! (Canonul Sfîntei Treimi, glas 3, Cînt. 4). Pentru aceea, acum la încheierea sărbătorilor Învierii Domnului și Pogorîrii Duhului Sfînt, se cuvine să închinăm cuvîntul nostru sărbătoarei care le încununează pe toate: Sărbătoarea Prea Sfîntei Treimi.

*

Toate Sfintele Scripturi, Profeți, Apostoli, precum și Părinți ai Bisericii, cum am și auzit în parte, «cu un glas dau mărturii: sîntem făcuți după chipul dumnezeieștei Treimi. — Să ne împărtășim acum cel puțin în parte din aceste mărturii. Cînd în aurora zidirii noastre Dumnezeu rostește în sfatul Său cel mai presus de fire, zicînd: «Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră...» (Fac. I, 26), cuvîntul Sfîntei Scripturi descoperă deodată pe Dumnezeu Cel Unul, căci spune: «a zis Dumnezeu»; însă și Treimea, căci zice: «să facem om». Cuvîntul «să facem» este la plural, arătînd Treimea. Dar trebuie să vedem în același timp, faptul că, zicînd Dumnezeu: «să facem om după chipul și după asemănarea Noastră...» descoperă că și omul e părtaș Treimii; că noi am fost zidiți după chipul Ei dumnezeiesc. Iar aceasta ne spune că noi trebuie să adîncim taina Prea Sfîntei Treimi, atît cît ne este dat s-o

cunoaștem, pentru ca să ne zidim după chipul Treimii. De aceea Sfânta Treime se și descoperă.

Să ne oprim încă la două asemenea mari descoperiri. Mai întâi, din Vechiul Testament. Cea mai revelatoare este aceea de la stejarul Mamvri, acolo unde își avea cortul Avraam și unde a fost cercetat de Prea Sfânta Treime. Să ascultăm ce ne spune dumnezeiasca Scriptură: «Apoi Domnul s-a arătat... lui Avraam, la stejarul Mamvri, într-o zi pe la amiază, când ședea el în ușa cortului său. Atunci ridicându-și ochii săi, a privit și iată trei oameni stăteau înaintea lui; și cum l-a văzut, a alergat din pragul cortului său, în întâmpinarea lor și s-a închinat pînă la pămînt. Apoi a zis: «Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocîli pe robul Tău! Se va aduce apă să vă spălați picioarele și să vă odihniți sub acest copac. Și voi aduce pline și veți minca... Zis-au Aceia: «Fă cum ai zis!... Și Ei au mîncat... și a stat și Avraam alături de Ei sub copac» (Fac. XVIII, 1—8). — Uimitoare descoperirea aceasta! Patriarhul într-un singur nume cheamă pe cei Trei. Și Prea Sfânta Treime se împărtășește din darurile din masa lui Avraam. Așa cum și preamărim în Sfînta Liturghie: «Ale Tale dintru ale Tale, Ție îți aducem de toate și pentru toate». Era și aici, la umbra stejarului din Mamvri o dumnezeiască Liturghie. Iar masa euharistică este binecuvîntată, sfințită de îrsăși dumnezeiasca Treime. Într-o icoană de la Mînăstirea Surpatele (cum observa odată Părintele Bartolomeu Anania), la acest moment euharistic, Duhul Sfînt este în mijlocul Treimii, ca Unul care săvîrșește prefacerea darurilor; însă desigur între Tatăl și Fiul, împreună cu Ei. Dar dacă Dumnezeu se împărtășește din masa lui Avraam, deci din darurile noastre, aceasta ne descoperă un fapt și mai adînc: ne împărtășim dintr-o piine, dintr-o viață comună cu Dumnezeu, cu Treimea. Viața noastră este și trebuie să fie asemenea cu viața Treimii. Ne hrănim și trăim, după har, la fel. Și poate nu fără tîlc dumnezeiesc, în acel moment al Cinei, Unul din Cei trei descoperă lui Avraam: «Iată la anul pe vremea aceasta, am să viu iar pe la tine și Sarra, femeia ta va avea un fiu» (v. 10). În fața Treimii dumnezeiești, sta deja Treimea umană: din care, după trup se va naște Hristos.

În Noul Testament arătarea Treimii se face la Botezul Domnului. Cît de frumos îl cuiește cîntarea Bisericii! Să o ascultăm și astăzi: «În Iordan botezîndu-Te Tu Doamne închinarea Treimii s-a arătat: că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiul iubit pe Tine numîndu-Te; și Duhul în chip de Porumbel a adevărit întărirea cuvîntului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat mărîre Ție».

Și acest moment de la Iordan ne descoperă două mari taine deodată: întâi arătarea Prea Sfîntei Treimi și anume: Fiul Cel ce se botează; Duhul Sfînt Cel ce pogoră în chip de Porumbel și rămîne peste Fiul; Tatăl Cel ce vestește pe Fiul Său: Acesta este Fiul Meu Cel iubit în Care am binevoit.» (Matei III, 16—17).

Dar odată cu arătarea Treimii dumnezeiești, trebuie să spunem, că Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului este Cel care ne-o descopere. Prin El, Treimea vine la noi, iar aceasta pentru că în El este Treimea. În El a locuit trupește plînatatea Dumnezeirii care este: Treimea. Și adesea Domnul ne-a dat această mărturie. Cînd, de pildă, Filip îl roagă: «Doamne arată-ne nouă pe Tatăl...». Iisus îi spune: «...De atîta vreme sînt cu voi și nu M-ai cunoscut Filipe?... Credeți Mie că Eu sînt în Tatăl și Tatăl în Mine...» (Ioan XIV, 8—11). Și se înțelege, așa precum Tatăl este în Fiul și Duhul de asemenea este. Căci Fiul s-a întrupat de la Duhul Sfînt. Duhul a pogorit peste El la Botez și a rămas peste El (Ioan I, 32). Și Iisus însuși confirmă proorocia: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a uns să

binevestesc...» (Luca IV, 18). În Hristos este Treimea. Așa precum în cer fiecare Persoană dumnezeiască poartă deplin în Sine Treimea întreagă, și pe pământ, trupește, Fiul lui Dumnezeu făcut Om, poartă în El Treimea; și ne-o descoperă, ne-o împărtășește. Putem chiar spune: de aceea Fiul lui Dumnezeu, Unul din Treime, s-a făcut Om, pentru a ne descoperi Treimea, pentru a ne împărtăși viața Treimii; viața de iubire mintuitoare a Treimii. «Eu ceea ce am văzut la Tatăl Meu vorbesc...» zice Domnul (Ioan VIII, 38). Mai mult: «Cuvintele pe care vi le spun nu le spun de la Mine, ci Tatăl Care locuiește în Mine, face lucrările Lui» (Ioan XIV, 10). Iar când Hristos ne spune acestea, El ne și împărtășește această viață. Este darul suprem pe care ni-l face.

De aceea și întreaga viață, lucrare a Bisericii e o împărtășire și zidire a noastră după chipul Treimii. La Botez, rânduiala Tainei începe printr-un act ziditor al Treimii. Preotul suflă de trei ori pe fața pruneului, în chipul crucii, reactualizând momentul creației, când Dumnezeu-Treime a suflat în fața lui Adam, cel întâi zidit, suflare de viață, sau ca în ziua învierii, când Domnul suflă asupra ucenicilor zicând: «Luați Duh Sfânt!»; și după ce îi insuflă viața harică îl însemnează de trei ori la frunte, la gură și la piept rostind: «Miinile Tale M-au făcut și M-au zidit». Miinile «Tale» sînt Miinile Tatălui. Iar Miinile Tatălui sînt Fiul și Duhul, cum arată Sfîntul Irineu: «Tatăl are două miini ale Sale, căci din totdeauna El a avut din Sine Cuvîntul și Înțelepciunea, pe Fiul și pe Duhul. Prin Aceștia și în Aceștia a creat toate»; astfel încît și zidirea din nou, prin botez, se face de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt.

Și cel dintîi act de credință al creștinului e de asemenea o mărturie a Treimii, unită cu semnul crucii. Așa am început toți, cu: În Numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, însemnîndu-ne cu semnul crucii. Iar Treimea și Crucea una sînt și cuprind totul: Dumnezeu, creația, mîntuirea.

Și toate Tainele Bisericii încep cu binecuvîntare mare a Treimii, ca de pildă, Dumnezeiasca Liturghie: «Binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh. Împărăția lui Dumnezeu este împărăție a Treimii, împărăție a iubirii. Iar Biserica, prin toată lucrarea ei harică, prin Cuvînt și Taine îndeosebi, culminînd cu împărtășirea dumnezeiescului Trup și Sînge al lui Hristos, pregătește sălășluirea acestei împărății. Face din fiecare inimă un locaș «al împărăției», locaș al Treimii. Aceasta o făgăduia Mintuitorul Însuși ucenicilor și prin ei și nouă, cînd zice: «Dacă Mă iubește cineva păzi-va cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el» (Ioan XV, 23). Inima noastră e chemată să devină locaș, tron al Prea Sfintei Treimi. În acest duh zice și o rugăciune de la Taina Sfîntului Maslu: «Pe tine prea curatul palat al Împăratului ceresc ... te rog curățește mîntea mea cea întînată cu tot felul de păcate și o fă locaș înfrumusețat Treimii Celei Dumnezeiești...» (Laude..., Și acum...). — Curăția minții și a inimii de gînduri deșarte și de fapte viclene, păzirea poruncilor, între care «cea mai mare este dragostea»; altfel spus, sfințenia și iubirea fac din mîntea și inima noastră, locaș Treimii, «biserică Dumnezeului Celui viu» (II Cor. 16), transparent al vieții dumnezeiești.

Noi știm că Taina Sfintei Treimi este mai presus de fire, că este o cruce a conștiinței să cugeți despre Dumnezeu, că este deodată din veci: Trei și Unul. Că trebuie să I te adresezi, cum spuneam și mai înainte, ca oarecînd Avraam, care văzînd trei Bărbați ca și către Unul a grăit: «Doamne, de am aflat har înaintea Ta nu trece pe robul Tău». Dar, nu uităm o clipă că Dumnezeu este Duh, că este iubire și că iubirea nu poate fi concepută de unul singur. Că Dumnezeu Cel viu este viață, și viața Lui este iubirea Celor Trei care fac Una. Și care așa ne vrea și pe noi. Căci «slava

pe care Tu Mi-ai dat-o, zice Domnul, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi Una sîntem : Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăvîrșiți întru Unime» (Ioan XVII, 22—23). — Și în acest orizont duhovnicesc, dumnezeiește însoțit, se luminează adînc înțelegere, că și noi, separați doar trupește și ca inși, unii de alții, dar duhovnicește, în gîndire și iubire ne purtăm unii pe alții în inimă cu bucuriile sau durerile noastre, cu dorințele sau nevoile; iar cînd sporim într-o asemenea comuniune, cînd sporim, cu alte cuvinte în iubire, în cunoaștere, în unire, atunci noi ne și pătrundem, ne împărtășim de Duhul Treimii și începem să ogîndim viața Prea Sfintei Treimi în noi. Atunci și înțelegem odată mai mult ce vestea Mîntuitorul ucenicilor : «În ziua aceia veți cunoaște că Eu sînt întru Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi» (Ioan XIV, 20). Atunci ne simțim inima deschisă și făcută «locaș lui Dumnezeu în Duh» (Efes. II, 22) și semenilor. Atunci îl înțelegem pe Sfîntul Pavel care spune Corintenilor : «O Corintenilor, ...inima noastră s-a lărgit. În inima noastră nu sînteți la strîmtoare» (II Cor. VI, 11—12). Și atunci ne convingem că aceasta e viața adevărată, deplină, mîntuitoare. Că, după chipul Prea Sfintei Treimi, în care : Trei sînt — Una sînt ; Iar noi : mulți sîntem — una să fim. Una sîntem chemați să fim : fiii Bisericii, fiii neamului nostru, toți fiii neamului omenesc. Și atunci facem și această experiență duhovnicească : cu cît creștem în unire, cu atît creștem și în înțelegerea și viața Prea Sfintei Treimi. Și altfel făptuiești, cînd și înțelegi ceea ce făptuiești ceea ce, trăiești. — Locuiau undeva trei oameni îmbunătățiți duhovnicește. În viețuirea lor cea dimpreună rosteau îndeosebi această rugăciune : Voi trei, noi trei, miluiește-ne pe noi ! Și traiul lor era o icoană de sfințenie și iubire, de unitate, după chipul Prea Sfintei Treimi.

Și oare e de prisos a spune că acest fel de viețuire după chipul Treimii ne scoate din separare, din egoism, din dezbinare, din vrăjmășie aducătoare de suferință și moarte ? De aceea Biserica învață adînc, în acest înțeles, cînd zice : «Pre o Dumnezeu în trei străluciri, cu dreaptă credință să o lăudăm strigînd : Sfînt, ești Părinte fără de început, Fiule Cel împreună fără de început, și Duhule Cel dumnezeiesc ; luminează-ne pre noi, care cu credință slujim Ție, și ne scoate din focul cel de veci». Iar aceasta vrea să spună : Treime-Unime luminează-ne, scoate-ne, ferește-ne de «focul», de infernul izolării, urii, răutății, dușmăniei, și ne împărtășește harul comuniunii, iubirii, bunătății și bucuriei vieții în care asemenea Dumnezeirii-Una în trei străluciri, strălucirile darurilor fiecăruia și ale tuturor, să fie o împărtășire, o Euharistie, o simfonie a darurilor, a vieții noastre, în unire a tuturor.

De încheiere, vom repeta cuvintele zise mai înainte : «Trei sînt care mărturisesc în cer : Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh, și Acești Trei Una sînt». Iar noi, cei zidiți după chipul Treimii : mulți sîntem ; dar, dumnezeiește, una să fim ! Amin.

Pr. prof. CONSTANTIN GALERIU

SĂ CUNOAȘTEM TEMEINIC SF. SCRIPTURĂ

Sf. Apostol Pavel, a predicat Evanghelia cu mult zel, și a întemeiat numeroase comunități creștine. El îndemna pe conducătorii spirituali ai acestor comunități să se nevoiască în citirea și cunoașterea Sf. Scripturi, ca fiind «insuflată de Dumnezeu, și de folos spre învățură, spre mustrare, spre înțelepțirea întru dreptate», arătînd și

roadele: «*pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, și bine pregătit pentru tot lucrul bun*» (II Tim. III, 15—16). Deci, citirea și cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, constituie pentru tinerii seminariști și studenți teologi, ca și pentru orice preot, cartea cea mai importantă atât pentru pregătirea teologică, pastorală și misionară, cât și pentru susținerea și dezvoltarea spirituală a vocației preoțești, după cuvântul aceluiași apostol: «*Cuvântul lui Hristos să locuiască din belșug în noi, în toată înțelepciunea*» (Col. III, 16). Mântuitorul nostru rămâne modelul de tofdeauna al orăruia creștin și mai ales al preotului. Întreaga activitate a Mântuitorului, de după Botez și pînă la Sfintele Patimi, a fost de a învăța noroadele, care de multe ori uitau de oboseală și foame, ascultînd cu neașteptate cuvintele dătătoare de viață ale Mântuitorului, cum a fost cazul cu hrănirea celor cinci mii în pustie, în chip minunat Sf. Evanghelist Matei spune că Mântuitorul, «*străbătea orașele și satele propovăduind evanghelia împărăției și vindecînd orice boală și orice neputință în norod*» (Matei IX, 35). Citînd Sf. Evanghelie observăm, de la un capăt la altul, că în toată vorbirea Sa, Mântuitorul se referă deseori la Sfintele Scripturi ale V. Testament. La vîrsta de doisprezece ani, uimește pe cărturari și farisei prin cunoștințele și interpretarea Sf. Scripturi. Pe diavol, în Carantania, îl respinge tot prin cuvintele din Sfînta Scriptură. Deseori pomenește de Avraam, David, de Ilie, Moisi, Iona, Solomon, Sodoma, șarpele din pustie etc., iar cărturarilor și fariseilor le spunea: «*Vă rătăciți neștiind Scripturile și puterea lui Dumnezeu*» (Matei XXII, 29). După Învierea Sa din morți, la toate arătările către Sfinții Săi ucenici, «*începînd de la Moisi și de la toți prorocii le tilcuia lor toate Scripturile, care erau pentru El*» (Luca XXIV, 27). Deci, preotul, după modelul Mântuitorului, trebuie să fie vestitor al Cuvîntului lui Dumnezeu, cu atât mai mult cu cît Sfînta Scriptură a Noului Testament cuprinde, în Sf. Evangheliu, Cuvîntul dătător de viață veșnică al Mântuitorului Hristos, cum Însuși zice: «*Cel ce ascultă Cuvintele Mele... are viața veșnică, la Judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață*» (Luca V, 24).

Sf. Apostoli, în epistolele lor și în relatările Faptelor Apostolilor, insistă asupra cunoașterii și interpretării juste a Cuvîntului lui Dumnezeu, pentru menținerea unității credinței, fiindcă de atunci chiar, se iviseră dezbinări și secte în sinul tinerei Biserici Creștine. «*Luajă aminte la voi înșivă și la toată turma peste care v-a pus Duhul Sfînt episcopi, ca să păstoriți Biserica Domnului, pe care a cîștigat-o cu înșuși sîngele Său. Știu bine că, după plecarea mea, se vor vîrî între voi lupi răpitori, care nu vor cruța turma, și se vor scula din mijlocul vostru oameni, care vor învăța lucruri stricăcioase, ca să atragă pe ucenici de partea lor... Vă încredințez în mîna lui Dumnezeu și a Cuvîntului harului Său, care vă poate zidi sufletește, și vă poate da moștenirea împreună cu toți cei Sfințiți*» (Fapte 20, 28—32).

Aceeași grijă o poartă și Sf. Apostol Petru, la sfîrșitul celei de a II-a epistolă a Sa, cînd, vorbind de scrierile Sf. Pavel, arată că «*în ele sînt unele lucruri grele de înțeles, pe care cei neștiutori și nestatornici, le rătălmăcesc ca și pe celelalte scripturi, spre pierzarea lor*».

Și iată un exemplu de interpretare eronată, pornită din necunoașterea obiceiurilor și înțelesului contextului Sfintei Scripturi:

Sf. Evanghelist Matei arată textual: «*Iată mama Ta și frații Tăi stau afară și caută să vorbească cu Tine*» (Cap. 12, 47). Și mai departe: «*oare nu este El fiul tîmplarului? Nu este Maria mama Lui? Și Iacob, Iosif, Simon și Iuda, nu sînt ei frații Lui? Și surorile Lui nu sînt toate printre noi?*» (Matei 15, 55). Iată, zic unii creștini

care tăgăduiesc pururea-fecioria Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, cum aceasta, după ce a născut pe Iisus Mîntuitorul lumii, a avut fii și fiice. Se ignoră însă, că noțiunea de «frate» sau, «soră» la iudei avea o sferă mult mai largă decît în vorbirea curentă, în care se înțelege copiii aceluiași părinti. Este știut că Sfînta Fecioară s-a născut din Ioachim și Ana, cînd aceștia erau foarte bătrîni și după ea n-au mai avut alți copii. Sf. Ioan evanghelistul spune că *«lîngă crucea lui Iisus, stătea mama Lui, și sora mamei Lui, Maria soția lui Cleopa și Maria Magdalena»* (Ioan 19, 25). Această Maria, soția lui Cleopa și «sora Maicii Domnului, desigur era verișoara Prea Sfintei Fecioare, fiindcă nu se obișnuia ca două surori consingene să poarte același nume. Iată un alt exemplu, pentru lămurirea noțiunii de «frate». În Geneză cap. 11, 27 se vede că Terah a născut pe Avraam, pe Nahor și Haran, iar Haran a născut pe Lot; deci Lot era nepot de frate lui Avraam. La cap. 13 versetul 8 se istorisește că Avraam se desparte de Lot pentru cearta dintre păzitorii vitelor: *«Avraam a zis lui Lot: «Te rog, să nu fie ceartă între mine și tine, și între păzitorii mei și ai tăi, căci sîntem frați»* (vers. 8). Pentru a vedea că sfera noțiunii de frate e și mai largă și cuprinde și domeniul spiritual, vedem din spusele Mîntuitorului către Maria Magdalena că Sf. apostoli sînt numiți «frați»: *«Du-te la frații Mei și le spune ... și Maria Magdalena s-a dus și a vestit ucenicilor că a văzut pe Domnul și că i-a spus aceste lucruri»* (Marcu 20, 17—18).

N-a fost în intenția mea de a combate credințele eronate ale unor culte, ci numai de a arăta că Sf. Scriptură se explică cunoscîndu-o și cunoașterea ei temeinică, îl ajută pe preot să-și ferească credincioșii de prozelitism.

Din viața Sf. Părinți capadocieni și a Sf. Ioan Gură de Aur, cunoaștem că aceștia înainte de hirotonie, s-au retras și au studiat cîtiva ani Sf. Scriptură în așa fel că o știau aproape pe de rost. Toate predicile lor sînt presărate cu cuvînte din Sf. Scriptură și numai cunoașterea temeinică a acesteia, i-a ajutat să biruie ereziile timpului respectiv și să cristalizeze credința în dogme.

Biserica Mîntuitorului s-a întemeiat, s-a întins și durează peste veacuri și milenii, prin Cuvîntul lui Dumnezeu care e plin de har. Sf. Ap. Pavel, dîndu-și seama de lucrarea minunată a Cuvîntului Dumnezeiesc, scria evreilor: *«Cuvîntul lui Dumnezeu este viu și lucrător, mai tăietor decît orice sabie cu două tăișuri: pătrunde pînă acolo că desparte sufletul și duhul, încheieturile și măduva, judecă simțirile și gîndurile inimii* (4, 12). Fără îndoială, credința creștină s-a răspîndit și a convertit pe necredincioși, nu prin priceperea sau meșteșugirea cuvîntărilor, ci prin harul și puterea ce o degajă Cuvîntul lui Dumnezeu. Așa se explică de ce Sf. Scriptură este tradusă în peste 900 limbi și dialecte și e totdeauna actuală. Ea e nouă chiar pentru cei ce o cunosc intim și trăiesc conform ei. Pasagiile cele mai familiare ne aduc aceeași reconfortare, a mia ca și prima oară. E ca o fîntînă de apă vie, totdeauna proaspătă și nelîmprospătătoare. Ea se adresează tuturor oamenilor: săraci, bogați, umili, regi, părinți, soți, copii; ea îndrumază, călăuzește, sfătuiește, încurajează și luminează, exercitînd asupra tuturor oamenilor o influență unică. E o lege a progresului ca orice carte destinată instruirii și educației, să cedeze locul alteia. Biblia însă pentru noi n-a fost depășită. Generațiile de credincioși se succed și biblia le așteaptă. Goethe a spus, pe bună dreptate: *«Progreseze lumea cît de mult, să se dezvolte cunoștințele omenești la cel mai înalt grad, nimic nu va înlocui biblia, bază oricărei culturi și educații»*.

Pentru a învăța pe alții, trebuie tu însuși să fi învățat; pentru a predica Cuvîntul lui Dumnezeu, trebuie să-l cunoști, să-ți fie familiar. Biblia trebuie să fie cartea

de care să nu se desparte niciodată slujitorul Cuvîntului. Un scriitor și filosof rus Merejkovski, zicea: Am citit în fiecare zi Noul Testament și-l voi citi atîta vreme cît vor vedea ochii mei lumina soarelui; în fericire și nenorocire, în zile de sănătate sau suferință, și totdeauna, mi se pare ca și cum aș citi ceva nou, necunoscut, neajungînd niciodată să-l pătrund pînă în adîncimea lui. Pe copertă titlul este așa de șters, hîrtia s-a îngălbenit, legătura de piele s-a stricat, foile s-au dezlipit și unele sînt rupte, uzate pe margini, îndoite de colțuri. Ar trebui s-o dau din nou la legat, dar nu mă pot hotărî; în adevăr mă cutremur la gîndul de a mă despărți de această carte numai cîteva zile».

Iar Ch. Dickens, marele romancier englez, scria celui mai tînăr fiu: «Îți pun între cărți, un Nou Testament, din aceleași motive și aceleași nădejdi, care m-au călăuzit ca să scriu pentru tine, cînd erai copil, o prescurtare după el, ușoară și înțeleasă, pentru că aceasta e cea mai bună carte pe care a avut-o și o va avea lumea, și pentru că îți dă cele mai bune reguli de care se poate conduce o ființă omenească, care încearcă să fie sinceră și conștientă de datoria sa. Cînd au plecat ceilalți frați ai tăi, am scris pentru fiecare din ei, cuvinte, cum scriu acum pentru tine, și i-am rugat pe toți să se conducă după această carte, fără a ține seamă de interpretările și născocirile omenești. Îți aduci aminte că acasă, n-ai fost plictisit cu practici religioase și formalități seci. Vei înțelege deci, cu atît mai bine acum, adevărul și frumusețea religiei creștine, așa cum provine de la Hristos însuși, și neputința de a te abate dela adevărata religie, dacă o prețuiești cu smerenie și din inimă».

S-ar putea merge la nesfîrșit cu mărturiile celor ce au datorat Sf. Scripturi, educația, echilibrul și pacea sufletelor lor.

«Cea mai importantă misiune a preotului este de a vesti Cuvîntul lui Dumnezeu: *«Mergeți în toată lumea și predicați Evanghelia la toată zidirea»* (Matei 28, 20) este porunca ultimă a Mîntuitorului, către Apostoli, înainte de înălțare. *«Și ei au plecat pretutindeni Domnul lucrînd împreună cu ei, și adevărînd cuvîntul, prin minunile ce urmau»* (Marcu 16, 20).

Fiecare preot va fi judecat după atitudinea față de cuvîntul lui Dumnezeu: *«Cine se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, și Fiul Omului se va rușina de el, cînd va veni în slava Sa cu sîntîiîi îngerii»* (Marcu 8, 38).

«Cerul și pămîntul vor trece, zice Mîntuitorul, dar Cuvintele Mele nu vor trece» (Matei 24, 35). Cuvîntul lui Dumnezeu este veșnic.

Credincioșii noștri au mare evlavie pentru ascultarea cuvîntului divin: la citirea Sf. Evanghelii, ei stau în genunchi sau cu capul plecat, și sărută cu smerenie și dragoste Sf. Evanghelie, conștienți că ea cuprinde cuvîntul dătător de viață (Ioan 6, 63) al Mîntuitorului.

Acest respect și dragoste a credincioșilor pentru cuvintele Sf. Evanghelii, să fie pentru noi îndemn și hotărîre, a citi și cunoaște temeinic Sf. Scriptură, atît pentru a o explica credincioșilor noștri, doritori să afle adevărul, în mijlocul ademenirii altor culte, cît și pentru întărirea noastră în săvîrșirea faptelor bune, după cuvîntul Mîntuitorului *«Acela care face și va învăța, mare se va chema în împărăția cerurilor»* (Matei 5, 19).

Pr. vicar OCTAVIAN POPESCU

SFÎNTUL GRIGORIE TEOLOGUL. PREOCUPĂRI PASTORAL-DUHOVNICEȘTI*

Sufletul nostru încă mai trăiește bucuria praznicelor legate de Nașterea și Botezul Domnului, și iată-ne acum pentru a prăznuî pe unul din cei trei mari dascăli și ierarhi, pe Sf. Grigorie Teologul, care a avut o gândire și o putere sufletească de neegalat, fiind un neîntrecut psiholog, un profund cunoscător al sufletului.

Sf. Grigorie Teologul (329 sau 330—390), face parte din pleiada marilor Părinți bisericești, apărători ai Ortodoxiei, care a contribuit alături de Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa și Sf. Ioan Gură de Aur să facă din secolul IV un adevărat secol de aur pentru Biserica răsăriteană.

Născut dintr-o familie cu mare trecere în acea vreme, primește o educație aleasă în evlavioasa lui familie, din partea bătrînului episcop Grigorie și a Nonei. Apoi studiază la Cezareea Capadociei, unde îl cunoaște pe Marele Vasile, Cezareea Palestinei, Alexandria și Atena. După ce a cunoscut cultura clasică greacă din gura celor mai vestiți filozofi și retori, Sf. Grigorie se retrage ca monah în munții Pontului, ducînd o viață foarte aspră, ocupîndu-se cu meditarea cuvîntului lui Dumnezeu, cu cunoașterea adîncă a Scripturilor și cu cunoașterea scrierilor Sfinților Părinți.

Din activitatea Sf. Grigorie Teologul vom desprinde îndeosebi aspectele pastoral duhovnicești ale vremii, aspecte ce au fost cunoscute de marele ierarh cu ajutorul deosebitelor lui calități de conducător spiritual.

Nimeni nu poate fi propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu, adică nu are o pregătire corespunzătoare, zicea Sf. Grigorie. Acest lucru l-a făcut el mai bine de 10 ani în tovărășia Sf. Vasile, amîndoi cunoscînd două drumuri: al Bisericii și al școlii. Seriozitatea cu care și-a organizat viața și studiile l-a ajutat pe tînărul Grigorie în viitoarea lui activitate. Deși i se propuneau demnități și funcții, el nu era ispitit de glorie, ci insetat după desăvîrșirea îndumnezeirii. Întors în casa părintească primește botezul și se retrage în mînăstirea marelui său prieten Vasile. Aici se va forma ca mare gînditor, trăitor și cuvîntător de Dumnezeu.

Știința însușită în școlile laice pe care le frecventează, unde învață reguli, formule și principii, Sf. Grigorie o întregeste prin cunoașterea corectă a Sf. Scripturi și a operelor marilor părinți și scriitori bisericești dinainte sau din vremea sa.

În felul acesta el își împropiază o cultură polivalentă, de larg orizont, care face din Marele Ierarh una din mințile cele mai luminate și mai reflexive din întreaga istorie a gândirii și trăirii creștine. Importanța cunoașterii Sf. Scripturi, mai ales pentru un viitor păstor, este de netăgăduit. Marii predicatori ai sec. IV considerau cuvîntul Sf. Scripturi hrana cu care predicatorul trebuie să-și alimenteze zilnic sufletul.

Convins de necesitatea citirii și aprofundării zilnice a Sf. Scripturi, Sf. Grigorie ajunge ca în cuvîntările lui să folosească cu ușurință textele Sf. Scripturi, fie servindu-se numai de înălțimea gândirii, legii și a profeților, fie împletind această gândire și

* Prelegere ținută cu prilejul sărbătoririi Sf. Grigorie Teologul, patronul Seminarului teologic din București.

profeție cu elemente istorice din viața lui Hristos, fie folosind deodată amîndouă procedeele.

Sf. Grigorie Teologul a cules ca o albină din paginile Sf. Scripturi doctrina cea adevărată, limbajul dulce și plastic, plin de imagini, care nu a fost încă depășit. Tot de aici și-a luat el pilde, istorisiri și comparații, care i-au dat cuvîntului autoritate și respect din partea ascultătorilor săi.

Pe lângă Sf. Scriptură, Sf. Grigorie a studiat și operele părinților bisericești, începînd cu Atanasie, marele apărător al Ortodoxiei, iar o deosebită pasiune a avut-o față de opera lui Origen, fapt care îl ajută să stabilească cele mai reprezentative idei, principii și norme de viață religioasă, pe care, împreună cu Sf. Vasile cel Mare, le-a adunat în celebra colecție de spiritualitate ortodoxă : Filocalia.

Înarmat cu credință și cu o vastă cultură biblică, teologică, clasică și retorică, Sf. Grigorie Teologul părăsește după un timp viața liniștită de mănăstire și acceptă chemarea credincioșilor de a apăra Ortodoxia de atacurile ereticilor. Sarcinile chemării sacerdotale au fost grele, dar le-a îndeplinit cu vrednicie.

Numai așa se explică de ce, într-un timp relativ scurt, puterea cuvîntului său a reușit să împace dezbinările, și îndeosebi pe cele din Constantinopol, atrăgînd pe fruntașii dezbinărilor și ai cetății la Ortodoxie.

Marile succese în activitatea sa pastorală le-a datorat cunoașterii relațiilor dintre credincioși și exemplul vieții sale.

Am reținut că în cei 10 ani de pregătire și formare, Sf. Grigorie studiază cu rivnă Sf. Scriptură. Cuvîntul Sf. Scripturi era o hrană dumnezeiască din care — cum am spus — se adăpa zilnic, nu ca un obiect de studiu. Cunoscînd Sf. Scriptură, și-a putut forma o concepție superioară în ceea ce privește cunoașterea lui Dumnezeu. Pentru Sf. Grigorie cuvîntul lui Dumnezeu are putere, vitalitate și permanență. El este roditor, după cum mărturisește prorocul Isaia : «Precum se pogoară ploaia și zăpada din cer și nu se mai întoarce pînă nu adăpă pămîntul și-l face de răsare și rodește și dă sămînță semănătorului și pline spre mîncare, așa va fi cuvîntul Meu, care iese din gura Mea ; el nu se întoarce către Mine, fără să dea rod, ci el face voia Mea și își îndeplinește rostul lui» (Isaia LV, 10—11).

Avînd Sf. Grigorie o concepție atît de înaltă despre cuvîntul lui Dumnezeu, el l-a propovăduit cu înflăcărare și zel apostolic reușind să transforme pe omul vechi într-un om nou (II Corinteni V, 17).

Sf. Grigorie cu o fire sensibilă a pătruns și a trăit realitățile timpului său, iar în cuvîntări aborda teme care preocupau viața credincioșilor lui, ca de exemplu : dogma Sf. Treimi, prezentată în cinci cuvîntări teologice, care i-au adus faima și renumele de «Teologul». Succesul acestor cuvîntări (îndeosebi al primelor două), constă în faptul că ele sînt rezultatul unor frămîntări teologice în jurul dogmei Sf. Treimi. Cu aceeași rivnă a rezolvat și unele probleme sociale, biruind greutățile timpului, ca de pildă, procurînd hrană pentru cei flămînzi și neajutorați în situații excepționale.

Sf. Grigorie se face un constant propovăduitor al păcii celei lăuntrice, a fiecăruia dintre noi și a tuturor laolaltă. Pacea în concepția Sf. Grigorie nu este numai un bun social, nu este considerată numai ca un climat potrivit de dezvoltare a societății ome-

nești, ci este mai presus de toate, un bun spiritual, un bun sufleteșc propriu fiecărui om prin structura lui somato-psihică. Bunul păcii îl consideră Sf. Grigorie ca un semn distinctiv pentru cei rinduiți la viață curată. Pacea este un dar al cerului pentru cei buni și cu viață neprihănită. Astfel, într-o cuvîntare Sf. Grigorie vorbește despre necesitatea păcii în Biserică, tulburată de disputele cu arienii. Folosind cuvintele Sf. Scripturi din Epistola I Corinteni (III, 4) a Sf. Apostol Pavel, Sf. Grigorie folosește imaginea Bisericii din Corint, care se dezbinase din cauza unor nume de propovăduitori ai cuvîntului dumnezeiesc, care își arogau înțietatea în rîndurile creștinilor din comunitatea din Corint. Față de pretențiile acestora, în consens cu opinia Sf. Apostol Pavel, demonstrează că propovăduitorii sînt egali între ei, de aceeași credințioșii trebuie să fie la fel.

Sf. Grigorie atribuie păcii nume ca «scumpă pace», fiindcă pacea este esența proprie dumnezeirii, pentru că Dumnezeu în Sf. Scriptură se numește Domnul păcii, prin aceasta vrînd să sublinieze de cît de mare preț este pacea ca bun individual și social. Sf. Grigorie a fost pătruns pînă în cele mai ascunse tainițe ale sufletului său de învățătura lui Hristos, însuflețit de generozitatea și dăruirea sa față de cei săraci. În opera Sf. Grigorie această problemă formează un adevărat tratat de morală creștină. Această situație era distinctă în vremea Sf. Grigorie, deoarece societatea era împărțită în două tabere opuse, în bogați și în săraci, bunurile materiale fiind repartizate inegal. Deseori în cuvîntările sale Sf. Grigorie făcea apel la cei bogați. El pornea de la cuvintele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și amuse: «Să vă iubiți unii pe alții cum v-am iubit și Eu» (Ioan XV, 12).

Puterea cea mai mare a iubirii se află în iubirea săracilor, căci prin nimic altceva nu se slujește așa de desăvîrșit lui Dumnezeu, ca prin iubirea față de aproapele. Ca să amintească bogaților că Dumnezeu a creat pe toți oamenii egali, Sf. Grigorie educa dovezi grăitoare din Sf. Scriptură: precum că mai ușor este a intra un sărac în împărăția lui Dumnezeu decît un bogat (Luca XVIII, 25), sau prin exemplul din pilda bogatului și a săracului Lazăr (Luca XVI).

În strînsă legătură cu iubirea de săraci, Sf. Grigorie vorbește și despre mijlocul concret prin care se vedește iubirea față de săraci, adică despre milostenie, aducînd și de această dată un număr mare de citate din paginile Sf. Scripturi, cum sînt: «Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui» (Matei V, 7). «Cel ce miluiește pe sărac, împrumută pe Dumnezeu» (Psalmul XIX, 17); «Fericit este cel care ia aminte la cel sărac și nevoiaș» (Psalmul XLI, 1) etc.

După cum vedem, Sf. Grigorie era preocupat de a învăța pe credințioși cele necesare mîntuirii lor sufletești, căci aceasta este o poruncă a lui Hristos dată Bisericii, pe care Sf. Grigorie a căutat să o desăvîrșească printr-o lucrare pastorală chibzuită și printr-o iubire care nu cunoștea limite. Opera lui scrisă cuprinde probleme de natură practică, privind călăuzirea sufletelor. Dintre lucrările lui legate de studiul Sf. Scripturi, amintim — ca argument pentru ceea ce ne-am propus să arătăm — omiliile asupra profețiilor lui Iezechiel și cele 40 de omilii la pericopele evanghelice, la care am putea adăuga multe alte lucrări.

Să nu uităm de problema vocației și a pregătirii pentru preoție, o problemă atît de veche și totuși mereu nouă. În gîndirea, simțirea și trăirea Sf. Grigorie, preoția e

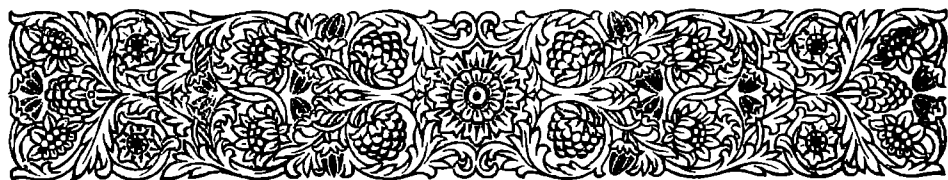

mișiune, apostolat, dragoste de Hristos. Vocația preoțească este alcătuită, după Sf. Grigorie Teologul, din toate forțele dumnezeiești și omenești unite într-un om, pentru a-l face vrednic de înfricoșătoarea taină a preoției. Dacă preoția este o taină, vocația preoțească este o chemare lăuntrică. Așa se face că Sf. Grigorie într-o frumoasă scrisoare adresată episcopului Ioan al Rovenei menționa calitățile necesare unui păstor de suflete arătând că : nu poate fi păstor de suflete cel ce este nepregătit și să nu îndrăznească să primească slujba de păstor aceia care nu împlinesc prin practica vieții lor ceea ce au învățat prin studiu teoretic etc. Necesitatea și actualitatea acestor condiții au valoare permanentă pentru cine vrea să ajungă și să fie cu adevărat conducător de suflete și vrednic lucrător în ogorul Domnului. Felul în care Sf. Grigorie concepe vocația sacerdotală arată că ea are nevoie de o temeinică pregătire, că nu oricui i se poate încredința conducerea sufletelor, răspindirea cuvântului și a învățăturilor celor adevărate, dacă nu are o pregătire corespunzătoare. La baza acestei pregătiri stă în primul rînd cunoașterea temeinică și trăirea cu convingerea Sf. Scripturi, care, așa cum am mai spus, pentru Sf. Grigorie era hrana sa zilnică.

Din cele expuse ne dăm seama că Sf. Grigorie Teologul a fost o personalitate a Bisericii Ortodoxe, un vrednic trăitor al sec. IV, personalitate realizată prin muncă, sfințenie, studiu și cunoașterea realităților vieții trăite de contemporanii săi.

De aceea, elevii noștri seminașiști trebuie să îl aibă pe Sf. Grigorie Teologul ca un permanent și un viu exemplu, ca un protector și ajutor pe drumul sublim al chemării lor sacerdotale, ca viitori propovăduitori ai cuvîntului lui Dumnezeu, căci vocația fără pregătire este ca un mărgăritar nevalorificat. Pregătirea aduce la lumină și valorifică puterea și frumusețea vocației, iar pentru acest lucru, nu e termen fix nici cea mai adîncă bătrînețe, pentru că preoția este mereu o făclie aprinsă lui Hristos. Azi, cînd serbăm pe marele Grigorie, să rugăm pe Bunul Dumnezeu să reverse și peste noi darurile Lui cele bogate, ca să fim vrednici slujitori ai Bisericii și ai Patriei.

Pr. prof. IONESCU DAMIAN

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

O NOUĂ MĂRTURIE A ÎNALTULUI PRESTIGIU INTERNAȚIONAL AL PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU

În semn de profund omagiu și înaltă apreciere față de activitatea prodigioasă consacrată întăririi prieteniei tradiționale româno-italiene, cauzei păcii, destinderii, securității internaționale, colaborării și înțelegerii între popoare, în cursul lunii aprilie a.c., Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, i-a fost înmănată Diploma de cetățean de onoare al orașului Bari, împreună cu «Caravela de argint» — simbolul orașului — și Medalia de aur «Aldo Moro».

Insemne ale mereu mai amplei recunoașteri internaționale a justeței opțiunilor de politică externă a României, distincțiile acordate Președintelui Nicolae Ceaușescu — creatorul și marele înfăptuitor al acestei politici — își au, de fiecare dată, firesc ecou în conștiința românească, sensibilă la orice act care înscrie România mai ferm, mai limpede în conștiința universală. Am fost pătrunși cu toții de un sentiment de legitimă mândrie patriotică văzând prețuite în afara țării virtuțile de pașnică și generoasă participare la buna orînduire a acestei lumi.

Desigur, decizia Consiliului municipal din Bari reflectă, totodată, bunele relații dintre două țări și popoare, legate prin profunde afinități și tradiții cărora anii din urmă le-au dat o strălucită confirmare — politică și morală — ale unei largi conlucrări în interes reciproc și, totodată, pentru instaurarea în lume a principiilor noi de relații între state — singurele care pot garanta popoarelor libera lor propășire, iar omului — capacitatea de a se realiza ca persoană, de a fi, deci, liber într-o lume dreaptă de oameni liberi. Aceste aprecieri au fost subliniate în cuvîntul său de șeful delegației italiene, prof. dr. Renato dell'Andro, pentru a reliefa sensul gândirii și acțiunii Președintelui Nicolae Ceaușescu: adînc umanism, sprijinit temeinic pe valorile perene ale umanității.

Cuvîntarea Președintelui Nicolae Ceaușescu, rostită cu acest prilej, a reprezentat un nou exemplu de analiză lucidă a momentului politic actual și, deopotrivă, de fermă și neobosită angajare în opera de primenire a climatului internațional, de promovare a rațiunii responsabilității politice, ca unică și fertilă bază de soluționare a complicatelor și gravelor probleme ale contemporaneității. Renunțarea la forță și violență în relațiile dintre state, apelul și permanent reinnoita inițiativă în favoarea ne-

gocierilor pentru reglementarea conflictelor, oricât de complexe ar fi ele, intransigență față de orice act de iredponsabilitate, acțiune eliberată de orice prejudecăți, afirmarea nestingherită a noului pentru a reda geniului uman strălucirea binemeritată — acestea sînt comandamente politice și morale pentru care Președintele Nicolae Ceaușescu consacră o operă de avengură istorică: «Avem ferma convingere — sublinia Președintele Nicolae Ceaușescu — că popoarele dispun de forța necesară pentru a opri înrăutățirea situației internaționale, pentru a face să fie reluată politica de destindere, colaborare și pace, de respect al independenței naționale a tuturor popoarelor».

Cuvîntarea Președintelui Nicolae Ceaușescu a fost un vibrant apel la acțiune solidară și rațională, reafirmînd totodată marile direcții de inițiativă ale politicii externe românești. În acest sens, se remarcă deosebita insistență asupra exigențelor europene, o pledoarie pentru o Europă eliberată de coșmarul războaielor și povara armelor, o Europă a echilibrului dezarmării și nu al înarmărilor, o Europă a coloborării întemeiată pe independența și suveranitatea tuturor statelor, care să dea perspectivă nouă tradițiilor sale de civilizație prin asigurarea drepturilor vitale ale omului de a trăi în liniște și pace, în libertate și egalitate.

Acest apel este astăzi ascultat cu respect și admirație, căci el este adresat de omul de stat care nu preocupetește nici un efort pentru a da viață și durabilitate istorică mărețelor idealuri ale umanității: pace, înfrățire, colaborare rodnică.

1 MAI — ZIUA SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE, A LUPTEI UNITE PENTRU PACE ȘI PROGRES

Poporul nostru a sărbătorit ziua de 1 Mai în acest an cu conștiința acelei unități istorice, făurită prin veacuri de luptă pentru păstrarea și afirmarea ființei naționale, pentru libertate, dreptate socială și progres. Muncind în strînsă unitate, poporul nostru poate să privească limpede și optimist viitorul. Experiența istoriei noi a țării noastre arată marile capacități creatoare ale unui popor liber și independent, stăpîn pe soarta sa. Acestea sînt certitudinile cu care poporul român a sărbătorit în acest an ziua de 1 Mai.

Această zi — care, dintotdeauna a fost o sărbătoare a forțelor creatoare ale societății, la noi, ca de altfel pretutindeni — își relevă valoarea sa de simbol al muncii cu o dublă semnificație: cinstire a virtuților muncii pentru binele țării și cinstirea marilor idealuri ale solidarității cu toți cei ce muncesc de pretutindeni și luptă pentru o umanitate eliberată de exploatare, de coșmarul războaielor, o umanitate a progresului social în pace și libertate.

Actualul moment politic internațional este neliniștitor. Acumularea multor probleme nesoluționate, complexitatea fenomenelor contradictorii, deteriorarea periculoasă a relațiilor dintre unele state și grupări de state sînt realități care afectează dezvoltarea națiunilor, lezează direct dreptul fundamental al oamenilor — dreptul la pace. În virtutea exigențelor istorice ale momentului actual, 1 Mai 1980 are și menirea simbolică de a chema la acțiune responsabilă și unitară a maselor, a popoarelor, a tuturor forțelor de care depind destinele acestei lumi. Această mare sărbătoare a oamenilor muncii de pretutindeni este și un moment al mobilizării tuturor forțelor progresiste și democratice. Marile acțiuni care au determinat cursul istoriei s-au născut dintr-o profundă afirmare a unor conștiințe solidare. În etapa pe care o străbatem,

opinia publică, factorii responsabili de la conducerea statelor trebuie să aleagă între menținerea și accentuarea politicii de forță în relațiile internaționale — cu consecințe catastrofale pentru umanitate —, sau victoria rațiunii, a echității, a unui sistem nou de relații între state suverane și independente.

Apărarea și promovarea valorilor umane a fost, dintotdeauna, țelul primordial al căror acțiuni cinste, drept, care au impus solidaritatea tuturor oamenilor doritori de bine. Aceste valori umane stau astăzi în cumpăna artificială, nefirească, a armelor; experiența destinderii și-a dovedit virtuțile, dar, deopotrivă, și stadiul său de fragilitate; practica negocierilor a câștigat teren, dar sfera ei de afirmare este grav concurată de multiplicarea punctelor de încordare și conflict; independența unor state mici este adesea amenințată de forță și presiune militară sau economică; grave anomalii ale raporturilor economice, inechitățile, criza energiei și a materiilor prime potențază zone de încordare. Acestea sînt realități care impun întărirea solidarității și colaborării tuturor forțelor progresiste, democratice, a tuturor popoarelor pentru a opri accentuarea încordării internaționale, pentru a relua și consolida cursul destinderii. Este un drept și o obligație în care acțiunea politică și afirmarea valorilor umaniste se regăsesc în unitatea lor cea mai intimă. «Nu există misiune mai nobilă, de mai înaltă răspundere politică și umanistă decît aceea de a face totul pentru asigurarea păcii și independenței popoarelor» — spunea Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Sărbătorind în acest an ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc, cu sentimentul plinar al biruințelor și împlinirilor sale, poporul nostru pășește înainte cu satisfacția rodniciei eforturilor de a clădi pentru sine edificiul noii societăți a prosperității și echității sociale, în patria sa liberă, independentă și suverană, cu legitimă mîndrie că țara sa ocupă un loc prestigios pe arena mondială, bucurîndu-se de largă stimă și considerație pentru politica sa consecvent principială, constructivă, pusă în slujba nobilelor idealuri ale păcii, colaborării și solidarității internaționale.

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU — PROMOTOR AL DIALOGULUI LA NIVEL ÎNALT, AL SCHIMBULUI DE IDEI ÎN POLITICA EXTERNĂ

Cursul actual al vieții internaționale cunoaște și tensiuni care dăunează climatului politic și deteriorează conlucrarea pe care progresul pașnic al umanității o reclamă din partea tuturor țărilor lumii, astfel că dialogul angajat pe probleme bilaterale și de interes general se dovedesc de o importanță deosebită.

Promotor neabătut al metodei dialogului, al convorbirilor, al schimbului de idei între personalitățile investite cu cea mai înaltă răspundere de stat, Președintele României este un exemplu de înțelegere realistă și lucidă a evoluțiilor politice contemporane, verificată de înseși evenimentele ce marchează aceste evoluții, în a distinge, dintre toate metodele posibile ale conlucrării și reglementării problemelor dificile, pe singura în măsură a oferi un punct de pornire solid și eficient în cadrul eforturilor spre înțelegere și colaborare. Dacă diversitatea și complexitatea lumii de azi impun coexistența pașnică și principiile ce o definesc ca singură cale rațională pentru asigurarea destinderii și conlucrării, a securității și păcii, dialogul și tratativele pașnice se constituie ca una din premisele esențiale ale coexistenței. Președintele

țării noastre înțelege însă dialogul, schimbul de opinii nu numai ca o necesitate ce se impune în condiții de criză acută, de urgență, ci ca o metodă permanentă în desfășurarea legăturilor internaționale, ca un instrument eficient al atenuării și eliminării asperităților, al creării posibilităților pentru a asigura rezolvarea problemelor. Într-o situație internațională ca cea de astăzi, marcată de tensiune și conflicte, înlocuirea recurgerii la soluțiile de forță și presiune, prin tratativele pașnice, politice, reprezintă singura cale posibilă spre evitarea de noi conflicte, spre înlesnirea înțelegerii și reluarea unui curs pozitiv, în beneficiul destinderii și cooperării internaționale.

În acest context, amintim lista personalităților cu care Președintele Nicolae Ceaușescu s-a întâlnit la începutul lunii mai a.c. la Belgrad: Hua Guofeng, premierul Consiliului de Stat al R. P. Chineze, Kim Ir Sen, președintele Republicii Populare Democratice Coreene, Todor Jivkov, președintele Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria, Walter Mondale, vicepreședintele Statelor Unite ale Americii, Margaret Thatcher, primul ministru al Marii Britanii, Hafez Al-Assad, președintele Republicii Arabe Siriene, Indira Gandhi, primul ministru al Indiei, Mohammad Zia Ul Hag, președintele Republicii Islamice Pakistan, Adolfo Suarez, președintele Guvernului spaniol, Ziaur Rahman, președintele Republicii Populare Bangladesh, Robert Mugabe, președintele Uniunii Naționale Africane Zimbabwe — Frontul Patriotic, primul ministru al Republicii Zimbabwe, Yasser Arafat, președintele Comitetului Executiv al Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

Toate aceste întâlniri au prilejuit un schimb de opinii cu privire la evoluția relațiilor bilaterale, exprimându-se reciproc dorința pentru continua lor dezvoltare.

În mod firesc, în numeroase dintre aceste întâlniri au fost abordate probleme ale vieții internaționale, accentele principale căzând, în funcție de interlocutor, pe anume aspecte specifice. Numitorul comun al convorbirilor purtate a fost interesul pentru adâncirea raporturilor, pe multiple planuri, între România și țara respectivă, relevându-se, în același timp, necesitatea asigurării unui climat internațional de pace, destindere și colaborare.

Larga deschidere a țării noastre spre dialogul internațional exprimă concepția proprie unui stat pentru care conlucrarea internațională, nestingherită și eficientă nu poate fi realizată decât pe baza statornicirii ferme, între toate statele, a unor raporturi democratice, exprimă concepția proprie unui șef de stat care vede în perfecționarea practicilor democrației un pivot al dezvoltării internaționale, un factor decisiv al edificării și statornicirii unei ordini politice și economice noi. Dialogul amplu pe care îl promovează Președintele Nicolae Ceaușescu este una din numeroasele și constantele contribuții pe care le aduce în sprijinul democratizării vieții internaționale. Atât în țară cât și peste hotare, Președintele României întâlnește direct personalitățile prestigioase ale vieții politice sau științifice și culturale ale lumii contemporane. Nu sînt niciodată simple întâlniri de curtoazie, sînt întâlniri în cadrul cărora se angajează convorbiri cu privire la relațiile bilaterale, cu privire la evoluția și sensul evenimentelor internaționale, sînt schimburi de opinii asupra căilor prin care colaborarea și pacea să poată deveni bunuri cucerite definitiv de către popoare. Astfel, dialogul internațional devine o formă concretă și eficientă de acțiune pentru coexistență pașnică; o coexistență pe care țara noastră o promovează cu stăruință, deoarece, operînd pe fundamentul solid al noilor principii, această coexistență își extrage seva de vitalitate din multitudinea acțiunilor, contactelor, schimburilor de opinii dintre reprezentanții tuturor statelor, indiferent de orînduirea social-politică, de mărime, de grad

de dezvoltare sau potențial. Aceste întâlniri, sîntem siguri, vor naște o nouă calitate a raporturilor internaționale, iar această calitate este unul din obiectivele principale ale vastei activități desfășurate în lume de țara noastră, de Președintele Nicolae Ceaușescu.

«CÎT DE FRUMOASE SÎNT PE MUNȚI PICIOARELE CELUI CE VESTEȘTE PACEA» (Ps. 52, 7).

De la o vreme, citim cam des în presă articole înfricoșătoare despre demențiala cursă a înarmărilor. Armamentul nuclear a pătruns pretutindeni; pe suprafața pămîntului, în adîncurile lui, în ape și pe ape și chiar în cer.

În adîncuri s-au construit catacombe de beton armat unde erup, conform unui program diabolic, cataclisme nucleare. Imense ciuperci subterane, pe care natura nu le-ar fi inventat niciodată, se declanșează, într-un imens spasm radioactiv undeva sub scoarța Terrei, unde specialiștii ai unor profesii atît de pașnice, arhitecți, ingineri, constructori, au fost puși să proiecteze și să edifice cave imense, perfect echipate, pentru a suporta lungul șir al experiențelor destinate să ducă la perfecțiune o moarte de ultimul tip — moartea atomică — de parcă cea obișnuită nu ar fi fost deajuns.

Deasupra, pe pămînt, după cum aflăm din presă, un alt șir de experiențe șlefuiesc asasinatul în masă. Conform aceluiași diabolic program, în deșerturi și în cîmpii întinse izbucnesc alte ciuperci nucleare. Pulberile lor sinistre sînt împrăștiate de vînturile tuturor anotimpurilor, amenințînd să ne închidă porțile cerurilor cu o crustă atomică.

De neimaginat, dar nici cerul de deasupra noastră, spre care ridicăm ochii în rugăciune, n-a rămas curat: bolta lui este despicală, ziua și noaptea, de uzine zburătoare, de monștrii ultramoderni echipați cu creere electronice și rachete. Din pîntecul lor pot izbucni, către orice țintă de pe sol, stoluri de rachete care au scopul de a ucide populații întregi cu o exemplară eficacitate. Corbii aviației nucleare croncănă continuu. Cînd «un schimb» își termină combustibilul, altul îi ia locul într-o perfectă organizare a permanenței pînde și contra-pînde, acolo, sus, deasupra norilor.

Dincolo de cerul văzut de ochii noștri, citim în presă, bizuie batalioane de sateliți militari. Ei nu seamănă nici cu stelele și nici cu baloanele, nu seamănă decît cu ei înșiși. Sînt soli sinistri care vestesc galaxiilor învecinate că Terra a devenit în pas cu tehnica cea mai modernă, un loc atît de periculos încît trebuie pîndit de la distanțe enorme, secundă de secundă, într-un spionaj constant efectuat cu viteza luminii.

De acolo, eventual din apropierea Lunii, se pot localiza, color și în relief, mormanele de rachete sol-sol, aer-aer, sol-aer, sol-apă și invers, avînd virfurile îndreptate într-o asemenea diversitate de direcții, încît nimeni să nu mai aibă circumstanța atenuantă că ar fi la adăpost.

Pe sub ape vijiiie submarinele nucleare, mereu în mișcare, pentru că țintele mobile sînt mai incomode. Pe ape plutesc crucișătoare și port-avioane și altele asemenea. Numai geografia rămîne fixă, cu orașele, ogoarele și tot ce înseamnă muncă și creație normală.

A devenit un loc comun în presă observația că omenirea și-a perfecționat, dincolo de limita considerată «necesară» de strategii teatrelor de război, capacitatea de a se ținti fulgerător și total.

Adam, strămoșul nostru, a mușcat din mărul cunoașterii, dar, oare, mușcătura lui să fi fost atât de fatală încât de secole și secole cunoașterea spre care a țins omul continuu să ducă la acest absurd : lancea atomică ? Absurdul acestei cavalcade militariste apare cu atât mai evident cu cât conflagrația nucleară se poate declanșa nu numai printr-o dementă decizie umană, ci și printr-o nevinovată defecțiune tehnică. Un scurt circuit, undeva, în relele care leagă fundul mărilor de înălțimea cerului poate declanșa o ofensivă nucleară, iar aceasta — printr-o simultană transformare a efectului în cauză — o contraofensivă nucleară, ambele echivalent egale cu o distrugere totală.

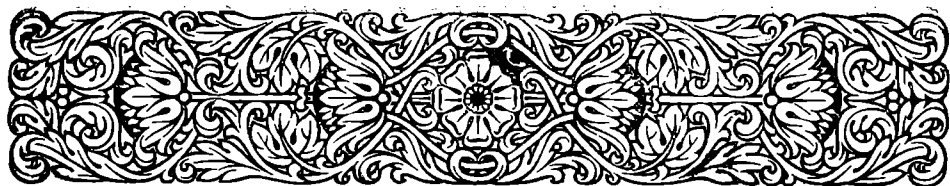
Noi spunem că lumea este a lui Dumnezeu, iar Dumnezeuul căruia ne închinăm este al celor vii, nu al morții. Dumnezeu a sădit în Eden pomul vieții și nu pomul morții. El a binecuvîntat pămîntul cu roade de multe feluri și ni l-a hărăzit spre viață nu spre moarte. Munca omului și darurile pămîntului trebuiesc deturnate de la acest drum al pierzaniei. Mai sînt atîtea lucruri bune și de folos semenilor noștri de înfăptuit. Iată, potrivit statisticilor, în lume mai sînt 800 milioane de analfabeți, mai sînt zeci de milioane de oameni care nu au hrana zilnică minimă, sînt atîția suferinzi etc. ; prețul acestor anomalii este perfecționarea morții atomice — o absurditate absolută ! Mizeria cumplită care formează regula unei lumi, nu a lumii întîia, ci a lumii a treia, este unul din proeminentele rezultate ale militarizării solului, apelor și cerului Terrei. Înainte de a se declanșa un război nuclear s-a declanșat, printr-un efect de anticipație, prețul său, pustiiilor, la nivelul condiției umane. Înainte de a exploda, bombele provoacă analfabetism, subnutriție, disperarea a sute și sute de milioane de oameni, exterminînd numai prin însăși fabricarea lor, destine a milioane de suflete.

Înmagazinarea armamentului nuclear pe pămînt, în adîncuri pe ape și sub ape, în cer, este deja un coșmar. Omenirea trebuie să înlătore acest coșmar, stă în puterea ei să o facă. Nu sînt pe lume numai slujitori ai zeului Wotan ! Glasurile «făcătorilor de pace» se aud în lume și ei vor birui. Sîntem mîndri că între națiunile lumii, România, prin Președintele Nicolae Ceaușescu, își face simțită prezența nu numai cu cuvîntul, ci și cu fapta, adică cu propuneri concrete, care să stagneze cel puțin nebu-neasca cursă a înarmărilor.

Peste imaginile sinistre provocate de arsenalele militare de sub pămînt, de pe pămînt, din apă și din cer se suprapune o imagine biblică : Cit de frumoase sînt pe munți picioarele celui ce vestește pacea ! Noi credem că această imagine va deveni într-o bună zi reală, anulînd pe cea concretă și absurdă a focarelor nucleare, care nu ne-au lăsat neatins nici măcar cerul rugăciunilor noastre. Nu va lăsa Dumnezeu pustiiilor lucrul mîinilor lui ! El celor vrednici, cinstiți și iubitori de pace le dă har. Să ne unim gîndurile, faptele și rugăciunile noastre cu tot ceea ce slujește binele omului, pacea, colaborarea și înfrățirea pe pămîntul binecuvîntat de Dumnezeu.

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— La universitatea din Munster (Westfalen) s-a înființat o catedră pentru teologia ortodoxă, titularul ei este Dr. Anastasios Kallis (Internationale Kirchliche Zeitschrift 9/1979).

— La Marsilia s-a înființat Institutul de teologie ortodox : «Sfântul Irineu» (Internationale Kirchliche Zeitschrift 4/1979).

— La Chislehurst (Kent-Anglia) s-a înființat Frăția Ortodoxă «Sfântul Ioan Botezătorul» (Internationale Kirchliche Zeitschrift 4/1979).

— Universitatea romano-catolică «Notre Dame» din Indiana (S.U.A.) a conferit titlul de «doctor honoris causa» Mitropolitului Iacob, exarhul Patriarhiei ecumenice în America. Mitropolitul Iacob a citit rugăciunea la deschiderea sesiunii senatului american (Internationale Kirchliche Zeitschrift 4/1979).

— La Moscova, în Siberia și în Alaska s-a prăznuit ziua morții lui Innocentie Popov (n. 1797 la Irkutsch în Siberia, † 1879 Moscova), «apostolul din Kamtceastka, Aleate și America de Nord». După moartea soției sale a fost hirotomit, în anul 1842, Episcop (Biserica rusă) — ca primul Episcop misionar pentru Siberia și Alaska. Aici a înființat mai multe episcopii, mănăstiri, școli și seminarii. Ultimii zece ani i-a trăit la Moscova (Welt, Kirche, Aktuell, Inland 4/1980).

— Pe dealul Harisso, în apropierea orașului Beirut, capitala Libanului, s-au făcut serbări în decurs de o săptămână, pentru prăznuirea a 1600 ani de la decesul părintelui bisericesc Vasile cel Mare. S-au săvârșit servicii divine și s-au ținut conferințe despre viața și lucrările Sfântului. Au participat și Patriarhul ortodox și Patriarhul unit cu Roma din Antiohia. Patriarhii s-au despărțit cu îmbrățișare și sărutare de pace (Ökumenische Information 5/1980).

— Se susține că în Egipt s-au aflat osemintele Sfântului Ioan Botezătorul, care, după o veche tradiție au fost așezate într-o biserică din Alexandria închinată Sfântului și în anul 641 predată de musulmini copților (Internationale Kirchliche Zeitschrift 4/1979).

— Biserica Ortodoxă din Coreea de Sud, ținând de Episcopul ortodox din Noua Zeelanda, deși nu are tocmai mulți credincioși, publică un calendar, cărți liturgice și excerpte din Sfinții Părinți (Internationale Kirchliche Zeitschrift 5/1979).

— Melchisedec, Arhiepiscopul ortodox rus din Berlinul răsăritean, a afirmat într-un interviu că după voia lui Dumnezeu există numai o Biserică, după cum există numai o Împărăție cerească. Și dacă toți creștinii ar fi înțeles bine voia Domnului, nu s-ar fi ajuns la «păcatul separării confesionale» (Ökumenische Information 5/1980).

— Maria Assad, membră a Bisericii Copte din Egipt este a treia substitută de secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Evangelische Information 8/1980).

— Biserica Ortodoxă Rusă a înființat la Frankfurt un «Seminar pentru liturghia și spiritualitatea ortodoxă» (Evangelische Information 6/1980).

— La 7 martie 1980 a fost ziua mondială a rugăciunii femeilor pentru pace. S-au rugat în comun femei de toate confesiunile din 150 țări. Tema zilei de rugăciune a fost: «Responsabilitate pentru pace». Textele pentru rugăciune au fost elaborate de femeile din Thailanda (Evangelische Information 8/1980).

— Noul Arhiepiscop de Canterbury, primat al Bisericii Anglicane este Episcopul de St. Albani Robert Runcie, ca urmaș al Arhiepiscopului Donald Coggan, retras la pensie (Evangelische Information 8/1980).

— «Teologie și Biserică» a fost tema conferinței teologilor dogmatiști și apologeți catolici. S-au prezentat referatele: «Cine sînt "dascălii" în Noul Testament»; «Relația dintre catedră și Biserică»; «Teoria adevărului și ecleziologia»; «Știința teologică și oficiul bisericesc în slujba credinței» (Aktueller Dienst, Kultur 14/1980).

— Bisericile Romano-Catolică, Anglicană, Luterană și cea Protestantă numită «Biserica lui Iisus Hristos» din insula Madagascar, au format împreună o «Asociație ecumenică» la Tananarive, capitala insulei. Progres ecumenist (Ökumenische Information 5/1980).

— În lucrările prof. Küng (rom.-cat. îndepărtat de la catedră de Vatican pentru «chestiuni doctrinare», indeosebi infailibilitatea papală) n-am descoperit un afront absolut față de o dogmă hristologică definită — scrie prof. rom.-cat. Karl Rahner — așa cum, cred eu, am descoperit însă față de dogma Vaticanului I privind autoritatea doctrinară a Papei (Aktueller Dienst, Auslan 32/1980).

— La Lünberg (R. F. Germania) există un centru ecumenic unde romano-catolicii și evanghelicii lucrează împreună în aceeași clădire, în aceleași camere, fără să renunțe la «identitatea lor profesională». Dimpotrivă, spun preoții lor: «catolicii devin mai catolici și evanghelicii mai evanghelici și toți mai ecumenici». Deci scopul mișcării ecumenice?! (Kirchen-Zeitung 8/1980).

— Certitudinea în credință — în învățătura de credință — nu se dobîndește odată pentru totdeauna. Ea mai trebuie înnoită și lărgită. Valabilitatea ei în situații schimbate trebuie lămurită. Certitudinea despre motivele de credință trebuie explicat în lumina originii sale istorice, evident, în primul rînd pe baza textelor biblice (Pastoralblättes 3/1980).

— «Perspective ortodoxe» este titlul cu care editura germană Grünewald (R. F. Germania) proiectează să publice o serie de lucrări despre Ortodoxie. A apărut primul volum, semnat de Anastasios Kallis și intitulat «Ortodoxie — ce înseamnă aceasta?». O serie de teologi ortodocși tratează aici despre doctrina ortodoxă și despre situația Bisericii Ortodoxe în context ecumenic. Volumele viitoare vor trata despre: 2) «Ortodoxia și mișcarea ecumenică», 3) Liturghia ortodoxă — text și traducere», 4) «Liturghia ortodoxă și interpretarea ei». E o inițiativă foarte bună (Lutherische Monatshefte 11/1979).

— Academia teologică reformată din Budapesta a conferit titlul de «Doctor honoris causa» Mitropolitului ortodox rus de Chiev, Filaret, preotului Ulrich Fick, secretar general al Alianței mondiale de specialități biblice și teologului din Tübingen prof. Jürgen Moltmann (Ökumenische Information 43—44/1979).

— Academia manianică de la Vatican a organizat la Zaragoza (Spania) două congrese: 1) Congres mariologic internațional și 2) Congres marianic internațional.

Tema congresului mariologic a fost: «Cinstirea Fecioarei Maria în veacul XVI». Au participat circa 2500 romano-catolici, ortodocși, protestanți și anglicani. S-au pre-

zentat referate și din partea unor teologi care nu aparțin Bisericii Romano-Catolice. Din partea reformatorilor s-a prezentat de exemplu, un referat cu titlul: «Atitudinea reformatorilor față de cinstirea Mariei»; din partea luteranilor: «Situația Mariei în concepția lui Melancton», iar din partea ortodocșilor a prezentat profesorul Ioan Kalogirou referatul cu titlul: «Fecioara Maria în Biserica Ortodoxă în veacul XVI». S-a lucrat în secțiuni și apoi în ședințe plenare. Congresul a stabilit că există un adevărat ecumenic marianic. Cinstirea (supracinstirea) Mariei, și urmarea ei în cele religioase, s-a menționat în Congres, este un element comun Bisericilor creștine.

Tema Congresului marianic a fost: «Maria și misiunea actuală a Bisericii», divizată în trei titluri: 1) «Maria și misiunea femeii în Biserica de azi», 2) «Maria și datoriile creștinului față de cei săraci», 3) «Cum să se prezinte azi Maria în cateheze?». În general, la Congres, s-a insistat pentru o mai bună cunoaștere a vieții Fecioarei Maria, virtuților și atitudinii ei duhovnicești. Se știe că Biserica noastră dă Fecioarei Maria «supracinstire» (Korrespondenzbericht 337/1979).

— Dogmatismul romano-catolic din Tübingen, prof. Dr. Hans Küng s-a adresat Papei Ioan Paul II pentru a lua măsuri ecumenice decisive în vederea recunoașterii preoției și Sfintei Euharistii protestante. Este timpul, scrie prof. Küng, ca ecumenismul să nu se mai limiteze numai la salutări și îmbrățișări reciproce, ci să se facă pași concreți pentru unitatea creștină, și anume în primul rând în sensul libertății împărtășirii euharistice, înființării unui învățământ religios ecumenic și biserici comune (Lutherische Monatsheft 11/1979).

— La conferința organizată de «Academia ecumenică» la Facultatea de teologie romano-catolică din Graz (Austria) la împlinirea a zece ani de la ridicarea (7 dec. 1965) anatemei dintre Bisericile din Constantinopol și Roma, în cuvântarea ținută, Mitropolitul ortodox Chrisostomos Tsiter, — Mitropolit al Austriei și exarh al Patriarhiei ecumenice pentru Ungaria, Italia și Elveția — a spus între altele: «Noi (Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică) trăim împreună în taina lui Hristos, în cele șapte Taine, în cele șapte sinoade ecumenice, în Taina preoției, în cinstirea Maicii Domnului, în cinstirea multor sfinți și în nădejdea vieții veșnice... deci putem înlătura multele înțelegeri greșite și prejudecăți rămase din trecut, pentru a împlini voința Domnului ca «toți una să fie» în Biserica cea una sfântă, în creștinismul cel unul...» (Pro Oriente vol. IV).

— Cunoscutul dogmatist romano-catolic Edward Schillebeeckx, profesor universitar (Olanda) a ajuns în conflict doctrinar cu Vaticanul. Schillebeeckx face parte dintre teologii care se străduiesc să prezinte contemporanilor învățătura lui Hristos în formă inteligibilă. În acest scop utilizează forme de gândire și de exprimare care le-a făcut unor teologi romano-catolici impresia că Schillebeeckx nu se mai află în cadrul doctrinar al Bisericii. Astfel, anul trecut congregația pentru credință vaticană i-a prezentat profesorului olandez o serie de întrebări, dindu-i răgaz de o jumătate de an pentru formularea răspunsurilor. Acestea n-au fost însă mulțumitoare, — fapt pentru care recent a fost invitat la Vatican să discute cu trei teologi numiți de Vatican. Lui Schillebeeckx i se obiectează — în urma apariției cărții sale: «Iisus» (1974) — neclaritate în următoarele probleme: Divinitatea lui Iisus, Conștiința lui Iisus despre firea Sa divină și despre filiațiunea Sa divină, Sfânta Euharistie, înființarea Bisericii, realitatea învierii lui Iisus, misiunea doctrinară a Bisericii și nașterea lui Iisus din Maria, ca fecioară. — Rezultatul discuțiilor? Când se vor termina.

— Arhiepiscopul Paul, conducătorul Arhiepiscopiei ortodoxe din Finlanda l-a rugat pe Patriarhul ecumenic din Constantinopol să renunțe la titlul său onorific de

«primus inter pares», — pretenție refuzată de Patriarhul ecumenic. În legătură cu faptul acesta, Mitropolitul Damaschin de Tranoupolis, conducătorul Centrului ortodox ecumenic din Chambésy (Elveția), a afirmat, într-un interviu de presă, că Patriarhia ecumenică nici cind nu a avut pretenția unui rol juridic asupra celorlalte Biserici Ortodoxe. Asemenea nicicind n-a luat o hotărîre care ar privi întreaga Ortodoxie, fără să se fi înțeles în prealabil cu conducătorii Bisericilor Ortodoxe locale. Arhiepiscopul Paul a mai pus la îndoială dreptul Patriarhului ecumenic de a declara «Biserici autocefale» — independente în conceptul dreptului canonic. Problema aceasta, a afirmat Mitropolitul Damaschin, figurează pe ordinea de zi a sinodului panortodox și, deci, n-a fost privită ca aparținînd Patriarhului ecumenic (Evangelische Information 5/1980).

— Mînăstirea «Sfînta Ecaterina» din peninsula Sinai (Egipt), înființată (548—564) de Împăratul Justinian și aflată la o înălțime de 1600 m., dispune de o bibliotecă foarte prețioasă. Sînt aici la 3500 manuscrise în limbile greacă, arabă, armeană, georgică, siriană ș.a. Constantin Tischendorf, cunoscut prin publicarea de ediții a Noului Testament în limba greacă, a vizitat biblioteca menționată în 1844, descoperind un manuscris biblic din veacul IV: «Codex Sinaiticus». Tischendorf a împrumutat manuscrisul, dar nu l-a mai restituit, pe un perete al bibliotecii rămînînd numai «fișa de împrumut». «Codex Sinaiticus» se află azi în muzeul din Londra. În biblioteca menționată se mai află peste 2000 de icoane de mare valoare. Și biserica e foarte bogat împodobită cu icoane și candelabre de aur și argint. În biserică se află și mormîntul Sf. Ecaterina. Interesant este faptul că de mînăstirea aceasta ține și o moschee, — aflată în fața bisericii — datînd din veacul X. A fost ridicată pentru «beduinii mînăstirii», care lucrau la mînăstire (Kirchen-Zeitung 2/1980).

— În pastorala de la Nașterea Domnului, Patriarhul Pimen al Bisericii ruse, numînd ziua «Nașterii» sărbătoare a «iubirii și a păcii», a stăruit ca creștinii să lucreze mereu pentru încredere și pace între oameni (Ökumenische Information 1—2/1980).

— La Berlin s-a deschis o expoziție de icoane, îndeosebi lucrări de ale monahului Damaskinos Rhodakis, unul dintre cei mai buni pictori de icoane de la Muntele Athos (Aktueller Dienst, Kultur 24/1980).

— În orașul Habarowsk din Siberia s-a descoperit o veche ediție a predicilor lui Martin Luther, publicate la Wittenberg în 1524. E o ediție frumos ilustrată și bine păstrată (Ökumenische Information 3/1980).

— Un grup de 70 oameni de știință romano-catolici și protestanți lucrează la o «Istorie bisericească a Braziliei», proiectată să cuprindă 11 volume. Lucrarea va fi totodată și prima operă critică privind dezvoltarea comunităților religioase din America Latină (Junge Kirche 11/1979).

— Dialogului Patriarhiei ecumenice din Constantinopol cu Vaticanul se va asocia și Patriarhia Ortodoxă din Alexandria, păstrînd, evident, contactul cu Consiliul ecumenic din Geneva și cu Bisericile Anglicană și Veche catolică, ca și cu Bisericile neocalcedoniene (Evangelische Information 1/1980).

— Anul 1980 ar putea fi un an de adîncire a credinței creștine și deci de apropiere a Bisericilor de unitate în credință. Motive? Serbările jubiliare la împlinirea a 450 ani de la apariția mărturisirii de credință luterană: «Confessio Augustana» și a răspunsului romano-catolic: «Confutatio». Apoi ar putea să înceapă dialogul ortodox-romano-catolic, precum și romano-catolic-luteran (Ökumenische Information 1—2/1980).

Diac. prof. O. BUCEVSCHI

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA BUCUREȘTI

În zilele de 22 și 23 mai 1980, la Institutul teologic universitar din București s-au desfășurat lucrările celei de a 35-a Conferințe teologice interconfesionale, avînd ca temă generală: *Particularități și convergențe în Confessio Augustana și în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă*.

La lucrările Conferinței au participat ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conducători și reprezentanți ai Bisericilor Protestante din România, rectorii Institutelor teologice ortodoxe, protestante (secțiile reformate și evanghelice) și romano-catolice, profesori de la aceste Institute, consilierii patriarhali și eparhiali, directorii Seminarilor teologice și reprezentanți ai publicațiilor bisericești.

Lucrările au fost deschise de Pr. Dumitru Popescu, rectorul Institutului teologic universitar din București care după ce a salutat participanții la Conferință a subliniat importanța temei propusă pentru discuții, în contextul deschiderii dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania.

În continuare a fost ales prezidiul Conferinței din care au făcut parte: P. S. Episcop Vasile Țirgovișteanul, vicar patriarhal; Pr. Prof. Dumitru Popescu, rectorul Institutului teologic ortodox din București; P. C. Arhid. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic universitar ortodox din Sibiu; Prof. Erdő Janos, rectorul Institutului teologic unic protestant din Cluj-Napoca; Pr. Prof. Eugen Trebici, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia; Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic ortodox din București; Pr. Prof. D. Abrudan, prorectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu; Past. Cristoph Klein, decanul secției germane din Sibiu a Institutului teologic unic protestant și Pr. Eduard Ferenc, prorectorul secției române din Iași a Institutului Romano-catolic.

Referatele Conferinței au fost susținute sub conducerea Prof. Erdő Janos, rectorul Institutului teologic unic protestant din Cluj-Napoca.

Referatul principal, intitulat: *Particularități și convergențe în Confessio Augustana și în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, cu privire la Sîntele Taine, a* fost susținut de Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca de la Institutul teologic ortodox din Sibiu.

În introducere, vorbitorul a insistat asupra unor particularități comune ale celor două mărturisiri de credință și anume:

Ambele mărturisiri, atît prin intenție, cît și prin formularea lor au un caracter irenic și ecumenic.

Datorită formei ei irenice, Confesiunea Augustană nu cuprinde elemente de polemică împotriva Bisericii Romano-Catolice. Cuprinsul ei se rezumă la o expunere succintă (abia 10 pagini), a învățăturilor de credință fundamentale.

Fiind o expunere generală a învățăturilor creștine, mai mult implicită, fără să intre în controverse, Confessio Augustana lasă larg deschisă porțile unui dialog.

Cît privește Mărturisirea Ortodoxă a mitropolitului Petru Movilă, și la ea este evident caracterul irenic și ecumenic, evitînd polemica atît cu romano-catolicii cît și cu protestanții. Fiind o expunere într-o formă mai dezvoltată și mai completă a învățăturii de credință ortodoxă apostolică, față de învățătura de credință romano-

catolică și protestantă, adică a celorlalte două mari confesiuni creștine, oferă prin aceasta un cadru larg în angajarea unui dialog cu acestea.

Vorbind despre Sfintele Taine, în general, vorbitorul a analizat — pe baza unei ample referiri la textele Confesiunii Augustane și Mărturisirii Ortodoxe — punctele de concordanță și de deosebire referitoare la definiția tainelor, la natura lor, la instituirea lor, la efectul Tainelor, la numărul Tainelor și la raportul dintre Taină și Cuvînt, așa cum reiese din textele celor două documente.

Referindu-se, apoi, la Sfintele Taine, în special, conferențiarul a analizat pe rînd cele 7 Taine așa cum sînt ele cuprinse în Mărturisirea Ortodoxă, făcînd referiri de concordanță cu cele care sînt prezente și acceptate și de Confessio Augustana.

În ultima parte a Conferinței, vorbitorul a prezentat perspectivele de dialog pe care le oferă cele două mărturisiri de credință. Pornind de la faptul că ambele Biserici (Ortodoxă și Luterană) consideră Tainele ca mijloace necesare (indispensabile) în Biserică pentru mîntuirea credincioșilor, autorul a arătat necesitatea existenței unui acord dogmatic comun asupra punctelor de credință. Acest lucru este necesar pentru realizarea oficială a unității depline de credință a celor două Biserici. Dialogul bilateral început între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania are drept sarcină și scop tocmai această problematică.

Primul referat secundar: *Tainele în Confesiunea Augsburgică* a fost susținut de Prof. Christoph Klein, decanul secției germane din Sibiu a Institutului teologic unic protestant.

Autorul a reliefat mai întîi importanța subiectului, în contextul împlinirii în acest an a 450 de ani de la promulgarea oficială a lui Confessio Augustana. După o succintă prezentare a cadrului istoric care a generat Confesiunea Augsburgică, și prezentării formale a Confesiunii, autorul a subliniat intenția ecumenică a acestei mărturisiri de credință.

Vorbitorul s-a referit apoi la înțelegerea tainelor în C.A. A prezentat raportul dintre Taină și Cuvînt, accentuînd valoarea Cuvîntului pentru Biserica reformatoilor. În continuare, a fost analizat raportul existent între Taină și Credință, raport care este accentul în Confessio Augustana în favoarea credinței, fără însă să se nege rolul pe care îl are harul în săvîrșirea tainei.

În ultima parte a expunerii sale, conferențiarul s-a referit la numărul Tainelor, arătînd că în Confesiunea Augsburgică se face referință expres doar la trei taine. Numărul lor, a spus conferențiarul, reprezintă o chestiune de definiție care nu trebuie să prezinte dificultăți decisive pentru dialogul ecumenic, unde ar trebui să se contureze fondul și esența învățăturii despre Taine într-un context dogmatic.

Al doilea referat secundar: *Tainele în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă* a fost susținut de Pr. Prof. C. Cornișescu de la Institutul teologic ortodox din București. La început conferențiarul a prezentat împrejurările în care a fost scrisă Mărturisirea ortodoxă din anul 1642, arătînd rolul de îndrumător pe care l-a avut această lucrare în materie de credință.

Referindu-se la modul în care sînt prezentate Tainele în Mărturisirea lui Petru Movilă, autorul a analizat atribuțiile esențiale ale acestora, și anume: a) instituirea dumnezeiască; b) partea văzută sau sensibilă a Tainelor; c) partea nevăzută sau împărtășirea harului divin. A reliefat apoi scopul administrării tainelor, eficacitatea și numărul Tainelor prezente în Mărturisirea Ortodoxă.

În încheierea expunerii sale, conferențiarul a subliniat că Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, prin caracterul său irenic, poate alcătui o bază pentru problematica unui dialog între Bisericile Ortodoxe și Bisericile Protestante.

*

După-amiaza de 2 mai 1980 a fost închinată discuțiilor pe marginea celor trei referate. Au luat cuvîntul: P. S. Episcop *Vasile Coman* al Oradiei (Biserica Ortodoxă Română); P. S. Episcop *Vasile Țirgovișteanu*, vicar patriarhal (Biserica Ortodoxă Română); Prof. *Lengyel Lorand* (Institutul teologic Unic Protestant Cluj-Napoca); Prof. *Ioan Rămureanu* (Institutul teologic universitar București); P. S. Episcop-vicar *Epitanie Tomitanul* (Biserica Ortodoxă Română); Prof. *Istvan Juhasz* (Institutul teologic Unic Protestant Cluj-Napoca); Prof. *Ioan Zăgreanu* (Institutul teologic universitar Sibiu); Exc. Sa Episcopul *Albert Klein* (Biserica Evanghelică C.A.); Prof. *Mircea Păcurariu* (Institutul teologic universitar Sibiu); Prof. *Hermann Pitters* (Institutul teologic Unic Protestant, secția germană Sibiu); Pr. Prof. *Dumitru Stăniloae* (Institutul teologic universitar București); Prof. *Gáby Zoltan* (Institutul teologic Unic Protestant Cluj-Napoca); Prof. *Dumitru Radu* (Institutul teologic universitar București); Prof. *Iorgu Ivan* (Institutul teologic universitar București); Prof. *Ioan Ică* (Institutul teologic universitar Sibiu).

La discuții a participat de asemenea și Pr. Prof. *Miguel Goriyo Guebe* de la Universitatea Pontificală în Salamanca-Spania, director al Centrului de Studii Orientale și Ecumenice «Ioan XXIII» care ca invitat al Patriarhiei Ortodoxe Române se afla în vizită în România. P. C. Sa și-a arătat satisfacția de a participa la o astfel de conferință, care a analizat cu competență teologică problematica ecumenică, afirmînd că o astfel de manifestare duce la mai buna cunoaștere între Biserici.

În încheierea discuțiilor a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. *Dumitru Popescu*, rectorul Institutului teologic din București, care a subliniat importanța și profunzimea cu care au fost analizate subiectele tratate, fapt care constituie un important pas pentru realizarea unor acorduri ecumenice și în ultimă instanță unitatea Bisericilor.

*

Concluziile Conferinței au fost prezentate de Comisia rectorilor Institutelor teologice în următorul document:

Învățătura despre Sfintele Taine nu trebuie privită în mod izolat, ci în ansamblul întregii doctrine cuprinsă în Mărturisirile de credință respective.

Cele două Mărturisiri de credință prezintă învățătura despre Sfintele Taine atât pe baza Sfintei Scripturi cit și a Tradiției Bisericii una și nedespărțită (Simbolul Niceo-Constantinopolitan, hotărârile Sinoadelor ecumenice, Scrierile Sfinților Părinți).

Ambele Mărturisiri, în acord deplin, afirmă că Tainele sînt mijloace necesare în Biserică pentru mîntuirea credincioșilor, ca semne văzute, instituite de Hristos, prin care se împărtășeste harul nevăzut. Tainele nu sînt simple semne ale făgăduinței lui Dumnezeu pentru mîntuire, ci transmit în mod real lucrarea mîntuitoare a lui Hristos.

Între Cuvîntul lui Dumnezeu și Taine există o legătură indisolubilă, fiindcă și în Cuvînt și în Taine este prezent Hristos însuși prin lucrarea Duhului Sfînt, Tainele fiind instrumente speciale și necesare ale mîntuirii, împreună cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

Există, de asemenea, un raport strins între credință și Taine, credința fiind înțeleasă atât obiectiv cât și subiectiv, ca realitate cuprinzătoare a vieții celei noi în Hristos și ca arvună a vieții veșnice.

Prin Taine (Botez și Euharistie) credinciosul moare omului celui vechi și înviază cu Hristos în viața cea nouă, și se ridică cu Hristos la viața învierii, în și prin Biserica ca trup tainic al Său.

În ce privește numărul Tainelor Bisericii, Confessio Augustana lasă problema principial deschisă. Cît privește Spovedania și Preoția sacramentală, Confessio Augustana cuprinde elemente care ar îngădui înțelegerea acestora ca Taine; celelalte — Mirungerea, Cununia și Maslu — fiind înțelese și practicate ca acțiuni sfinte, se bucură de o prețuire deosebită în viața Bisericilor protestante, rămânând ca sensul lor să fie pe deplin lămurit în acord cu o aprofundare mai insistentă și mai cuprinzătoare a noțiunii de Taină.

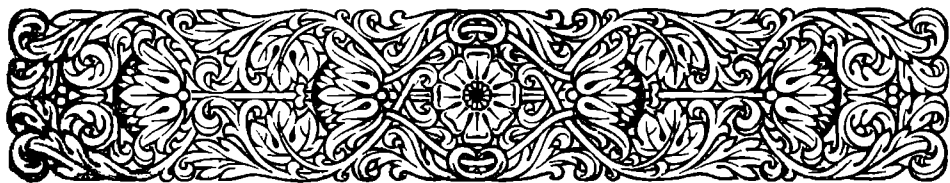
Ne bucurăm că în problema Tainelor am reușit să realizăm încă un pas înainte pe calea apropierii și conlucrării noastre ecumenice.

*

A doua zi, 23 mai 1980 în continuarea lucrărilor, la care au participat și reprezentanți ai altor culte din România, au fost prezentate două expuneri. Prima s-a referit la aniversarea a 2050 de ani de la realizarea primului stat centralizat și independent dac sub Burebista prezentată de Prof. univ. Radu Vulpe, iar a doua *Aspecte ale politicii externe prezente*, susținută de Dl. Romulus Neagu, director în Ministerul Afacerilor Externe.

REDACȚIA

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

CUVÎNT DE SFĂTUIRE CĂTRE TEODOR CEL CĂZUT¹ DE SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR

Bun prilej am și eu acum, și cu mult mai bun decât vestitul profet de altădată, să spun: «Cine va da apă capului meu și izvor de lacrimi ochilor mei?»².

N-am de plîns ca Ieremia multe orașe și nici popoare întregi, ci un suflet tot alit de valoros, dar, mai bine spus, chiar mai valoros ca multe din astfel de popoare. Dacă cel ce împlinește voia lui Dumnezeu e mai bun decât mii și mii de călcători de lege³, apoi și tu, iubitul meu prieten, erai mai înainte mai bun decât miile acelea de iudei. Nimeni dar nu mă va ține acum de rău, dacă voi da drumul în scris la plîngerii mai mari ca ale lui Ieremia, dacă mă voi tingui mai tare ca el.

Nu jelesc pieirea vreunui oraș, nici ducerea în robie a unor călcători de lege, ci pustiirea unui suflet sfînt, dărimarea și pieirea unui templu purtător de Hristos⁴. Dacă ar fi cunoscut cineva podoaba minții tale, atunci cînd strălucea, arsă acum de diavol, n-ar fi vărsat oare șiroaie de lacrimi, ca la citirea plîngerilor profetului, auzind că mini barbare au pîngărit Sfintele Sfintelor și că focul a ars totul: heruvimii, chivotul, acoperemintul împăcării, plăcile de piatră, vasul de aur cu mană?

Da, nenorocirea asta a ta, aceasta este mai amară decât nenorocirea venită peste templu, pentru că și simboalele sălășluite în sufletul tău erau cu mult mai prețioase ca cele din templu. Templul sufletului tău era mai sfînt ca templul iudaic! Nu strălucea prin aur și argint, ci prin harul Duhului; în locul chivotului și al heruvimilor, avea întemeiat în el pe Hristos, pe Tatăl și Mîngietorul. Dar acuma, acuma, nu mai sînt! Sufletul tău e pustiu acum, e lipsit de frumusețe și bunăcuviință; e despuiat de dumnezeiasca și nespusa lui podoabă; e lipsit de toată tăria și de pază; nu are nici ușă, nici zăvor, ci-i larg deschis tuturor gîndurilor de suflet stricătoare, tuturor gîndurilor pline de rușine; nu mai e nimeni care să împiedice nici gîndul mîndriei, nici al desfrînării, nici al iubirii de argint, nici alte gînduri mai spurcate ca acestea, ce-și

---

1. Migne, *Patrologia Greacă*, vol. 47, col. 277—308.

2. *Ieremia*, 9, 1.

3. *Sirah*, 16, 3.

4. *Galateni*, 2, 20.

caută în el intrarea. Mai înainte, curată-ți era mintea, curată cum e cerul, care nu-î năpădit de gânduri ca acestea.

Spusele mele poate că par de necrezut celor care văd acum pustietatea și pieirea ta. De asta plîng și mă jelesc. Și nu voi conțeni s-o fac pînă nu te voi vedea iarăși întors la strălucirea ta dintii.

Lasă să li se pară oamenilor cu neputință asta! Eu știu că la Dumnezeu toate-s cu putință! Că «*El este Cel ce ridică de la pămînt pe cel sărac și scoală din gunoi pe cel sărman, ca să-l așeze cu boierii poporului său. El este Cel Ce face pe cea stearpă să locuiască în casă, lăcîndu-o mamă ce se bucură de fii*»⁵.

Nu deznădăjdui deci, iubitul meu prieten, de schimbarea ta în bine! Dacă diavolul a avut atîta putere încît să te pogoare din piscul acela și de pe culmile virtuții la cea din urmă răutate, apoi cu mult mai mult Dumnezeu va putea să te tragă iarăși la îndrăznirea cea dintii; dar nu numai atîta, ci chiar să te facă cu mult mai fericit decît erai mai înainte. Numai, să nu te simți desăvîrșit căzut, să nu-ți tai bunele nădejdi și nici să pătimești ce pătimesc necredincioșii. Că nu mulțimea de păcate ne duce de obicei la deznădejde, ci lipsa din suflet a credinței. De asta Solomon n-a spus atîta doar: «*Tot omul care ajunge în adîncul răutăților se deznădăjduiește*», ci: «*Nu-mai cel necredincios se deznădăjduiește*»⁶. Numai cei necredincioși își pierd nădejdea, cînd ajung în adîncul răutăților. Necredința lor nu-i lasă să se uite în sus la Dumnezeu și să se reîntorcă acolo de unde au căzut. Acest gînd spurcat, așezat ca un jug pe grumazul sufletului lor, îi silește să caute în jos, și-i împiedică să privească sus, spre Stăpînul lor.

Un barbat este viteaz și minunat atunci cînd sfarămă jugul acesta, cînd înlătură călăul, care a pus jugul pe el și cînd rostește cuvintele profetului: «*Precum ochii slujnicei caută la minele stăpînei, tot așa și ochii noștri la Domnul Dumnezeuul nostru, pînă ce se va milostivi de noi. Miluiește-ne, Doamne, miluiește-ne, că ne-am umplut de ocară*»⁷. Dumnezeuiești cu adevărat sînt cuvintele acestea! Sînt dogmele filozofiei celei mai înalte. «*Ne-am umplut de ocară*, spune profetul, și am suferit nenumărate rele; dar nu vom conțeni să căutăm spre Dumnezeu și nici nu vom înceta de a-L ruga pînă ce nu vom dobîndi ceea ce cerem. Așa-i un suflet viteaz! Nu cade niciodată, nici nu-și pierde nădejdea în fața mulțimii nenorocirilor care-l stăpînesc și nici nu părăsește rugăciunea, chiar dacă adeseori nă capătă ce cere, ci stăruie «*pînă ce se va milostivi spre noi*», precum și fericitul David spune.

2. De asta diavolul ne învalăuie cu gînd de deznădejde, ca să ne taie nădejdea în Dumnezeu, ancora cea tare, temelul vieții noastre. călăuza pe calea ce duce la cer, mintuirea sufletelor pierdute. Că «*prin nădejde ne-am mîntuit*»⁸, spune Scriptura. Da, nădejdea, nădejdea, ca un lanț puternic, agățat de ceruri, line sufletele noastre, ne trage încetul cu încetul la înălțime, dacă ne ținem strîns de ea, și ne ridică deasupra viforului răutăților din viața aceasta. Dar dacă ne moleșim și dăm drumul din mîni acestei sînte ancore, cădem îndată și ne înecăm, ajungînd în adîncuri de păcate. Asta vicleanul o știe și cînd simte că sîntem cu sufletul îngreunat de faptele noastre rele, atunci mai vine și el și ne atacă cu gîndul deznădejdiei, care-i mai greu ca plumbul. Dacă începem să ne deznădăjduim, deznădejdea ne strivește îndată sub greutatea ei; și desprînși fiind de lanțul nădejdiei, ne coborîm în adîncul păcatelor, unde și tu ai ajuns acum.

5. *Psalmi*, 112, 6-7.

6. *Proverbe*, 18, 3.

7. *Psalmi*, 122, 3-4.

8. *Romani*, 8, 24.

Ai părăsit, iubitul meu prieten, poruncile blindului și smeritului Stăpîn și implinești toate poruncile crudului, tiranului și neîmpăcatului dușman al mîntuirii noastre. Ai sfărîmat jugul cel bun, ai aruncat sarcina cea ușoară⁹ și în locul lor ți-ai pus de jur împrejur lanțuri de fier, iar de gît ți-ai mai atîrnat și piatră de moară. Unde vei ajunge, odată ce-ți ineci nenorocitu-ți suflet, odată ce ți-ai pus în spate o povară ca aceasta, care te trage mereu, mereu în jos?

Femeia care și-a găsit singura ei drahmă și-a chemat vecinele ca să ia parte la bucuria ei, spunîndu-le: «*Bucurați-vă împreună cu mine!*»¹⁰. Eu, însă, voi chema acum pe toți prietenii — și ai mei și ai tăi — pentru un protivnic scop. N-am să le spun: «*Bucurați-vă împreună cu mine!*», ci: «*Plîngeți împreună cu mine!* Dați drumul, ca și mine, la același plîns de jale! Suspinați împreună cu mine! Cumplită pagubă s-a abătut asupra mea. N-am pierdut multime de talanți de aur. N-am pierdut un număr mare de pietre prețioase. Nu! Am pierdut pe prietenul nostru, mai scump ca toate aceste bogății, pe cînd călătorea împreună cu noi pe marea aceasta întinsă și largă a vieții! A alunecat, nu știu cum, și a căzut în adîncul pierzării».

3. Dacă unii ar încerca să-mi oprească plînsul, le-aș grăi cuvintele profetului, spunîndu-le: «*Lăsați-mă să plîng cu amar! Nu stăruiești să mă mîngîiați!*»¹¹. Jalea mea de acum nu-i jale, care atrage asupra-mi osîndă de la Domnul. Dau drumul unui plîns de care nici Pavel și nici Petru nu s-ar rușina să plîngă, să jelească și să îndepărteze orice mîngîiere. Da, puteți învinui de mare micime sufletească pe cei care jelesc moartea aceasta, căreia datori sîntem cu toții; dar cînd în fața noastră stă în locul trupului mort sufletul, plin de mii și mii de răni; și chiar cînd e mort își arată noblețea sa de mai înainte, tîmnia sa, frumusețea-i stînsă, cine-i atît de crud, atît de nemilos, ca să nu aducă în loc de plîns și jale cuvînt de mîngîiere? După cum îndepărtarea jalei la moartea trupului e semn de filozofie mare, tot așa și aici plînsul.

Omul, care ajunsese în cer, care-și bătea joc de deșertăciunea vieții, care privea frumusețea trupului cu aceiași ochi, cu care privea frumusețea statuiilor, care disprețuia aurul ca tîna și plăcerea simțurilor ca mocipla, omul acesta a fost cuprins deodată de fierbințeala poftelor celei fără de rușine, și-a stricat sănătatea, bărbăția și toată floarea sufletului și a ajuns sclavul plăcerilor. Spune-mi, nu-l vom plînge pe acesta, nu-l vom jeli pînă ce-l vom dobîndi din nou? N-am avea suflet omenesc dacă nu l-am plînge. Aicea, pe pămînt, nu-i cu puțință să aducem un trup mort la viață; și totuși nici asta nu oprește plînsul celor ce-l jelesc. Dar unui suflet mort, numai aicea pe pămînt, îi putem da viață. Că spune psalmistul: «*În iad cine se va mărturisi ție?*»¹². Deci nu-i oare o mare prostie, ca cei care jelesc moartea trupului să plîngă alîta de amarnic, cu toate că știu că nu vor învia pe mort cu plînsul lor, iar noi să nu plîngem un suflet mort, cu toate că știm că de multe ori este nădejde să-l aducem la viața de mai înainte? Mulți oameni, chiar pe vremea noastră, dar și pe vremea străbunilor noștri, s-au abătut de pe drumul cel drept și au căzut pe calea cea strîmtă¹³, totuși așa s-au ridicat din nou, încît au pus în umbră faptele lor de mai înainte prin cele din urmă: au luat premiul, li s-a împletit pe fruntea lor cunună, au fost strigați împreună cu învingătorii și au fost numărați în ceata celor sfinți. Alîta vreme cîi stai în cuptorul plăcerilor, lucrul acesta ți se pare a fi cu neputință, chiar de-ai avea nenumărate, pilde de acestea. Dar dacă începi să ieși din cuptor numai puțin, dacă păsești tot înainte, lăsînd în urmă-ți patima, mai aprigă ca focul, atunci vei vedea că cele

9. Matei, 11, 30.

10. Luca, 15, 8—9.

11. Isaia, 22, 4.

12. Psalmi, 6, 5.

13. Matei, 7, 14.

din față, cele de dinaintea picioarelor tale, sînt pline de rouă și tare lesnicioase. Nu-mai să nu ne descurajăm, nici să ne pierdem nădejdea, că ne putem întoarce. Cel care-și pierde nădejdea, chiar de-ar avea tărie și rivnă destulă, în zadar le are. Cum va putea face vreo faptă bună, mică sau mare, odată ce și-a închis ușa pocăinței, odată ce și-a astupat intrarea în arenă și a rămas afară? Pentru asta vicleanul unel-lește totul, ca să sădească în noi gîndul deznădejdiei. Cînd a reușit, nu-i mai trebuie sudori și oboseli ca să ne biruiască. La ce să-i trebuiască, de vreme ce căzuții, cei de pe jos, nici nu vor să se împotrivescă! Omul care a putut să scape de lanțul deznădejdiei își recapătă tăria și nu încetează lupta pînă la ultima suflare; chiar de-ar cădea de mii și mii de ori, se scoală din nou și taie pe vrăjmaș. Dar cel care a rămas legat cu gîndul deznădejdiei, cel căruia i s-a slăbit tăria, cum va mai putea să i se împotrivescă, cum va mai putea birui pe diavol, cînd o ia la fugă dinaintea lui?

4. Să nu-mi spui mie că se pot ridica de jos numai cei ce au greșit puțin. Poate să fie unul plin de toată răutatea, să fi săvîrșit tot felul de păcate, care-i închid împă-răția, să fie chiar un credincios, nu un necredincios, să fie unul dintre cei ce mai înainte bineplăceau lui Dumnezeu, dar care mai pe urmă a ajuns desfrînat, curvar, afemeiat, hoț, bețiv, sodomit, hulitor, unul care să fi săvîrșit și alte păcate la fel cu acestea, nici unuia ca acesta eu nu-i îngădui să se descurajeze, chiar de-ar fi ajuns la adînci bătrî-nește, încărcat de păcate alit de mari și grele. Dacă minia lui Dumnezeu ar fi păti-mașă, da, atuncia ar fi drept să se deznădăduiască, că n-ar putea stinge flacăra aprinsă de atîtea mari păcate; dar cînd Dumnezeu e nepătimaș, fie de osîndește, fie de pedepsește, cînd nu face asta cu minie, ci cu purtare de grijă și multă bunătate, atuncia se cuvine să avem mare îndrăznire și să avem încredere în puterea pocăinței.

Dumnezeu nu se răzbună pe noi cînd păcătuim față de El — păcatele noastre dealfel nici nu aduc vreo vătămăre firii lui Dumnezeu — ci ne pedepsește, pentru că ne caută folosul, pentru că nu vrea să ajungă mai rea pieirea noastră, care îl dispre-țuim și-L trecem cu vederea. După cum cel care se așează dincolo de cercul de lumină nu păgubește cu nimic lumina, ci foarte mult pe el, că s-a așezat întru întuneric, tot așa și cu cel ce s-a obișnuit să (disprețuiască puterea lui Dumnezeu cea atotputernică; cu disprețul lui n-o vatămă deloc, ci lui își pricinuieste cumplită vătămăre.

Dumnezeu, deci, ne amenință cu pedepse, iar uneori chiar ne pedepsește, nu ca să se răzbune, ci ca să ne atragă la El. Doctorul nu se supără, nici nu se necăjește, cînd bolnavii ieșii din minți îl umplu de ocări, ci face totul și se străduiește să pună capăt bolii celor care se poartă atîta de rău cu el; nu-și caută folosul lui, ci al bolnav-ilor; iar dacă bolnavii arată puțină înțelepciune, puțină trezvie, doctorul se bucură și se veselește și le dă cu mai multă sirguintă leacurile cele amare, nu ca să se răz-bune pentru ocările primite mai înainte de la ei, ci voină să le fie și de mai mult folos și să-i facă deplin sănătoși. Așa și Dumnezeu. Cînd cădem în cumplită nebulie, Dumnezeu spune și face totul, nu ca să se răzbune pe noi pentru viața păcătoasă dusă mai nainte, ci voină să ne scape de boala păcatului. Și asta o poate înțelege destul de bine orice minte sănătoasă.

5. Dar dacă cineva ar pune la îndoială spusele mele, îl voi încredința de adevă-rul lor și cu cuvintele dumnezeieștilor Scripturi.

Spune-mi, cine a fost mai ticălos ca împăratul Babilonului? Acesta a cunoscut prin proprie experiență atîta de mult puterea lui Dumnezeu, încît s-a închinat lui Daniil, profetul lui Dumnezeu și a poruncit să i se jertfească daruri și tămîie¹⁴; cu toate

14. Daniil, 2, 46.

acestea a căzut iarăși în mândria lui de mai înainte și a aruncat pe cei trei tineri legați în cuptor, că nu i s-au închinat lui ca lui Dumnezeu¹⁵. Ei bine, pe un om atât de crud și de necredincios, mai mult fiară decât om, Dumnezeu îl cheamă la pocăință și-i dă și alte pricini de schimbare: mai întâi minunea petrecută în cuptor¹⁶; apoi vedenia pe care a văzut-o împăratul, pe care Daniil i-a tălmăcit-o¹⁷, vedenie în stare să miște și o inimă de piatră; pe lângă acestea, după îndemnul ce i s-a dat prin fapte, însuși profetul îl sfătuia zicînd: «De aceea, împărate, slatul meu să-ți placă! Răscumpără-ți păcatele cu milostenii, iar lăzădelegile cu îndurări către săraci. Poate așa Dumnezeu va fi îndurător cu păcatele tale»¹⁸.

— Ce spui, înțelepte și ferice profete? Mai poate fi întoarcere și după o cădere atât de mare? Mai poate fi sănătate și după o boală atîta de cumplită? Mai poate fi nădejde de cumînțenie și după o nebunie atîta de înverșunată?

— Da, mai poate! Dar împăratul, luîndu-o înainte, s-a lipsit pe sine de orice nădejde. Întîi, pentru că n-a cunoscut pe Făcătorul său, pe Cel Care-l urcase pe tron împărătesc. Putea doar el însuși povesti multe fapte neîndoielnice ale puterii și proriei lui Dumnezeu, petrecute și pe vremea sa și pe vremea strămoșilor săi. Apoi, pentru că a săvîrșit lucruri mai cumplite ca cele dinainte, cu toate că primise de la Dumnezeu semne vădite de înțelepciunea și preștiința lui, văzînd surpate magia, astrologia și făjăria întregii șarlatanii drăcești! Da, tainele pe care magii gazarenii n-au putut să le dezlege, ci au mărturisit că sînt mai mari și mai presus de firea omenească¹⁹, pe acelea a făcut Dumnezeu să le dezlege un tînăr luat în robie²⁰. Atît de mult l-a convins pe împărat minunea aceasta, încît nu numai că a crezut, dar a ajuns și în toată lumea predicator și mare dascăl al învățaturii într-un singur Dumnezeu²¹. Era de neiertat și înainte de a fi primit semnul acesta, pentru că nu ținea seamă de Dumnezeu, dar cu mult mai mult după ce a văzut minunea, după ce a mărturisit credința, după ce a ajuns altora dascăl. Dacă n-ar fi crezut în chip drept că este numai un singur Dumnezeu adevărat, nici n-ar fi arătat atîta cinste lui Daniil, slujitorul lui Dumnezeu, și nici n-ar fi dat astfel de legi supușilor săi. Și totuși, după o mărturisire ca aceasta, a căzut din nou în idololatrie. El, care a căzut cu fața la pămînt și s-a închinat lui Daniil, robul lui Dumnezeu²², ei bine, tot el a fost cuprins de o nebunie atîta de mare, încît a aruncat în cuptor pe cei trei tineri, robii lui Dumnezeu, că nu i s-au închinat lui²³. Ce s-a întimplat oare? S-a răzbunat Dumnezeu pe apostat, după cum trebuia să se răzbune? Nu! I-a dat încă dovezi mai mari de puterea Sa, ca să-l atragă iarăși, după atîta nebunie, la credința de mai înainte. Și iată un lucru și mai minunat! Ca nu cumva împăratul să pună iar la îndoială faptele din pricina covîrșirii minunilor, n-a făcut minunea aceasta în altă parte, ci în cuptorul, pe care l-a încins și în care a aruncat legați pe cei trei tineri. Minunat și străin lucru ar fi fost chiar numai stingerea focului; dar iubitorul de oameni Dumnezeu, ca să bage mai multă frică în sufletul împăratului, să-l îngrozească mai tare și să-i moaie toată împietrirea inimii, a făcut un lucru mai mare și mai străin decât acesta. A îngăduit să se încingă cuptorul atît cît împăratul a voit și atunci și-a arătat puterea Sa. N-a nimicit meșteșugirile dușmanilor, ci le-a făcut neputincioase, deși au rămas așa precum erau. Și ca să nu se creadă că era o nălucire priveliștea celor trei tineri care biruiau văpaia,

15. Daniil, 3, 8—21.

16. Daniil, 3, 21—28.

17. Daniil, 4, 1—23.

18. Daniil, 4, 24.

19. Daniil, 2, 10—11.

20. Daniil, 2, 27—45.

21. Daniil, 2, 47.

22. Daniil, 2, 46.

23. Daniil, 3, 8—21.

Dumnezeu a îngăduit să ardă cei care i-au aruncat pe tineri în cuptor²⁴. Prin asta a arătat că focul ce se vedea era foc adevărat; altfel focul nici n-ar fi mistuit păcura, cîlții, vreascurile și atîtea trupuri omenesti. Dar nimic nu-i mai puternic ca porunca lui Dumnezeu! Toate cite-s pe lume ascultă de Cel Ce le-a adus de la neiființă la ființă. Asta s-a arăta și atunci. Flacăările, primind în mijlocul lor trupuri stricăcioase, le-a primit ca pe niște trupuri nestrucăcioase și au dat înapoi nevătămate și cu multă strălucire pe cele primite. Cum ies împărații din palatele împărătești, așa au ieșit tinerii aceia din cuptor. Nimeni din cei de față nu mai voia să se uite la împărat; ochii tuturor s-au mutat de la el la priveștiștea aceea nemaiîntîlnită. Nici diadema, nici purpura și nici altceva din pompa împărătească n-a atras atît mulțimile de necredincioși cît priveștiștea celor trei tineri credincioși; stătuseră vreme îndelungată în mijlocul văpăii, dar au ieșit din foc așa ca și cum în vis ar fi suferit flacăările focului. Părul, care se aprinde cel mai ușor din toate alcătuirile trupului nostru, ajungînd atunci tare ca diamantul, a biruit flacăra cea lacomă. Și nu numai acesta era lucru de minune că n-au suferit nimic cît au stat aruncați în mijlocul cuptorului, ci și că vorbeau neîntrerupt. Și știi toți cîți au văzut oameni arzînd, că atîta vreme cît cei ce ard își țin buzele strînse, pot să reziste flacărilor, deși puțină vreme; dar dacă își deschid gura, îndată le zboară sufletul din trup. Dar cu toate că s-au făcut atît de mari minuni, care au uimit pe toți cei de față, care le-au văzut și pe cei din depărtări, care le-au aflat prin scris, totuși împăratul, învățătorul allora, a rămas neîndreptat și s-a întors din nou la vechea-i răutate. Și nici așa Dumnezeu nu l-a pedepsit, ci a fost încă îndelung răbdător, sfătuiindu-l și prin vise²⁵, prin gura profetului²⁶. Cînd, însă, nici una din acestea nu l-a făcut mai bun, atuncea Dumnezeu a adus în sfîrșit pedeapsa²⁷, nu ca să se răzbune pe împărat pentru cele făptuite de el pînă atunci, ci ca să pună capăt răutăților viitoare și să îndepărteze de la el pornirea spre păcat; nici nu l-a pedepsit pentru totdeauna, ci i-a dat o pedeapsă numai de cîțiva ani, apoi i-a dat din nou cinstea de mai înainte²⁸. Împăratul nu s-a păgubit deloc din pricina pedepsei, ci a cîștigat cel mai mare bun din toate: credință statornică în Dumnezeu și pocăință pentru păcatele lui de mai înainte²⁹.

6. Atîta de mare este iubirea de oameni a lui Dumnezeu! Niciodată Dumnezeu nu întoarce spatele unei pocăințe făcute din inimă curată. Dimpotrivă! De-ai ajunge în adîncul răutății, chiar de acolo, de-ai vrea să te întorci iarăși pe calea virtuții, Domnul te primește, te apropie de El și face totul ca să te aducă din nou la starea ta de mai înainte. Dar Dumnezeu e cu mult mai bun decît atîta. Chiar dacă n-ai arăta deplină pocăință, Domnul nu respinge nici această mică pocăință, ci și acestea îi dă multă plată. Aceasta se vede din cele ce spune profetul Isaia de poporul iudeu: *«L-am întristat puțin din pricina păcatului lui; l-am bătut și Mi-am întors fața de la el; dar s-a întristat și a plecat mîhnit. Atunci l-am vindecat și l-am mîngîiat»*³⁰.

Mărturie să ne dea și Ahaav, împăratul acela lipsit cu totul de credință, împins la păcate de femeia sa³¹. Numai pentru că a plîns, pentru că s-a îmbrăcat cu sac și pentru că și-a osîndit păcatele sale, a atras atît de mult milostivirea lui Dumnezeu, încît a scăpat de toate nenorocirile care-l amenințau. Că a spus Dumnezeu lui Ilie: *«Ai văzut cum s-a smerit Ahaav în fața Mea? Nu voi aduce nenorocire în zilele lui, pentru că a plîns în fața Mea»*³².

24. Daniil, 3, 22.

25. Daniil, 4, 1—4.

26. Daniil, 4, 16—24.

27. Daniil, 4, 28—30.

28. Daniil, 4, 33.

29. Daniil, 4, 34.

30. Isaia, 57, 17—18.

31. III Impărați, 21, 1—15.

32. III Impărați, 21, 29.

După acesta, iarăși un altul, Manasi, care i-a întrecut pe toți în nebunie și în tiranie; a desființat slujirea cea după lege, a închis templul, a făcut să inflorească rătăcirea idolească și a ajuns mai nelegiuit decît toți împărații de dinaintea lui³³. Dar pentru că în urmă s-a pocăit, Dumnezeu l-a așezat între prieteni³⁴. Dacă Manasi s-ar fi uitat la mărirea nelegiuirilor lui, dacă n-ar mai fi avut nădejde că se poate întoarce și schimba, ar fi pierdut toate bunătățile, pe care mai tîrziu le-a dobîndit; așa, însă, în loc să se uite la grozăvia păcatului lui, s-a uitat la noianul milei lui Dumnezeu; și rupînd legăturile diavolului, s-a ridicat, s-a luptat și a săvîrșit drumul cel bun.

Dar Dumnezeu ne curmă gîndul deznădejdiei nu numai prin cele întimplale acestor împărați, ci și prin cuvintele profetului, care spune așa: «Astăzi de veți auzi glasul Meu, să nu vă învîrtoșiți inimile voastre, ca în vremea răzvrătirii»³⁵. Cuvîntul «astăzi» se poate spune în loc de: «toată viața»; iar dacă vrei chiar în loc de: «la bătrînețe». Pocăința nu se judecă cu mulțimea anilor, ci cu dispoziția sufletului. Ninivitenii n-au avut nevoie de multe zile, ca să li se șteargă păcatul, ci a fost deajuns timpul scurt al unei zile, ca să-și spele toată fărădelegea lor³⁶. La fel și cu Iiharul³⁷; n-a dobîndit intrarea în rai după îndelungată pocăință, ci și-a spălat toate păcatele săvîrșite în întreaga sa viață în atîta timp cît îi trebuie unuia să rostească un cuvînt; și a primit înainte de apostoli cununa biruinței. Vedem apoi pe mucenici că au dobîndit cununi strălucitoare în puține zile, nu în mulți ani, iar adeseori chiar într-o singură zi.

7. Deci în toate avem nevoie de rîvnă, de mult zel. Dacă ne pregătim conștiința așa, ca să urmărim viața noastră păcătoasă de mai înainte și să îmbrățișăm calea cealaltă cu atîta tărie cu cită o vrea și o cere Dumnezeu, apoi timpul nu înseamnă nimic; că mulți din cei din urmă au trecut înaintea celor dintîi. Nu-i cumplit să cazî; cumplit lucru e să rămîi jos, să nu te mai ridici, să nu mai ai voință, să fii slăbănog și să-ți ascunzi slăbiciunea voinței cu gînduri de deznădejde. Despre unii ca aceștia se întreabă și profetul: «Au doară cel ce cade nu se mai ridică și cel ce se abate nu se mai întoarce»?³⁸.

Dacă m-ai întreba, care sînt oamenii care au căzut din nou după ce crezuseră, îți voi răspunde: Toate cuvintele de mai sus despre ei le-am spus. Cel ce a căzut făcea parte mai înainte din cei ce stăteau în picioare, nu din cei căzuți. Cum mai putea cădea cel ce a căzut?

Îți voi da însă și alte dovezi; unele din pilde, iar altele din fapte și din învățături mai lămurite.

Oaia aceea care s-a despărțit de cele nouăzeci și nouă și a fost adusă iar în staul³⁹, nu ne arată nimic altceva decît căderea și întoarcerea celor credincioși. Oaie era; și nu din altă turmă, ci din numărul celorlalte; mai înainte păstorul o păștea și s-a rătăcit cu rătăcire mare; s-a rătăcit în munți, în văgăuni, adică pe o cale depărtată, depărtată mult de calea cea dreaptă. A lăsat-o oare păstorul rătăcită? Deloc! A adus-o în staul din nou. N-a izgonit-o, n-a bătut-o; dimpotrivă a pus-o pe umeri. După cum doctorii cei iscusiți îngrijesc cu multă luare aminte pe cei ce zac de o boală îndelungată și-i vindecă nu numai cu doctorii, ci uneori și cu purtarea lor frumoasă, tot așa și Dumnezeu nu-i aduce cu asprime mare la virtute pe cei căzuți în cumplită

33. *II Paralipomena*, 33, 1-9.34. *II Paralipomena*, 33, 13.35. *Psalmi*, 94, 8-9.36. *Iona*, 3, 6-10.37. *Luca*, 23, 40-43.38. *Ieremia*, 8, 4.39. *Matei*, 18, 12-13.40. *Luca*, 15, 11-32.

stricăciune sufletească, ci cu blindețe și încetul cu încetul; îi sprijină neconținut, ca stricăciunea să nu li se mărească și rătăcirea să nu ajungă mai cumplită.

Asta o vedem nu numai din pilda oii celei pierdute, ci și din pilda fiului risipitor⁴⁰. Ca și acesta nu era un străin, ci fiu și fratele fiului, care-și îndeplinea cu grijă toate îndatoririle de fiu; n-a căzut într-un păcat obișnuit, ci, am putea spune, în adâncuri de păcate: din bogat, liber și de bun neam, a ajuns mai ticălos ca slugile, străinii și năimiții. Și totuși s-a reîntors la cinstea cea dintâi și și-a recăpătat slava de mai înainte. Dacă și-ar fi pierdut nădejdea că mai poate via, dacă și-ar fi pierdut curajul din pricina celor întâmplate, dacă ar fi rămas în pământ străin, n-ar fi dobândit ce a și dobândit, ci, sleit de foame, ar fi murit de cea mai ticăloasă moarte; dar pentru că s-a pocăit și n-a deznădăduit, dintr-o stricăciune atita de mare, a ajuns din nou la strălucirea lui de altădată. Cea mai frumoasă haină e pusă pe el și se bucură de daruri mai mari decât fratele, care nu căzuse. *«De atîția ani îți slujesc, spunea feciorul cel mai mare, și niciodată n-am călcat porunca ta; mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei; dar cînd a venit acest fiu al tău, care și-a mîncat averea cu desfrînatele, i-ai junghiat vițelul cel gras»*⁴¹. Atît de mare este puterea pocăinței.

8. Avînd dar atîtea pilde, să nu rămînem în păcate, nici să pierdem nădejdea unei împăcări cu Dumnezeu, ci să zicem și noi ca și fiul cel risipitor: *«Voi merge la tatăl meu!»*⁴² și să ne apropiem de Dumnezeu. Dumnezeu niciodată nu ne îndepărtează de El, ci noi sîntem cei ce ne depărtăm de El. Că spune Dumnezeu: *«Eu sînt Dumnezeul Care este aproape și nu Dumnezeu Care este departe»*⁴³. Iar printr-un alt profet ne ține iarăși de rău, zicîndu-ne: *«Oare nu păcatele voastre stau între voi și Mine»*⁴⁴. Deci dacă păcatele sînt acelea care ne depărtează de Dumnezeu, să ridicăm stăvilă cumplită și atunci nimic nu ne va mai împiedeca să fim aproape de El.

Ascultă acum că însuși faptele ne spun tot așa!

În Corint era un bărbat cu vază; acesta săvîrșise un păcat atît de mare, cum nici printre păgîni nu se pomenea⁴⁵. Era credincios, era de-al lui Hristos; unii spun că era chiar cleric. Și ce? L-a tăiat oare Pavel din numărul celor ce aveau să se mîntuiască? Deloc! Ba tocmai Pavel învinuiește cumplit pe corinteni, că nu l-au adus la pocăință. Și voind să ne arate că nu este păcat care să nu poată fi iertat, spunea iarăși de cel ce păcătuisese mai greu decât păgînii: *«Dați pe unul ca acesta satanei spre pieirea trupului său, ca duhul lui să i se mîntuiască în ziua Domnului Iisus Hristos»*⁴⁶. Așa le grăia Pavel înainte de a se pocăi acela; iar după ce s-a pocăit, apostolul le spune: *«Destul este pentru unul ca acesta, pedeapsa aceasta de la cei mai mulți»*⁴⁷. Și le scria să-l mîngie din nou, să-i primească pocăința, ca să nu-l înghită satana cu lăcomia sa⁴⁸.

La fel cu galatenii. Întreg poporul galatean, după ce crezuse și făcuse minuni, după ce suferise mulțime de încercări pentru credința în Hristos, a căzut, dar s-a sculat din nou. Că galatenii făcuseră minuni, ne-o arată însuși Pavel, spunînd: *«Deci cel ce vă dă Duhul și săvîrșește minuni între voi»*⁴⁹; că galatenii au luptat mult pentru credință, ne-a arătat-o și pe aceasta zicînd: *«Ați pătimit atîtea în zadar? Dacă a fost chiar în zadar!»*⁵⁰. Totuși, după atîta propășire, au săvîrșit un păcat în stare să-i în-

41. Luca, 15, 29—30.

42. Luca, 15, 18.

43. Ieremia, 23, 23.

44. Isaia, 59, 2.

45. I Corinteni, 5, 1.

46. I Corinteni, 5, 5.

47. II Corinteni, 2, 6.

48. II Corinteni, 2, 11.

49. Galateni, 3, 5.

50. Galateni, 3, 4.

străineze de Hristos. Despre păcatul lor însuși apostolul le spune: «*Iată eu, Pavel, vă spun: Dacă vă veți tăia împrejur, Hristos la nimic nu vă va folosi*»⁵¹; și iarăși: «*Cei ce voiți să vă îndreptați prin lege, ați căzut din har*»⁵². Și după o cădere atîta de mare, și-i apropie, zicînd: «*Copiii mei, pentru care sulăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi*»⁵³, arătînd prin aceasta, că chiar după cel mai mare păcat, este cu puțință ca Hristos să ia iarăși chip în noi, că «*Dumnezeu nu vrea moartea păcătoșului, ci să se întoarcă și să fie viu*»⁵⁴.

9. Să ne întoarcem deci, iubitul meu prieten, și să împlinim voia lui Dumnezeu. Că pentru asta ne-a zidit Dumnezeu și ne-a adus la viață, ca să ne facă părtași veșnicilor Sale bunătăți, ca să ne dea împărăția cerurilor, nu ca să ne arunce în iad și să ne dea focului. Că iadul n-a fost făcut pentru noi, ci pentru diavol; împărăția cerurilor, însă, pentru noi a fost pregătită și dintru început gătită nouă. Aceste două lucruri le-a înfățișat Domnul, cînd spunea celor din dreapta: «*Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, de moșteniți împărăția care este gătită vouă de la întemeierea lumii*»⁵⁵; iar celor din stînga: «*Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit*», nu încă vouă, «*ci diavolului și îngerilor lui*»⁵⁶. Iadul deci n-a fost făcut pentru noi, ci pentru diavol și îngerii lui, pe cînd împărăția cerurilor a fost gătită nouă de la întemeierea lumii.

Să nu ne facem dar nevrednici de intrarea în camera Mirelui. Atîta vreme cît sîntem aicea pe pămînt, de-am săvîrșit mii de păcate, putem pe toate să le ștergem, dacă ne căim de cele ce-am greșit. Dar cînd vom fi acolo duși, nu vom mai avea nici un cîștig, chiar de-am arăta căință prea amară, chiar de-am scrișni din dinți, chiar dacă ne-am bate pieptul, chiar de ne-am ruga în mii și mii de chipuri, nici cu virful degetului nu vom fi stropiți, cînd vom fi cuprinși de flăcări, ci vom auzi cuvintele acelea pe care și bogatul le-a auzit cîndva: «*Prăpastie mare s-a întărit între noi și voi*»⁵⁷.

Să ne venim în fire, rogu-vă, aicea pe pămînt și să cunoaștem pe Stăpînul nostru, așa cum trebuie cunoscut. Nădejdea pocăinței trebuie să ne-o pierdem numai atunci cînd vom fi în iad; numai acolo acest leac este neputincios și fără de folos; dar atîta vreme cît sîntem aicea pe pămînt, chiar dacă am fi bătrîni, bătrîni de tot, pocăința își arată marea sa putere. De asta și diavolul face tot ce poate ca să înrădăcineze în noi gînd de deznădejde. Știe că rămînem fără plată, chiar dacă ne pocăim puțin. Da, după cum are gata plata cel ce dă un pahar de apă⁵⁸, tot așa și cel ce se căiește de cele ce-a făcut; chiar dacă nu arată o pocăință pe măsura păcatelor lui, își are răsplata acestei pocăințe. Dreptul Judecător nu trece cu vederea nici un bine, oricît ar fi de mic. Dacă păcatele noastre sînt cercetate atît de amănunțit, că primim pedepse chiar și pentru vorbe⁵⁹, chiar și pentru gînduri⁶⁰, cu mult mai mult vor fi ținute în seamă, în vremea judecății, faptele noastre bune, fie mari sau mici.

Deci, iubitul meu prieten, chiar dacă nu poți să te întorci din nou la curățenia ta de mai nainte, încearcă totuși să te desprinzi puțin, puțin de tot, de boala și desfrul în care te găsești. Nici asta nu este fără de folos. Pune numai început faptei celei bune, deschide poarta intrării la luptă! Atîta vreme cît vei rămîne afară, și se va părea firește anevoios și greu. Înainte de a începe un lucru, chiar de-ar fi ușor și lesnicios lucrul acela, ni se pare anevoios și greu; dar cînd ne apucăm de el, cînd

51. Galateni, 5, 2.

52. Galateni, 5, 4.

53. Galateni, 4, 19.

54. Iezechiel, 33, 11.

55. Matei, 23, 34.

56. Matei, 23, 41.

57. Luca, 16, 26.

58. Matei, 10, 42.

59. Matei, 12, 36.

60. Matei, 5, 28.

îndrăznim să-l săvîrșim, cea mai mare parte de teamă ni se pierde. Increderea în locul fricii și al deznădejdii; micșorează teama, crește ușurința, iar nădejdiile izbînzii ajung din ce în ce mai tari. De asta și pe Iuda l-a luat de-aici vicleanul diavol⁶¹, ca nu cumva, făcînd începutul cuvenit, să se reîntorcă prin pocăință acolo de unde a căzut. Eu spun — deși pare ciudat ce am să spun — că nici păcatul lui Iuda nu-i mai mare decît ajutorul dat de pocăință.

De aceea, te rog și mă cuceresc, alungă-ți orice gînd diavolesc din suflet și apropie-te de acest mijloc de mîntuire. Poate că te-ai lăsa greu înduplecat, dacă ți-aș porunci să urci, din nou, pieptși și dintr-o dată, pe piscul virtuților avute. E tare anevoioasă această încercare. Dar dacă-ți cer atîta numai, să nu mai adaugi păcat lîngă păcat, ci să te ridici din starea în care te găsești și să te întorci din nou pe drumul celălalt, atunci pentru ce întîrzi, pentru ce mai șovăi, pentru ce te tragi mereu înapoi? Uită-te la cei ce și-au sfîrșit viața trăind în desfătări, petreceri și beție! Unde sînt acum cei ce treceau prin piață cu atîta îngîmfare, urmați de mulți însoțitori? Unde sînt acum cei care se îmbrăcau cu haine de mătase, cei care răspindeau pînă departe mirosul de parfum, cei care hrăneau pe trîndavi, cei care erau necontenți țintuiri de scaunele de la teatru? Unde sînt acum pompa și slava lor? S-au dus tot luxul meselor bogate, s-au dus tarafele de lăutari, tîmlierile lingușitorilor, rîsul nestăpînit, viața fără rost și desmățul sufletesc, petrecerile, viața desfrînată și fără de folos! Unde au zburat toate acelea? Ce s-a făcut cu trupul, care se bucura de atîta îngrijire, de atîta curăție? Du-te la sicriu! Privește praful, cenușa și viermii! Privește urîțenia din groapă și suspină cu amar! O, dacă paguba ar merge numai pînă la cenușă! Dar nu! Du-te acum cu mintea la sicriu și viermi, la viermele cel neadormit⁶², la focul cel nestins⁶³, la scrișnetul dinților⁶⁴, la întunericul cel mai din afară⁶⁵, la jalea, la mîhnirea de pe celălalt tărîm! Du-te cu mintea la pilda bogatului și a lui Lazăr⁶⁶, la bogatul acela care a fost stăpîn peste atîtea avuții, era îmbrăcat în porfiră, dar dincolo n-a fost stăpînul nici unei picături de apă, cînd era într-o nevoie atîta de mare. Bunurile pămîntești nu se deosebesc întru nimic de vise. Ca și muncitorii din mine sau cei osîndiți la o muncă mai grea ca a minerilor, cînd cad obosiți de somn după acele munci istovitoare, după viața lor aspră de fiecare zi, se vîd în vis înconjurați de desfătări și de multe bogății, dar cînd se trezesc nu spun: «Mulțumesc!» visurilor lor, tot așa și cu bogatul cel nemilostiv; era bogat în viața aceasta de aici, cum sînt bogați minerii în visele lor; dar după ce bogatul a plecat de aici, a fost pedepsit cu pedeapsa aceea amară.

Gîndește-te la toate acestea! Pune în fața focului poftelor ce te stăpînesc acum, focul cel din iad și caută de te scapă odată de cuptor! Cine stinge desăvîrșit focul de aici, nu va cunoaște nici focul de acolo. Dar cine se lasă biruit de focul de aici, după plecarea lui de pe pămînt, focul de acolo mai cumplit îl va chinui.

Cîți ani vrei să ți se mai prelungească desfătarea vieții de aici? După părerea mea, nu-ți mai rămîn mai mult de cincizeci de ani, ca să ajungi la adînci bătrînețe; dar, mai bine spuns, nici de atîția ani nu-s sigur. Cum am putea nădăjdui în cincizeci de ani, cînd nu sîntem siguri de ajungem pînă seara? Ne este necunoscut nu numai sfîrșitul vieții, ci necunoscute sînt și schimbările ce ni se pot întîmpla în viață. De

61. *Matei*, 27, 3—10; *Faptele Apostolilor*, 1, 16—20.

62. *Marcu*, 9, 44, 46, 48.

64. *Matei*, 8, 12; 13, 42, 50; 22, 13; 24, 51; 25, 30; *Luca*, 13, 28.

63. *Marcu*, 9, 43, 44, 45, 46, 48.

65. *Matei*, 8, 12; 22, 13; 25, 30.

66. *Luca*, 16, 19—31.

multe ori viața ni se prelungește vreme îndelungată, dar desfătările nu se prelungesc tot atât de mult, ci apar și dispar dintr-o dată. Să presupunem, dacă vrei, că vei trăi atîția ani cîți dorești și că viața ta n-ar suferi nici o schimbare. Ce înseamnă acești ani față de veacurile cele fără de sfîrșit, față de pedepsele acelea amare și cu neputință de îndurat? Aicea pe pămînt, sfîrșit are și chinul, sfîrșit și desfătarea; iar sfîrșitul lor, cu totul grabnic; dar pe ceea lume și chinul și desfătarea țin veacuri nesfîrșite și nimeni nu poate spune cît de mare e deosebirea între cele de acolo și cele de aici.

10. Să nu socoji, pentru că ai auzit de foc, că focul cel din iad este la fel cu cel de pe pămînt. Focul de aici arde și mistuiește tot ce apucă, apoi se potolește; dar focul cel de dincolo nu are sfîrșit și arde neîncetat pe cei odată prinși. De asta se și numește foc nestins⁶⁷. Păcătoșii au să se îmbrace în nesticăciune, dar nu pentru a fi cinstiți, ci pentru ca nesticăciunea să le fie hrană nesfîrșită pentru pedeapsa de acolo. Cuvîntul nu poate înfățișa nicicînd cît este de cumplit focul acela; dar din experiența lucrurilor mici, putem să ne facem o idee slabă de acele lucruri mari. Dacă ai intrat vreodată într-o baie încălzită mai mult decît trebuie, atunci fă-ți o idee de focul din gheenă! Și iarăși, dacă ai fost cuprins vreodată de friguri mari de tot, du-te cu mintea la flacăra aceea și atunci vei putea face bine deosebirea între focul de aici și focul din gheenă. Dacă baia și frigidurile ne chinuie și ne tulbură atîta, cum ne vom simți atunci cînd vom cădea în riul cel de foc, care curge prin fața înfricoșătorului județ? Din pricina acelor chinuri de nesuferit, vom scriși din dinți, dar nimeni nu ne va întinde mîna de ajutor. Vom plînge cu glas tare cînd se va năpusti spre noi mai puternic para, dar nu vom vedea pe nimeni decît pe cei munciți cu noi și pustietate mare. Cine ar putea descrie frica ce ne-o va băga în suflet întunerecul de-acolo? După cum focul din iad nu se stinge niciodată, tot așa nici nu luminează; altfel n-ar fi întuneric. Numai acel timp va fi în stare să ne înfățișeze tulburarea, frica, descurajarea și cumplita groază, ce ne va cuprinde atunci. Multe și felurite sînt muncile din iad; de pretutindeni, valuri de pedepse se vor năpusti asupra sufletului nostru. Iar dacă cineva ar spune: Cum va putea sufletul să țină piept la o mulțime atîta de mare de pedepse, cum va putea ființa, fiind chinuit veacuri nesfîrșite?, acela să se gîndească la cele ce se petrec aicea pe pămînt, cum mulți oameni țin adeseori piept unei boli cumplite și îndelungate. Iar dacă mor de pe urma bolii, nu mor din pricina că li s-a stins sufletul, ci din pricină că trupul li s-a istovit. Iar dacă trupul moare, asta se întîmplă nu pentru că a pierit sufletul, ci pentru că trupul și-a luat rămas bun de la viață; că dacă n-ar fi pierit trupul, sufletul ar fi fost chinuit de boală mai departe. Cînd, însă, trupul se va îmbrăca în nesticăciune, cînd nu se va mai putea desface, atunci nici o piedică nu va mai fi, ca sufletul să se chinuie fără de sfîrșit. Aicea pe pămînt nu e cu putință să meargă mîna-n mîna tîria chinurilor cu veșnicia lor, ci amîndouă se luptă între ele, pentru că trupul fiind pieritor cade biruit de chinuri; dar cînd trupul va ajunge nepieritor, atunci lupta aceasta încetează, atunci chinurile vor cuprinde pe veci cu multă putere pe amîndouă, și trupul și sufletul. Să nu ne închipuim apoi că grozăvia și mărimea chinurilor vor nimici sufletul. Nici trupul nu va fi nimicit atuncea, ci va dăinui, ca să fie chinuit cu sufletul în veci; a doua oară nu va mai muri.

Cît de mare vrei să-ți fie desfătarea și cît timp vrei să țină, ca să cumpănească pedeapsa și chinul din iad? Vrei să țină o sută de ani sau de două ori pe-atîta? Dar

67. Marcu, 9, 43, 44, 45, 46, 48.

ce înseamnă aceasta în fața veacurilor celor fără de sfârșit? Ce-i visul unei zile în fața unei vieți, aceea-i desfătarea de aici în fața stării celei viitoare. Este oare vreun om, care să vrea să fie muncit veșnic, numai ca să vadă un singur vis frumos? Cine este oare atîta de nebun, să facă acest schimb? Nu hulesc plăcerea nici nu descopăr acum cită amărăciune este cuprinsă-n ea, că nu-i acuma timpul să-ți vorbesc de asta, ci atunci cînd vei putea să fugi de plăcere. Acuma, cînd patima-i stăpîină, acuma vei crede chiar că flecăreș de aș spune că plăcerea e amară; dar cînd, cu harul lui Dumnezeu, vei scăpa de boală, atunci vei cunoaște bine și răutatea ei. De aceea, păstrînd pentru cea vreme cuvintele acestea, îți voi grăi acuma așa :

Hai să presupunem că plăcerea e numai plăcere, iar desfătarea numai desfătare și că n-au în ele vreun pic de durere, nimica rușinos. Ce vom spune, însă, de chinul, care ne așteaptă? Ce vom face atunci, dacă acum ne bucurăm de cele de aici ca de umbră și închipuire, iar dincolo vom fi chinuiți cu adevărat cu veșnic chin? Și asta mai ales cînd este cu puțință ca, în scurtă vreme, să scăpăm de chinurile, de care ți-am grăit și să ne desfătăm de bunătățile, care ne așteaptă. Da, și acesta e un semn al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, că luptele de aici nu țin multă vreme, ci luptăm o clipă, numai puțin timp, cît ai clipi din ochi — că atîta într-adevăr e viața de aici față de cea de dincolo — dar sîntem încununați veacuri nesfîrșite. Nu puțin va chinui atunci sufletele celor osîndiți și gîndul că le era cu puțință ca în aceste puține zile să dobîndească totul; dar pentru că nu s-au sirguit deloc, s-au aruncat ei înșiși în chinurile veșnice. Ca să nu pățim așa, să ne ridicăm cît avem vreme potrivită, cît timp e ziua mîntuirii, cît timp pocăința are multă putere. Dacă ne lenevim, nu ne așteaptă numai chinurile de care vorbeam, ci și altele cu mult mai cumplite.

Aceste chinuri le vom suferi în iad, ba încă mai amare ca acelea; da, gîndul că am pierdut bunătățile din rai ne va pricinui durere atîta de mare, atîta de mare supărare și necaz, că chiar dacă n-ar fi nici o pedeapsă pentru cele ce-am păcătuit aicea, singur gîndul acesta e în stare să ne chinuie mai cumplit ca muncile din iad și să ne tulbure sufletele noastre.

11. Închipuie-ți, te rog, starea vieții veșnice, atît cît e cu puțință a ți-o închipui. Că mintea noastră nu-i în stare să-și închipuie așa cum este ea, ci ne facem de ea o idee slabă din cele ce auzim că se spune în cuvinte enigmatice despre ea. Profetul spune: «*A lugiț durerea, întristarea și suspinul*»⁶⁸. Care viață e mai fericită ca aceea în care nu-i durere, nici întristare, nici suspin? Acolo nu mai putem să ne temem de sărăcie și de boală; nu mai putem vedea nici pe cel ce nedreptățește, nici pe cel nedreptățit; nici pe cel ce întărită, nici pe cel întăritat; nici pe cel mînos, nici pe cel invidiat; acolo nu mai este om aprins de poftă rușinoasă, nu mai este om neliniștit de grija agonisirii celor trebuincioase vieții, nu mai este om care să se zbată după putere și mărire; acolo s-a stîns toată furtuna patimilor ce ne frămîntă sufletul; acolo toate sînt pașnice, voioase și vesele, toate senine și liniștite; peste tot zi, peste tot strălucire și lumină; nu o lumină ca aceasta de acum, ci alta, cu atît mai strălucitoare, pe cît mai strălucitor e soarele față de opaț. Nici noapte nu mai e acolo, nici lumina nu ne ascunde de adunarea norilor; nu arde, nici nu aprinde corpurile; acolo nu-i noapte, nici seară; nu-i frig, nici arșiță și nici altă schimbare de vreme, ci este altă stare, pe care o vor cunoaște numai cei vrednici de ea. Acolo nu este bătrînețe, nici relele bătrîneței, ci toată stricăciunea a pierit și stăpînește peste tot slava cea nestricăcioasă.

68. *Isaia*, 35, 10.

Dar mai mare ca toate acestea este bucuria că stai neconținut alături de Hristos, alături de îngeri, de arhangheli și de toate puterile cele de sus. Uită-te acum la cer și urcă-te cu mintea la cele mai presus de cer! Gîndește-te la schimbarea întregii creații. Că nu are să rămînă creația așa, ci va fi cu mult mai frumoasă, cu mult mai strălucitoare; Cu cît mai strălucitor e aurul față de plumb, pe atît mai strălucitoare va fi înfățișarea de atunci a creației față de cea de acum, după cum spune și fericitul Pavel: «Că și însăși creația se va elibera de robia stricăciunii»⁶⁹. Acum, cînd supuse stricăciunii, sufăr ce e firesc să sufere niște trupuri ca acestea; dar atunci, cînd creația va fi dezbrăcată de toată această stricăciune, atunci ne va arăta toată frumusețea ei nesticăcioasă; se va schimba și ea într-o stare mai bună, cînd trupurile noastre vor fi nesticăcioase. Atunci nu va mai fi răzvrătire și luptă, ci mare înțelegere va fi în ceata sfinților; toți vor avea între ei mereu același gînd. Acolo nu mai este teama de diavol și de ispătele drăcești; nu mai este frica de iad, nici frica de moarte; nici de aceasta de acum și nici de alta mai cumplită decît ea, ci orice frică de acest fel a dispărut. Atunci se va petrece cu toți sfinții ce se petrece cu un fiu de împărat, care atîta vreme cît e copil, este crescut fără slavă, e supus fricii și amenințărilor, ca nu cumva printr-o viață tihnită și lipsită de griji să ajungă rău și nevrednic de moștenirea părintească; dar cînd vine vremea să se urce pe tron împărătesc le schimbă deodată pe toate acelea cu mantia de purpură, cu coroană, cu mulțime de suteși și stă cu multă îndrăznire în fața tuturor; aruncă din sufletul lui cele smerite și triste și ia altele în locul acelor. Și ca să nu socotești că spusele mele sînt vorbe de laudă, să mergem cu mintea la muntele unde Hristos s-a schimbat la față. Să-L vedem pe El strălucitor, așa cum strălucea, cu toate că nu ne-a arătat atunci toată strălucirea veacului ce va să fie. Din cuvintele evanghelistului se vede doar că ceea ce s-a văzut atunci a fost un pogorămînt, nu o înfățișare a domnia strălucirii vieții celei veșnice.

— Ce spune evanghelistul?

— «A strălucit ca soarele»⁷⁰. Da, slava corpurilor nesticăcioase nu sloboade numai atîta strălucire cît sloboade soarele, acest corp stricăcios, nici nu poate fi cuprinsă slava lor cu ochi muritori; ci, ca să o privim, avem nevoie de ochi nesticăcioși și nemuritori. Atunci, pe Muntele Taborului, atîta slavă li s-a descoperit apostolilor, cîtă puteau să vadă, ca să nu li se vatăme vederea; dar nici atîta strălucire n-au putut suferi, ci au căzut cu fața la pămînt⁷¹. Spune-mi dacă te-ar duce cineva într-un loc strălucitor, unde toți cei de acolo ar fi îmbrăcați în haine de aur, iar în mijlocul mulțimii ar fi un alt om, cu coroană pe cap, iar hainele și coroana bătute numai în pietre prețioase și ți-ar făgădui apoi să te așezi alături de acei oameni, spune-mi, n-ai face totul ca să ți se împlinescă făgăduința? Înaltă-ți acum ochii odată cu mintea și uită-te la adunarea aceea strălucită a vieții veșnice, alcătuită nu din oameni ca aceia, ci din oameni mai de preț ca aurul, ca pietrele scumpe, ca razele de soare și toată strălucirea pămîntescă. Dar adunarea aceea nu-i alcătuită numai din oameni, ci și din ființe mult mai de preț, din îngeri, din arhangheli, din tronuri, din domnii, din începătorii, din stăpîinii. De împărat nici nu putem spune cum e, atîta depășește — și graiul și mintea — frumusețea, strălucirea, slava, majestatea și măreția lui. Spune-mi, ne vom lipsi de bunătăți atîta de mari, pentru că nu vrem să suferim puțină vreme? Chiar de-ar trebui să îndurăm în fiecare zi nenumărate primejdii de

69. Romani, 8, 21.

70. Matei, 17, 2.

71. Matei, 17, 6.

moarte, chiar de-ar trebui să suferim aceea însăși gheena, n-ar trebui oare să suferim totul, ca să vedem pe Hristos venind în slava Lui, ca să fim rînduiți în ceata sfinților? Ascultă ce spune fericitul Petru: «*Bine este ca noi să fim aici*»⁷². Dacă Petru, care a văzut o icoană slabă a celor viitoare, a aruncat dintr-o dată totul din suflet, ca să pună în sufletul lui plăcerea pricinuită de aceea vedere; ce vei spune cînd va veni însuși adevărul lucrurilor, cînd se va deschide palatul împărătesc și vei putea să vezi chiar pe Împărat, «*nu în ghicitură, nici în oglindă, ci față către față*»⁷³, nu prin cre-di-nță, ci de-a dreptul.

12. Mulți oameni, din cei cu puțină judecată, doresc să scape numai de iad. Eu, însă, spun că pedeapsă mult mai cumplită decît iadul este să nu fii în slava vieții veșnice. Socot că cel care n-a dobîndit slava aceea nu trebuie să se plîngă atît din pricina chinurilor din iad cît din pricina căderii din împărăția cerurilor. Că acesta este un chin mai cumplit ca toate chinurile. Aici pe pămînt, cînd vedem adeseori pe împărat intrînd în palatul său urmat de mare suită, fericim pe cei care sînt alătura de el, pe cei ce se sfătuiesc și vorbesc cu el, pe cei ce iau parte la toată slava lui; de-am fi putrezii de bogați, ne-am plînge și am socoti fără de preț averile noastre, cînd ne-am uita la slava celor de lîngă împărat, deși știm că o strălucire ca aceasta este primejdioasă, nesigură, din pricina războaielor, din pricina uneltirilor, din pricina invidiei; dar mai presus de toate, din pricină că prin ea însăși e fără de valoare. Cînd, însă, e vorba de Împăratul tuturor, de Cel ce slăpînește, nu o parte de pămînt, ci tot înconjurul pămîntului⁷⁴; dar, mai bine spus, de Cel Ce ține în palma Sa tot pămîntul, de Cel Ce măsoară cerurile cu șchioapa⁷⁵, de Cel Ce ține totul cu cuvîntul puterii Lui, înaintea Căruia toate neamurile pămîntului ca nimic și ca scuipatul s-au socotit⁷⁶, deci cînd e vorba de împăratul acesta, nu vom socoti oare că este cea mai mare pedeapsă să nu fim așezați în ceata celor ce stau alătura de El, ci să ne mulțumim numai ca să scăpăm de iad? Care suflet ar fi oare atît de ticălos? Împăratul lumii nu va veni să judece pămîntul într-o trăsură trasă de cai albi, nici într-o trăsură făcută din aur, nici îmbrăcat cu mantie de purpură și cu diademă.

— Dar cum?

— Ascultă pe profeți, că ei o strigă și o spun atît cît omenește le-a fost cu pu-tință să o spună. Unul din ei zice: «*Dumnezeu arătat va veni Dumnezeul nostru și nu va tăcea. Foc înaintea Lui va arde și în jurul Său viitor puternic. Chema-va cerul de sus și pămîntul, ca să judece poporul său*»⁷⁷; iar Isaia adaugă și pedeapsa, grăind așa: «*Iată vine ziua Domnului plină de mînie și de urgie, ca să pustiască toată lumea și să piardă pe păcătoșii din ea: Stelele cerului și orionul și toată podoaba cerului nu-și va mai da lumina lor; Soarele se va întuneca răsărînd și luna nu-și va mai da lumina sa. Voi pedepsi toată lumea pentru răutățile ei, iar pe păcătoși pentru păcatele lor. Voi pierde ocară celor Iărădelege și voi smeri trufia celor mîndri. Cei rămași vor fi mai scumpi ca aurul curat, iar omul va fi mai scump ca piatra de safir. Cerul se va clăti, iar pămîntul se va cutremura din temeliiile lui, din pricina mîniei urgiei Domnului Savaot, în ziua în care va veni mînia Lui*»⁷⁸; și iarăși: «*Ferestrele cerului se vor deschide și se vor cutremura temeliiile pămîntului. Cu tulburare se va tulbura pămîntul; cu clătinare se va clătina pămîntul; va fi în mare lipsă; cu clătinare se va clătina pămîntul ca un om beat, ca un chefliu; pămîntul se va zgîlți*

72. Matei, 17, 4.

73. I Corinteni, 13, 12.

74. Isaia, 40, 22.

75. Isaia, 40, 12.

76. Isaia, 40, 15.

77. Psalmi, 49, 3—5.

78. Isaia, 13, 9—13.

ca o colibă de păzitor de vite ; va cădea și nu va putea să se scoale, pentru că l-a biruit pe el fărădelegea. Și în ziua aceea va pune Domnul dintru înălțime mâna lui peste podoaba cerului și peste împărățiile pământului ; va aduna adunarea pământului în temniță și o va închide în celătuie»⁷⁹. Profetul Maleahi grăiește la fel cu profeții aceștia, spunind : «Iată vine Domnul atotputernicul și cine va putea suferi ziua intrării Lui sau cine va putea sta la vederea Lui ? Pentru că El va veni ca focul turnătorului și ca iarba înălțitorilor și va ședeăa topind și curățind, ca pe argint și ca pe aur»⁸⁰ ; și iarăși : «Iată vine ziua Domnului arzind ca un cupțor și-i va arde pe ei. Și toți cei de all neam și toți care fac fărădelegi vor li ca trestia și-i va aprinde pe ei ziua care vine, zice Domnul atotputernicul. Și nu va rămâne din ei nici rădăcină, nici ramură»⁸¹. Iar Daniil, bărbatul doririlor⁸², spune : Privit-am pînă ce s-au pus scaune și s-a așezat Cel vechi de zile ; haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca llna curată ; scaunul Lui pară de foc, roțile Lui foc arzător ; riu de foc curgea, ieșind dinaintea Lui ; mii și mii slujeau Lui și mii și mii stăteau înaintea Lui. Scaunul de judecată s-a așezat și cărțile s-au deschis»⁸³. Apoi, puțin mai jos spune : «Văzut-am în vedenie de noapte și iată pe norii cerului venea cineva ca Fiu al Omului și a ajuns pînă la Cel vechi de zile și a fost adus înaintea Lui. Și I s-a dat stăpînirea și cinstea și împărăția , și toate popoarele, semințiile și limbile slujeau Lui. Stăpînirea Lui este stăpînire veșnică, care nu va trece și împărăția Lui nu va li nimicită. Tulburătu-s-a duhul meu ; și eu, Daniil, am fost tulburat în sufletul meu și vedeniile capului meu m-au spăimîntat»⁸⁴. Atunci se vor deschide toate porțile bolților cerești ; dar, mai bine spus, chiar cerul acesta se va lua din mijloc. «Cerul se va strînge, zice profetul, ca un sul de hîrtie»⁸⁵, ca pielea unui cort, ca o perdea ce se înfășoară, ca să fie schimbat într-un cer mai bun. Atunci toate vor fi pline de uimire, de frică și de cutremur ; atunci frică mare li va cuprinde și pe îngeri ; dar nu numai pe îngeri, ci și pe arhangheli, pe tronuri, pe domnii, pe începătorii și pe puteri. «Se vor clătina, sune Domnul, puterile cerului»⁸⁶. pentru că Domnul va cere robilor Săi socoteală de faptele săvîrșite în viața de aici. Dacă atunci cînd se judecă un oraș de stăpînitorii aceștia lumești, pe toți li ia frica, chiar pe cei ce sînt în afară de primejdie, cum oare să nu se clatine, să nu se cutremure toate puterile cerului, cînd este judecată lumea toată de un astfel de Judecător, Care n-are nevoie nici de martori, nici de dovezi, ci fără acestea toate pune în fața tuturor faptele, cuvintele și gîndurile oamenilor, arătîndu-le pe toate ca într-o oglindă celor ce le-au săvîrșit, dar și celor ce nu le cunoșteau ? Să presupunem, însă, că n-ar curge riu de foc, nici n-ar sta de față la judecată îngeri înfricoșători, ci numai oameni ar fi chemați, pentru ca unii să fie lăudați și slăviți, iar alții să fie îndepărtați cu necinste ca să nu vadă slava lui Dumnezeu. «Să fie luat cel necredincios, spune Scriptura, ca să nu vadă slava Domnului»⁸⁷ — și că numai aceasta ar fi pedeapsa, oare pierderea unor astfel de bunătați n-ar chinuî suferitele celor lipsiți de vederea slavei lui Dumnezeu mai cumpălit decît iadul ? Cit e de mare răul acesta, acum nu-i cu putință să-l spunem prin cuvînt ; dar atunci îl vom cunoaște lămurit din fapte. Adaugă-mi acum și pedeapsa : cei osîndiți nu numai că-s făcuți de rușine, nu numai că-și acopăr fețele și caută în jos, dar sînt și porniți pe drumul ce duce la foc, sînt tîrîți la chinuri și dați în stăpînirea puterilor celor neîndurătoare ; și sufăr toate acestea în vreme ce

79. *Isaia*, 24, 18—22.80. *Maleahi*, 3, 1—3.81. *Maleahi*, 4, 1.82. *Daniil*, 9, 23.83. *Daniil*, 7, 9—10.84. *Daniil*, 1, 13—15.85. *Isaia*, 34, 4.86. *Matei*, 24, 29.87. *Isaia*, 26, 10.

toți cei care au făcut bine și au săvârșit fapte vrednice de viața cea de veci, sînt în-cununăți, sînt strigați și sau în fața tronului împărătesc.

13. Acestea se vor întîmpla în ziua aceea. Dar ce cuvînt putea-va oare înfățișa pe cele după asta : plăcerea, folosul, bucuria viețuirii împreună cu Hristos? Da, nu-î cu puțină să spui cît e de mare plăcerea, cît e de mare cîștigul, pe care îl are un suflet întors la noblețea lui, care poate vedea cu îndrăznire pe Stăpînul. Nu se bucură numai de bunătățile pe care le are în mîini, ci și de încredințarea că aceste bunătăți nu vor mai avea sfîrșit. Toată bucuria aceea cu cuvîntul n-o poți zugrăvi și nici cu mintea nu o poți cuprinde. Dar voi încerca să ți-o arăt, destul, destul de slab, atît cît prin lucruri mici pot fi arătate lucrurile mari. Să ne uităm la cei care în viața de aici se bucură de bunurile acestei lumi, de bogăție, de putere și de slavă. Atîta sînt de mîndri de fericirea lor, încît socotesc că nici nu calcă pe pămînt, cu toate că bunurile de care se bucură nu sînt bunuri recunoscute de toți ca bune, mici nu rămîn mereu la ei, ci zboară mai iute ca visul. Iar de se întîmplă să rămînă puțin, apoi numai în viața aceasta își arată bunătatea lor; n-au putere să ne însoțească mai departe. Dacă aceste bunuri pămîntești pricinuiesc atîta bucurie celor ce le au, ce bucurie socoți că vor simți sufletele acelea, chemate la mii și mii de bunătăți care sînt în ceruri, statornice și veșnice? Nu numai atît; ci sînt cu atît mai bune ca cele de aici — și ca număr și ca însușiri — încît nici la inima omului nu se pot sui⁸⁸. În lumea aceasta trăim tot atît de strîmtoși ca și un prunc în pîntecele mamei și nu putem vedea strălucirea și slobozenia veacului ce va să fie. Dar cînd va veni vremea nașterii noastre, cînd viața de acum va naște în ziua judecării pe toți oamenii pe care i-a avut, atunci stîrpirile vor trece de la întuneric la întuneric, de la strîmtoare la mai mare strîmtoare; copiii desăvîrșiți, însă, care au păstrat chipul icoanei celei împărătești, se vor înfățișa împăratului și vor primi slujba aceea pe care îngerii și arhangheli o îndeplinesc înaintea Dumnezeuului tuturor.

Așadar, dragă prietene, nu nimici cu totul aceste semne ale virtuții tale! Dobîndește-le iute din nou și desăvîrșește-le!

Dumnezeu a hotărnicit frumusețea trupului înăuntru hotarelor firii, pe cînd frumusețea sufletului a lăsat-o slobodă de constrîngerea și sclavia unor asemenea hotare, pentru că e și cu mult mai de preț decît frumusețea trupului. În puterea noastră și în ajutorul lui Dumnezeu stă totul. Stăpînul nostru, iubitor de oameni fiind, mai cu seamă prin aceasta a cinstit neamul omenesc, că a lăsat ca cele de puțină valoare, cele care nu ne sînt de mare folos, celor a căror pierdere ne lasă reci, să fie supuse legilor constrîngătoare ale firii, dar ne-a făcut stăpîni peste cele cu adevărat bune. Că dacă Dumnezeu ar fi lăsat să fim stăpîni peste frumusețea trupului, să-l putem adică face mai frumos, atunci am fi avut grijii zadarnice, ne-am fi cheltuit toată vremea cu îndeletniciri nefolositoare și am fi neglijat cu totul sufletul. Ne-am fi ocupat oare de suflet și de lucruri de seamă dacă am fi putut schimba cu adevărat înfățișarea trupului nostru? Nu! Dacă acum, cînd nu putem face asta, ne dăm toate silințele, ne silim să ne dăm o înfățișare falsă, iar cînd nu putem din pricina învederatei urfîenii, născocim o frumusețe falsă cu ajutorul culorilor și vopselelor, a pieptănăturii și împleturii părului, a hainelor, a încondeierii ochilor și cu alte meșteșuguri de infrumusețare. Deci dacă ar fi stat în puterea noastră schimbarea înfățișării trupului nostru, poate că nu ne-am fi ocupat cu altceva, ci tot timpul l-am fi cheltuit cu asta; am fi

88. I Corinteni, 2, 9.

infrumusețat cu mii de podoabe aluga, adică trupul, iar pe stăpînul lui, adică pe suflet, l-am fi lăsat să zacă mai departe, lipsit de frumusețe și părăsit mai rău decît un rob. Pentru acest motiv Dumnezeu ne-a sobozit de această rea îndeletnicire și ne-a dat o ocupație mai bună. Astfel omul, care nu poate să-și infrumusețeze urîțenia trupului, va putea să-și înalțe sufletul la cea mai înaltă frumusețe; chiar dacă s-ar fi coborît în cea mai groaznică urîțenie, poate să-și facă sufletul atît de iubit și de dorit încît să-l dorească nu numai oamenii buni, dar însuși Dumnezeu și Împăratul tuturor, așa cum zicea și psalmistul, vorbind de această frumusețe: «*Și va dori Împăratul frumusețea ta*»⁸⁹. Nu vezi că în casele de desfrîu abia de se apropie de femeile urite și pocite luptătorii din circuri, sclavii fugari și luptătorii cu fiarele? Iar dacă vreo fată irumoașă, de bun neam și sfioasă ar fi ajuns din pricina împrejurărilor în această stare nenorocită, orice bărbat strălucit și cu mari dregătorii nu s-ar rușina să o ia în căsătorie. Dacă oamenii au atît de multă milă de femeile frumoase, decăzute și nu se uită la bunul lor nume încît izbăvesc din robia aceea pe aceste femei și le iau de soții, cu mult mai mult va face Dumnezeu asta cu sufletele, care, datorită tiraniei diavolului, au căzut din noblețea cea de sus în casa de desfrîu a vieții acesteia. Vei găsi la profeți numeroase pilde de acestea cînd vorbesc Ierusalimului; că și Ierusalimul căzuse în desfrînare, o desfrînare nouă, nemaiîntîlnită pînă atunci, după cum spune și Iezechiil: «*Tuturor desfrînatelor li se plătește; tu, Ierusalime, ai plătit mai mult și te-ai stricat mai mult decît celelalte*»⁹⁰; și iarăși un alt profet zice: «*Ai stat așteptîndu-i ca o cioară în pustie*»⁹¹. Ei bine, pe această cetate, care a făcut atîtea desfrînări, Dumnezeu o cheamă din nou la el. Robia cetății Ierusalimului n-a avut ca scop atît pedepsirea ei, cît întoarcerea și îndreptarea ei. Dacă Dumnezeu ar fi voit să o pedepsească desăvîrșit, n-ar mai fi întors pe ierusalimiteni în patria lor, n-ar mai fi zidit mai mare și mai strălucit orașul și templul. «*Slava cea din urmă a casei acesteia*; spune Domnul, *va fi mai mare ca cea dintîi*»⁹². Dacă Dumnezeu n-a îndepărtat de la pocăință Ierusalimul, care a făcut de atîtea ori desfrînare, cu atît mai mult nu va îndepărta sufletul tău, care-i la prima cădere. Nimeni, nici un îndrăgostit de trupuri, oricît de inebunit ar fi de dragul lor, nu arde atît de mult de dorul iubitei lui, cît de mult dorește Dumnezeu mîntuirea sufletelor noastre. Aceasta se poate vedea și din cele ce se petrec zilnic sub ochii noștri, dar și din dumnezeieștile Scripturi. De pildă, în primele capitole ale proorociei lui Ieremia și în multe alte locuri din profeți, Dumnezeu este disprețuit și trecut cu vederea, dar El nu încetează a alerga și a căuta prietenia aceluia care-l întorc spatele. Același lucru l-a arătat și Hristos în Evanghelii, zicînd: «*Ierusalime, Ierusalime, ceț ce omori pe profeți și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine, de cite ori am voit să adun pe fiii tăi, cum adună găina puii sub aripele ei, dar n-ai voit*»⁹³; iar Pavel, scriindu-le corintenilor, spunea: «*Pentru că Dumnezeu n-a îndepărtat de la Hristos, a împăcat lumea cu Sine însuși, fără să țină seamă de păcatele lor, punînd în noi cuvîntul împăcării. Așadar în numele lui Hristos vă rugăm, ca și cum Dumnezeu s-ar ruga prin noi, în numele lui Hristos vă rugăm, împăcați-vă cu Dumnezeu*»⁹⁴. Socotește aceste cuvinte ca spuse și către noi acum. Nu numai necredința, dar și viața necurată este în stare să dea naștere la această cumplită ură. «*Gîndul trupului*, spune Pavel, *este vrăjmășie lui Dumnezeu*»⁹⁵. Să sfărîmăm, deci, această stavilă, să o nimicim și să o omorim, ca să avem parte de împăcarea cea fericită, ca să ajungem iarăși dragi și doriți de Dumnezeu.

89. *Psalmi*, 44, 13.90. *Iezechiil*, 16, 35.91. *Ieremia*, 3, 2.92. *Agheu*, 2, 10.93. *Matei*, 23, 37.94. *II Corinteni* 5, 19–20.95. *Romani*, 8, 7.

14. Știu că acum ești îndrăgostit de frumusețea Ermionei și crezi că nimic de pe pământ nu este la fel cu frumusețea ei. Dar dacă ai vrea, dragă prietene, tu vei fi cu atât mai mîndru și mai frumos decît ea cu cît sînt mai frumoase statuile de aur față de cele de lut. Dacă sufletele multor oameni stau uimite și înmărmurite de frumusețea trupului, spune-mi, ce ar putea egala această frumusețe și mindrețe dacă ar străluci în suflet? Frumusețea trupului nu-i făcută din altceva decît din flegmă, sînge, scurgeri, fiere și hrană amestecată cu sucurl. Ochii, obraji și celelalte mădulări ale trupului cu ele se hrănesc; dacă n-ar primi în fiecare zi hrana aceea, care le vine din stomac și din ficat, atunci pelea s-ar sîlci, ochii s-ar duce în fundul capului și îndată ar zbura toată frumusețea chipului. Așadar dacă te-ai gîndi ce-î înăuntru ochilor frumoși, ce-î înăuntru unui nas statuar, ce-î înăuntru gurii și obrazilor, ai spune că toată frumusețea trupului nu-i altceva decît un mormînt vărut, plin pe dinăuntru cu o atât de multă murdărie. Dacă ai vedea o bucățică din aceste materii, din care-î alcătuit trupul, de pildă o bucată de flegmă sau de scuipat, n-ai suferi s-o atingi nici cu vîrfurile degetelor și nici n-ai vrea s-o vezi. Spune-mi acum, poți să cazi de uimire în fața unui depozit, care are în el atîta murdărie?

Frumusețea ta sufletească, însă, nu era așa, ci mai frumoasă pe cît este mai frumos cerul decît pămîntul; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai strălucitor și mai frumos decît acesta.

Nimeni n-a văzut vreodată numai sufletul singur, despărțit de trup; dar chiar așa, tot voi încerca să-ți arăt în alt chip frumusețea lui, comparîndu-l cu puterile cerești. Ascultă cum l-a uimit pe Daniil, bărbatul doririlor⁹⁶, frumusețea puterilor cerești. Vrînd să înfățișeze frumusețea lor și neputînd găsi ceva asemănător, a dat fuga la metale; dar nici ele nu l-au mulțumit și atunci a luat ca pildă strălucirea fulgerului. Așadar dacă puterile cerești au strălucit atît de mult, deși nu și-au arătat descoperită întreaga lor ființă, ci numai o parte a ființei lor — și aceasta destul de slab și de umbrît — cît de mult trebuie să strălucească atunci cînd vîlul, care le acopere, va fi dat la o parte? Același lucru trebuie să-l gîndești și de frumusețea sufletului. «*Vor fi asemenea cu îngerii*» a spus Domnul⁹⁷. Cînd este vorba de corpuri, corpurile mai ușoare, mai fine și mai apropiate de cele nemateriale, sînt cu mult mai bune și mai frumoase decît celelalte. Astfel cerul este mai frumos decît pămîntul, focul decît apa, stelele decît pietrele. Admirăm mai mult curcubeul decît toporașii, decît trandafirii și decît toate celelalte flori de pe pămînt. Pe scurt, dacă ar fi cu puțință să vedem cu ochii trupului frumusețea sufletului, ai rîde de toate aceste exemple luate din lumea materială. Atît de slab ne înfățișează ele frumusețea sufletului!

Să nu neglijăm o frumusețe ca aceasta, nici o fericire atîta de mare, mai cu seamă cînd ne putem reîntoarce ușor la frumusețea aceea, cu nădejdea bunăvînturilor viitoare. Apostolul spune: «*Necazul nostru ușor, de o clipă, ne aduce mare slavă veșnică mai presus de măsură, că nu privim la cele ce se văd, ci la cele care nu se văd; că cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice*»⁹⁸. Dacă fericitul Pavel numește necazurile sale, pe care le știi, ușoare și lesnicioase, pentru că nu se uita la cele ce se văd, apoi cu mult mai ușor poți pune tu capăt plăcerilor trupului. Nu-ți cer deocamdată să înfrunți primejdiile lui Pavel, morțile lui de fiecare zi, neîntreruptele lui răniri, biciuirile, lanțurile, vrăjmășia întregii lumi, ura iudeilor, privegherile neconținute, lungile călătorii, naufragiile, năvălirile hoților, uneltirile rudelor,

96. Daniil, 9, 23.

97. Luca, 20, 36.

98. II Corinteni, 4, 17—18.

durere simțite pentru prieteni, foamea, frigul, goliciunea, arderea, tristețea suferită pentru ai lui și pentru cei străini. Nu-ți cer deocamdată nimic din toate acestea, ci îți cer numai atîta: Scapă-te de blestemata ta robie, reîntoarce-te la libertatea de mai înainte! Gîndește-te și la osînda ce o vei primi de pe urma unei vieți petrecute în plăceri, dar și la cîntea ce o vei avea de pe urma vieții tale de mai înainte. Nu-i deloc de mirare, dacă cei ce nu cred în înviere trăiesc în nepăsare și desfrîu și nu cunosc o astfel de frică; dar e cu totul nebunesc ca noi, care avem încredere mai mare în cele de dincolo decît în cele de aici, să trăim atît de ticălos și de nenorocit, încît să nu ne aducem aminte de nimic de cele de acolo, ci dimpotrivă să cădem în cea mai cumplită nesimțire. Cînd noi cei credincioși facem aceeași faptă ca și necredincioșii, dar, mai bine spus, sîntem chiar mai ticăloși ca ei — că sînt între ei unii care au strălucit prin o viață plină de virtute — ce mîngiere mai putem avea și ce iertare? Mulți negustori, care fac negoț pe mare, au suferit naufragii, dar nu s-au dat înfrînți; dimpotrivă și-au continuat drumul. Naufragiile nu li s-au întîmplat din pricina neglijenței lor; ci paguba le-a venit din pricina furiei vînturilor. Dar noi, care avem îndrăznire și încredințare cu privire la sfîrșitul călătoriei noastre prin această viață, noi, care știm bine că fără voia noastră nu ni se poate întîmpla nici naufragiu, nici vreo pagubă oarecare, nu ne vom apuca iarăși de lucru, nu vom începe din nou călătoria noastră duhovnicească, ca și mai înainte? Vom sta degeaba și cu mîinile în sîn? Dar-ar Dumnezeu să stăm numai cu mîinile în sîn și să nu le punem să lucreze împotriva noastră! Asta ar fi cumplită nebulie! Spune-mi, n-am socoti nebulă pe un luptător de lupte greco-romane, care, în loc să-și lovească adversarul, ar începe să-și lovească cu pumnii capul și fața lui? Diavolul ne-a luat armele și ne-a doborât. Trebuie să ne sculăm; să nu ne lăsăm tîrîși mai departe, să ne prăbușim pe noi înșine și să adăugăm la rănile făcute de diavol și rănile făcute de noi înșine.

Fericitul David a căzut tot așa cum ai căzut și tu acum; și nu numai în acest păcat, ci și în altul, adică în păcatul uciderii. Ce a urmat? A rămas jos în păcat? Nu s-a sculat oare îndată iarăși și cu putea a luptat împotriva dușmanului? A luptat cu atîta vitejie, încît chiar după moartea lui a fost apărătorul urmașilor săi. De dragul lui David, Dumnezeu îi lasă lui Solomon întreaga împărăție, cu toate că Solomon săvîrșise o mare fărădelege și era vrednic să moară de nenumărate ori. Dumnezeu îi spune lui Solomon: *«Voi smulge din mîna ta împărăția ta și o voi da robului tău. Dar nu voi face asta în zilele tale»*.

— De ce?

— *«Pentru David, tatăl tău; din mîna iului tău o voi lua»*⁹⁹.

De asemenea lui Ezechia, care era în primejdie de moarte, deși era om drept, Dumnezeu îi spune că-l va ajuta tot de dragul celui fericit bărbat: *«Voi apăra cetatea aceasta ca s-o scap, pentru Mine și pentru David, robul Meu»*¹⁰⁰.

Atît de mare putere are pocăința. Dacă David ar fi gîndit așa cum gîndești și tu acum, că nu poate să plece spre milă pe Dumnezeu; dacă și-ar fi spus luiși așa: «Dumnezeu m-a cîntît cu mare cinste; m-a rînduit în ceata profesilor, m-a așezat conducătorul celor de un neam cu mine, m-a smuls din mii de primejdii cum oare voi putea, după atîtea binefaceri să-L înduplec din nou spre milostivire, odată ce L-am ocărit și am îndrăznit să săvîrșesc cele mai mari păcate?» Dacă ar fi gîndit așa, nu

99. III *Impărați*, 11, 11—12.

100. IV *Impărați*, 19, 34.

numai că n-ar fi săvârșit faptele de virtute de după pocăință, dar ar fi șters și faptele bune de mai înainte.

15. Moartea nu ne vine numai de pe urma bolilor trupului, ci și de pe urma bolilor sufletului. Dar am ajuns într-o nebulie atîta de mare, încît îngrijim cum nu se poate mai bine bolile trupului, dar disprețuim cu totul bolile sufletului. Deși de multe ori multe boli ale trupului nu le putem lecu, totuși nu ne descurajăm; deși auzim adesea pe doctori spunîndu-ne că cutare boală nu o pot tămădui cu doctorii, totuși stăruim, rugîndu-i să găsească o cît de mică ușurare a bolii. Bolile sufletului sînt cu totul altfel, pentru că nu stau sub legile constrîngătoare ale firii. Și totuși sau nu le luăm în seamă, ca și cum ar fi vorba de boli străine nouă sau pierdem nădejdea vindecării. Acolo unde natura bolilor trebuie să ne ducă la deznădejde, ne îngrijim, ca și cum am avea multe nădejdi de însănătoșire; dar aici, unde nu trebuie să avem vreun motiv de deznădejde, nu ne îngrijim deloc și lăsăm boala să-și urmeze cursul ei, ca și cum n-ar mai fi nici o nădejde de vindecare. Prețuim mai mult trupul decît sufletul. Pentru asta nu putem salva nici trupul. Cel care nu dă nici o atenție părții celei mai de seamă, dar își cheltuiește toată rîvna cu cea de mai puțin preț, distruge și pierde și pe una și pe alta. Și dimpotrivă, cel care păzește ordinea firii și caută să salveze și îngrijește partea cea mai de seamă/ sufletul, chiar dacă neglijează trupul, prin mintuirea sufletului va mintui și trupul. Aceasta ne-a arătat-o și Hristos prin cuvintele: «Să nu vă temeți de cei ceucid trupul, dar sufletul nu-l pot ucide! Temeți-vă mai mult de cel ce poate să piardă și sufletul și trupul în gheană»¹⁰¹.

Te-am convins oare că niciodată nu trebuie să pierdem nădejdea de vindecarea bolilor sufletului sau mai este nevoie să-ți mai aduc și alte argumente? Chiar dacă tu și-ai pierde de multe ori nădejdea în tine, eu nu mă voi deznădăjdui de tine, nici nu voi cădea în păcatul pe care-l osîndesc la alții, deși nu este același lucru a te deznădăjdui pentru propria-ți soartă și a te deznădăjdui pentru soarta altuia. Unul care are o astfel de idee despre soarta altuia ar putea fi iertat degrabă; dar cel care-și face despre soarta lui o astfel de idee, niciodată!

— Pentru ce?

— Pentru că cel dintîi nu este stăpîn peste silința și căința altuia; în puterea sa stă numai propria sa persoană. Cu toate acestea, nici așa stînd lucrurile, eu nu mă voi deznădăjdui de tine, chiar dacă tu, de nenumărate ori ai pierde orice nădejde. Poate, poate te vei întoarce din nou la virtute și vei înnoda firul cu viața ta de mai înainte.

Ascultă și cele ce urmează! Ninivitenii, cînd au auzit pe profetul Iona, amenințîndu-i lămurit că: «*Încă trei zile și Ninive se va prăpădi!*»¹⁰², nici așa nu și-au pierdut nădejdea, cu toate că nu aveau nici o încredere că vor îndupleca pe Dumnezeu; dar, mai bine spus, puteau bănui contrariul, întemeiați pe prezicerea profetului; că cele spuse nu erau un sfat, ci o adevărată sentință. Deci, deși erau într-o situație atît de grea, au făcut pocăință, zicînd: «*Cine știe! Poate că-I va părea rău lui Dumnezeu și se va milostivi și se va întoarce de la întăritarea miniei Lui și nu vom pieri. Și a văzut Dumnezeu faptele lor, că s-au întors de la căile lor cele rele și I-a părut rău lui Dumnezeu pentru răul care a zis să li-l facă. Și nu l-a făcut!*»¹⁰³. Dacă niște păgîni și niște neînvățați au putut să înțeleagă ce mare putere are pocăința, cu atît mai mult noi trebuie să facem asta, noi care am învățat dumnezeieștile dogme, noi care cunoaș-

101. Matei, 10, 28.

102. Iona, 3, 5.

103. Iona, 3, 9-10.

tem o mulțime de astfel de pilde, atât din cuvinte cît și din fapte. «*Staturile Mele, spune Domnul, nu sînt ca staturile voastre și nici căile Mele cum sînt căile voastre; și cît este de departe cerul de pămînt, atît sînt de departe cugetele Mele de cugetele voastre și staturile Mele de staturile voastre*»¹⁰⁴. Dacă noi primim înapoi în slujba noastră și le dăm din nou cinstea de altă dată, ba adeseori le acordăm și mai mare încredere slugilor noastre dacă făgăduiesc să se facă mai bune după nenumăratele lor greșeli față de noi, apoi cu atît mai mult Dumnezeu. Dacă Dumnezeu ne-ar fi creat pentru a ne pedepsi, atunci ar fi cu cale să te deznădăjduiești și să pui la îndoială mîntuirea ta; dar dacă ne-a creat, nu din altă pricină, ci din pricina bunătății Lui, ca să ne desfătăm de bunătățile cele veșnice, dacă face totul în vederea acestui scop și se ocupă de noi din prima zi a existenței noastre pînă la cea din urmă, ce ne face să ne îndoim? L-am mîniat mult, cum nu L-a mîniat vreodată un om? Ei bine, tocmai pentru asta trebuie să ne depărtăm de păcatele ce le săvîrșim, să ne căim de faptele făcute pînă acum și să căutăm să ne schimbăm cu totul. Nu este cu puțință ca păcatele săvîrșite de noi să-L fi întăritat în așa măsură încît Dumnezeu să ajungă să nu mai voiască întoarcerea noastră spre virtute. A păcătui este ceva omenesc, dar a stăruii în păcate, nu mai este ceva omenesc, ci cu totul diavolesc. Iată că și Dumnezeu, prin gura profetului Ieremia, muștră mai mult stăruința în păcat decît păcatul: «*Am spus, zice Domnul, după ce ea a făcut toate aceste desfrînări: «Întoarce-te la Mine!» Și nu s-a întors*»¹⁰⁵. Iar în alt loc din Scriptură, Dumnezeu voind să arate marea lui dorință pentru mîntuirea noastră, cînd a auzit făgăduința israeliților de a merge pe calea cea dreaptă, după ce săvîrșiseră multe fărâdelegi, a spus: «*Cine va da, ca să fie astfel inima lor în ei, încît să se teamă de Mine și să păzească poruncile Mele în toate zilele lor, ca să le fie lor bine și fiilor lor în veac*»¹⁰⁶. Iar Moisi, vorbindu-le lor, le spunea: «*Și acum, Israile, ce cere Domnul Dumnezeu de la tine decît să te temi de Domnul Dumnezeuul tău, să mergi în toate căile Lui și să-L iubești*»¹⁰⁷. Așadar, dacă Dumnezeu, care își dă toată silința să fie iubit de noi, care face totul pentru asta, care pentru dragostea de noi, nici pe Fiul Său Unul-Născut nu L-a crutat¹⁰⁸, care socotește un lucru scump inimii Lui dorința noastră de a ne împăca cu El, cum oare nu ne va primi și nu ne va iubi, cînd ne căim de faptele noastre rele? Ascultă ce spune și prin profetul Isaia: «*Spune tu mai întii fărâdelegile tale, ca să te îndreptezi*»¹⁰⁹. Dumnezeu cere asta de la noi, pentru ca dragostea noastră față de El să fie puternică. Cel care iubește puternic nu stinge flacăra dragostei nici cînd este insultat de cei iubiți de el; atunci mai ales se silеște să le vorbesc de ocările ce i s-au adus, ca să le arate tăria dragostei Sale și cu asta să-i facă să-L iubească și mai tare. Dacă mărturisirea păcatelor dă atîta mîngiere, apoi cu mult mai multă mîngiere dă spălarea păcatelor cu ajutorul faptelor. Dacă n-ar fi asta, ci Dumnezeu ar împiedica întoarcerea la viața de mai înainte a celor îndepărtați de pe calea cea dreaptă, poate că nimeni, afară de cîțiva, ușor de numărat, n-ar intra în împărăția cerurilor; dar așa vedem că strălucesc în fapte bune mai ales cei care s-au ridicat din mari păcate. Că cei care au dus o viață plină de păcate, fiind conștienți de păcatele de care s-au făcut vinovați, arată o rîvnă tot atît de mare pentru săvîrșirea virtuții, pe cît de mare le-a fost rîvna pentru săvîrșirea păcatului. Acest lucru l-a arătat și Hristos, cînd îi spunea lui Simon despre femeia cea păcătoasă: «*Vezi pe*

104. *Isaia*, 55, 8—9.105. *Ieremia*, 3, 7.106. *Deuteronom*, 5, 29.107. *Deuteronom*, 10, 12.108. *Ioan*, 3, 16.109. *Isaia*, 43, 26.

femeia aceasta? Am intrat în casa ta, apă pe picioarele Mele nu Mi-ai dat; ea cu lacrimi Mi-a ădat picioarele Mele și cu părul capului ei le-a șters. Sărutare nu Mi-ai dat; ea, de cînd am intrat, n-a încetat de a-Mi săruta picioarele Mele. Cu undelemn n-ai Mi-ai uns capul Meu; ea cu mir Mi-a uns picioarele Mele. Pentru aceea îți spun: Iertate sînt păcatele ei cele multe, pentru că a iubit mult. Iar celui căruia i se iartă puțin, iubește puțin». Apoi a spus femeii: «Iartă-ți-se fie păcatele tale!»¹¹⁰.

16. Pentru asta și diavolul, știind că mării păcătoși, cînd încep să se pocăiască, o fac cu toată tăria, ca unii ce-și cunosc păcatele, se teme și tremură, ca nu cumva păcătoșii să înceapă să se pocăiască. Mării păcătoși, după ce pun început pocăinței, nu mai pot fi opriți. Sub puterea pocăinței, fierb ca și cum ar fi la foc și-și fac suflul lor mai curat decît aurul cel curat, fiind împinși spre limanul virtuții, ca de un vînt puternic, de conștiința lor și de amintirea păcatelor de mai înainte. Superioritatea lor față de cei ce n-au căzut în păcate stă în aceea că folosesc un zel mai puternic; e nevoie numai, după cum am spus, să pună început pocăinței lor. Greutatea și dificultatea este în a putea să pui piciorul în prag și să intri în pridvorul pocăinței; că aici vrăjmașul bîntuie cu furie și atacă puternic, ca să împingă îndărăt și să doboare pe cel ce vrea să intre. Dar după ce ai trecut pragul și pridvorul, diavolul, odată biruit, nu mai arată atîta furie și este doborît tocmai acolo unde se credea puternic, iar noi vom căpăta mai multă rîvnă și vom porni lupta aceasta cu multă ușurință.

Să căutăm, deci, să ne reîntorcem, să alergăm la cetatea cea din ceruri, în care am și fost înscrisei, în care ni s-a și poruncit să viețuim.

Deznădejdea nu are numai răul că ne închide porțile acelei cetăți, nu numai că ne face mai trîndavi și mai disprețuitori, dar are și răul că ne sădește în suflet mîndrie satanică. Că și diavolul din nici o altă pricină n-a ajuns așa, ci în primul loc din pricina deznădejzii; din deznădejde a căzut apoi în mîndrie. Un suflet, care și-a pierdut nădejdea mîntuirii lui, nu-și mai dă seama că se aruncă în prăpastie; vorbește și lucrează după bunul plac, împotriva propriei sale mîntuirii. După cum nebunii, odată ce și-au pierdut mințile, nu se mai tem, nici nu se mai rușinează, ci îndrăznesc totul fără de frică, se aruncă în foc, în apă sau în prăpastie, tot așa și cei, stăpîniți de nebunia deznădejzii nu mai pot fi suferiți; săvîrșesc tot felul de păcate; iar dacă nu vine moartea să-i împiedice de la nebunia și furia lor, își pricinuesc mulțime de rele.

De aceea, te rog, înainte de a fi năucit cu totul de această beție, ridică-te, deșteaptă-te, ieși din crișma diavolului! Iar dacă nu-i cu puțină deodată, fă-o pe tăcute și încetul cu încetul. În ce mă privește, mi se pare că e mai ușor să rupi deodată toate legăturile care te țin strîns și să intri deodată în școala pocăinței; dar dacă ți se pare greu lucrul, acesta, pășește pe calea care duce la o viețuire bună, așa cum vei voi. Numai pășește odată și dobîndește viața veșnică! Da, te rog și mă cuceresc ție, în numele curățeniei și a îndrăznirii tale de mai înainte, întoarce-te, ca să te vedem iarăși pe culmi, păzitor, al infrînării. Fie-ți milă de cei care se smintesc din pricina ta, care cad din pricina ta, care ajung mai trîndavi din pricina ta, care din pricina ta nu mai au nădejde în virtute. Intristare mare a cuprins acuma ceata fraților; plăcere și veselie; însă, adunările necredincioșilor și ale tinerilor care trăiesc în păcat și în desfrîu. Dacă te vei întoarce iarăși la viața ta desăvîrșită de mai înainte, lucrurile se vor schimba cu totul; întreaga noas-

tră ruşinare va trece pe spatele lor, iar noi vom dobîndi multă îndrăznire, văzîndu-te din nou încununat şi lăudat. Biruinţele acestea aduc mai multe laude, mai multă plăcere; nu vei primi răsplată numai pentru faptele tale bune, ci şi pentru încurajarea şi mîngierea altora. Biruinţa ta va fi pentru ei cea mai grăitoare pildă că se pot scula din nou şi se pot regăsi pe ei înşişi, dacă vreodată ar cădea în păcate la fel cu ale tale. Nu trece cu vederea un ciştig atît de mare, nici nu coborî cu durere în iad sufletele noastre, ci fă-ne să răsuflem uşuraţi. Împrăştie norul tristeţii, care ne stăpîneşte din pricina ta! Acum nu ne mai gîndim la propriile noastre necazuri, ci plîngem nenorocirile tale. Dacă ai voi, însă să-ţi vii în fire, să priveşti cu ochi curaţi în jurul tău şi să te numeri în oastea îngerească ne vei slobozi de această jale şi vei îndepărta cea mai mare parte a păcatelor noastre.

Ţi-am dovedit şi din dumnezeieştile Scripturi, că mare şi nespusă poate fi strălucirea acelor care prin pocăinţă se întorc iarăşi pe calea virtuţii şi adeseori mai mare chiar decît a acelor care n-au căzut deloc în păcate. Aşa moştenesc vameşii şi păcătoasele împărăţia cerurilor¹¹¹, aşa mulţi din cei din urmă sînt aşezaţi în fruntea celor dintîi¹¹².

17. Ūţi voi spune şi o întimplare petrecută în vremea noastră, despre care poţi da însuţi mărturie. Cunoşti pe tînărul acela, pe Finic, fiul lui Urban, rămas orfan de mic copil, stăpîn peste multe avuţii, slugi şi moşii. De copil a spus rămas bun şcoalelor, a părăsit hainele cele strălucitoare şi toată desfătarea lumii şi a îmbrăcat haina cea smerită; a plecat în pustie, a plecat în munţi şi a arătat multă filozofie, nu numai cea porivită vîrstei lui, ci atîta cit poate s-o arate unul din bărbaţii mari şi minunaţi. Mai tîrziu, învrednicit fiind şi cu harul săvîrşirii sfintelor taine, propăşea şi mai mult în virtute. Toţi se bucurau şi slăveau pe Dumnezeu, că deşi a fost crescut în bogăţii, deşi a avut strămoşi străluciţi, deşi era foarte tînăr, totuşi a părăsit dintr-o dată toată nălucirea vieţii şi a alergat spre înălţimea cea adevărată. Pe cînd ducea o astfel de viaţă şi era admirat de toţi, l-au vizitat nişte bărbaţi stricaţi, rude cu el, şi l-au reintors iarăşi în viltoarea de mai înainte. Şi aruncînd toate acelea, s-a coborît îndată din liniştea munţilor iarăşi în zgomotul oraşului; călărea însoţit de mulţi oameni; şi aşa se plimba prin tot oraşul; de castitate nici nu voia să ştie. Stăpînit cu înverşunare de inflăcărare dorinţe, a fost silit să cadă în dragoste ruşinoasă şi nesăbuită. Toţi cei din jurul lui îşi pierduseră orice nădejde că s-ar mai putea mîntui. Era înconjurat de un roi de lînguşitori; era orfan, tînăr şi foarte bogat. Oamenii, care şin de rău totul cu multă uşurinţă, învinuiau pe cei care îl duseră pe calea vieţuirii duhovniceşti, spunînd că l-au făcut să păcăluască şi faţă de bunurile duhovniceşti, dar şi că nu va mai fi bun nici pentru chivernisirea vieţii şi averilor lui, că a părăsit studiile înainte de vreme şi că n-a putut trage nici un folos din cele făcute. În timp ce spuneau aceste vorbe şi era acoperit de ruşine, nişte bărbaţi sfinţi, care adeseori au izbutit la astfel de vinătoare şi care ştiau bine din experienţă, că cei care sînt înarmaţi cu nădejde în Dumnezeu nu trebuie să se deznădăjduiască deloc de unele ca acestea, au stat mereu la pîndă, ca să-l vadă ieşind în oraş; cînd l-au văzut, s-au apropiat de el, dîndu-i buna ziua. La început le vorbea peste umăr, în timp ce aceia se şineau după el. Alît de mare îi era neobrăzarea! Aceia, milostivi şi iubitori, nu s-au simţit ruşinaţi de purtarea lui; urmăreau un singur lucru numai: să smulgă mielul din gura lupilor. Prin slăruinţă au reuşit. Mai tîrziu, venîndu-şi

111. *Matei*, 21, 31.112. *Matei*, 19, 30.

acela în fire, ca de pe urma unui atac de nebunie și rușinându-se de stăruința lor, sărea îndată jos de pe cal, când îi vedea de departe că se apropie; și cu ochii plecați în jos asculta în tăcere toate cele grăite de dinșii. Cu trecerea timpului le-a arătat mai multă cinste și respect. Și așa, încetul cu încetul, cu harul lui Dumnezeu, l-au smuls din toate lațurile acelea și l-au dat din nou liniștei și filozofiei de mai înainte. Și atît de mult a strălucit acum, încît viața lui de mai înainte părea a fi o nimica față de viața lui de după cădere. Cunoscînd bine din cele pătimate de unde i-a venit momeala, și-a împărțit toată avuția la săraci; și slobozindu-se de grijile acelea a lăsat orice prilej tuturor celor care ar mai fi voit să-l ispitească. Și mergînd acum pe calea care duce la cer, a ajuns pe culmile virtuții.

Acesta era încă tînăr; a căzut și s-a sculat. Altul, însă, după multe sudori, pe care le-a îndurat trăind în pustie, ducînd o viață îngerească și avînd lîngă el un singur tovarăș, a ajuns la bătrînețe; și nu știu cum, datorită unelirii diavolești, dintr-o mică neatenție, a făcut cale liberă diavolului și a dorit să aibă legături de dragoste cu o femeie, el, care niciodată nu mai văzuse femeie de pe vremea de cînd îmbrățișase viața monahală. Mai întîi a cerut tovarășului său să-i aducă vin și carne; și-l amenința, că, dacă n-are să-i aducă, se va coborî el însuși în oraș. Spunea asta, nu pentru că dorea să mănince carne, ci pentru că voia să aibă motiv și prilej să se coboare în oraș. La auzul acestor cuvinte, tovarășul lui, neliniștindu-se și temîndu-se, ca nu cumva prin împotrivirea lui să-l împingă la un mare rău, a căutat să-i împlinească dorința. Cînd bătrînul a văzut că șirelenia lui nu prinde, și-a dat pe față fără de rușine, fățurnicia și a spus că trebuie negreșit să coboare în oraș. Cum celălalt n-a putut să-l oprească, l-a lăsat în sfîrșit în voia lui, dar l-a urmărit de departe, căuțînd să vadă care-i scopul ducerii lui în oraș. Văzîndu-l că intră într-o casă de desfriș și cunoscînd că s-a dus la femei, a așteptat afară pînă și-a împlinit acela, rușinoasa lui poftă. Cînd acela a ieșit de acolo, l-a primit cu brațele deschise, l-a strîns în brațe, l-a sărutat cu multă căldură, fără să-l țină deloc de rău de cele ce făcuse. L-a rugat numai ca odată ce și-a făcut pofta, să se întoarcă iarăși în pustie la chilia lor. Bătrînul, rușinat de purtarea atît de omenească și înțelegătoare a prietenului său, a fost pișcat îndată la suflet și, căindu-se de păcatul lui, l-a urmat în munte. Ajuns acolo, l-a rugat pe prietenul lui să-l închidă într-o altă chilie, să încuie ușa chiliei, să-i dea pîine și apă pentru mai multe zile și să spună celor care ar întreba de el că a murit. După ce a spus acestea și l-a înduplecat, s-a închis pe sineși; și a rămas acolo tot timpul, curățîndu-și din sufletul său murdăria păcatului prin post, rugăciuni și lacrimi. Nu după multă vreme, a venit peste ținuturie învecinate secetă mare și jeleau toți locuitorii locurilor aceleora. Un om din acele locuri a primit poruncă în vis să se ducă să roage pe monahul acela închis, ca prin rugăciunile lui către Dumnezeu să pună capăt secetei. A plecat, luînd cu el cițiva tovarăși. În chilie au găsit numai pe tovarășul bătrînului. Întrebînd de celălalt, li s-a spus că a murit. Socotînd că sînt înșelați, s-au rugat iarăși lui Dumnezeu; dar din nou, prin aceeași vedenie, au auzit aceleași cuvinte ca și mai înainte. Atunci, cunoscînd ei că într-adevăr au fost înșelați, l-au rugat pe tovarășul bătrînului să-i ducă la bătrîn; îi spuneau că n-a murit, ci trăiește. La auzul acestor cuvinte, a văzut că au fost descoperite planurile lor și i-a dus la sfîntul acela. Au spart zidul — că și intrarea era astupată cu zid — și au intrat cu toții înăuntru. Aruncîndu-se la picioarele lui, i-au vestit seceta abătută asupra ținutului lor și l-au rugat să-i ferească de foamete. Acela s-a împotrivit la început, spunînd că nu poate să aibă această cutezanță; săvîrșise

nu de mult păcatul, așa că îl avea viu înaintea ochilor. Dar după ce i-au povestit toate cele întâmplate, l-au înduplecat să se roâge. Și cu rugăciunile lui, a încetat seceta.

În afară de asta știi și tu — și știi tot așa de bine ca și mine — cele petrecute cu tânărul acela, care a fost mai întâi ucenic al lui Ioan Evanghelistul, fiul lui Zevedeu, iar mai pe urmă, vreme îndelungată, tilhar; dar a fost vinat iarăși la credință de sfințele mâini ale fericitului evanghelist și întors din ascunzișurile și din vizuinele tilharilor la virtutea de mai înainte. Te-am auzit și pe tine admirând marea smerenie a evanghelistului. Evanghelistul mai întâi l-a îmbrățișat; a sărutat mâna tilharului, mînjită de sînge; și așa tilharul s-a întors la viața de mai înainte.

18. Și fericitul Pavel, nu numai că a strîns în brațele sale pe Onisim, robul cel netrebnic, fugar, hoțul, cînd s-a pocăit, dar chiar a cerut stăpînului lui Onisim să ridice pe cel pocăit la cinstea ce i-o dă lui Pavel, dascălul său, grăind așa: «Te rog pentru copilul meu Onisim, pe care l-am născut în lanțurile mele, care îți era altădată nelolositor, iar acum folositor și mie și ție, pe care ți-l trimit înapoi; iar tu primește-l pe el, adică inima mea. Aveam de gînd să-l țin la mine, ca să-mi slujească în locul tău în lanțurile mele pentru Evanghelie; dar n-am vrut să fac nimic lără voia ta, pentru ca fapta ta cea bună să nu fie lăcută de silă, ci de bună voie. Poate că pentru aceea s-a despărțit de tine, pentru cîtăva vreme, ca să-l ai veșnic, nu ca rob, ci în loc de rob, frate iubit, mai cu seamă mie, dar cu atît mai mult ție și în trup și în Domnul. Așadar dacă mă ai pe mine părtaș, primește-l pe el ca pe mine»¹¹³. Iar în Epistola către Corinteni spunea: «Nu cumva venind să plîng pe mulți, care au păcătuit mai înainte și nu s-au pocăit»¹¹⁴; și iarăși: «După cum am spus mai înainte, și spun iarăși înainte, că dacă voi veni iarăși nu voi cruța»¹¹⁵. Vezi pe cine jelește și pe cine nu cruță? Nu pe cei care au păcătuit, ci pe cei care nu s-au pocăit; și nu simplu pe cei care nu s-au pocăit, ci pe cei care n-au voit să se lăse înduplecați, deși au fost sfătuiți o dată și de două ori. Cuvintele din Epistola către Corinteni: «Am spus mai înainte și spun iarăși înainte, ca atunci cînd am fost de față a doua oară și acum nefiind de față vă scriu»¹¹⁶, nu arată altceva decît amenințarea; și mă tem să nu vină și peste noi acum. Chiar dacă nu mai este printre noi Pavel, care amenința atunci pe corinteni, dar este printre noi Hristos, care și atunci vorbea prin Pavel. Dacă stăruim în păcatul nostru și nu ne pocăim, nu ne va cruța, ci ne va lovi cu mare pedeapsă și aici și dincolo. «Să întîmpinăm fața Lui întru mărturisire»¹¹⁷, să deschidem adică înaintea Lui inimile noastre. «Ai păcătuit? Să nu mai adaugi alte răcate, iar pentru cele dinainte, roagă-te»¹¹⁸. Și iarăși spune Scriptura: «Dreptul este pîrișul lui de la cel dintîi cuvînt»¹¹⁹.

Să nu așteptăm, dar, pe pîrișul nostru, ci să luăm asupra noastră sarcina sa; și așa, prin înțelepciunea noastră, să facem mai blînd pe Judecător. Știu bine că-ți mărturisești păcatele și te nefericești peste măsură; nu vreau, însă, numai asta, ci doresc să te conving că pocăința poate să te și mîntuie. Chiar dacă te-ai acuza pe tine însuși, dar dacă nu faci ca mărturisirea aceasta să se prefacă în fapte, nu vei putea să te desparți pe viitor de păcate. Nu poți să faci ceva cu rîvna și tăria trebuitoare, dacă mai întâi nu ești convins tu însuși că ceea ce faci este spre folosul tău. Plugarul,

113. *Filimon*, 10—17.114. *II Corinteni*, 12, 21.115. *II Corinteni*, 13, 2.116. *II Corinteni*, 13, 2.117. *Psalmi*, 94, 2.118. *Sirah*, 21, 1.119. *Proverbe*, 18, 17.

dacă n-ar aștepta secerișul după ce a aruncat semințele în pământ, n-ar mai lucra niciodată pământul. Cine ar vrea să se ostenească degeaba, dacă de pe urma osteneții lui nu nădăjduiește nici un folos? Tot așa și cel care seamănă cuvinte, lacrimi și mărturisire, dacă nu face asta cu nădejdea că va avea vreun folos de pe urma lor, nici nu va putea să se deslipească de păcat, pentru că este stăpinit încă de păcatul deznădejdiei; și după cum plugarul, care-și pierde orice nădejde de a mai culege roade de pe ogorul său, lasă să crească în voie pe viitor buruienile, care vatamă semănătura, tot așa și cel care-și seamănă mărturisirea cu lacrimi, dar nu nădăjduiește vreun folos de pe urma mărturisirii lui, nu va putea să înlăture ceea ce strică pocăința; iar căderea în aceleași păcate strică pocăința. «Cînd unul zidește, iar altul dărîmă, ce folos au decît oboseală»¹²⁰; «Ce ai folosit de pe urma spălatului, dacă te-ai spălat după ce te-ai atins de un mort, dar apoi iarăși te atingi de mort?» Cine va asculta rugăciunea unui om, care după ce s-a îndepăntat de păcatele lui, merge din nou și face aceleași păcate? Scriptura spune iarăși: «Pentru cel care se abate de la dreptote la păcat, Domnul va pregăti sabia»¹²²; și: «După cum este uricios cîinele, care se întoarce la vărsătura lui, tot așa este cel fără de mințe, care, în răutatea lui, se întoarce la păcatul lui»¹²³.

19. Așadar, cînd te învinuiești, nu spune numai păcatul, ci caută, prin felul pocăinței, să-ți îndrepți și viața; așa vei putea să-ți miști sufletul pocăit să nu mai cadă în aceleași păcate. A ne acuza cu strășnicie pe noi înșine și a ne numi păcătoși este, ca să spun așa, un lucru obișnuit și celor necredincioși. Mulți oameni care joacă pe scenă, bărbați și femei, dar mai cu seamă cei care au rolul celor stricați și nerușinați, se nefericesc pe ei înșiși, dar nu cu scopul cuvenit. De aceea n-aș putea să spun că aceasta e mărturisire; că aceștia nici nu zdrobirea sufletului lor, nici cu lacrimile lor amare, nici cu făgăduința că-și vor schimba viața nu-și mărturisesc păcatele, ci, prin măiestria cuvintelor, caută să culeagă aplauzele spectatorilor. Nici nu par grele păcatele cînd le spune altul, ci atunci cînd le spune cel ce le-a săvîrșit. Cei care din pricina unei mari deznădejdie ajung de nu mai simt că păcătuiesc și nu le mai pasă de părerea oamenilor, povestesc propriile lor păcate cu multă libertate, ca și cum ar vorbi de păcatele altora. Dar eu nu vreau să fii oa unul din aceștia și nici din deznădejde să vii la mărturisire, ci cu bună nădejde, tăind orice rădăcină de deznădejde, să arăți o altă rivnă. Care este rădăcina și mama deznădejdiei? Trîndăvia! Dar, mai bine spus, n-aș numi-o numai rădăcină, ci și doică și mamă. După cum putreziciunea dă naștere moliiilor în lînă, iar moliiile la rîndul lor maresc putreziciunea, tot așa și aici: trîndăvia dă naștere deznădejdiei, iar deznădejdea la rîndul ei hrănește trîndăvia; făcînd acest schimb blestemat între ele măresc nu puțin puterea de distrugere. Dacă vei tăia pe una din ele, vei putea cu ușurință să birui și pe cealaltă. Niciodată omul harnic nu va cădea în deznădejde și nici cel care are bune nădejdi de mîntuire și nu deznădăjduiește nu va putea cădea în trîndăvie.

Desfă această cîrdășie și sfărîmă jugul, adică gîndul cel cu multe fețe și împovărat. Gîndul care unește deznădejdea cu trîndăvia nu este de un singur fel, ci are multe și felurite fețe. Care este acest gînd? Se întîmplă ca un om, care s-a pocăit, să săvîrșească multe și mari fapte de vîrlute; dar se întîmplă ca între timp să păcătuiească iarăși în așa fel încît păcatul său să atîrne tot atît de greu ca și faptele lui bune; un asemenea gînd este mai cu seamă indostulălor să-l ducă la deznădejde,

120. *Sirah*, 34, 25.121. *Sirah*, 34, 27.122. *Sirah*, 26, 24.123. *Proverbe*, 26, 11.

gîndindu-se că a dărimat tot ce a clădit și că s-a oșenit în zadar și fără nici un folos cu săvîrșirea acelor fapte bune. Trebuie să îndepărtăm din mintea noastră acest gînd și să socotim aceea că dacă n-am fi ajuns să săvîrșim fapte bune, care să atîrne tot atît de greu cit și păcatele făcute mai tirziu, nimci nu ne-ar fi împiedicat să ne înecăm desăvîrșit. Așa, însă, sîntem ca o platoșă puternică ce nu îngăduie unei săgeți ascuțite și pricinuitoare de dureri amare să-și ajungă scopul; platoșa într-adevăr s-a sfărîmat, dar a apărat trupul de primejdia cea mare. Omul care pleacă pe lumea cealaltă cu fapte multe — și bune și rele — va avea oarecare ușurare în chinul și muncile de acolo; dar nu-i cu putință să spun cîte chinuri va suferi cel lipsit de fapte bune, dar încărcat numai cu fapte rele, atunci cînd va fi trimis în chinul cel fără de sfîrșit. Acolo se vor pune în balanță faptele cele rele cu cele bune; dacă faptele bune vor coborî cumpăna balanței, ele vor mîntui pe cel ce le-a săvîrșit, iar paguba de pe urma săvîrșirii faptelor rele nu va avea atîta putere încît să-l smulgă din locul dobîndit la început; dar dacă faptele rele sînt mai grele decît cele bune, ele îl duc în focul gheenei, pentru că nu este atît de mare mulțimea faptelor bune încît să poată opri repede pogorîrea a cumpenei balanței. Și acest lucru nu-l spun numai eu, ci și cuvintele dumnezeiești. Că Scriptura spune: «*Va da fiecăruia după faptele lui*»¹²⁴. Și sînt multe locuri, nu numai în iad, ci și în împărăția cerurilor: «*În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt*»¹²⁵; și: «*Alta e strălucirea soarelui și alta strălucirea lunii*»¹²⁶. Și ce e de mirare, cînd vedem, cînd vedem, că a mers cu precizarea pînă acolo, încît a spus că este acolo deosebire între stea și stea¹²⁷.

Cunoscînd toate acestea, să nu încetăm niciodată de a săvîrși fapte bune, nici să ne descurajăm; și nici, dacă nu putem ajunge la strălucirea soarelui sau a lunii, să disprețuim strălucirea celorlalte stele. Vom putea fi în cer, dacă vom săvîrși o virtute asemănătoare strălucirii stelelor. Chiar dacă nu putem ajunge aur sau pietre prețioase, totuși dacă vom fi ca argintul vom ajunge să fim puși la temelie¹²⁸, numai să nu ne întorcem iarăși la materialul acela pe care îl arde ușor focul și nici să nu ne oprim de a săvîrși mici fapte de virtute, cînd nu putem săvîrși mari virtuți. Asta ar fi cea mai mare nesocotință. Să nu o săvîrșim! După cum bogăția aceasta lumească sporește dacă cei care o iubesc nu disprețuiesc nici cel mai mic cîștig, tot așa și bogăția cea duhovnicească. Nu-i oare nesăbuit ca dreptul Judecător să nu treacă cu vederea a răsplăti chiar un pahar cu apă rece¹²⁹, iar noi, dacă nu putem săvîrși fapte foarte mari de virtute, să neglijam a săvîrși una din cele mici? Omul, care nu disprețuiește lucrurile cele mici, își va da multă silință și pentru cele mari; iar cel care trece cu vederea peste lucrurile mici, nu va ține seama niciodată de cele mari. Și ca să nu se întîmple asta, Hristos a rînduit mare răsplată chiar pentru faptele mici de virtute. Ce este oare mai ușor ca cercetarea celor bolnavi? Și totuși și această faptă primește mare răsplată¹³⁰.

Ia, dar, din nou drumul vieții celei veșnice! Bucură-te în Domnul și roagă-L! Primește iarăși jugul cel bun, ia sarcina cea ușoară!¹³¹ Pune vieții tale un sfîrșit vrednic de începutul ei! Să nu lași să se risipească atîta bogăție. Dacă vei continua să mîinii pe Dumnezeu prin cele ce faci, te vei pierde pe tine însuși; dar dacă vei astupa șanțurile păcatului, înainte de a fi paguba prea mare și înainte de a inunda

124. *Romani*, 2, 6.125. *Ioan*, 14, 2.126. *I Corinteni*, 15, 41.127. *I Corinteni*, 15, 41.128. *I Corinteni*, 3, 11—15.129. *Matei*, 10, 42.130. *Matei*, 25, 36.131. *Matei*, 11, 30.

tot ogorul, vei putea să dobîndești din nou starea de curăție de mai înainte și vei adăuga roadelor de altădată alte roduri bogate.

Gîndește-te la toate acestea! Scutură țărîna de pe tine! Scoală-te de la pămînt și vei fi înfricoșător dușmanului! Te-a doborît, ca să nu te mai scoli; dar dacă te va vedea că și rănit pe neașteptate, ridici iarăși mina împotriva lui, se va teme să-ți mai pună piedică, iar tu vei fi mai puternic și nu vei mai căpăta o rană ca aceasta. Dacă nenorocirile altora sînt îndestulătoare să ne învețe minte, cu mult mai mult vor fi mai instructive propriile noastre nenorociri. Asta și nădăjduiesc să văd la tine și să ajungi, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai strălucit decît înainte și să arăți o virtute atît de mare, încît în împărăția cerurilor să fii înaintea altora. Numai să nu deznădăjduiești, nici să cazi din nou. Aceasta îți voi spune necontenit și față către față și prin alții. Dacă mă vei asculta, nu vei mai avea nevoie de alte doctorii.

Traducere de Pr. D. FECIORU

ÎN SFÎNTA ȘI MAREA SÎMBĂȚĂ

CUVÎNTUL CELUI ÎNTRU SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU EPIFANIE,
EPISCOPUL CIPRULUI, LA MORMINTUL TRUPULUI DUMNEZEIESC
AL DOMNULUI ȘI MÎNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS,
LA IOSIF DIN ARIMATEEA ȘI LA COBORÎREA DOMNULUI ÎN IAD,
CEA ÎNTIMPLATĂ ÎN CHIP MINUNAT, DUPĂ PATIMA CEA MÎNTUITOARE *

De ce este astăzi atîta liniște și calm pe pămînt? Este liniște multă pentru că Împăratul doarme. Pămîntul înfricoșat s-a liniștit, că Dumnezeu doarme cu trupul și pe cei ce dormeau din veac i-a învial. Dumnezeu a murit cu trupul și iadul s-a spăimînat. Dumnezeu, pentru puțină vreme a adormit și pe cei din iad i-a sculat.

Unde sînt acum turburările ce erau cu puțin mai înainte și strigătele și zgomotele împotriva lui Hristos, oameni fără de lege? Unde sînt popoarele, planurile făcute și armatele, armele și darurile? Unde sînt acum împărații și preoții, judecătorii cei mari și cei mici? Unde sînt torțele și luptele, sunetele plăcute și cele de dezordine, unde sînt gloatele și gălăgiile, paznicii și rușinea? — Cu adevărat este și cu totul adevărat. Neamurile s-au îngrijit de cele înșelătoare și deșarte. Au lovit Piatra cea din capul unghiului în Hristos și ele s-au sfărîmat. Au sfărîmat piatra cea trainică, dar ele au fost cele distruse și fapta lor întru nebunie le-a despărțit. Au lovit în icovala cea nebiruită, dar ele au fost cele care s-au indoit. Au ridicat pe lemn pe Piatra Vieții și pe ele s-au pogorit ucigîndu-se. Au înlănțuit pe Marele Samson, pe dumnezeiescul Soare, dar El a dezlegat lanțurile cele din veac, liberînd pe cei străini

* Traducere după un manuscris adus de la «Muntele Atos» de către P. C. Arhim. Serafim Popescu, de la Mînăstirea Sîmbăta de Sus.

și cei fărădelege. Soarele Hristos a intrat sub pământ și întuneric adinc s-a făcut iudeilor. Astăzi este mîntuirea celor de pe pământ și a celor din veac de sub pământ. Astăzi este mîntuirea lumii, atât a celei văzute cît și a celei nevăzute. Astăzi s-a arătat venirea Stăpînului, iconomia și iubirea de oameni; s-a arătat coborîrea și, în același timp, și coborîrea cea împreună cu El. S-a arătat oamenilor că Dumnezeu a venit din cer pe pământ și sub pământ, deschizînd porțile iadului. Cei ce odihniți acolo din veac bucurați-vă. Cei ce locuiți întru întuneric și în umbra morții primiți lumina cea mare. Stăpînul este la un loc cu robii, Dumnezeu cu oamnei, Viața la un loc cu cei morți, Cel ce nu dă seama la nimeni, împreună cu cei ce dau socoteala. Lumina cea neînserată, la un loc cu cei dintru întuneric. Eliberatorul împreună cu cei robiți și Cel ce este mai presus decît cerurile, împreună cu cei mai de jos. Hristos pe pământ — ne-am încredințat; Hristos între morți. Cu El am coborît și am văzut tainele cele de dincolo, am cunoscut cele ascunse ale pămîntului. Am învățat cum și cui s-a arătat lucrarea cea din iad. Cum oare? — Pe toți i-a mîntuit? — Cînd s-a arătat Dumnezeu în iad? Nu. Nu, numai pe cei care crezuseră într-însul.

Ieri s-au arătat cele ale iconomiei, astăzi cele ale puterii. Ieri cele ale neputinței, azi cele ale stăpîniei. Ieri cele ale omenirii, azi cele ale dumnezeirii. Ieri, Hristos era bătut, astăzi El bate cu fulgerul dumnezeirii pe stăpînul iadului. Ieri Hristos era legat, astăzi cu legături de nedezlegat, leagă pe tiranul. Ieri Hristos era osîndit, astăzi El dă libertate celor osîndiți. Ieri slugile lui Pilat îl loveau, astăzi porțile iadului, văzîndu-L, au sărit din locul lor.

Dar ascultați și cuvîntul despre patimile lui Hristos. Să ascuți și să lauzi și să predici minunile cele mari ale lui Dumnezeu. Cum îl poate cuprinde un nume? Cum depășește asemănările și cum pot sui umbrele pînă la El? Cum cele vechi se sting și cele noi se întăresc! Cum cele dintru început au trecut și cele noi au venit în fața noastră!

Căci două popoare stăpîneau în Sion în vremea patimilor lui Hristos. Unul era poporul iudeu — localnicii, iar altul păgîni (romani). Doi conducători: Pilat și Irod. Doi arhierii: Ana și Caiafa, pentru ca să se cunoască amîndouă Paștile — și cel care înceta și cel care venea, al lui Hristos.

În seara aceea două jertfe se aduceau, deoarece se înfăptuiau două mîntuiri: a celor vii și a celor morți. Prima era a iudeilor, adică arderea de tot a mielului celui legat de grumaz, iar a doua a lui Dumnezeu Cel intrupat pentru neamuri, — una care era închipuită ca o umbră, iar cealaltă era înconjurată de Soarele dumnezeirii. Unii, ucigînd pe Hristos îl alungau de la dîșii, iar alții, dintre păgîni, îl cinsteau și-L pomeneau. Unii îl omorau, alții trupul cel dumnezeiesc jertfă aduceau. Iudeii pomeneau suirea lor din țara Egiptului, iar neamurile propovăduiau eliberarea lor din rătăcire. Și acestea unde aveau loc? — În Sion, cetatea Marelui Împărat, în care s-a lucrat mîntuirea în mijlocul pămîntului.

În mijlocul celor două firi s-a făcut cunoscut Iisus, Fiul lui Dumnezeu, al celor două vieți, născîndu-se ca Viață a vieții, cum a fost cunoscut de ingeri și în ieslea oamenilor.

În mijlocul a două popoare sta Piatra cea din capul unghiului. În mijlocul Legii și al Profeților de care a fost anunțat și în mijlocul lui Moisi și Ilie, pe munte unde a fost văzut. În mijlocul a doi țilhari a fost cunoscut de țilharul cel înțelept și în mijlocul vieții acesteia și al celei viitoare, stînd ca un judecător veșnic. În mijlocul viilor și al morților, arătînd adevărata viață.

Ascultînd faptul naşterii Domnului şi zguduitorile minuni ale lui Hristos cunoaştem că un înger a vestit MARIEI, naşterea cea din femeie a lui Hristos. Tot un înger a vestit Mariei Magdalena învierea din mormînt. Noaptea s-a născut Iisus în Betleem. Feşe a primit la naştere, feşe şi acum îl înfăsoară. Smirnă I se aduce la naştere, smirnă şi aloie primeşte şi la mormînt. Acolo îl salută Iosif, îngrijitorul Mariei; aici Iosif cel din Arimateea pe îngrijitorul vieţii noastre îl arată. În mormînt avea loc în iesle; în mormînt ca şi în iesle îşi are locul. Atunci, mai întîi păstorii au vestit atunci naşterea lui Hristos, acum primii păstori ai tuturor, — ucenicii au vestit învierea cea din morţi a lui Hristos. Atunci îngerul a strigat Fecioarei: «Bucură-te», acum, cu voce mare, Îngerul Hristos, a strigat femeilor: «Bucuraţi-vă».

La naşterea Sa, după patruzeci de zile, Hristos a intrat în Ierusalimul cel pămîntesc, în templu şi a adus perechea de turturele, ca prim născut, jertfă lui Dumnezeu; la învierea cea din morţi, după patruzeci de zile, a mers la Ierusalimul Sfinţilor, ca prim nestrucios din morţi şi a dus la Dumnezeu-Tatăl, ca două turturele nepătate, trupul şi sufletul nostru, pe care, ca şi Dreptul Simion, le-a primit Dumnezeu, Cel vechi de zile, şi Tatăl în braţele şi sinurile Sale. Dacă le socoteşti pe acestea ca pe nişte lucruri simbolice şi nu le priveşti cu toată credinţa, atunci te încredinţează peceţiile cele nedesfăcute ale învierii din mormînt, a lui Hristos, căci după cum peceţiile fecioriei n-au fost stricate la naşterea cea după fire a lui Hristos, tot asemenea nu au fost deschise de Hristos peceţiile mormîntului, la învierea Sa.

Cum şi cit a stat Hristos dedesupt?

Să ascultăm cuvintele Scripturii: «*Şi, după ce s-a făcut seară, a venit un om bogat, cu numele de Iosif. Acesta, îndrîznind, a intrat la Pilat şi a cerut de la dînsul trupul lui Iisus*».

A intrat un muritor la un muritor ca să ceară să ia pe Dumnezeul celor muritori. A intrat pămîntul la pămînt ca să ia pe Plăsmuitorul tuturor. A intrat iarba la iarbă, ca să ia focul cel ceresc. A intrat o picătură la o picătură, ca să ia oceanul. Cine a văzut? Cine a mai auzit? Cînd? — Omul să dăruiască omului pe Ziditorul tuturor oamenilor? Cel fără de lege să dăruiască celor fără de lege pe Începătorul legii? Un judecător, fără de judecată să lase în mormînt, ca pe un judecat pe Judecătorul judecătorilor?

Şi fiind seară, zice: «a venit un om bogat anume IOSIF». Era bogat pentru că se ocupa de trupul lui Hristos cel adormit. Era, cu adevărat bogat pentru că a luat în braţele sale firea cea văzută a lui Hristos, de la Pilat. Era bogat pentru că s-a învrednicit a se îngriji de Mărgăritarul cel ceresc. Era bogat pentru că ţinea în braţe pe Comoara cea deplină a Dumnezeirii. Cum putea să nu fie bogat acela care ţinea în braţele sale Viaţa şi Mîntuirea? Cum era să nu fie bogat Iosif, cînd ţinea pe Cel ce hrăneşte toate şi toate le stăpîneşte?

«Făcîndu-se seară», căci era seară cînd a intrat Soarele Dreptăţii în iad. Deci, — a mers un om bogat, cu numele de Iosif din Arimateea, care era ucenic al Lui, întru ascuns, de frica iudeilor şi a mers şi Nicodim, cel care venise noaptea la Iisus. Taina ascunsă a tainelor. Doi ucenici ascunşi vin ca să ascunză pe Iisus în mormînt, învăţînd, prin acest ascunziş, taina ascunderii în iad, a Dumnezeului ascuns în trup. Şi unul şi altul se întrec în osîrdia cea pentru Hristos.

Astfel Nicodim apare mare întru smirnă şi aloie, iar Iosif întru îndrăzneala cea vrednică de laudă faţă de Pilat. Căci acesta, părăsind orice teamă, îndrăzneşte

să meargă la Pilat și să ceară trupul lui Iisus. Și, intrînd, trebuia să fie cu înțelepciune, pentru ca scopul său dorit să i se împlinească întocmai.

Nu trebuia să-I aducă vre-o laudă în fața lui Pilat, sau vorbe înalte ca să-i înțärească minia și astfel, să nu-i îndeplinească rugămîntea și nici nu i-a spus: «Dă-mi mie trupul lui Iisus, al Aceluia pentru care cu puțin mai înainte soarele s-a întunecat, pietrele s-au despicat și pămîntul s-a cutremurat, morminturile s-au deschis și catapeteasma templului s-a despicat». Nu i-a spus acestea lui Pilat, ci i-a adresat o cerere mică și plină de milă: «O Judecătorule, am venit la tine cu o rugămîntă și o cerere neînsemnată. Iat-o: «Dă-mi un mort pentru ca să-L îngrop. Trupul Aceluia care a fost osîndit de tine a Sărmanului Nazarinean Iisus. A lui Iisus care nu are casă, a lui Iisus Celui răstignit și gol, a Celui fără de preț. A lui Iisus Celui ucis, a lui Iisus Celui legat, Celui curat și străin, a Celui necunoscut de străini, Celui disprețuit, și, pe deasupra și răstignit. Dă-mi mie pe Acest străin. La ce-ți folosește ție trupul Acestor? Dă-mi mie pe străinul Acesta, căci de departe a venit în țara aceasta ca să mintuiască pe cel străin. Dă-mi mie pe Acest străin, a cărui țară n-o cunosc cei străini. Dă-mi mie pe Acest străin, al cărui Tată nu-l cunosc cei străini. Dă-mi mie Acest străin, al cărui loc și naștere și obicei nu-l știu cei străini. Dă-mi mie pe Acest străin a cărui străină viață înviază pe cei străini. Dă-mi mie pe Acest străin nazarinean, al cărui chip și naștere străinii n-o știu. Dă-mi mie pe Acest străin, de bunăvoie străin, carele nu are unde să-și plece capul. Dă-mi mie pe Acest străin, care este mai străin decît toi străinii, fără de casă, carele s-a născut în iesle. Dă-mi mie pe Acest străin, pe care din leagăn L-a fugărit Irod. Dă-mi mie pe Acest străin, care de lanțurile Egiptului i-a înstrăinat, care nu are nici cetate, nici sat, nici odihnă, nici rudeni, ci unei alte țări aparține. Dă-mi mie, o Dregătorule, pe Acest gol, care este pe lemn, pentru ca să acopăr goliciunea Sa cu firea mea. Dă-mi mie pe Acest străin, mort, și Dumnezeu, ca să-L acopăr cu acoperămîntul fărădelegilor mele. Dă-mi mie dregătorule pe Mortul, care, pentru păcatele mele s-a botezat în Iordan. Te rog pentru Cel ce a murit pentru toți cei nedrepți, pentru prietenul vinzător, pentru ucenicul trădător, pentru frații prigonitori, pentru robul cel hrăpăreț. Te rog pentru Cel mort, Cel care a fost judecat de cei pe care El i-a eliberat din robie, pentru Cel ce a fost adăpat cu oțet și nu cu leacurile cu care El i-a vindecat pe dinșii, pentru Cel ce a fost părăsit de ucenici și de Maica Sa a fost despărțit. A doua oară, îți spun Dregătorule, despre Mortul Cel răstignit pe lemn, care este fără casă, care nu are pe acest pămînt nici tată, nici prieten, nici ucenic, nici rudă și nici cine să-L îngroape. El este singur, Unul-Născut și un Dumnezeu are și pe nimeni altul.

Și acestea zicînd Iosif către Pilat, a poruncit acesta să-i dea trupul cel prea sfințit al lui Hristos, iar acesta, mergînd pe locul Golgotei, a coborît de pe lemn dumnezeiescul Trup și L-a așezat pe pămînt. A văzut pe Dumnezeu stînd, nu sus, ci jos, stînd gol, pe Cel ce a tras pe toți sus și care pentru puțină vreme s-a făcut fără suflare — Viața și suflarea tuturor. A văzut fără vedere pe Cela ce toate le-a zidit, toate cele ce se văd. Zace culcat, Invierea tuturor și moare cu trupul Dumnezeu, Cela ce înviază pe morți. Tace cuvîntul lui Dumnezeu, Cela ce cu puțin mai înainte era ca tunetul și ridică mîinile Cela ce a ținut pămîntul în palmă.

Nu este așa, o Iosife, că ai cerut și ai primit și că ai știut pe Cine L-ai luat? Nu este așa că mergînd spre cruce și primind în brațe pe Iisus ai știut pe Cine țineai? Dacă știi pe Cine ții acum ești un om bogat.

Dar cum vei face îngroparea cea prea înfricoșătoare a acestui trup dumnezeiesc al lui Iisus? De laudă este iubirea ta, dar mai de laudă este sufletul tău. Cum să nu tremuri când îți pe miini pe Cel ce face pe heruvimi să tremure? Cu câtă frică să degolești Trupul Acela al dumnezeirii! Cu câtă evlavie trebuie să-L privești! Nu te cutremuri când cauți să îngropi trupul cel firesc al lui Dumnezeu, Cel mai presus de fire?

Și acum spune-mi mie, Iosife, la răsărit vei îngropa, ca pe un mort pe Răsăritul Răsăriturilor? Acum cu degetele tale vei închide cum se obișnuiește la morți, ochii Celui care cu precuratul Său deget a deschis vederea orbului? Acum vei lega gura Celui care a deschis gura celui mut? Acum vei lega mîinile Celui care a întins mîinile cele uscate? Și vei lega picioarele oa de mort, Celui care a dat putere tuturor slăbănogilor să meargă? Acum ridici pe pat pe Cel care a poruncit slăbănogului și i-a zis: «ridică-ți patul tău și umblă?». Acum lipsești de mir pe Cel ce s-a lipsit de mirul cel ceresc și lumea a sfințit-o? Și îndrăznești să ștergi Trupul cel dumnezeiesc cel însingerat și coasta Lui, a Celui ce a vindecat pe femeia care avea scurgerea singelui? Cu apă vei uda Trupul lui Dumnezeu, al Celui ce toate le-a spălat și le-a curățit? Și ce candelă vei aprinde acum luminii celei adevărate care luminează toate ale oamenilor? Ce cîntări de îngropare vei cînta Celui lăudat, fără întrerupere, de cetele cele cerești? Și vei plînge cu lacrimi, ca pe un mort, pe Cel care a plîns cu lacrimi pe Lazăr cel mort de patru zile și înviat? Și ce tînguire vei face Celui ce dă har tuturor și a făcut să înceteze întristarea Evei?

Îți fericesc mîinile tale, Iosife, că ai slujit și ai atîns mîinile cele singerînde și picioarele Trupului dumnezeiesc al lui Iisus. Fericesc mîinile tale că te-ai apropiat de coasta cea singerîndă a lui Iisus, mai înainte de fapta cea prea lăudată a credinței lui Toma necredinciosul. Îți fericesc gura ta că s-a apropiat de gura cea de neuitat și fără de seamă a lui Hristos și s-a umplut astfel de duhul cel sfînt. Fericesc ochii tăi că au stat în fața ochilor lui Iisus și a primit de la ei lumina cea adevărată. Îți fericesc fața ta că s-a apropiat de fața lui Dumnezeu. Îți fericesc umerii tăi că au ținut pe Cel ce toate le ține. Fericesc pe Iosif și pe Nicodim pentru că au ridicat și L-au purtat pe Dumnezeu, mai înainte decît heruvimii, că au fost slujitori ai lui Dumnezeu, mai înainte serafimilor celor cu cîte șase aripi. Ei nu aveau aripi, dar au înfășurat pe Domnul în giulgiu și cîstind pe Cel de care tremură Heruvimii, pe umerii lor au purtat Iosif și Nicodim, iar cetele cele fără de trupuri s-au înfricoșat. Și astfel au alergat împreună toate cetele îngerilor. Au luat-o înainte Heruvimii, iar Serafimii alergau cu ei. Împreună se țineau Tronurile și tremurau privirile lor văzînd pe Iisus în trup, fără de vedere. Începătoriile cîntau și cetele tremurau. S-au înfricoșat toate armatele cerului, întrebîndu-se între ele și ziceau: «Ce este lucrul acesta înfricoșat, teamă și groază? Ce este acest lucru nemaipomenit și această vedere neînțeleasă? Dumnezeu nostru, al celor fără de trupuri, gol și fără cunoștință și văzut gol de cei de pe pămînt. Pre Cel ce șade mai presus decît Heruvimii cu evlavie, pre Acesta Iosif și cu Nicodim îl îngroapă cu sfială. Cum s-a coborît Cel ce este lipsit de fără-delege? Cum a ieșit din fire Cel ce este însăși firea? Cum a venit pe pămînt Cel ce toate le împlinește? Cum s-a dezbrăcat Cea ce toate le ascunde? Cel ce este sus, după Tată înălțat ca Dumnezeu și jos, după mamă, cu adevărat deplin, Cel ce, nu odată, ni s-a arătat nouă. Cum se arată oamenilor ca Om Dumnezeu Cel iubitor de oameni? Cum se face văzut Cel nevăzut? Cum se intrupează Cel nematerial? Cum suferă Cel fără de suferință. Cum merge la judecată Judecătorul? Cum gustă

Viața moarte? Cum încapă în mormint Cel neîncăput? Cum locuiește în mormint Cel ce este nedespărțit de sinurile părintești? Cum intră pe ușa mormintului Cel ce a deschis porțile raiului? El, care porțile fecioriei nu le-a stricat, dar porțile iadului le-a sfărmat? Cea ce ușa lui Toma nu i-a deschis-o, dar ușile împărăției a deschis oamenilor și porțile mormintului și pecețile nedesfăcute le-a păstrat. Cum este socolit cu morții Cel ce este liber între cei morți? Cum stă la un loc Lumina cea neînserată cu întunericul și cu umbra morții? Unde se duce? unde trece Cel ce nu poate fi ținut de moarte? Ce este acest lucru, acest chip? Ce este cu această voie a coborârii lui în iad? — Coboară, desigur, ca să ridice pe Adam cel căzut. Merge ca să caute pe primul zidit, ca și pe oia cea pierdută, deoarece vrea să mintuiască pe toți care stau în întuneric și în umbra morții, pe Adam cel rob și pe Eva cea împreună cu el. Merge să-i dezlege din suferință Dumnezeu și fiul lui, arătându-se astfel și ca fiu al lui.

Să ne coborâm și noi împreună cu El, să ne grăbim, să cîntăm și să alergăm, văzînd împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii, făcîndu-se dezlegarea din suferințe de către Bunul Stăpîn.

Merge Cel ce este din fire iubitor ca să dea drumul celor din veac legați, cu bărbăție și pulere multă, pe cei care i-a înghițit în morminte moartea cea crudă și nesățioasă, răpindu-i ca să se numere cu cei ce locuiesc întru cele de sus.

Era legat acolo Adam, cel întii zidit și prim născut al celor de jos, chinuit în modul cel mai crud. Acolo era Abel, primul ucis și primul păstor drept al lui Hristos, chipul păstorului sugrumat pe nedrept. Acolo era Noe, chipul corăbiei celei mari, pe care a zidit-o Hristos, care salvează de la moarte toate neamurile sălbăticită de necredință, prin porumbelul Duhului celui sfînt, iar pe corbul cel de viață purtător, îl trimite afară dintr-însa. Era acolo Avraam, părintele lui Hristos, cel care a jertfit cu cuțitul și a adus lui Dumnezeu jertfă neucisă de mulțumire. Era acolo Isac legat, cel care în vechime a fost legat de Avraam ca icoană a lui Hristos. Era acolo, plin de durere, Iacob, cel care mai înainte fusese îndurerat de Iosif sus — Iosif cel legat în țara Egiptului, era legat acolo în chipul Stăpînului înlăntuit — Hristos.

Acolo jos, în întuneric era Moisi, cel care sus a fost în întunericul Tebei. Acolo, în groapa iadului era Daniil, cel care sus fusese în groapa leilor. Acolo era Ieremia, ca în groapa varvarilor și în stricăciunea morții. Acolo în pîntecele iadului, ca în chit, sta Iona, în chipul lui Hristos Cel din veac și cel mai înainte de veac și Iona al vieții în veac și în vecii vecilor. Tot acolo era și David, părintele din care s-a născut Hristos, după trup. Și ce să mai spun de David, de Solomon și de Iona? Acolo era și Marele Ioan, cel mai mare dintre toți proorocii, care, ca în pîntecele cel întunecos al maicii sale, propovăduia tuturor celor ce erau în iad, pe Hristos, Ioan, cel care se numește înaintemergătorul și căpetenia celor vii și a celor morți.

Acesta a fost trimis din temnița lui Irod în temnița cea mare a iadului unde dormeau toți cei dreți și cei nedreți din veac și toți profeții și drepții aduceau acolo rugăciuni alese lui Dumnezeu, în taină, cerînd mintuirea din suferință, stînd abătuți în mîna puterii vrăjmașe și în noaptea cea neînserată. Astfel spunea către Dumnezeu: *«Dintru adîncuri am strigat către Tine Doamne, auzi glasul meu...»* sau *«arată-mi lafa Ta și mă mintuiește»*. Un altul zicea: *«Cel ce șade peste Heruvimi s-a arătat acum...»* sau *«ridică puterea Ta și vino să ne mintuiești pe noi»*, sau *«degrabă să ne întîmpine pe noi îndurările Tale, Doamne»*. Mai auzea: *«Izbăvește sufletul meu din iadul cel*

mai de jos», sau «nu părăsi sufletul meu în iad», sau «scoate din stricăciune viața mea, către Tine Doamne Dumnezeu meu».

Pe aceștia pe toți i-a ascultat prea înduratul Hristos-Dumnezeu și a socotit că nu este drept să arate iubirea Sa de oameni numai celor ce erau cu El atunci acolo și celor ce, mai înainte de venirea Sa erau stăpiniți în iad și locuiau în întuneric și în umbra morții. Pentru că, pentru oamenii cei care erau în trup, Dumnezeu-Cuvîntul Cel care este Duh, s-a îmbrăcat în trup, ca să elibereze trupurile și sufletele prin arătarea Sa cea dumnezeiască și fără de prihană a sufletului Său, în iad, eliberîndu-l cu trupul, El fiind, în același timp nedespărțit de dumnezeire.

Deci să alergăm cu mintea și mergînd la iad să vedem pe Cel Preaputernic ținînd pe puternicul tiran care ținea pe cei puternici. Cel mai puternic popor se supune Fulgerului care a supus, fără mină, cetele falangelor de duhuri nemuritoare (demonii). Uși pune în mijlocul celor fără de uși și porți fără de lemn, Hristos, Cel care a închis ușa pe lemnul Crucii, Cel care a distrus și sfărîmat nicovălele, din veac, pe care erau bătuți și cei rătăciți și cei credincioși. Cu mîini dumnezeiești a dezlegat lanțurile cele nedezlegate ca și cum ar fi fost din ceară. Cu coasta Sa cea împunsă cu sulița a zdrobit inima tiranului cea netrupească. Acolo a sfărîmat puterile arcurilor, Cel care și-a întins mîinile, ca niște arcuri divine, pe cruce. Dacă acolo Hristos a suferit toate în liniște, acum de privirea Lui tiranul se ascunde în prăpastie. Acum temnița celor legați se sfărîmă și îi scoate afară. Acum șarpele a tăcut și capul i s-a sfărîmat. Acum pe Adam l-a eliberat iar pe Eva a înviat-o. Zidul cel din mijloc l-a distrus și pe diavolul cel rău l-a pedepsit. Trofeele lui le-a zdrobit. Moartea s-a omorît, stricăciunea ei a fost distrusă, iar pe om l-a așezat din nou în starea de la început. Cel care ieri vorbea despre îngerii lui Petru: «pot să aduc aici mai mult decît douăsprezece legiuni de îngerii», astăzi, cu dumnezeiască cuviință, ca la război, ca un Stăpîn biruiește iadul și moartea și pe tiranul prin moarte cu cei nemuritori ai anamtelor și cetelor celor nevăzute, de celor fără de trupuri — nu douăsprezece legiuni, ci mii și milioane, avînd pe îngerii, pe puteri, tronurile și cei fără de tronuri, cei cu cîte șase aripi și cei fără de aripi, cei cu ochi mulți și cei fără de ochi, dintre cetele cerești, așa cum se cuvenea unui Stăpîn și Împărat îl escortau și îl cinsteau pe Hristos. Nu erau împreună-luptători cu El. Departe de aici, căci de ce ajutor era lipsit Cel Atotputernic Hristos? Ei simțeau și doreau să stea în fața stăpîniei lui Dumnezeu, înarmați, ca excortă, armași și strălucitori purtători de sceptru, ai Sceptrului celui ascuțit al dumnezeirii, întrecîndu-se numai cu duhul, îndeplinind porunca în faptă și sînd gata la luptă împotriva vrăjmașilor celor fărădelege. Străbăteau acum împreună cu Stăpînul Dumnezeu drumul spre locașurile cele mai adînci din iad și de sub pămînt, ale celor care dormeau din veac acolo. Toate porțile cele întunecate și neînsoritele temnițe și locuințe ale iadului, ascunzăturile și peșterile au înțeles venirea cea condusă de Arhistratigul Gavriil, aducînd și acum cuvinte de bunăvestire oamenilor și, cu cea mai puternică și zguduitoare voce, ca de leu. El, dintre Arhangheli și arhistratigi a zis: «*Ridicați boieri porțile voastre*». Cu El strigă și Mihail: «*și vă ridicați porți veșnice și puteri păzitoare fărădelege să nu mai fiți. Sfărîmați-vă legături nedezlegate. Rușinați-vă vrăjmașilor! Temeți-vă tiranilor!*». După cum asupra vrăjmașilor care luptă împotriva unui stăpîn atotputernic și împărat cade o frică grozavă și nemaiauzită, iar armața lor se umple de groază și durere dacă sînt învinși, tot așa s-a întîmplat și asupra celor din iad, prin venirea cea nespusă a lui Hristos întru cele de jos și nemaivăzute.

Fulgerul Cel de sus, Cel neîntunecat de puterile vrăjmașe ale iadului, cu privirea aspră și cu glas de tunet poruncește, strigînd celor care îl ascultă: «*Ridicați boieri porțile voastre*»; nu zice: *deschideți-le, ci smulgeți-le din temeliiile lor, sfărîmăți-le, aruncați-le ca să nu mai existe.*

«*Ridicați boieri porțile voastre*». Nu că n-ar putea un astfel de Stăpîn să intre și, de aceea poruncește ca să se ridice..., pentru noi cei ținuți robi de porțile cele veșnice s-a făcut această, ridicare, sfărîmare și distrugere a lor. «Și nu vouă, ci celor ce vi se pare vouă că le stăpînesc, lor li se cuvine să zică: «*Ridicați boieri porțile voastre*» și nu altora. Deci vouă vă zic: «Dacă ați stăpînit rău din veac pe cei care au adormit pînă acum, de-acum nu mai sînteți conducători nici ai lor și nici ai altora, nici ai voștri și nici ai celor ai voștri. Dacă Hristos a adus o ușă cerească, ieșiți la Acel ce s-a înălțat pentru toți cei culcați în iad. Domnul este numele Lui și drumurile care pleacă de la porțile iadului ale Domnului Domnilor sint. Vouă v-a făcut porți. El este Cel ce v-a făcut cărări. De acum nu vă mai gîndiți; ridicați-vă și nu mai amînați, smulgeți-le dintr-odată.

Și Puterile au strigat: «*Ridicați-vă porți veșnice*» și porțile au dispărut; cele nedezlegate s-au dezlegat, nicovalele s-au sfărîmat, drugii de fier au căzut. Temeliile temniței s-au cutremurat și puterile vrăjmașe au fugit, împingîndu-se una pe alta și împiedicîndu-se. Au tremurat, au sărit, s-au înfricoșat, și-au pierdut mintea, au strigat, s-au împins și mereu s-au împuns, nemaîstîind ce să facă și astfel au rămas mirate. Una dintre ele și-a ascuns fața între genunchi; unul a căzut fără suflare, altul părea că este mort, pe unul l-a prins spaima, iar altul sta ca un nebun în fața celor cerești și, în sfîrșit altul a luat-o la fugă. Și acolo, în turburarea aceea a tăiat Hristos capetele stăpînilor, căci înfricoșați fiind își deschiseră brațele zicînd: «*Cine este Acest Împărat al Slavei*»? Cine este Acesta alît de mare care face atîtea minuni aici? Cine este Acest Împărat al Slavei care face acum în iad lucruri care nu s-au mai petrecut aici? Cine este Acesta care ridică pe cei care dorm din veac? Cine este Acesta care ne leagă pe noi cu un curaj nebiruit și putere și scoate pe cei chinuți din iad din veac în temnițele iadului?

Către aceștia au strigat Puterile Stăpînului și au zis: «Domnul Cel puternic și tare, Cel nebiruit în războaie. Acesta este Acela care v-a despărțit și v-a depărtat pe voi de cele cerești, tirani nebuni și fărădelege! Acela este Acesta care în apele Iordanului a sfărîmat capetele demonilor voștri. Acesta este Acela care, pironit fiind pe cruce, v-a biruit și v-a ucis pe voi. Acela este Acesta care v-a legat, v-a întunecat și v-a aruncat în adînc. Acesta este Acela care v-a trimis pe voi să vă piardă în focul cel veșnic al Gheenei. De aceea, nu vă mai gîndiți și nu mai așteptați, ci grăbiți-vă să dați drumul celor legați pe care cu răutate, i-ați stăpînit pînă acum, căci din puterea voastră de acum sint dezlegați. Tirania voastră s-a stins. Urletul vostru a rămas fără folos. Mîndria voastră s-a sfîrșit. Puterea voastră a căzut și s-a pierdut».

Acestea au spus puterile cele cerești ale Stăpînului către puterile vrăjmașe și îndată au pornit și unii dintre ei distrugeau din temelii temnița, iar pe vrăjmași îi alunga afară, fugind grăbite din locașurile lor. Alții au plecat să caute ascunzișurile, celulele și peșterile, ceilalți, unul cite unul, aduceau pe altul legat la Stăpînul, sau legau cu lanțuri de nedezlegat pe tiranul. Unii eliberau pe cei legați din veac, alții se între ceau mai repede. Unii alergau la Stăpînul care venea și alții se supuneau ca unui Împărat Dumnezeuului Celui purtător de biruință. Astfel aceștia și toți cei care fuse-

seră în iad, care strigau și se zbăteau aveau să înțeleagă că venirea Stăpînului însemnează dărîmarea puterilor celor de jos.

ADAM, primul zidit dintre oameni care a murit și care era înlăntuit cu deosebită grijă, a auzit pașii Stăpînului, care intrase spre cei legați, și a cunoscut sunetul Lui pe cînd mergea în temniță și, întorcîndu-se către toți cei care erau legați cu el împreună, a zis: «Aud un sunet de pași care vine către noi și dacă Acela a voit să vină aici, ne-am eliberat cu totul din lanțuri. Dacă vom vedea pe Acela cu noi atunci vom fi sloboziți din iad».

Acestea și unele ca acestea a zis Adam către toți cei ce erau cu el. Și a intrat Stăpînul la ei, avînd ca armă de biruință Crucea, pe care, vîzîndu-L Adam — primul zidit — și-a bătut pieptul și a strigat față de toți: «Domnul Meu fii cu noi toți». Și răspunzînd Hristos a zis: «Și cu Duhul Tău» și, apucîndu-l de mină l-a ridicat zicînd: «Scoală-te cela ce dormi și înviază din morți și îți se va arăta ție Hristos». Eu sînt Dumnezeuul tău, care pentru tine M-am făcut fiu al tău pentru tine și pentru cei de după tine». Și a zis, precum se cuvine, cu putere și celor dintru întuneric luminați-vă și celor adormiți: înviați. Ție îți poruncesc: «scoală-te cela ce dormi! Nu pentru aceasta te-am făcut ca să stai legat în iad, înviază din morți. Eu sînt viața celor morți. Înviază zidire a Mea! Înviază chip al Meu și asemănarea Mea. Scoală-te să mergem de aici, căci tu în Mine și Eu întru tine, avem un același chip nedeosebit. Pentru aceasta Dumnezeu te-a făcut fiul Său, pentru tine Stăpînul a luat chip de rob. Pentru tine, Cel mai presus decît cerurile, a venit pe pămînt și sub pămînt. Pentru tine omule, M-am făcut asemenea omului celui fără de ajutor, întru cei morți slobod. Pentru tine, cel care ai fost dat afară din grădină, din grădină M-au luat iudeii și în grădină am fost răstignit.

Vezi scuipările pe fața Mea pe care le-am primit pentru tine, pentru ca să te îmbrac cu haina cea dintii. Vezi și loviturile de toiege pe care le-am primit pentru ca să-ți îndreptez, după chipul Meu, chipul tău cel stricăt. Vezi și biciuirea de pe spatele Meu, pe care am primit-o, pentru ca să-ți risipesc greutatea păcatelor așezată pe spatele tău. Vezi bine miinile Mele cele răstignite pe lemn, pentru tine cel ce ai întins-o rău pe a ta spre pom. Vezi picioarele cele răstignite și bătute în cuie pe lemn, pentru picioarele tale care alergau rău pe lemnul neascultării, în ziua Domnului în care a fost căderea. Pentru îndreptarea ta am suferit, ca să deschid raiul. Pentru tine am gustat fiere ca să-ți vindec plăcerea cea amară a dulcicii mîncării aceleia. Am gustat oțet ca să-ți distrug acul morții. Am primit buretele ca să-ți șterg ție răbojul păcatelor tale. Am primit trestie ca să scriu libertatea neamului omenesc. Am adormit pe cruce și sabie a împuns coasta Mea, pentru tine pe care te-am adormit în rai și din coastă ți-am dărîuit pe Eva. Coasta Mea a vindecat rana coastei tale. Somnul Meu te-a scos pe tine din somnul iadului. Sabia Mea a oprit sabia care era împotriva ta. Prin urmare scoală-te ca să mergem de aici. Vrăjmașul te-a scos din linutul raiului. Întoarce-te acum, nu în rai, ci la tronul cel ceresc. Te-am lipsit de lemnul vieții cel închipuit, dar iată, — Eu însumi Mi-am unit viața Mea cu a ta. Am rînduit. Heruvimii ca să te păzească ca niște servitori. Voi face pe Heruvimii să ți se închine, cu dumnezeiască cuvîntă. Te-ai ascuns de Dumnezeu ca un gol, și iată pe Dumnezeu Cel gol Cel care s-a ascuns singur. Ai fost îmbrăcat în haine de piei de animale, dar Dumnezeu s-a îmbrăcat în haina cea sîngeroasă a trupului tău. De aceea, scoală-te să mergem de aici din moarte la viață, din stricăciune la nestricăciune, din întuneric la lumina cea veșnică.

Sculați-vă să mergem de aicea, din întuneric la lumina cea veșnică. Sculați-vă să mergem de aicea, din durere la bucurie, din robie la libertate, din temniță la Ierusalimul cel de sus, din lanțuri la odihnă, din închisoare la plăcerea raiului, de pe pământ la cer, căci am fost morți și am înviat pentru ca să stăpinesc și peste cei vii și peste cei morți. Sculați-vă să mergem de aicea! Cele nouăzeci și nouă de oi ale îngerilor au așteptat pe fratele lor Adam când a înviat și când a mers de s-a arătat lui Dumnezeu.

Tron de heruvimi Ți-au pregătit Ție cei ce ți-au dat oțet. Toate sînt gata. Mirele se pregătește. Mesele sînt puse. Ospățul cel veșnic și unic este gata Comorile de bunătăți s-au deschis. Împărăția cerurilor de mai înainte de veci se pregătește. Acelea «ochiul nu le-a văzut, urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit». Acestea toate îl așteaptă pe om.

...Acestea și unele ca acestea, spunînd Stăpînul, a înviat împreună cu El Adam, cel ce s-a unit cu Dinsul. A înviat și Eva și alte multe trupuri care dormeau din veac în credință. Au înviat propovăduind învierea Stăpînului cea de a treia zi, pe care creștinii, cu bucurie o primim și o săltăm împreună cu îngerii care dănuiesc, sărbătorind-o împreună cu cei fără de trupuri, cu care, împreună să slăvim pe Hristos, Cel care a înviat din stricăciune și a dăruit viața tuturor, căruia I se cuvine mărire și putere, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte, cu Bunul și de viață Făcătorul Său Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

Pr. DAVID POPESCU

ARTICOLE ȘI STUDII

CINSTIREA SFINȚILOR DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI SFÎNTA TRADIȚIE

Fiecare om, primind Taina Sfintului Botez, devine membru al Bisericii lucrătoare care este una prin credință, conducere, viață duhovnicească și cult. În sinul Bisericii credinciosul are posibilitatea să atingă culmea sfințeniei și să dobândească mîntuirea prin mijlocirea Sfintelor Taine și rugăciunile înălțate sfinților, cei ce formează în ceruri Biserica triumfătoare. Cererile pe care le înalță fiecare creștin către sfinți atestă adevărul despre nemurirea sufletului, după despărțirea sa de trup și realitatea împărăției cerurilor și a iadului. Această legătură cu sfinții și cu ceilalți frați adormiți în Domnul, pe care creștinul o realizează numai prin mijlocirea Bisericii, poartă denumirea de «comuniunea sfinților», despre care se face referire și în Simbolul apostolic. Ea are la bază, în primul rînd virtutea iubirii, care face ca cele două părți ale trupului lui Hristos — Biserica luptătoare și Biserica triumfătoare — să nu fie despărțite, ci mereu unite. Împreună cu sfinții ne rugăm și slăvim pe Dumnezeu, cu alte cuvinte ducem o viață duhovnicească în comuniune, și după cum stăm în legătură tainică cu Mîntuitorul Hristos, același lucru se petrece și atunci cînd îi invocăm în rugăciunile noastre și ne punem nădejdea în ajutorul lor.

În comparație cu un om nebotezat, creștinul, întrucît primește harul Sfintului Duh la botez și îl păstrează prin celelalte Sfînte Taine, se poate numi sfînt; de aceea sfințenia nu este un lucru străin sau imposibil. Sfințenia pe care o dobîndește fiecare credincios este numită «sfințenie obiectivă», către care el tinde în orice moment, avînd credința fermă că Dumnezeu nu stăpînește numai peste cei vii, ci și peste cei morți (Luca XX, 37—38; Romani XIV, 8—9).

Sfințenia pe care se străduiește fiecare creștin să o realizeze prin eforturile sale proprii și cu harul Sfintului Duh, are un caracter subiectiv¹. În lumea celor adormiți, sfinții sînt cei care se roagă la Dumnezeu pentru sănătatea, pacea, fericirea și ferirea de orice rău a tuturor celor care pomenesc și slăvesc pe pămînt numele lor. Ei doresc ca și cei în viață să petreacă în sfințenie și să se desăvîrșească prin iubire și niciodată să nu-și piardă nădejdea în fața necazurilor pornite de la Satan cu scopul de a-l deznădăjdui. Din aceste considerente și țînînd seama și de faptul că un sfînt ne vrea binele, în sinul primelor comunități creștine a luat naștere cultul sfinților, care se bazează pe învățătura despre puterea și eficiența harului divin. Cinstirea adusă

1. Pr. Prof. D. Belu, *Cinstirea Sfinților în Biserica Ortodoxă*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», an. 1970, nr. 1—2, p. 25.

sfinților scoate în evidență, în primul rând, preamărirea lui Dumnezeu și acest act religios se realizează în mod felurit: rugăciuni, imne, slujbe, și imitarea celor ce au biruit păcatul și prin ei pe pământ a strălucit Fiul lui Dumnezeu². La temelia acestui act de cult se află nenumărate texte scripturistice și bogate referiri patristice pentru a slăvi după cuviință pe Maica Domnului, ingeri și sfinți, cei ce împodobesc viața noastră în trup cu binecuvântări duhovnicești și ne acordă la nevoie consolare și tărie ca să înfruntăm necazurile.

În Vechiul Testament, Dumnezeu este sfințenia însăși și prin cei ce se apropie de El voiește să fie sfințit și preamărit înaintea poporului său (Levitic X, 3). Acest adevăr este subliniat și de profetul Isaia, care ne învață că: «Domnul Savaot este mare prin judecata Sa și Dumnezeu cel Sfânt este sfânt prin dreptatea sa» (V, 16). Credinciosul evreu, supunându-se voinței divine, trebuia să păzească și să primească cele ale Legii mozaice, ca să nu întineze numele cel sfânt al lui Iahve și ca să fie sfințit întru numele Său (Levitic XXII, 31—33). Împărtășirea sfințeniei fiecărui ins nu exclude instituirea preoției levitice, destinată slujirii locașului de cult și căreia, spre deosebire de popor, i s-a făcut ungerea cu mirul cel sfânt (Ieșire XXX, 30—32). Același lucru se întâmplă și în Noul Testament, cînd harul Sfîntului Duh, împărtășit fiecărui credincios prin Taina Sfîntului Botez, nu este totuna cu harul special pe care cineva îl primește prin Taina Hirotoniei.

Aghiografiai Vechiului Testament folosesc termenul de «sfînt» și de «sfințenie»³ într-o legătură strînsă cu ideea de Dumnezeu (Ieșire XXIX, 43—44; Iezechiel XXVIII, 25), care binecuvîntează pe cei care i se supun, cu promisiunea fericirii pămîntești⁴ întrucît n-au primit harul Sfîntului Duh, necesar pentru dobîndirea împărăției veșnice. Cei ce au dovedit supunere adevărată față de Iahve s-au învrednicit de daruri speciale și în acest sens amintim pe profetul Ahia din Șilo, care a cunoscut cu ajutorul lui Dumnezeu că soția regelui Ieroboam a venit la el (III Regi XIV, 5—6), sau pe profetul Ilie Tesviteanul, care în Sarepta Sidonului a salvat de la foamete o femeie văduvă și i-a înviat fiul (II Regi XVII). De asemenea ucenicul Sfîntului Ilie, proorocul Elisei a avut darul facerii minunilor consemnate de autorul cărții a IV-a a Regilor (cap. IV—VI), relatări care sînt un argument indiscutabil al cinstirii sfinților pentru puterea lor minunată și pentru dragostea lor nemăsurată față de oameni.

Oamenii aleși din Vechiul Testament au fost ascultați de Dumnezeu și rugăciunile lor au fost împlinite încă în timpul cînd erau în viață. Gîndul lor curăț și urmarea faptelor bineplăcute lui Dumnezeu au atras binecuvîntarea tuturor neamurilor pămîntului prin patriarhul Avraam (Facere XVIII, 18)⁵. Prin rugăciunile aceleiași patriarh «Dumnezeu a vindecat pe Abimelec, pe femeia lui și pe roabele lui...» (Facere XX, 17).

Pentru iertarea celor slabi în credință Moise a rostit o mișcătoare rugăciune către Dumnezeu» ... să nu se aprindă Doamne, minia ta asupra poporului Tău» ... (Ieșire XXXII, 11) și a fost ascultat căci Domnul a abătut pieirea hotărîtă asupra lor (Ieșire XXXII, 14). La fel a procedat și atunci cînd sora sa Mariaam s-a umplut de lepră deoarece cîrtise împotriva lui (Numeri XII, 13).

2. Ierom. Prof. N. Mladin, *Sfinții în viața morală ortodoxă*, în «Studii teologice», an. 1956, nr. 1—2, p. 4—5.

3. G. Lissowski, *Konkordanz zum hebräischen Alten Testament*, ediția a II-a, Stuttgart, 1950, p. 1240—1243.

4. Pr. Prof. D. Belu, *op. cit.*, p. 25.

5. Prof. Teodor M. Popescu, *Doctrina Bisericii Ortodoxe despre cultul sfinților față de secta «tudoristă»*, în «Studii teologice», art. 1951, nr. 5—6, p. 317.

În cărțile canonice ale Vechiului Testament avem mărturii clare despre cinstirea aleșilor lui Dumnezeu de către oameni, cum este cazul profetului Ilie, căruia Obadia i-a ieșit în cale și a căzut înaintea lui cu fața la pământ zicînd: «Oare tu ești Domnul meu Ilie?» (III Regi XVIII, 7). De o astfel de cinstire s-a bucurat și profetul Elisei din partea fiilor proorocilor din Iudeea și a femeii șunamitence pentru învierea fiului său (IV Regi II, 15; IV, 37).

Cinstirea sub formă de închinăciune, manifestată de poporul evreu față de aleșii lui Dumnezeu, nu a însemnat venerarea lor în locul divinității căci ar însemna să fie în contradicție cu porunca «să nu ai alți dumnezei afară de Mine» (Ieșire XX, 3). Ar fi un non-sens să credem că cei ce s-au bucurat de o deosebită cinstire din partea oamenilor au căzut în mîndria că ei sînt chiar dumnezei; dimpotrivă, ei au văzut în această manifestare darul și puterea lui Dumnezeu, care lucrează prin ei și că orice închinare are în vedere preamărirea celui Atotputernic. Este exclusă o astfel de cugetare, întrucît persoanele alese din Vechiul Testament totdeauna au fost împotriva idolatriei și n-au permis celor din jur să-i venereze ca pe niște dumnezei. Ei au fost conștienți de faptul că prin cinstirea lor nu se micșorează slava dumnezeiască și ea nu se dă chipurilor cioplite (Isaia XLII, 8). Profetul Ieremia se ridică cu vehemență împotriva celor care și-au pierdut încrederea în puterea lui Dumnezeu cel nemuritor și nădăduiesc spre lucrurile trecătoare (XVII, 5). În acest fel se exprimă și psalmistul (CXLV, 3—5), ceea ce înseamnă că în Vechiul Testament aghiografii au făcut deosebire între cinstirea lucrurilor adevărate față de cele trecătoare și nu au confundat adorarea lui Dumnezeu cu venerarea aleșilor Săi. Spre lauda lui Dumnezeu care l-a întărit și luminat, profetul Daniel a acceptat să-i fie aduse jertfe și tămie din partea regelui Nabucodonosor (Daniel II, 46) ⁶.

Prin gura profetilor Vechiului Testament Dumnezeu a vestit lumii vremea și locul nașterii lui Mesia, cel ce va izbăvi omenirea de sub sabia păcatului și va desăvîrși Legea Vechiului Testament prin încheierea legămîntului celui nou (Ieremia XXXI, 31). De aceea, în lumina Noului Testament înțelegem mai mult rostul cinstirii sfinților de către Biserică. Înainte de a expune textele biblice privind cinstirea sfinților, menționăm că în Biserica primară cu termenul de «sfinț» au fost desemnați toți cei ce au primit credința în dumnezeirea Mîntuitorului Hristos și s-au botezat în numele Sfintei Treimi. Acest termen este consemnat chiar în scrierile canonice ale Noului Testament (II Cor. XIII, 12; Romani I, 7 etc.) ⁷ și va dura o perioadă de timp pînă ce va fi înlocuit cu cel de «creștin». În sînul Bisericii creștine termenul de sfinț va desemna exclusiv pe credincioșii care în viața lor pămîntească au dovedit o credință puternică și o dragoste frățească nemărginită, realizînd un grad înalt de desăvîrșire și învrednicindu-se de un har deosebit din partea lui Dumnezeu. Sfințul este persoana umană care a biruit lucrarea păcatului și prin credință și dragoste desăvîrșită ajunge pe culmile cele mai înalte ale sfințeniei unde tronează bunătățile harului dumnezeiesc.

Dacă în cultul divin avem mărturii biblice din Vechiul Testament pentru cinstirea sfinților, mai bine-zis al dreptilor, căci în înțeles creștin sfințul are harul Sfințului Duh pe care cei vechi nu l-au primit pînă la venirea lui Mesia, cu atît mai mult vom înțilni în paginile Noului Testament multe exemple care justifică acest lucru. Mărtu-

6. M. A. Calnev, *Metodica misionară despre cinstirea în rugăciuni și chemarea sfinților îngeri și a sfinților plăcuți lui Dumnezeu*, trad. Pr. A. Sevoznicov, Editura secției culturale a Consiliului eparhial Chișinău, p. 10.

7. A. Schmoller, *Handkonkordanz, zum griechischen Neuen Testament*, Stuttgart, 1973, p. 9—10.

riile neo-testamentare sînt mai multe în această privință, deoarece și credința în viața de dincolo unde sălășluiesc sfinții, este clară față de mențiunile sporadice ale Vechiului Testament. Este firesc acest lucru, deoarece prima parte a Sfintei Scripturi a fost numai ca un pedagog pentru venirea lui Hristos, întemeietorul Bisericii sau împărăția văzută a lui Dumnezeu pe pămînt. Cinstirea sfinților în sinul Bisericii este plină de măreție⁸.

În timpul activității sale publice Mîntuitorul Hristos a învățat mulțimea că existența omului nu se termină odată cu moartea fizică ci ea continuă și după aceea. În pilda despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr Mîntuitorul ne învață că oamenii după moarte își primesc răsplata potrivit faptelor lor, unii odihnindu-se în sinul lui Avraam și alți chinându-și sufletele în focul iadului (Luca XVI, 22—25). Din cuprinsul acestei pilde știm că sufletele, care sînt nemuritoare și indivizibile⁹, pe deplin conștiente și se bucură sau se chinuie dacă au făcut în viață fapte bune sau rele. Prin urmare în lumea de dincolo există raiul locuit de sfinți și iadul în care sălășluiesc cei păcătoși sau cei ce în viață n-au avut timp să săvîrșească acte de pocăință.

Biserica Ortodoxă cinstește pe sfinți deoarece aceștia sînt numiți de Mîntuitorul prieteni ai Săi și lor le-a făcut cunoscută voia Tatălui (Ioan XV, 14—15). În calitatea lor de prieteni, sfinții vor lua parte la judecata de apoi (Matei XIX, 28), iar prin viața lor exemplară se aseamănă cu îngerii și devin adevărați fii ai învierii (Luca XX, 36).

Prin felul lor de a trăi în această lume sfinții au arătat dragoste sinceră față de semenii lor în necazuri și acest lucru îl vor face nestingheriți și în ceruri. Pentru binele și fericirea celor care s-au încreștinat Sfîntul Apostol Pavel a înălțat rugăciuni lui Dumnezeu (II Corinteni XIII, 9; Efeseni III, 14—21; Filipeni I, 3—4; I Tesaloniceni I, 2—3 și II Tesaloniceni I, 11).

Credința noastră că sfinții ne salvează de la primejdii dacă-i cinstim se întemeiază pe textele neo-testamentare referitoare la darurile lor de a face minuni, de a face să triumfe viața în locul morții. Astfel, Sfîntul Apostol Pavel, plecîndu-se peste tînarul Eutihie și luîndu-l în brațe, i-a redat viața și tot el a rămas nevătămat de mușcătura unei vipere în Malta (Faptele Apostolilor XVIII, 3—9; XX, 9—11). Aceste daruri minunate ne conving în credința că sfinții sînt prieteni adevărați ai lui Dumnezeu, cărora El le-a dat haruri deosebite și prin mijlocirea lor au vindecat neputința ologului de la templul din Ierusalim, au dat în vileag gîndul necinstit al lui Anania și Safira și au înviat pe Tavita din Iafa (Faptele Apostolilor III, 6; V, 1—12; IX, 33—34 și 37—42). Prin urmare, faptele lor scoț în lumină dragostea lor nestinsă pentru Dumnezeu și pentru semenii lor, virtuți care nu trece niciodată (I Corinteni XIII, 8), și în ceruri mijlocesc pentru bunăstarea și fericirea celor de pe pămînt¹⁰. De aceea Sfîntul Ioan Evanghelistul ne învață că ei împreună cu îngerii, care stau în jurul tronului ceresc, se roagă neîncetat și laudă pe Dumnezeu (Apocalipsă IV, 10—11; V, 8—14). În lumea nevăzută Sfinții se bucură, ca și îngerii, de credinciosul care a venit la limanul pocăinței și se întristează de cel care-și pierde mîntuirea

8. H. Andruzos, *Simbolica*, trad. de Prof. I. Moiescu, Editura centrului mitropolitan al Olteniei, 1955, p. 326.

9. P. Svetlov, *Invățătura creștină în expunerea apologetică*, trad. Pr. Bejan și C. N. Tomescu, vol. I, 1935, p. 523; cf. Pr. Victor Moise, *Cultul sfinților*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1974, nr. 7—8, p. 593.

10. *Invățătura de credință creștină ortodoxă*, Craiova, 1952, p. 174.

sufletului din cauza păcatelor (Luca XV, 10; I Corinteni XII, 26). Ei se roagă pentru noi, deoarece pentru mântuirea noastră același lucru îl face atât Fiul care stă de-a dreapta Tatălui (Romani VIII, 34) cât și Sfântul Duh, care ne vine în ajutorul slăbiciunii noastre (Romani VIII, 26—27). Sfinții neîncetat sînt în legătură, prin rugăciune, cu oameni de pe pămînt și laolaltă aduc jertfe de laudă lui Dumnezeu (Evrei XII, 5; Apocalipsă IV, 10—11), pentru ca să sporească în sfințenie cei slabi în credință și trupul lui Hristos — Biserica, să aibă membri cît mai buni (Romani XII, 4—13; Efeseni IV, 10—11).

Credincioșii cinstesc pe sfinți întrucît Dumnezeu-Fiul i-a îmbrăcat cu slava Sa. «Și Eu slava care Mi-ai dat-o Mie am dat-o lor...» (Ioan XVII, 22) și le-a poruncit ca să le dea ascultare: «Cei ce vă ascultă pe voi pe Mine mă ascultă și cei ce se leapădă de voi de Mine se leapădă» (Luca X, 16). În lumina preceptelor neotestamentare, între sfinți și creștinii de pe pămînt există o strînsă legătură garantată și reflectată în relația indisolubilă dintre Biserica triumfătoare și Biserica luptătoare, care au pe Hristos unicul lor cap (Efeseni I, 20—21; Coloseni I, 16—18). Sfinții prin puterea lui Dumnezeu cunosc și aud cererile credincioșilor care îi imploră în rugăciune ¹¹.

Pornind de la cuvintele Sfîntului Apostol Iacob despre puterea mare a rugăciunii dreptului (cap. 5, 16) și avînd în vedere rolul de mijlocitori al sfinților în fața lui Dumnezeu pentru fericirea noastră, se desprinde cu claritate îndatorirea noastră de a-i cinsti. De această cinstire sfinții s-au învrednicit chiar în timpul vieții lor și în acest sens menționăm cazul temnicerului din Filipi, care a căzut înaintea Sfîntului Apostol Pavel și al lui Sila și a cerut să-l îndrume spre drumul mîntuirii (Faptele Apostolilor XVI, 27—31).

Cercetînd cu atenție cuprinsul textelor neotestamentare despre cinstirea sfinților, observăm că ele nu anulează rolul de mijlocitor al Mîntuitorului, ci acestea au drept scop preamărirea lui Dumnezeu și nu a omului, care ar însemna o pură idolatrie. Cînd sfinții au observat că oamenii le dau aceeași cinstire ca și lui Dumnezeu, atunci ei au refuzat categoric această închinăciune (Faptele Apostolilor X, 25—26). Aceeași atitudine au luat-o și atunci cînd semenii lor nu făceau nici o deosebire între zei și «Dumnezeul cel viu care a făcut cerul și pămîntul...» (Faptele Apostolilor XIV, 13—15).

Prin urmare, cerem în rugăciunile noastre mijlocirea sfinților deoarece ei au atins o treaptă înaltă a desăvîrșirii, fără a deveni dumnezei care să ne ajute prin propriile lor puteri. Prin rugăciunile lor mijlocesc continuu în fața lui Dumnezeu revărsarea harului său divin peste credincioșii de pe pămînt. Încă pe cînd viețuiau în trup sfinții ne-au fost adevărate exemple pentru a înălța unii pentru alții rugăciuni către Dumnezeu și în acest sens amintim cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «Căci totdeauna cu toate rugăciunile mele mă rog pentru voi toți cu bucurie» (Filipeni I, 4). Același Apostol al neamurilor ne învață astfel: «Dar vă rog pe voi, fraților, pentru Domnul nostru Iisus Hristos..., ca împreună cu mine să luptați în rugăciuni către Dumnezeu pentru mine» (Romani XV, 30) ¹².

Aducem cuvinte de laudă sfinților, îi ferim pentru viața lor neprihănită și-i rugăm să mijlocească și să ne apere înaintea lui Dumnezeu dacă am greșit în zile de

11. Prof. N. Chișescu și alții, *Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, 1958, vol. II, p. 758.

12. Prof. T. M. Popescu, *op. cit.*, p. 309.

necaz. Ne manifestăm astfel, deoarece sfinții ca mijlocitori ai cerului trăiesc întru Dumnezeu care este dragoste (I Ioan IV, 16) și de aceea ei participă la suferințele noastre și se roagă pentru binele nostru. Rugăciunile lor sînt un mijloc de sporire a dragostei, de unire a tuturor membrilor Bisericii văzute și nevăzute și de întărire lainică a simțirii noastre încît cererea noastră devine mai smerită și mai pătrunzătoare¹³. În împărăția cerurilor, sfinții mereu ne poartă de grijă și ei nu pot să nu ne iubească, deoarece petrec întru Dumnezeu, care ne învață că: «Cel ce iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său» (I Ioan IV, 21).

Fiecare credincios este conștient de faptul că în calendarul creștin nu sînt înscrise numele unor oameni oarecare, ci ale aleșilor lui Dumnezeu și cine apelează la ajutorul lor își amintește de cuvintele Mîntuitorului care zice: «Cel ce vă primește pe voi pe Mine Mă primește...» (Matei X, 40). Datorită comportării lor ireproșabile, sfinții după moarte sînt părtași ai raiului ceresc și împreună cu îngerii înconjoară scaunul lui Dumnezeu, se închină și se roagă celui Atotputernic (Apocalipsă V, 8; VIII, 3—4; XI, 16—17). Pentru faptele lor de milostenie și viață neîntinată Dumnezeu i-a învrednicit cu puterea de a judeca lumea la a doua Sa venire pe pămînt (Matei XIX, 28; I Corinteni VI, 2).

Valoarea dovezilor biblice pentru cinstirea sfinților nu este condiționată de mulțimea textelor din Noul și Vechiul Testament; de aceea pe baza celor prezentate mai sus putem spune că practica bisericească de a venera pe acei credincioși care în viață s-au învrednicit de un har deosebit și au strălucit prin credința și dragostea lor fierbinte față de Dumnezeu și aproapele are îndreptățite temeiuri scripturistice. În contextul datelor biblice, cinstirea sfinților de către Biserică ne apare ca un act creștinesc profund, firesc și care nu infirmă învățătura Sfintei Scripturi. Acest adevăr se poate fundamenta nu numai din izvoarele biblice, ci și din cele istorice, morale, liturgice și dogmatice¹⁴.

Textele biblice constituie un temel de netăgăduit al cinstirii sfinților și prin prisma lor înțelegem că Dumnezeu, pentru viața lor desăvîrșită, i-a binecuvîntat cu harul necreat al Sfîntului Duh și exemplul lor a fost urmat de mulți creștini care au strălucit în decursul secolelor pe bolta sfințeniei creștine.

Avînd în vedere datele istorice ale Bisericii primare, cinstirea sfinților a luat naștere odată cu apariția primilor martiri, care au fost lăudați de creștini pentru dragostea și curajul lor de a apăra credința în dumnezeirea lui Iisus Hristos. De aceeași laudă și venerație s-au bucurat și sfinții mărturisitori, întrucît au îndurat felurite chinuri pentru păstrarea credinței creștine cea adevărată.

Dacă cinstirea sfinților nu a însemnat îndepărtarea creștinilor de la preceptele Sfîntelor Scripturi, este firească acțiunea Bisericilor primare de a strînge, a păstra cu deosebită evlavie sau de a îngropa cu mare cinste rămășițele pămîntești ale celor ce au luptat cu prețul vieții pentru menținerea religiei celei adevărate cuprinsă în Vechiul și Noul Testament. Această acțiune a dus la instituirea cultului creștin prin care sînt venerați atît drepții și sfinții din Sfînta Scriptură, cît și cei pe care Dumnezeu i-a ales ca să fie adevărați luceferi ai Bisericii lui Hristos.

În rîndul mărturiilor care stau la baza cinstirii sfinților se numără și textele din Sfînta Tradiție, care și în această probelmă sînt în armonie cu cele din Sfînta Scriptură. Este firească existența acestei armonii dintre ele, deoarece în Sfînta Tradiție nu

13. *Învățătura de credință...*, p. 176.

14. Pr. Prof. D. Belu, *op. cit.*, p. 27—28.

s-au consemnat învățăturii sau practici care să fie în dezacord cu textele biblice. Spre exemplificare notăm hotărîrea Sinodului VII ecumenic (787 — Niceea) cu privire la îndatorirea creștinilor de «a cinsti și slăvi mai întii pe cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu și sfințele puteri îngerești, pe Apostoli, prooroci și martirii cei adevărați, pe sfinții și purtătorii de Dumnezeu Părinți și pe toți bărbații cei sfinți și a cere mijlocirea lor, pentru că ei pot să ne facă pe noi bineplăcuți lui Dumnezeu»¹⁵. Această hotărîre sinodală a avut în vedere cuvintele Mintuitorului, ale Sfinților Apostoli și ale Proorocilor.

Pentru a sublinia importanța dovezilor patristice pentru cinstirea sfinților nu trebuie neapărat să epuizăm toate mențiunile Sfinților Părinți, ci, așa cum am procedat și în cazul textelor biblice, ne vom referi la câteva date, elocvente în acest sens. Respectăm acest principiu și pentru a evita eventualele consemnări de texte care au la bază aceeași idee.

Din evlavie față de rămășițele pămîntești ale Sfintului Policarp, credincioșii Bisericii din Smirna le-au adunat «ca pe un odor mai scump și decît aurul și decît pietrele prețioase» și le-au așezat «spre amintirea biruințelor sale și spre mărturia altor luptători». Tot în legătură cu Martiriul Sfintului Policarp se face următoarea precizare: «Noi ne închinăm lui Hristos pentru că e Fiul lui Dumnezeu; cît despre martiri, care sînt ucenici și următorii Domnului, le mărturisim iubirea care li se cuvine din pricina cinstei fără seamăn, pe care au adus-o Împăratului lor»¹⁶.

Deci aceste mărturii sacre din tezaurul Sfintei Tradiții sînt în consensul învățaturii biblice despre cinstirea sfinților cei ce au rămas pentru noi adevărate pilde de slujire a lui Dumnezeu și a semenilor lor.

Demne de reținut sînt cuvintele Fericitului Ieronim, care spune că «pentru noi, cult și adorare nu se adresează nici moaștelor martirilor, nici soarelui, nici luminii, nici îngerilor, nici oricărui nume invocat în lumea prezentă sau în cea viitoare. Dar noi, cinstim, continuăm același scriitor bisericesc, moaștele martirilor în așa fel, încît nu adorăm decît pe Cel ai cărui martiri sînt ei, noi cinstim pe slujitori, pentru că cinstea să se înalțe spre Stăpînul lor». Afirmațiile Fericitului Ieronim pun în lumină gîndirea sa înaltă, care nu se abate de la sensul textelor biblice referitoare la cinstirea sfinților martiri. Ele au fost rostite de Fericitul Părinte ca răspuns la obiecțiile preoului creștin Vigilențiu, care nu era de acord cu invocarea sfinților și cinstirea sfințelor Moaște¹⁷.

Încă de la începutul creștinismului sfinții au fost cinstiți mai ales după moartea lor, iar în perioada persecuțiilor a luat o mare dezvoltare cultul sfinților martiri, care n-au fost niște figuri legendare ci martori, adevărați atleți ai credinței. Moartea unui martir în credința dumnezeirii lui Hristos se considera drept biruința morală asupra păgînismului și jertfa lor a sporit și a întărit creștinismul în lume. După expresia lui Tertulian singele martirilor a devenit sămînța creștinilor¹⁸.

15. Al. Comoroșan, *Dogmatica ortodoxă*, partea a II-a, Cernăuți, 1889, p. 695.

16. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, IV, 15, în «P. G.», (Migne, Patrologia Greacă), vol. XX, col. 361; *Învățătura de credință...*, p. 177.

17. Fcr. Ieronim, *Epistola 109*, Ad Riparium, PL. 22, apud, Prof. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 307.

18. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și alții, *Liturgica teoretică*, manual pentru Școlările teologice, București, 1976, p. 8; Prof. T. M. Popescu, *op. cit.*, 312.

Credința în nemurirea sufletului constituie dovada peremptorie că sfinții există și după trecerea pragului morții în lumea de dincolo, unde se roagă ca și cei de pe pământ să se învrednicească de bunățile răului ceresc. Unul din cele mai edificatoare exemple îl constituie pomenirea sfinților în cadrul Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur și scoaterea părțicelilor pentru sfinți la Sfânta Liturghie¹⁹.

În gândirea Sfântului Ioan Damaschin cinstirea sfinților a constituit una din preocupările sale majore și s-a pronunțat fără ezitare pentru cinstirea lor. Din scrierile sale, prin care a încercat să sintetizeze învățătura Bisericii privind respectul nostru deosebit față de sfinți, aflăm că ei trebuie cinstiți deoarece «sînt uniți cu Dumnezeu, după voință, și l-au primit locuitor în lăuntrul lor, iar prin participarea cu El au devenit, în har, ceea ce El este prin fire»²⁰.

Sfinții, ajungînd la desăvîrșire cu ajutorul harului dumnezeiesc, sînt demni de venerat, întrucît au devenit fiii lui Dumnezeu și au întrecut toți slăbiciunea omenescă. Sfințenia și cinstirea lor vine, așa cum observa același sfînt Părinte, «nu prin fire, ci prin participarea lor la firea lui Dumnezeu...», nu din pricina firii lor, ci din cauză că au în ei pe cel ce prin fire este demn de închinăciune»²¹.

Motivul pentru care cinstim pe sfinți mai este invocat în termeni categorici de Sfîntul Ioan Damaschin și în scrierea sa «Despre expunerea exactă a credinței ortodoxe». În această lucrare observăm că motivarea pe care o face numitul Sfînt Părinte are și un fundament biblic, după cum urmează: «Venerăm pe sfinți pentru Dumnezeu, cu Sfînta Scriptură în minte, pentru că ei sînt slujitorii Lui, copiii și moștenitorii lui Dumnezeu prin participare (I Ioan V, 19), prietenii lui Hristos, temple vii ale Sfîntului Duh. Această cinste se răsfrînge asupra lui Dumnezeu, care este cinstit în slujitorii lui și pentru aceea ne umple de binefaceri»²².

Deosebirea dintre cinstirea sfinților și adorarea lui Dumnezeu, consemnată în textele biblice este sesizată și în scrierile patristice. Acest adevăr este subliniat cu multă claritate de Sfîntul Chiril al Alexandriei, cînd afirmă că pe sfinți «îi cinstim numai relativ și cu respect»²³.

Precizări în acest sens întîlnim și în scrierile Fericitului Augustin, care vede în cinstirea sfinților o imitare a vieții lor și nicidecum o adorare care se cuvine exclusiv lui Dumnezeu. În acest sens Fericitul Părinte afirma: «Care episcop a zis vreodată stînd la altar sau la mormîntul martirului: îți jertfesc ție, Petre, Pavele sau Cipriane? Ceea ce se jertfește, se jertfește lui Dumnezeu singur. Sfinții se cînstesc, nu se adoră»²⁴.

Această învățătură corectă este scoasă în relief și de Sfîntul Ioan Damaschin, cînd spune că: «Adorarea nu se cuvine niciunei creaturi, ci numai firii dumnezeiești singure. Sfinților li se cuvine un cult onorific, ca prietenii aleși ai lui Dumnezeu, care au dobîndit iertare la El»²⁵.

19. *Liturghierul*, București, 1967, p. 94 și 148.

20. Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, în «Izvoarele Ortodoxiei», 1, București, 1938, p. 277.

21. Sf. Ioan Damaschin, *Cultul Sfințelor Icoane*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, București, 1937, p. 123—124.

22. Idem, *Expunerea exactă a credinței ortodoxe*, IV, 15, în «P. G.», vol. 94, col. 1164.

23. Sf. Chiril al Alexandriei, *Impotriva lui Iulian*, VI, «P.G.», vol. 76, col. 812.

24. Fericitul Augustin, *De vera religione*, 55, 108, apud Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 307.

25. Sfîntul Ioan Damaschin, *Despre icoane*, cuvîntarea a treia, XL—XLI, «P. G.», vol. 94, col. 1356—1357.

Privite în ansamblu, mărturiile biblice și patristice sînt de comun acord cu învățătura și practica bisericească de a cinsti pe sfinți, care nu devin mijlocitori în locul Mîntuitorului Hristos între Dumnezeu și om. Interpretarea lor în spiritul doctrinei creștine ortodoxe nu dă naștere la unele obiecții, ca de exemplu nesocotirea rolului de unic mijlocitor al lui Hristos între Dumnezeu și om, sau neputința Sfinților de a împlini prin rugăciuni cererile noastre²⁶. Noțiunea de *sfinț*, deși în Noul Testament a desemnat pe cei care au primit Taina Sfîntului Botez, ulterior a fost întrebuintată în Biserică numai pentru cei care s-au străduit să împlinească desăvîrșit poruncile divine. De aceea autoritatea bisericească s-a orientat pentru canonizarea celor vrednici de a fi declarați sfinți după anumite criterii, care constau din: credință ortodoxă în tot timpul vieții, sfințenia vieții, atestată după moarte prin venerarea spontană a creștinilor și înzestrarea cu unele puteri și daruri prin care Dumnezeu se preamărește²⁷.

În concepția ortodoxă cinstirea sfinților înseamnă, pe de o parte, un omagiu pe care credincioșii îl aduc lui Dumnezeu prin sfinți, iar, pe de altă parte, nevoia de a primi ajutor pentru mîntuire, pe care unii creștini nu o pot obține din cauza slăbiciunilor lor firești, ci numai prin mijlocirea sfinților cei ce sînt părtași la slava cerească a lui Dumnezeu. Adevăratul creștin este conștient că prin cinstirea sfinților se întărește trupește și sufletește și că nimeni dintre oameni nu poate fi fără de păcat în afară de Dumnezeu. Deci, el nu renunță la rugăciunile de invocare a sfinților socotind că este perfect și egal cu cei prin care Dumnezeu, așa cum exclamă psalmistul, se face minunat (Psalmul LXVII, 37). Pentru a nu fi ispitit de acest gînd impropriu Bisericii Ortodoxe, el își amintește de cuvintele sfințului Apostol Pavel, care ruga pe credincioșii săi să se roage pentru el și, pentru cei ce-l însoțeau în activitatea sa misionară: «Fraților rugați-vă pentru noi» (I Tesaloniceni V, 25).

Încă de la întemeierea Bisericii, creștinii au înțeles că sfinții pot fi cinstiți nu nu numai prin acte cultice, ci și prin purtarea numelor lor, fie că erau din Sfînta Scriptură sau ale altor oameni luminați și aleși ai lui Dumnezeu. Din generație în generație, creștinii ortodocși au păstrat cu sfințenie tradiția cinstirii sfinților, văzînd în aceasta un mijloc de a fi ajutați în drumul spre mîntuire și adevărate pilde de sfințenie în urcșul fiecărui credincios spre piscul desăvîrșirii și al mîntuirii sufletului. Așadar cinstirea sfinților trebuie socotită ca un cult de venerare, care nu micșorează cultul lui Dumnezeu și nici nu înlocuiește mijlocirea Mîntuitorului Hristos pentru mîntuirea noastră.

Diac. asist. EM. CORNÎTESCU

26. A se vedea pe larg Prof. Dr. P. Dcheleanu, *Manualul de Sectologie*, Arad, 1948, p. 149-158.

27. Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», an. 1950, nr. 2, p. 260-278; idem, *Despre rînduiala canonizării solemne a sfinților în Ortodoxie*, în «Mitropolia Olteniei», an. 1955, nr. 7-9, p. 416-428.

ASPECTE MORAL-SOCIALE ÎN PREDICA ȘI VIAȚA SF. TREI IERARHI

Cei trei «mari dascăli ai lumii (creștine) și ierarhi»¹ — Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Ioan Gură de Aur — formează o triune rar întâlnită de luceferi luminoși, ce au strălucit, prin activitatea lor, prin însușirile și virtuțile lor de ierarhi, prin viața și învățăturile, ca și prin concepțiile lor, pe firamentul Bisericii creștine, în veacul al IV-lea.

Personalități marcante, podoabe ale Duhului Sfânt, Sfinții Trei Ierarhi s-au născut, au crescut și au fost educați în familii de ținută, atmosferă și echilibru spiritual și moral atât de elevate, încât sfințenia însăși le devenise o tradiție.

Toți trei au făcut studii în marile universități ale timpului, fiind ucenici și prieteni cu renumiți filozofi și retori ca Himerios, Proheresius sau Libanius. Toți trei au dobândit vaste cunoștințe de cultură profană², reușind să facă o sinteză și o îmbinare admirabilă între cultura clasică și cea creștină³, cultură pe care au pus-o în slujba Evangheliei lui Hristos.

Toți trei au iubit cu pasiune cartea, știința, adevărul, rămânând celebre cuvintele Sf. Grigorie despre timpul petrecut la Atena cu Sf. Vasile cel Mare, unde nu le erau cunoscute decât două drumuri: «unul care-i conducea la locașurile de rugăciune și preoție, iar celălalt către învățătorii cei păgîni»⁴.

S-au pregătit temeinic pentru viață și, deși meritau locuri de cinste, nu le-au căutat, nici nu le-au acceptat. Erau atrași mai mult spre viața contemplativă, spre liniște și meditație, petrecînd chiar o vreme în mînăstiri. Dar atunci cînd au simțit «chemarea» spre slujirea lui Dumnezeu au răspuns cu darul și tezaurul agonisit, cu credința și iubirea lor, preferînd ispititoare «scene a lumii» — altarul, catedrei sau tribunei — amvonul celebrității oratorice — greaua slujire preoțească... vieții de tihnă, de reculegere, de studiu și de rugăciune — truda grea și apăsătoare, expusă tuturor grijilor, încercărilor, răspunderii și durerilor»⁵.

Îmbrățișînd preoția, Sf. Trei Ierarhi și-au pus imensele lor resurse, talente și puteri de muncă în slujba Bisericii lui Hristos, distingîndu-se ca preoți aleși, ierarhi iluștri, neîntrecați păstori de suflete, înflăcărați apărători ai dreptei credințe, remarcabili înlăcuiori ai Sfinței Scripturi, trăitori-de înaltă și ireproșabilă ținută creștină. În activitatea lor, Sf. Trei Ierarhi simbolizau în același trup: «unul mintea care gîndește, altul gura care propovăduiește și al treilea — mina care lucrează, deși fiecare a avut și minte și gură și mină care lucrau într-o desăvîrșită armonie și unitate»⁶.

1. Pr. Prof. E. Braniște, *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*, în «Biserica Ortodoxă Română» (1958), nr. 1-2, p. 171.

2. Prof. Alexandru Elian, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura elină*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI (1963), nr. 1-2, p. 66-70; Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura vremilor lor*, în «Studi teologice», XIII (1961), nr. 1-2, p. 55-65.

3. Vezi Pr. Prof. I. G. Coman, *Studiile universitare ale Părinților Capadocieni*, în «Studi teologice», VII (1955), nr. 9-10, p. 531-554; Pr. Lect. Constantin Galeriu, *Valori permanente în viața și opera Sfinților Trei Ierarhi*, în «Studi teologice», XXVIII (1975), nr. 1-2, p. 118-119.

4. *Oratio 43*, P. G. XXXVI, 21, citat după Pr. Lect. Constantin Galeriu, *op. cit.*, p. 119.

5. Prof. Teodor Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXX (1952), nr. 1-3, p. 62.

6. † Vasle, Episcopul Oradiei, *Învățămintele ale Sfinților Trei Ierarhi pentru problemele actuale ale Bisericii*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 1-2, p. 121.

Sfinții Trei Ierarhi s-au distins și ca predicatori ai cuvîntului lui Dumnezeu, în mod deosebit remarcîndu-se Sf. Ioan Gură de Aur⁷. Oratoria lor se impune și azi ca o creație de rar nivel omiletic și literar⁸.

Din multitudinea și varietatea temelor și aspectelor abordate de Sfinții Trei Ierarhi, în omiliile și predicile lor, cea mai caracteristică și mai actuală se impune a fi abordarea aspectelor moral-sociale ale vremii lor și atitudinea pe care au avut-o față de aceste aspecte ale vieții secolului al IV-lea.

Ca să înțelegem mai bine atitudinea lor față de problemele moral-sociale ale timpului va trebui să facem o privire generală asupra vieții moral-sociale din timpul iluștrilor noștri predicatori.

Secolul al IV-lea, numit «epoca de aur» a Bisericii, mai ales datorită activității Sf. Trei Ierarhi, ar putea fi caracterizat ca o perioadă de mari frămîntări politice și contradicții sociale. Viața zilnică era dominată de pronunțatul contrast social între clasa celor bogați și a celor săraci. O minoritate de privilegiați deținea averi imense, în timp ce mulțimile lipsite de cele necesare vieții, cădeau victime sărăciei, mizeriei și suferințelor de tot felul.

Bogații trăiau într-un lux scandalos, duceau o viață de huzur și în petreceri neîncetate. Cei săraci trăiau într-o mizerie de nedescris: flămînzi, goi, bolnavi, fără adăpost, adeseori fiind siliți să-și vîndă copiii, ca sclavi, speculanților de grîu, sau să-i mutilizeze, silindu-i să cerșească.

Averile bogaților sporeau mereu prin mijloace necinstite: camăta, dobînzile mari, comerțul cu sclavi, exploatarea nemiloasă. Sărăcia și suferințele erau cauzate și de impozitele mari, care, atunci cînd nu erau plătite, debitorilor li se vindea totul, chiar și copiii. Mai erau și confiscările de bunuri ce se făceau adesea în baza unui simplu denunț. Legile romane reglementau și apărau toate aceste nedreptăți sociale⁹. Munca nu era la loc de cinste; de asemenea neînțelegerile politice duceau, deseori, la războaie, care aduceau mari neajunsuri.

Față de această situație nedreaptă și disperată în care se găseau majoritatea păstorișilor lor, Sf. Trei Ierarhi nu puteau să rămînă nepăsători. Pătrunși de dragostea pentru Dumnezeu și pentru semenii ei au îmbrățișat de la început, cu toată căldura, cauza celor nevoiași, a sclavilor, a muncitorilor și țăranilor asuprași și au pornit o largă campanie de demascare a abuzurilor celor bogați, infierînd cu cuvinte de foc inegalitatea socială, nedreptatea și zgîrcenia bogaților, luxul, lăcomia, beția, camăta și alte rele moral-sociale ale societății sclavagiste a timpului, bazată pe inegalitate și exploatare.

Fini observatori, buni psihologi și admirabili luptători pentru dreptate, Sf. Trei Ierarhi și-au dat seama că diferența dintre bogați și săraci provine din faptul că primii și-au agonisit averi în mod necinstit. Ei știau că bogățiile celor avuți sînt obținute prin folosirea unor mijloace necinstite ca specula, camăta, exploatarea săracilor, re-

7. Vezi Diac. Prof. N. Balcă, *Cîteva trăsături ale Sfîntului Ioan Gură de Aur ca predicator*, în «Studii teologice», XX (1968), nr. 7-8, p. 498-512.

8. Vezi Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Aspecte ale artei literare în operele Sfinților Trei Ierarhi*, în «Studii teologice», XXI (1969), nr. 3-4, p. 167.

9. Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea Sfinților Trei Ierarhi față de problemele morale ale vremii lor*, în «Studii teologice», XXIX (1977), nr. 3-4, p. 225; Episcop-vicar Adrian Botoșaneanul, *Aspecte ale vieții sociale oglindite în opera Sf. Vasile cel Mare*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LV (1979), nr. 1-2, p. 89-90.

tribuirea nedreaptă, căsătoria din interes etc. Sfântul Ioan Gură de Aur se îndoiește că averea poate fi câștigată pe cale cinstită, fiind convins că nedreptatea este începutul oricărei proprietăți¹⁰. De aceea el numește pe cei bogați hoți și tirani, dezbrăcați de orice rușine, jefuind pe toți săracii¹¹. Aceeași atitudine o întâlnim și la Sf. Vasile cel Mare, care se adresează bogatului astfel: «Cel care dezbracă pe cel îmbrăcat se numește hoț, iar cel care nu îmbracă pe cel gol deși poate s-o face, este vrednic de alt nume? Dacă se numește hoț, cel care ia haina cuiva, ce nume să se dea celui care, putînd să îmbrace pe fratele său gol, n-a făcut-o?»¹².

Atît Sf. Ioan Gură de Aur cît și Sf. Vasile cel Mare consideră proprietatea individuală drept cauză principală și originară a tuturor suferințelor și păcatelor. «Toate relele noastre vin de la acest cuvînt rece «al meu» și «al tău», spune Sf. Ioan¹³, iar Sf. Vasile condamnă lăcomia, egoismul, luxul, ospețele copioase și alte păcate ale celor bogați.

Pentru a elimina profundele contradicții sociale și economice ale vremii lor, Sf. Trei Ierarhi propun ca soluție, întoarcerea la starea paradisiacă și dau ca exemplu ideal de urmat comunitatea de viață din epoca apostolică, cînd toți creștinii duceau viață de obște. Sf. Trei Ierarhi văd în comunitatea din Ierusalim modelul vrednic de urmat pentru transformarea societății și pentru desființarea proprieții individuale comunitate a bunurilor pe care o recomandă cu toată căldura.

Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur, într-una din omilii, după ce arată că Dumnezeu a făcut multe lucruri comune: aerul, soarele, apa, pămîntul, cerul, marea, lumina, stelele, propune comunitatea bunurilor, zicînd: «Comunitatea bunurilor este mult mai potrivită pentru noi decît proprietatea individuală; ea este mai conformă cu natura... Bunurile necesare ne aparțin în comun, iar noi nu putem respecta comunitatea nici în cele mai mici. Totuși Dumnezeu, ne-a dăruit pe cele dintii de obște ca să învățăm, folosindu-ne, să punem în comun pe celelalte»¹⁴. Sf. Vasile cel Mare face și el aceeași pledoarie pentru comunitatea bunurilor, dînd ca modele viața de obște a albinelor și lilieciilor care trăiesc, muncesc și se apără împreună. Viața de obște își are temelie în însăși natura noastră: «Nimic nu este așa de propriu firii noastre — zice Sf. Vasile — ca a fi în comuniune unii cu alții, a avea nevoie unii de alții și a ne iubi unii pe alții»¹⁵. La rîndul său, Sfântul Grigorie evocă, plin de admirație, viața de obște de la începutul omenirii, cînd nu erau nici bogați, nici săraci, nici sclavi, ci toți erau egali între ei. El ne recomandă să imităm legea supremă a lui Dumnezeu, care plouă peste drepti și peste păcătoși, care face să răsară soarele peste toți deopotrivă și care oferă tuturor mijloacele de trai în comun, fără nici o deosebire sau restricție¹⁶.

10. Omilia 12 la I Timotei IV, 4, P. G., LXII, 562, citat după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 224.

11. Omilia 10 la I Tesaloniceni V, P. G., LXII, 460; la Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 224.

12. Omilia 12 la I Timotei; P. G., LXII, 564, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 225.

13. Omilia 12 la I Timotei, 4; P. G., LXII, 563-564; Vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Temeiuri biblice și patristice pentru folosirea în comun de către oameni a mijloacelor de trai*, în «Studii teologice», V (1953), nr. 9-10.

14. Omilia 6, 7, *Despre lăcomie*; P. G., XXXI, 276-277, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 224.

15. *Regule mari*, III, 1; P. G., XXXI, 917, A, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 226.

16. *Despre dragostea față de săraci*, P. G., XXXV, 889 CD și 892 A, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 226.

Sfântul Ioan milita pentru extinderea vieții de obște din mănăstiri și în viața semenilor; el pleda pentru un comunitarism frățesc în care să nu se mai spună «al meu» sau «al tău». Într-o cuvîntare el chiar îndemna pe bogați să-și vindă averile și să trăiască viața de obște. Dar acest îndemn îndrăzneț pentru vremea aceea a întâmpinat vehemente împotriviri și din această cauză nu a mai fost repetat¹⁷.

Marii noștri ierarhi au avut astfel, o intuiție exactă a felului de viață în comun, radical deosebit de cel particular. Ei se duc cu gândul pînă la comunitatea universală, din care vor fi dispărut deosebirile de clasă și de rasă și unde fiecare va trăi bine, fără lipsuri, dînd colectivității partea sa de muncă, după capacitatea sa și primînd ca întreținere numai cît îi va fi necesar, cum se practica în comunitatea din Ierusalim.

În această comunitate ideală, Biserica ar fi lipsită de grijă pentru cele materiale ale credincioșilor, preocupîndu-se de cele spirituale ale lor¹⁸.

După Sf. Trei Ierarhi, nu numai originea averii e condamabilă, ci și întrebuințarea ei în mod incorect. De aceea, odată cu lăcomia și avariția bogățiilor, Sf. Vasile cel Mare condamnă luxul și înmulțirea artificială a nevoilor lor, nevoi născocite din dorința de a trăi mai bine, de a duce viața în mai mult lux și desfătări. Sf. Ioan critică pe bogații care despoale pe văduve și jefuiesc pe orfani pentru a-și putea construi ei locuințe mai luxoase, care să le eternizeze numele¹⁹. După el, întrebuințarea cum se cuvine a averii echivalează cu dăruirea ei în folosul săracilor²⁰.

Desigur că, Sf. Trei Ierarhi combăteau, în predicile lor, averile care prisoseau și care erau dobîndite în mod necinstit. Ei nu condamnă bunurile materiale strict necesare existenței, ci critică prea marea alipire a sufletului bogățiilor de averile lor. De aceea, ei au osîndit egoismul bogățiilor propunînd desființarea proprietății individuale și au trăit cu nostalgia comunității bunurilor materiale²¹.

Din felul în care critică originea nedreaptă a averii, precum și folosirea incorectă a ei, reiese și concepția lor în legătură cu bunurile materiale. Aceasta este însăși concepția Bisericii, după care proprietarul bunurilor materiale este Dumnezeu, iar noi sîntem numai administratori ai lor²². «Toate le avem de la Hristos. Existența, viața, respirația, lumina, aerul. Dacă el ne ia ceva din acestea, pierim și murim...», zice Sf. Ioan. Iar Sf. Vasile spune: «N-ai ieșit gol din pîntece? Și nu te vei întoarce gol în pămînt? De unde sînt deci cele ce ai acum? De vei zice că de la întîmplare ești fără Dumnezeu, necunoscînd pe cel ce te-a creat și nefiind recunoscător Celui ce ți-a dat. Iar de mărturisești că sînt de la Dumnezeu, spune-ne și nouă motivul pentru care le-ai primit...»²³. Iar mai departe zice: «Tu ești intendentul și iconomul semenilor tăi...»²⁴.

17. *Omilia 85 al. 86 la Evanghelia după Matei*, P. G., LXIII, 762—764, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 227.

18. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Idci misionare și sociale innoitoare, la Sfinții Trei Ierarhi*, în «Studii teologice», III (1951), nr. 1—2, p. 106.

19. *Comentar la Psalmul XLVIII*; P. G., LX, 491—494, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, 227.

20. *Omilia 11 la Romani*, 6; P. G., LX, 491—494.

21. Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 227.

22. Vezi Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Învățătura creștină despre bunurile materiale*, în «Studii teologice», III (1951), nr. 3—4.

23. *Omilie în cuvîntele Evanghelistului Luca*: «Strica-voi jînițele mele...», 2; P. G. XXXI, 276 BC; după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 226.

24. *Ibidem*, 264, C, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, 226.

Văzînd că îndemnul lor nu-și găsește ecou în sufletele bogaților, marii noștri vizionari apelează, pentru a mișca inima bogaților, la sentimentul milei creștine, la practicarea milosteniei, pe care o consideră o soluție cu adevărat eficientă în scopul ușurării situației celor săraci și ca mijloc de eliminare a inegalității sociale²⁵.

Pentru a determina la acte de milostenie, Sf. Trei Ierarhi folosesc întreaga gamă de argumente și întreaga măiestrie a elocinței lor. Punctul culminant al pledoariei în scopul practicării milosteniei este atins de Sf. Vasile cel Mare, care descrie foarte plastic și intuitiv drama zguduitoare a unui părinte, care pentru a putea asigura cele necesare traiului este nevoit să vîndă pe unul din copiii săi. Iată cum descrie Sf. Vasile tabloul acestui părinte :

«Cum să pun sub ochii tăi, bogatul, suferința săracului? Săracul se uită de jur împrejur în casa lui și vede că nu are aur și nici nu are vreun mijloc de a și-l procura. Mobilele și hainele lui sînt ca ale unui sărac; abia valorează cîțiva bani. Ce să facă? Privirea-i cade, în cele din urmă asupra copiilor săi. Se gîndește că de-i va duce la piață va găsi un leac împotriva morții. Inchipuți-vă acum lupta ce se dă în sufletul lui, între foamea ce-l amenință și iubirea lui de părinte. Cea dintîi îl amenință cu moartea cea mai crudă, iar firea stînd în cumpănă, îl sfătuiește să moară de foame împreună cu copiii săi. Pornește spre piață; se oprește de mai multe ori; în sfîrșit, lipsa, nevoia de neînăturat îl biruie. Care sînt atunci frămîntările tatălui? «Pe care dintre copii voi vinde mai întîi», se întreabă el? «Care va plăcea mai mult negustorului de griu? Voi vinde pe cel mai mare? Mă rușinez însă de vîrsta lui. Să-l dau pe cel mai tînăr? Mi-e milă de tineretea lui, care încă nu-și dă seama de nenorocirea ce ne amenință...». Și pe urmă săracul, cu ochii plini de lacrimi, merge, totuși, să-și vîndă pe cel mai iubit dintre copii»²⁶.

Uneori, văzînd că cei bogați rămîn insensibili la suferințele semenilor, Sf. Trei Ierarhi recurg și la amenințare. Ei atrag atenția asupra pericolului la care s-ar putea expune cei bogați, datorită refuzului lor, din partea unei eventuale revolte a celor ce munceau din greu. Sf. Ioan spune că agricultorul refuzînd să mai muncească, mănăstîrul refuzînd să mai facă comerț, ostașul refuzînd să mai aibă curaj la război, i-ar putea reduce la mizerie și chiar i-ar putea extermina²⁷, datorită faptului că clasa bogaților era neproductivă. În altă omilie, Sf. Ioan face o propunere îndrăzneată pentru timpul de atunci și rămasă celebră, despre cele două cetăți²⁸, în care bogații să locuiască separat, iar săracii separat. Urmarea va fi că pe cînd cetatea săracilor nu va duce lipsă de nimic, aceștia pricepîndu-se la toate meșeriile necesare vieții, cetatea bogaților va fi sortită tuturor lipsurilor și, pînă la urmă, expusă pieirii, pentru că bogații nu se pricep la nimic și nu sînt deprinși cu munca²⁹.

Marii noștri ierarhi nu au fost predicatori ai dreptății și ai milosteniei numai cu cuvîntul, ci au pecetluit cu fapta ceea ce susțineau pe amvon. A fost o deplină concordanță între cuvînt și faptă la Sf. Trei Ierarhi. Ei au dat exemplul personal de caritate creștină ca și chibzuită organizare a binefacerii. Toți trei și-au dăruit averile în folosul săracilor : Sf. Vasile și-a donat averea mănăstirii de pe Iris, înființată de el, săracilor din Cezareea și așezămintelor de caritate pe care le-a înființat și orga-

25. Vezi Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Rolul social al milei creștine la Părinții Capadocieni*, Beiuș, 1945.

26. *Cuvîntarea VI-a Despre avariție*, 4 ; P. G., XXXII, 1188 BCD—1189 A, citat după Diac. Asist. Ioan Rămureanu, *Cuvînt festiv pentru cinstirea Sfinților Trei Ierarhi*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXX (1957), nr. 1—2, p. 90.

27. *Omilia, 10, 4 la I Corinteni* ; P. G., LXI, 87, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 228.

28. *Ibidem*, col. 292 ș.u. ; *ibidem*. 29. Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 228.

nizat; Sf. Grigorie și-a pus averea toată în folosul săracilor din Nazianz; iar Sf. Ioan a dăruit săracilor atât averea sa proprie, cât și pe cea provenită din vânzarea vaselor scumpe ale palatului patriarhal³⁰. «El însuși trăia simplu și sobru, cu regim călugăresc, așa cum trăise ca preot, la Antiohia. Lua masa singur și nu bea vin ... uneori nu mânca pînă seara, fie din cauza grijilor bisericești, fie din cauza contemplațiilor duhovnicești»³¹.

Dar Sf. Trei Ierarhi au înființat și au patronat și instituții de asistență socială³². Astfel, Sf. Vasile, cu simțul său practic, a întemeiat și organizat, în apropierea Cezareei, un complex de asistență socială, ce constituie o măreață pildă a iubirii creștine cu fața, pusă în slujba semenilor. Aceste așezăminte, denumite «Vasiliada» erau un ansamblu de instituții de binefacere: spitale, azile pentru bătrîni, orfani, văduve, fecioare, școli, ateliere etc. De asemenea, cu prilejul foametei din anul 368, pricinuită de secetă, Sf. Vasile a desfășurat o activitate caritabilă neobosită, salvînd de la moarte pe săracii din Cezareea și din împrejurimi³³. La rîndul său, Sf. Ioan, din economiile realizate a ridicat spitale și case de primărie străinilor³⁴. El însuși, într-una din predici se prezintă ca «ambasadorul săracilor»³⁵, iar în cele 21 de Cuvîntări la statui, el a luat parte credincioșilor, i-a încurajat și i-a întărit în fața pedepselor ce-i aștepta din partea împăratului Teodosie³⁶, în urma distrugerii statuiilor familiei regale.

Cu mare însuflețire au abordat Sf. Trei Ierarhi, în predicile lor și problema muncii, pe care ei o prețuiesc la adevărata valoare.

Sf. Ioan are un adevărat cult al muncii, oricare ar fi ea. După el, «munca face bine și trupului și sufletului. Lenea înțepenește organele și aduce slăbirea puterilor. Munca este o filozofie care curăță și întărește inima; ea este chiar «cea mai bună filozofie», căci muncitorul nu primește nimic de prisos sub nici un raport. Țăranilor nu le e rușine de muncă, ci le e rușine de trîndăvie, punct de plecare al păcatului»³⁷.

Prin muncă sufletul se curăță de patimi și e ferit de păcate. Munca adună și disciplinează gîndurile³⁸. Dimpotrivă lenea și cerșetoria sînt înjositoare și rușinoase. De aceea, el spune că «trebuie să ne mîndrim cu munca și meseriile. Muncind, alungăm gîndurile rele, putem ajuta pe cei nevoiași, încetăm a bate supărător la porțile ăluia și împlinim acel cuvînt al Mîntuitorului Hristos: «mai bine este a da decît a lua»³⁹. De altfel, Sf. Ioan a cerut stăruitor calificarea profesională în muncă și a demonstrat, cu argumente puternice, independența muncitorilor față de celelalte clase sociale⁴⁰.

30. Prof. Teodor Popescu, *op. cit.*, p. 64–65; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 106.

31. Paladiu, *Dialog istoric despre viața Sfintului Ioan Gură de Aur*, 12, P. G., XLVII, 39, după Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sf. Ioan Gură de Aur*, în «Studii teologice», VII (1955), nr. 7–8, p. 407.

32. Prof. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 65–66.

33. Vezi Doctorand Ioan D. Popa, *Sfintul Vasile cel Mare – predicatorul milosteniei*, în «Studii teologice», XXII (1971), nr. 5–6, p. 392.

34. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sfintului Ioan...*, p. 408.

35. *Cuvînt despre milostenie*, P. G., LI, 261, după Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 230.

36. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sf. Ioan...*, p. 407.

37. *Omilia 25, 3 la Faptele Apostolilor*; P. G., 257–258; *Omilia 19, 1 Despre statui*; P. G., XLIX, 187 ș.u. după Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sfintului Ioan...*, p. 418.

38. *Omilia 34 la I Corinteni 5*; P. G., LXI, 292 ș.u. la Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 229.

39. *Omilia la «Salutați pe Priscila și Acvila»*, 1, 5; P. G., LI, 195, la Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 229.

40. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sf. Ioan...*, p. 419.

La rîndul său, Sf. Vasile spune că munca folosește la domolirea pornirilor rele ale trupului și la agonisirea celor necesare⁴¹. El consideră munca manuală drept cea mai însemnată preocupare a monahilor, preferînd-o chiar postului.

Dintr-o scrisoare a Sf. Grigorie către Sf. Vasile, reiese că în mănăstire au muncit împreună multă vreme de dimineața pînă seara, tăind lemne și cărînd pietre, sădind și udînd pomi, așa încît le-au rămas multă vreme bătătură în palme⁴².

Sfinții Trei Ierarhi considerau munca drept o datorie fundamentală pentru toți, fără împlinirea căreia nimeni din cei apți de muncă nu are dreptul la existență. Fără muncă nu este posibilă desăvîrșirea și nici mîntuirea⁴³.

În contrast cu prețuirea muncii, Sfinții Trei Ierarhi înfierează aspru trîndăvia celor ce nu vor să muncească, atît a bogaților cit și a săracilor. De aceea, Sf. Vasile consideră milostenia făcută față de vagabonzi și desfrînați ca fiind aruncată la cîini⁴⁴.

Un alt aspect moral-social al predicii Sf. Trei Ierarhi, este criticarea sclaviei, a cărei origine ei o văd în viciile oamenilor. «Sclavia — zice Sf. Ioan — este numai o urmare a păcatului. Numai lăcomia, invidia și nesațitul au născut-o»⁴⁵. Același Sf. Părinte ne relatează că în tîrgurile de sclavi, oamenii erau tratați și expuși ca animalele, vînduți și cumpărați ca o marfă⁴⁶. Iar Sf. Grigorie precizează: «Nici un om nu este sclav prin natură; nu natura, ci silnicia a împărțit în două cele ale oamenilor»⁴⁷. De aceea Sf. Trei Ierarhi înfierează chipul neomenos în care erau tratați sclavii. Sf. Ioan se străduiește să convingă pe stăpîni ca să se poarte creștinește cu sclavii, ajutîndu-i să se emancipeze: «Dacă aveți pentru ei bunăvoință și înțelegere, nu puneți pe nici unul să vă slujească; după ce i-ați cumpărat și i-ați pus să învețe meserii, care să le procure cele de nevoie, eliberați-i!»⁴⁸. Maltratarea sclavilor prin bătaie este considerată de Sf. Ioan drept neomenie; de aceea el cere stăpînilor să facă educația sclavilor folosind puterea cu blîndețea⁴⁹. Aceeași concepție o întîlnim și la ceilalți doi Sfinți Ierarhi.

Sclavia era însă reglementată prin legile romane și avea vechi tradiții. Cu toate străduințele lor, Sf. Trei Ierarhi n-au reușit să schimbe situația sclavilor. Aceasta și datorită faptului că «nu erau încă întrunite toate condițiile sociale, economice și morale pentru ca desființarea sclaviei să fie efectivă și fără prea mari tulburări»⁵⁰.

Totuși, datorită predicii creștine, situația sclavilor a fost mult îmbunătățită, iar unii stăpîni creștini chiar au eliberat în masă sclavii: Sf. Melania de exemplu, a eliberat într-o zi 8000 de sclavi⁵¹.

În predica lor, Sf. Trei Ierarhi abordează și problema păcii, căreia îi fac un adevărat elogiu.

41. *Regule mari*, 37; P. G., XXXI, 1009, la Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 228.

42. *Scrisoarea VI*; P. G., XXXVII, 29, la Prof. Const. C. Pavel, *op. cit.*, p. 229.

43. Vezi pe larg despre muncă la Prof. Constantin C. Pavel, *Răsplata muncii în lumina moralei creștine*, în «Mitropolia Olteniei», XXXIII (1971), nr. 5—4.

44. *Scrisoarea CL*, 3; P. G., XXXII, 240, după Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea Sf. Trei Ierarhi...*, p. 229. 45. *Omilia*, 22, 2, la *Efesenii*; P. G., LII, 157.

46. *Omilia 2*, 5, *Către cei care vor fi luminați*; P. G., LI, 261, la Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 230. 47. *Poeme morale XXVI*, 27—28; P. G., XXXVII, 853 A; *ibidem*.

48. *Omilia 40 la I Corinteni*, 5; P. G., LI, 353—354; *ibidem*.

49. *Omilia 15*, 3—4 la *Efesenii*, P. G., LIII, 109—110; *ibidem*.

50. Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 231.

51. *ibidem*. Asupra sclaviei vezi Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Lupta Sfinților Părinți împotriva sclaviei*, în «Studii teologice», V (1953), nr. 3—4.

Pacea a fost idealul cel mai scump după care a însetat omenirea. Războiul a fost cea mai mare calamitate asupra omenirii. De aceea toți trei au combătut neîncetat războiul și ura dintre oameni, propovăduind cu stăruință pacea, frățietatea și înțelegerea și arătând foloasele care decurg din acestea.

Sf. Ioan se exprimă astfel despre pace: «Nimic nu prețuiește cît pacea și buna înțelegere. Pacea e primul dintre toate bunurile... Pacea înlătură războiul, risipește leama, alungă vrăjmășia. Pacea e salvatoarea lumii. Pacea este mai presus decît desăvîrșirea. Nici un bun nu poate fi comparat cu bunul păcii: pacea în adunări, pacea în rugăciuni, pacea în ceremonii, pacea în salutări... Pacea este mama tuturor bunurilor»⁵². În altă omilie, după ce analizează principalele aspecte ale păcii cu Dumnezeu, cu sine și cu semenii, spune că «dacă nu-i pace, toate celelalte sînt de prisos»⁵³. Originea păcii o vede Sf. Ioan în Dumnezeu, pentru că Dumnezeu însuși e pace⁵⁴.

Sf. Grigorie vorbește în termenii cei mai aleși despre pace, spunînd: «Pacea este cheazăia armoniei și a frumuseții universului: popoarele, orașele, familiile, comunitățile se conservă prin pace»⁵⁵, iar în altă cuvîntare el spune: «Scumpă pace, ocupația și podoaba mea! Tu ești pacea lui Dumnezeu, esența proprie a Dumnezeirii... Pace încîntătoare, bun pe care într-adevăr toți îl lăudăm, dar atît de puțin știu să-l păstreze»⁵⁶.

«Nimic nu este mai propriu creștinului decît să fie făcător de pace», zice Sf. Vasile⁵⁷. «Nu pot să mă numesc adevărat slujitor al lui Dumnezeu fără dragostea mea față de alții și fără să fiu în pace cu toți, atît cît depinde de mine»⁵⁸. Sau, în altă parte, el spune: «Este mai bine să murim și Bisericile să se înțeleagă între ele, decît să pricinuim atît de mare rău poporului lui Dumnezeu»⁵⁹.

Aproape întreaga operă predicatorială a Sf. Trei Ierarhi este un comentariu al dragostei creștine, un manual al milei, un apel la binefacere, un imn al carității. Ea oglindește iubirea și grija lor față de credincioși; este tăietură adîncă în păcatele și în lipsa de simțire a bogățiilor; este un apel la omenie, la dreptate, la altruism; este un avertisment și sancțiune împotriva celor care se bucură de munca, de nevoile, de bunurile și de drepturile altora.

Este surprinzătoare precizia cu care acești episcopi asceți cunosc aspectele vieții omenești și caracteristic realismul cu care ei le zugrăvesc. Aproape că nu a existat rău social și păcat pe care să nu-l fi observat și pe care să nu-l fi criticat, încercînd să-l schimbe.

*

52. *Omilia la Înălțarea Domnului*, după Pr. Prof. Ion Rămureanu, *Preotul slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor*, după Sf. Trei Ierarhi, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII, (1970), nr. 1-2, p. 105.

53. *Omilia 8 la Coloseni*, P. G., LXII, 322 ș.u., după Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 231.

54. *Ibidem*, 334, 335, la Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sf. Ioan...*, p. 420.

55. *Cuvîntarea 6 Despre pace*, P. G. XXXIV, 741 A, la Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 231.

56. *Cuvîntarea a XXII-a Despre pace*; P. G. XXXV, 1132 A, după Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 105.

57. *Scrisoarea CXIV*; P. G., XXXII, 528, la Prof. Const. C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 231.

58. *Scrisoarea CLVI*, P. G., XXXII, 613; *ibidem*.

59. *Scrisoarea CCIV*, P. G., XXXII, 756 B; *ibidem*.

Am încercat, în cele de pînă acum, să surprindem în puține cuvinte unele aspecte moral-sociale ale vieții secolului al IV-lea, ilustrate în predica Sfinților Trei Ierarhi, atitudinea lor față de aceste probleme și soluțiile pe care ei, ca ierarhi ai Bisericii lui Hristos, le-au propus pentru a putea fi rezolvate.

De pe poziția care o aveau, ei au răspuns nevoilor și problemelor vremii, căci conștiințe mari cu adevărat sînt acelea care învață să răspundă marilor probleme umane din totdeauna, dar din perspectiva trebuințelor precumpănitoare ale epocii lor. Și tocmai prin aceasta au fost și rămîn ei «actuali»⁶⁰.

Sfinții Trei Ierarhi sînt actuali, în primul rînd, prin critica directă, realistă și usturătoare pe care au făcut-o societății sclavagiste și nedrepte din timpul lor. Ei au pus net toate problemele sociale legate de timpul lor: nedreapta distribuire a bunurilor economice, raportul claselor sociale, rolul și valoarea muncii, sensul și valoarea păcii și a bunei înțelegeri și înfierarea războiului. În toate aceste probleme ei au lucrat cu doctrina evanghelică și cu o clarviziune excepțională. Soluțiile propuse au fost: combaterea asupririi semenului nostru, egalitatea tuturor oamenilor, distribuirea egală a bunurilor, prețuirea muncii și a muncitorilor, militarea pentru o viață de obște și pentru pace. Toate acestea sînt și acum actuale.

Prin toate aceste soluții și cu deosebire prin restabilirea demnității muncii, ca singurul mijloc de existență proprie, ca mijloc al desăvîrșirii și mîntuirii, prin pledoaria lor în favoarea proprietății de obște — pe care o consideră drept formă ideală a societății omenești — ei reprezintă o poziție înaintată pentru vremea lor, care dovedește curajul, rîvna, credința și dragostea cu care s-au așezat în slujba oamenilor.

Sf. Trei Ierarhi, care s-au dăruit cu generozitate Bisericii și promovării binelui în societatea lor, sînt actuali și pentru faptul că se înfățișează ca modele despre felul în care Biserica își poate da contribuția în scopul ridicării vieții credincioșilor și a promovării binelui în lume.

De pe pozițiile Bisericii, pe temeiul învățaturii creștine, cu metodele și mijloacele religios-morale, în condițiile vitrege ale sfîrșitului epocii sclavagiste și cu mijloacele modeste de care dispuneau, Sf. Trei Ierarhi au contribuit, prin gîndirea, cuvîntul și fapta lor la educarea credincioșilor în spiritul exigent și autentic al creștinismului, la săvîrșirea unor acte de înaltă înmătură morală, care au dus la alinarea multor suferințe⁶¹.

Ei sînt modele de predicatori sociali, care au slujit cu cuvîntul binele societății și au căutat să atenueze asperitățile sociale ale vremii lor. De aceea, orientarea socială a predicii Sf. Trei Ierarhi a constituit un model pentru preotul predicator.

Se înțelege, că vorbind despre ei ca modele de predicatori ai binelui obștesc, nu ne gîndim să ne întoarcem la vremea lor și s-o luăm ca model, să încercăm să o reinviem sau să o copiem. Actualitatea Sf. Trei Ierarhi stă tocmai în felul în care au știut să transmită vremii lor mesajul Evangheliei, în modul în care au știut să înțeleagă năzuințele oamenilor din timpul respectiv în spiritul de dăruire pentru binele vremelnice și veșnic al acestora.

Critica nedreptății sociale și a exploatării, care mai există în unele țări, pe de o parte, munca și valoarea ei, pacea, buna înțelegere, înfierarea războiului, înrijitorarea, viața nouă a credincioșilor noștri, realizările noi din țara noastră pe de

60. *Ibidem*, p. 119.

61. Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea...*, p. 232.

altă parte, sînt tot atîtea teme pe care le poate trata cu mult succes și predicatorul de azi și de totdeauna.

Predica Sf. Trei Ierarhi convinge pe orice preot că el nu trebuie să se izoleze în realitățile obștești, ci că e obligat să le cunoască, să fie prezent în mijlocul credincioșilor cu cuvîntul și fapta sa, dar și să le abordeze în predică, urmărind să pregătească pe ascultătorii săi pentru a participa la progresul moral, spiritual și material al societății în care trăiesc.

Studierea și aprofundarea predicii Sf. Trei Ierarhi privind aspectele obșteștii și, în general, a predicii patristice îi va aminti predicatorului de azi că drumul spre mîntuire trece, în mod necesar, prin sprijinirea dezinteresată a semenilor, prin munca pentru binele colectiv⁶², al întregii societăți, că mîntuirea se cîștigă prin integrarea în colectiv, nu izolat.

Sf. Trei Ierarhi sînt actuali și prin atenția pe care au acordat-o acestei valori permanente a societății, care a fost, este și va fi omul.

În centrul predicii și activității lor a stat totdeauna omul, credincioșii lor, cărora și-au închinat întreaga lor artă predicatorială și pastorală pentru a-i schimba.

Sf. Trei Ierarhi erau conștienți de caracterul înnoitor al creștinismului, care ca învățătură nouă și program nou de viață trebuia să creieze omul nou. De aceea ei își dau toată osteneala în vederea plămuirii spirituale a acestui om nou, omul creștin, împodobit cu virtuțile morale creștine⁶³.

Considerînd pe om «chip al lui Dumnezeu», Sf. Trei Ierarhi l-au iubit profund, fără deosebire de credință, de rasă sau de rang social și l-au slujit cu toată dragostea și dărnicia. L-au slujit pe om ca preoți, ca ierarhi, ca slujitori ai lui Dumnezeu. I-au manifestat cea mai înaltă slujire, care la Sf. Vasile cel Mare mergea pînă acolo că îmbrățișa și pe cei leproși⁶⁴. L-au slujit pe om cu înțelegerea lor superioară, cu munca lor fără preget, cu exemplul vieții lor, urmărind ridicarea lui morală, spirituală și obștească.

Timpul pe care-l trăim are, de asemenea, în centrul său omul și societatea în care el se realizează ca persoană ce se dăruiește semenilor săi într-o atitudine de slujire. Căci omul nu poate fi desprins niciodată din contextul social al vremii sale⁶⁵. «Omul este o ființă socială», a spus Aristotel. De aceea, el nu se poate realiza decît în relații multiple cu semenii săi; iar Biserica învață că credinciosul nu se poate mîntui decît în comuniune cu alții, cu semenii săi.

Această concepție o aveau și Sf. Trei Ierarhi, care, prin predica, prin fapta și prin întreaga lor activitate au arătat că adevărata religiozitate nu stă în fuga de lume, în indiferența de viața reală a lumii, în lipsa de responsabilitate, ci în slujirea lumii, în ajutorarea oamenilor. Omul trebuie să se elibereze de tot ceea ce îl împiedică să ducă o viață demnă de cea mai aleasă făptură a Creatorului.

Prin caracterul uman al predicii și activității lor, ei au arătat că adevărata slujire și premărire a lui Dumnezeu nu se poate săvîrși fără slujirea omului, că iubirea de Dumnezeu se manifestă prin iubirea de oameni⁶⁶.

62. Vezi Doctorand Ioan D. Popa, *Opera Sfinților Părinți din «epoca de aur», ca izvor al predicii*, în «Studii teologice», XXII (1970), nr. 5–6, p. 436.

63. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Ideii misionare...*, p. 105.

64. Pr. lector Constantin Galeriu, *op. cit.*, p. 122.

65. Pr. conf. Ștefan Alexe, *Considerații despre preoție și Biserică la Sf. Trei Ierarhi*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 1–2, p. 59–60.

66. Vasile, Episcopul Oradiei, *op. cit.*, p. 126.

Desigur marii noștri ierarhi-vizionari sociali, nu au putut înlătura nedreptățile sociale ale vremii în care au trăit, dar au arătat că menirea permanentă a Bisericii este să contribuie la înnoirea vieții omenești, la desăvârșirea ei și la așezarea ei pe temelii veșnice ale iubirii, păcii și dreptății sociale.

«Apostolatul social» desfășurat de Sf. Trei Ierarhi, prin cuvânt și faptă, constituie și pentru noi, clerici și viitori clerici, un exemplu vrednic de urmat, conștiință fiind că preotul trebuie să fie în același timp bun slujitor al altarului și bun cetățean al patriei; că trebuie să slujească atât lui Dumnezeu, cât și poporului din care face parte.

Pr. prof. ION D. POPA

REFORMA LITURGICĂ A CONCILIULUI II VATICAN ȘI APLICAREA EI ÎN BISERICILE CATOLICE DIN AFRICA

După mărturia sinodalilor, Conciliul II Vatican a avut un «scop — eminentepastoral»¹. În «Constitutio De Sacra Liturgia», conciliarii vorbeau de restaurarea Liturghiei (instauranda Liturgia)², care «trebuie să consiste în organizarea textelor și riturilor în așa fel încât ele să exprime cu cea mai mare claritate sfintele realități pe care ele le semnifică și ca poporul creștin, atât cât este posibil, să poată pricepe (înțelege) și să participe printr-o celebrare deplină activă și comunitară»³.

Încă din timpul sesiunilor Conciliului, unii teologi și preoți din lumea romano-catolică au arătat că restaurarea decretată de conciliarii n-a ținut seama tocmai de «sfintele realități» și de modalitatea participării întregului popor credincios, indiferent din ce țară, la o celebrare deplină, activă și comunitară în cadrul Liturghiei romane.

Hotărârile Conciliului II Vatican au adus cu ele manifestări contestatoare nu numai în lumea catolică cu o veche tradiție de obediență papală, ci și în tinerele comunități catolice de pe continentul african. Desigur, vizita și binecuvîntările papei Paul al VI-lea în lumea a III-a creștină n-au putut anihila atitudinile protestatare ale Bisericilor catolice africane, împotriva centralismului papal, reafirmat prin Conciliul II Vatican. După cum se știe, Conciliul II Vatican s-a străduit să facă acel «aggiornamento», folosindu-se de un limbaj teologic adecvat, fără a se dezbrăca însă de purpura medievală a primatului papal.

Una dintre criticile aduse de reformatori a fost aceea că Biserica, și în consecință cultul ei public, devenise în mod excesiv «romanizată». Liturghia ei nu se mai potrivea spiritualității popoarelor creștine trecute decurînd sub jurisdicția pontifului roman. Biserica primară cunoscuse un centru de unitate, o unitate dogmatică și cultică, dar nu un centralism liturgic, teologic sau administrativ. Reforma Liturghiei sau restaurarea acesteia, sancționată de Constituția Sfintei Liturghii, promulgată în a II-a sesi-

1. *Concile Oecuménique Vatican II — Constitutions, Décrets, Déclarations, Messages, Editions du Centurion, Paris, 1967, p. 117.*
2. *Ibidem, p. 150.*
3. *Ibidem, p. 161.*

une a Conciliului II Vatican, ținea să restabilească — după mărturia conciliarilor — acea unitate primară, măcar în sinul Bisericii Catolice. Se urmărea deci refacerea structurii originale⁴ a cultului creștin, străin de alambicările pontificale⁵.

Evident, intenția era laudabilă, dar materializarea și aplicarea ei în diferitele Biserici catolice a dovedit că această restaurare a Liturghiei romane a rămas în cadrul aceluiași principii liturgice sancționate de Curia Papală de-a lungul secolelor.

Inpactul receptării documentelor liturgice ale Conciliului II Vatican de către Bisericile catolice s-a datorat unor factori semnalai încă din timpul lucrărilor acestui Conciliu, de către unii teologi catolici cunoscători ai tradiției liturgice ortodoxe răsăritene. Receptarea presupunea în primul rând o reformă a Bisericii Catolice «in capite et membris», și un spirit critic față de magisteriul papal și tradiția liturgică apuseană. Participanții la Conciliul II Vatican au devenit tot mai conștienți de faptul că o unitate liturgică în uniformitate nu este posibilă; o unitate în diversitate presupunea însă respectarea tradiției dogmatice, cultice și canonice a Bisericii ecumenice și a comunității respective în caracteristicile esențiale, care nu contraveneau celei ecumenice. Vehicularea ideii de centralism, de oficiu eclesiastic, de «drept de guvernământ» în materie liturgică, ca aparținând «scaunului apostolic», a fost și a rămas străină de duhul tradiției liturgice din Biserica Ortodoxă ecumenică. Un teolog catolic, sesizând dorința papei de a legaliza acest drept de guvernământ în materie liturgică, declara încă din anul 1963 că «...este destul de clar că papa n-a convocat al II-lea Conciliu Vatican în scopul pregătirii unirii»⁶. Același teolog catolic, Hans Küng, declara la doi ani după încheierea ultimei sesiuni a Conciliului II Vatican că «...fără renunțarea la putere, o reunire a Bisericilor creștine este tot așa de imposibilă ca și o reinnoire radicală a Bisericii Catolice conform Evangheliei»⁷.

Bisericile catolice din Africa au așteptat din partea Conciliului II Vatican o recunoaștere vădită a autonomiei lor, o sancționare a unui efort de descentralizare de Curia Romană și o manifestare plenară în viața liturgică și canonică a vieții lor bisericesti. Acest spirit protestatar s-a făcut simțit în mod deosebit în viața liturgică a acestor Biserici. Liturghia romană a rămas și rămâne străină de climatul vieții liturgice africane. Limba și muzica apuseană au fost și rămân încă străine de structura sufletească și de spiritualitatea africană. În acest context, documentele liturgice promulgate de Conciliul II Vatican nu și-au găsit materializarea dorită. Preoți și teologi catolici europeni, care trăiesc în mijlocul comunităților africane, dând glas realităților, au protestat energic împotriva acestor documente, întrucât ele codificau practici și rânduiri statornicite doar pentru ritul latin utilizat de secole de Bisericile apusene. Preotul Boniface Luyks O. Praem, profesor de liturgică la Universitatea din Lovanium (Congo — Kinschasa), a fost unul dintre catolicii care au dat glas acestui spirit protestatar al lumii catolice de pe continentul african. În studiul său, intitulat «Impactul documentelor liturgice»⁸, profesorul B. Luyks, vorbind despre efectul imediat al decretelor liturgice emise de Conciliul II Vatican, afirma că ele demonstrează «...cea mai

4. Vezi Hans Küng, *Die Kirche*, Herder Verlag, Freiburg im Breisgau, 1967, p. 533—534.

5. Vezi Margriet Vos, *A la recherche de normes pour les textes liturgiques de la messe (V—VII siècles)*, în «Revue de l'histoire ecclésiastique», vol. LXIX, nr. 1, Louvain, 1974, p. 29.

6. Prof. Hans Küng, *The Council in action. Reflections on the second Vatican Council*, Tübingen, 1963, p. 107.

7. Idem, *Die Kirche...*, p. 533—534.

8. *The Impact of the liturgical documents*, în «After» (African Ecclesiastical Review), vol. XIII, 1971, nr. 2, Masaka (Uganda).

elocvență dovadă că ceva a fost schimbat în Biserică...»⁹. Într-adevăr, «ceva», dacă nu mai mult, a fost schimbat și în cultul catolic de către Conciliul II Vatican.

Deși în ultima vreme au apărut în Biserica Catolică o mulțime de «libri typi», totuși, ele nu pot fi folosite de întreaga obște catolică. Aceasta ar implica înainte de toate o adaptare, sau un *aggiornamento* al acestora potrivit tradiției liturgice și condițiilor sociale și culturale ale creștinilor din Biserica respectivă. De fapt, teologul menționat consideră că acest *aggiornamento* s-a redus practic doar la o schimbare a modului de prezentare a noțiunilor și faptelor istorice, care să nu afecteze fondul, substanța lucrurilor¹⁰. «În ciuda repetatei asigurări, — mărturisirea profesorul B. Luyks — aceste cărți de cult au rămas apuse»¹¹.

În Bisericile Ortodoxe răsăritene, unde s-a păstrat cu fidelitate și sfințenie acel «depositum» sacru al tradiției dogmatice, cultice și canonice, nu s-au produs schimbări nici în domeniul rânduieilor liturgice. Criteriul de măsurare a schimbărilor rânduieilor de credință și cult a rămas întotdeauna autoritatea Părinților Bisericii din epoca ecumenică. În Bisericile Ortodoxe răsăritene, respectarea normelor tipiconale tradiționale în cadrul laudelor zilnice, continuul dialog între credincioși și Părintele ceresc la Sfânta Liturghie, crează acea atmosferă a Bisericii primare, cea una, sfântă sobornicească și apostolică. Credinciosul ortodox are conștiința trează că oficierea Sfintei Liturghii, de un singur preot, chiar într-o biserică modestă, ascunsă între războaie, dar după aceleași rânduieii tipiconale, are aceeași putere harică, împărtășește același har sfințitor ca și cea săvârșită în metropola oricărei biserici ortodoxe. Acest lucru îl recunoaște și profesorul B. Luyks, atunci când afirmă că «o adâncă cunoaștere a Liturghiilor răsăritene și o constantă referire la ele par indispensabile. Aceste țări se recunosc ușor una pe alta în timp ce ritul roman a devenit mult mai apusean de la recenta reformă»¹². Încercările unor comunități catolice din Africa de a se debarasa de ritul roman se datora așadar caracterului său apusean, devenit mult mai apusean în documentele liturgice ale Conciliului II Vatican.

Renașterea națională, redeşptarea conștiinței naționale a tinerelor popoare africane, care după secole de luptă aprigă și-au recăpătat de curind legitima independență, a avut urmări favorabile și în viața religioasă. Așa se explică de ce riturile și decretele cultice trasate de Curia papală au fost asociate de oameni Bisericii africane cu dispozițiile de subjugare națională și bisericească. Mai mult decât în trecut, africanii își dau seama astăzi de bogăția și valoarea lor ancestrală. Identitatea lor etnică cere o identitate creștină, care să nu fie topită în retorta normelor și rânduieilor gata confecționate în cetatea catolicismului. Credincioșii și slujitorii Bisericii Catolice de pe continentul african cer o adaptare a cultului și ritualului roman în spiritul tradiției locale și a modului de înțelegere și trăire autohtonă. Inconveniențele ritului roman pentru lumea catolică africană a determinat pe unii teologi catolici nu numai să recunoască fățiș acest lucru dar să și ceară, tot mai insistent, acea «liber alegere» a textelor liturgice. De fapt un număr mare de Biserici catolice «au devenit deja obișnuite cu serviciile divine «libere, potrivit trebuinței mișcării sau grupului, unde oficiantul alege textele și debaliile ritualistice»¹³.

Deși la Conciliul II Vatican se vorbea de participarea activă a credinciosului la Liturghie, ritul roman n-a cunoscut această participare, pentru că n-a năzuit nicio dată la ea. Tocmai această lipsă este simțită tot mai mult în rîndul credincioșilor

9. *Ibidem*, p. 97.

10. *Ibidem*.

11. *Ibidem*, p. 100.

12. *Ibidem*, p. 105.

13. *Ibidem*, p. 101.

catolici din apus. Religiile ancestrale ale africanilor presupuneau însă în primul rînd o participare reală și activă a membrilor cultului în desfășurarea ritului respectiv. Obișnuința aceasta de secole avea să fie înlăturată odată cu receptarea cultului catolic. Limba autohtonilor și muzica sacră, rînduiețile cultice, însoțite de gesturi și simboluri, de tobe și tamtămuri au fost înlăturate. Desigur pentru un creștin african, muzica vocală nu putea fi suplinită de sunetele orgii și de missele romane oficiate în limba latină. Profesorul Hans Küng cerea Curiei papale «...să se adopte Liturgia potrivit nevoilor fiecărui neam sau popor prin adoptarea limbii, a gesturilor și a mișcărilor liturgice, forma și conținutul rugăciunilor, cîntarea și aranjamentul muzical și întreaga structură a ritului. Toate acestea presupun, bineînțeles, un mai mare grad de autonomie din partea episcopilor din fiecare țară și o intensă mișcare de descentralizare de curia romană»¹⁴.

În *Constitutio de Sacra Liturgia* se prevedea că limba latină «va fi păstrată în riturile latine»¹⁵. Se menționa totuși că «fie în missă (liturghie), fie în administrarea tainelor, ...folosirea limbii țărilor (popoarelor) poate fi adesea foarte utilă pentru popor; se poate deci acorda un loc mai larg, mai ales, în lecturi biblice și în publicarea unor citații bisericești, într-un oarecare număr de rugăciuni și cîntări, conform normelor care sînt stabilite asupra acestei chestiuni»¹⁶. Această libertate relativă de a se folosi limba localnicilor în cadrul cultului, promulgată prin constituția liturgică, era îngrădită de mențiunea că «revine autorității eclesiastice ... de a hotărî dacă se folosește limba țărilor și în ce mod, după ce a fost permisă, adică ratificate actele sale de către scaunul apostolic»¹⁷.

Hotărîrea prescrisă nu lăsa loc la nici un comentariu. Jurisdicția scaunului apostolic în materie liturgică rămînea aceeași. Glasurile înțelepte ale unor teologi catolici, care preveniseră luarea unei hotărîri străine de viața liturgică și necesitățile pastorale ale Bisericilor catolice, n-au fost luate în seamă de Curia papală. În privința adaptării ritului liturgic roman, Constituția dispune în mod expres ca aceasta să se facă «totuși, conform cu normele fundamentale cuprinse în prezenta constituție... Adaptările considerate utile sau necesare vor fi propuse scaunului apostolic pentru a fi introduse cu consimțămîntul său»¹⁸.

În privința păstrării limbii latine în cultul catolic, în textul Constituției găsim repetate mențiuni exprese. «După tradiția seculară a ritului latin, în oficiul divin, clericii trebuie să păstreze limba latină...»¹⁹; Traducerea ritualului romano-catolic în limba localnicilor era permisă doar cu aprobare specială²⁰.

Cît privește muzica folosită în cadrul cultului romano-catolic, Constituția menționa: «Comoara muzicii sacre va fi păstrată și cultivată cu cea mai mare grijă... Biserica recunoaște în cîntul gregorian cîntarea proprie a liturghiei romane; acesta este deci cel care, în acțiunile liturgice, ...trebuie să ocupe primul loc. Celelalte genuri de muzică sacră mai ales polifonia, nu sînt cu totul excluse în celebrarea slujbelor divine, numai ca ele să se potrivească cu spiritul acțiunii liturgice...»²¹.

Referindu-se la muzica sacră în țările care constituie încă un teren misionar pentru catolici, Constituția liturgică prevedea: «pentru că, în anumite regiuni, mai ales în țări de misiune, se află popoare care au o tradiție muzicală proprie, și care deține un mare loc în viața religioasă socială, se va acorda acestei muzici cîntea ce

14. Hans Küng, *The Council in action...*, p. 116—117.

15. *Concile Oecuménique Vatican II...*, p. 166.

16. *Ibidem*, p. 167.

17. *Ibidem*.

18. *Ibidem*, p. 168.

19. *Ibidem*, p. 190.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*, p. 197.

i se cuvine și locul potrivit...». Cinstea cuvenită și locul potrivit ce i se acorda muzicii tradiționale din comunitatea respectivă dura atât timp cât misionarii catolici își desfășurau activitatea. În momentul în care Biserica respectivă era latinizată în toate formele sale de organizare, conducere și cult, și muzica sacră nu era alta decât cea de la Roma, pentru că se amintește în mod deosebit că orga rămâne instrumentul tradițional în biserica latină²². «Cît privesc celelalte instrumente, — se menționa în Constituție — este permis a le admite în cultul divin numai dacă ele sînt sau pot să fie adaptate la întrebuintărea sacră...»²³.

După cum se poate constata, Conciliul II Vatican a sancționat și promulgat aceeași tradiție liturgică a Bisericii de la Roma. Ritul liturgic roman căpăta dimensiuni catolice, în adevăratul sens al înțelesului.

Despre o autonomie în materie de adaptare a rînduieilor cultice, a canonului missei, la realitățile spiritualității comunităților din Africa, nu putea fi, așadar, vorba. Dorința de autonomie a Bisericilor catolice africane a rămas încă nematerializată. Centralismul papal s-a vădit cu prisosință și în documentele liturgice ale Conciliului II Vatican. Fîreșc, n-au lipsit și nu lipsesc glasuri ale teologilor catolici care îl îmbracă în purpura anatemei și-l localizează într-una din frumoasele galerii ale Vaticanului.

O restaurare a cultului creștin primar presupune în mod firesc și o reactualizare a acelor agape creștine, modelul vieții sociale în comun, de astăzi. Acest fapt ar desființa unele practici anacronice care au fost sădite de misionarii catolici și pe tărîmul african. S-ar desființa diferențele dintre o missă (liturghie) săvîrșită pentru lumea de rînd și cea săvîrșită pentru protipendada societății capitaliste. Cultul trebuie să devină din nou aceea comuniune desăvîrșită în care nu există pontifi și supuși. Acest lucru ar duce la acea smerenie evanghelică în care un simplu preot catolic african ar putea să considere pe papa de la Roma, tot un simplu slujitor al lui Hristos și al oamenilor, și un frate mai mare întru Hristos, dar nu un vicar al Domnului pe pămînt sau, cum îl numesc decretul Conciliului II, «capul episcopilor»²⁴. În ultimă instanță, aceasta duce la acea lepădare a orgoliului uman din cetatea Vaticanului și la îmbrăcarea singurei purpuri adevărate, slujirea lui Hristos și a oamenilor.

Profesorul Boniface Luyks considera că principalul motiv pentru eșecul documentelor liturgice în lumea catolică, și îndeosebi în cea africană, ar proveni și «...din faptul că ele coincid cu criza profundă prin care apusul trece în momentul de față, o criză care se arată la diferite niveluri și care a avut nefericirea să fie accentuată de teologi de prestigiu și chiar de intilistători ai bisericii»²⁵.

Faptul că sistemul de conducere medieval, autocrat, nu-și mai poate găsi susținători de prestigiu printre ierarhii și teologii Bisericii catolice, îl dovedesc și manifestările contestatate ale unora dintre cei mai de seamă cărturari ai Bisericii catolice, în frunte cu Y. Congar, Karl Rahner, E. Schillbeeck, Hans Küng, cardinalii Alfrink, Suenens, König, Döphner și alții. Acest spirit contestatar, îndreptat împotriva auto-crației papale, și care vizează întreg arsenalul de practici de după schisma de la 1054, a contaminat și pe teologii și slujitorii Bisericilor catolice din Africa, care doresc să se bucure de o autonomie nu numai administrativă dar și cultică, în sensul libertății de a adapta ritul roman la realitățile lumii africane. Cu alte cuvinte, lumea

22. *Ibidem*, p. 199.

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*, p. 356.

25. Prof. Boniface Luyks, *The Impact of Liturgical...*, p. 102.

catolică africană cere, mai întâi, transplantarea ritului roman pe solul african, adaptarea lui, și apoi ceremonia investiturii, și nu viceversa, cum cer interesele centralismului papal.

Desigur, confruntarea Bisericii romanocatoalice cu problemele religioase și sociale ale lumii contemporane, prin promovarea ecumenismului creștin, a celui interreligios și a celui general uman, a silit și silește conducerea acestei Biserici să se elibereze de rămășițele mentalității eclesiastice medievale. Vremurile noi vor duce acest cortegiu la prohodirea cea din urmă.

Intrarea Africii negre în marea familie umană a poporului lui Dumnezeu, dorința acestei lumi pentru o responsabilitate proprie, legitimă, coincide cu timpul în care apusul trece printr-o criză de natură spirituală. Distingerea adevăratelor valori creștine, raportarea lor la cele din Biserica primară, va rămâne singurul criteriu pentru identificarea Bisericii lui Hristos. Un preot catolic din Africa, Cyprian Kinoti, avertiza pe confracții lui prin cuvinte care sperăm că și-au găsit ecoul potrivit și la Roma: «Noi trebuie... să distingem în mod onest o valoare creștină originală cu o interpretare preconciliară medievală ... și acele valori creștine care ar trebui să fie sprijinite în epoca noastră de ecumenism»²⁶.

În lumina celor afirmate, putem conchide că rînduiețile și dispozițiile «Constituției Sfintei Liturghii», promulgată în a doua sesiune a Conciliului II Vatican, nu-și vor găsi o aplicare reală în Bisericile catolice din Africa atîta timp cît pe solul african se transplantează rituri liturgice gata confecționate, și bineînțeles, atîta timp cît nu se arată «un mai mare grad de autonomie din partea episcopilor din fiecare țară și o intensă mișcare de descentralizare de Curia Romană»²⁷.

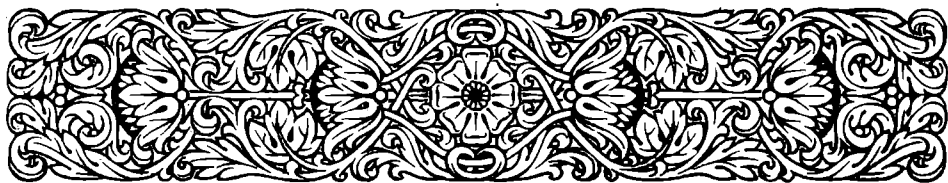
Aplicarea și implimentarea reformei liturgice în viața cultică a Bisericilor catolice din Africa rămîne așadar un desiderat al Curiei Romane, dezmințit de a fi materializat vreodată de realitatea însăși.

Pr. asist. NICOLAE DURĂ

---

26. *An African approach to ecumenism* by rev. Cyprian Kinoti (born in Kenya, studying at the University of Propaganda Fide in Rome), in «After», vol. XIII, 1971, nr. 2, p. 146.

27. Prof. Hans Küng, *op. cit.*, p. 116-117.

DOCUMENTARE

UN SCHIT NECUNOSCUT, METOH AL MÎNĂSTIRII ANINOASA LA RÎCA NOUĂ (TELEORMAN) (1678-1787)

În 1677 — toamna — spre sfîrșitul penultimului deceniu de domnie al lui Gheorghe Duca voievod (1673—1678), marele clucer Tudoran¹ Vlădescu (Teodosie monahul)², coboritor din temutul neam de boieri pămînteni de la Vlădeștii de sus³ după ce isprăvise cu zidirea, ctitoria lui din Aninoasa de pe valea Bratiei, înzestrîndu-o cu bunuri funciare întinse⁴, sălășe de robi, sate rumănite, vii și livezi, roate de mori, pive, iazuri și stupini, cumpărate de la unii de la alții, ori dăruite de către boieri dregători, clerici, moșneni și domnie, oblăduia atunci pe cit se știe două schituri: unul la hotarul Moldovei în Urechești — Vărzari⁵ (Slam-Rîmnic), zidit din piatră de către Radu biv vel armaș (sec. XVII) și un altul anume Bindea⁶, clădit din blojdini de lemn bărduite (1718—1720) la Berivoeștii-Singureni⁷ de către Necula logofătul și Dumitrașcu iuzbașa de lingă Aninoasa vecină⁸.

Trei scrisori dintr-aceeași vreme⁹, așternute pe hirtie aspră de cancelarie — 0,28 m × 0,14 m — atinse de vreme cu semiunciale cirilo-române în culoare de cerneală rădăcinie și-n rînduri continui cu spații inegale, tocmită în limbajul vechiului

1. Numele său este amintit la 1733—1734 pe crucea de piatră de la Cornățel, înfiptă în Cotul Troianului din valea Teleormanului ctitorită de către el, clerici și megieși locali și unde va fi poposit în drumul către conacele de pe moșiile sale de la Căldăraru (Burdea) și Strimbeni. Vezi: Pr. I. Diaconescu, *Relieful și inscripții pe cruci de piatră din nord-vestul Ungrovlahiei*, în «Glasul Bisericii», XXVII, (1969), nr. 7—8, p. 864.

2. Cf. Pr. I. Răușescu, *M-reca Aninoasa*, ed. Cimpulung-Muscel, 1953, p. 14; *passim*.

3. Veche așezare în fostul județ Muscol, plasa Rîuri, comuna Vlădeștii pămînteni. Comp. D. Frunzescu, *Dicționar toponimic și statistic al României*, București, 1972, p. 528.

4. Vezi: Arhivele Statului, București, Mitropolia Țării Românești, mss. 127, p. 134, 224, 355, 410—412 v.; 134, f 7 v—9 v.; 137 f. 9—25; Sulari 8.

5. Satul este amintit la 1609 cînd Radu Șerban voievod (1601; 1602—1611) întărea stăpîniri peste ocine, multora megieși de acolo între care și cele ale popii Neage cu fiii săi, cînd se-nfîmplase țării multă răutate. Vezi, Doc. I.R.B., vol. II, p. 416.

6. Străvechi onomastic ardelenesc, împrumutat de la toponimul, masivului muscelcan Bindea. Comp. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, ed. ARSR, 1963, p. 203.

7. Apelativul este pomenit în documentele interne la 1603, cînd marea vorniceasă Chiajna, cum-păra ocini multe de la megieșii din Berevoești. Cf. Doc. I.R.B., vol. II, p. 102.

8. Vezi Pr. I. Răușescu, *op. cit.*, p. 162.

9. Vezi, Arh. St. Buc. mitr. Țării Rom. CXLV/29, 30, 31; ms. 137, f. 306, ms. 129, f. 236 v.

nostru scris, semnalează numele, altuia metoh al *Aninoasei*, anume schitul de la *Rica-nouă* (*Bucov*)¹⁰ din plasa de altă dată a Teleormanului de mijloc¹¹.

Asemănător ca factură arhitectonică, poate ctitoriei hatmanului Corbea^{11 bis} din Valea Cotmenei vecine sau altora lăcașuri de rugă de prin zona subdeluroasă munteană și așezat în aval pe valea cu dumbrăvi bătrâne ale Bucovățului mare, obiectivul a fost clădit ante 1683 din blojdini de lemn tare de către meșteri țărani la ei acasă din îndemnul și cu cheltuiala unuia *Macarie*, monahul din soborul Aninoasei — nepot al visternicului Dragomir din Rica¹², ce-l da de pomană acestuia¹³ împreună cu ocina cum-părată în hotarul de sus al Popeștilor din lunca Teleormanului, dăruindu-i și un sălaș de robi, o stupină cu măci de albine și vite de hrană¹⁴. Nu mult după aceea și-n ciuda celor învoite și așezate prin zapis de către ctitorul *Macarie*, urmau două cărți vlădicești¹⁵ ale lui Teodosie de Veștem, mitropolitul țării (1668—1678; 1679—1708), scrise popii *Gherghede* de la Rica, ruda ctitorului în pricina prigonirii slujitorului trimis să păzească schitul, a impresurării de către acesta a uneia ocine închinată minăstirii de către Damaschin călugărul — fratele său — mai dinainte vreme, ca și-n pricina zurbalnicului întâmplat, asupra oamenilor Aninoasei la stringerea de zeciueli și daturi mărunte cum le fusese obiceiul. De bună seamă că-n deceniile ce au urmat, viața monahală va fi continuată în schit fiind îndrumată ca și-n celelalte metoace pomenite de către oamenii soborului minăstirii domnești din Cîmpulungul vecin, unde însăși Aninoasa trecuse în ascultare (1696)¹⁶ după îndemnul ctitorului Teodosie monahul — ori de către mitropolia țării (1778)¹⁷ spre mai multă siguranță că nimeni nu se va atinge de ele». Ce-i drept la 1790 în siliștea satului din Rica nouă pe unde trecea drumul mare de pământ al sării se număru treizeci și două semibordee cu odăi și tîrle risipite în cîmpie ca și două biserici de lemn¹⁸ între care și aceea a schitului călugărului *Macarie* de pe moșia lui cu cinci case și un han-bordei în preajmă¹⁹, iar în anii de mai târziu (1824—1850), cînd locașul se va fi năruit din răzmeriță sau de vechime, viețuitori risipiți prin satele vecine, între care un *Vlasie* schimnicul, *Teodosie*, *Teofil*²⁰ și *Calistratie*²¹ monahii se-

10. Roit din Rica veche de pe valea Ciinelui vecină și amintind numele slav al așezării — *Rēca* — pîrlu, groapă mică ce delimitează două terenuri de flinaș ori onomatopeicul Rica — era profilat la 1615 peste cornișa de apus a Teleormanului între cele două Bucuve — afluenți ai acestuia — fiind vînduți de către Radu Șerban voevod (1601; 1602—1611), mitropolitului Luca din Tîrgoviște pe 24.000 aspri, dîndu-l și acesta în schimb, marelui Vornic Cernica Știrbei de la Izvor pentru Șerbănești săi de la Recea de sus, cînd megieșii din Rica se eliberează din vecinie. Vezi I. Iordan, *Top. Rom.* ed. București, 1963, p. 97; Colectiv: *Dicționarul Limbii Române*, ed. București, 1975, tom. IX, p. 452; DIRB, vol. II, p. 420.

11. Vezi Arh. St. Buc. Doc. ist. CMXVII/4 f-105 sequens.

11 bis. Vezi Pr. I. Diaconescu, *Note doc. ist. cu privire la cîteva ctitorii argeșene*, în «M.O.», XXIV (1972), nr. 1—2, p. 89—91.

12. Vezi nota 9.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*.

16. Cf. Pr. I. Răuțescu, *op. cit.*, p. 221—223.

17. A se vedea Arh. St. Buc. Milr. Țării Rom. CCCXXIX/3; Pr. I. Răuțescu, *op. cit.*, p. 170.

18. Cf. Bib. A.R.S.R. Hărji: 1790, pl. 52; Harta 1864 CXXII/1. La biserică cu hramul Sf. Dimitrie avînd veșmintele și cărțile deplin se aflau șase proeși și doi diaconi: popa Manasie sîn Sandu; Oprea sîn Dumitru, Marin sîn Gheorghede, Radu sîn popa Oprea, Vladu sîn popa Dumitru, Pătrașcu sîn Ion; diaconul Pîrvu sîn Stoian, Marin sîn Leafu cu cetire bună, iar la 1838 cînd satul număra 100 așezări omenești slujiau popa Marin, popa Coman, Dinică diaconul, Petre diaconul și Ion șircovnicul. Vezi Arh. St. Buc. Doc. ist. CMXVII, vol. IV, f. 105 sequens; *Catagrafii*, dos. 47/1838, ff. 73—84.

19. Vezi nota 18.

20. Vezi Biblioteca parohiei Glavacioc: *Tipicon*, ed. Iași, 1912, 728 p., însemnare pe fila ultimă a prologului.

21. Cf. Arh. St. Buc. *Catagrafii*: 47/1838, ff. 73—84.

întilnesc la biserica zisă schit de pe moșia *Șerbăneștilor* din Recea de sus (n.n)²² a Te-leormanului ce fusese dată în schimb la 1615, mitropoliei din Tirgoviste de către marele vornic Cernica Știrbei de la Isvorul vecin ori la biserica din *poiana Goli*²³, unde alături de aceștia, un *Anton* dascălul din *Humele (Ciupagu)*, preda citit-scrisul și cîntarea fiilor de clerici și de țărani de prin sate depărtate și vecine și unde oamenii Aninoasei vor fi încercat să reazeze, poate pe altă vatră, străvechiul schit ctitorit la Rica nouă de către călugărul *Macarie*²⁴.

Pe marginea celor arătate se poate spune și cu acest prilej că-n perioada de re-naștere culturală feudală de prin Țările Române (secolele al XVI-lea — al XIX-lea) se înălțau pe cît se știe, nu numai ctitorii domnești și boierești — mari și vestite — dar și numeroase schituri — unele necunoscute ori dispărute — zidite din piatră ori cioplite din lemn tare de către meșteri încercați cu cheltuiala unora monahi (misionari) locali, neguțători, meșteșugari și militari ba chiar și țărani moșneni în locuri retrase pe hotare orășenești și megieșești închinat adeseori, marilor minăstiri, episcopiiilor ori mitropoliei țării în scopuri de evlavie ori de odihnă în necropolele sau în afara lor.

Evident, de-a lungul acelorasi veacuri și-n ciuda destrămării obștii devălmașe ori aservirii satelor de prin țara veche, unii cneji (judeci), între care și cei de la *Rica nouă*, alături de clerici și cetașii lor, s-au împotrivit din totdeauna înstrăinării ocinelor și brațelor de muncă ca și instituțiilor feudale apăsătoare: renta (zeciuielile și claca), birul, inchipuitele datorii de tot felul, scutelnicia și șerbia.

A n e x e: Zapisul călugărului *Macarie* prin care închină schitul său din Rica, minăstirii Aninoasa.

«Adic(ă) eu *Macarie* s(1)n *Bogoslov* monah ot *Rica* sud *T(e)l(eo)rm(a)n* scriu și mărturisesc eu această al meu zapis ca să fie de bun(ă) credință la mina sfinții sal(e) părintelui *Teodosie* și la toat(ă) obștea minăstirii de la *Aninoas(a)* ot sud *Mus(ce)l* ca să să știe că apucîndu-mă eu cu ajutoriul milostivului *Dumnezeu* să fac un schișor pe moșia mia de la *Rica*, l-am dat de pomiană sfintei minăstiri de la *Aninoas(a)* unde iaste hramul dă ciudeni (minuni) făcător(al) sfântului *Nicolae*. Pentrucă socotind că eu nu-l voi putea ținea, am dat schitul și cu moșia car(e) o am cumpărat de la *Vișa* fiica lui *Vișan*, iar den funia dă sus care să chiamă, funia *Popească* a patra parte după tot hotarul. Și i-am mai dat sfintei minăstiri un țigan anum(e) *Ivan* feciorul *Neagului* țigan și cu o soră a lui anum(e) *Mania*; care țigan l-am cumpărat și eu de la *Apostol* din *Voinești* ot sud *Dăm(bovița)*, iar țiganca o am cumpărat de la *Dragul* și de la *Vasila*, frații lui *Apostol*. Și iar am mai dat și mătoi 30 și boi 4 și vaci 4 ca să fie sfintei mănăstiri dă ajutor și nouă și părinților noștri dă pomiană ca să se pominiască numele nostru și al părinților noștri la sfântul jertfelnic în veaci, dînd sfin(it) schitului și toate cîte scriu mai sus, stătătoare sfintei mănăstiri. Pentrucă le-am dat eu de bună voia mia și de nimenea silit ca să fie de pomian(ă) pentru sufletul nostru. Și să caute și care va fi năstavnic la sfinta mănăstire de la *Aninoasa*, iar dă când pîn voi fi eu cu zil(e) după sfîrșitul vieții noastre ca să nu stea schitul pustiu, iar

22. Numărînd 42 case cu 181 viețuitori la 1810 în biserica de zid tare a megieșilor cu hramul *Adormirea Precistei* avînd podoaabe și cărți deplin slujiau popa *Gheorghe* sîn *Mihailă*, *Bodea* sîn popa *Gheorghe*, popa *Mina* sîn popa *Constantin*, popa *Ion* sîn popa *Micu*, popa *Tudor*, sîn *Rafailă* (monahul) ? diaconul *Cirstea* sîn *Voicilă*, *Vladu* dascălul sîn popa *Vlad*, *Călin* sîn popa *Tudor* ce învăța la psaltire, *Voicu* și *Stan* sîn popa *Tudor* ce învățau ceaslovul românește. A se vedea: *Art. St. Buc. Doc. ist. CMXVII/4*, f. 126.

23. *Istorie, descriere și însemnări*, vezi de la: *Pr. I. Diaconescu, Note doc. ist. cu privire la cîteva ctitorii argeșene — urmare —* (mss). 24. Vezi nota 20.

altul nimenea, nici tată-mieu (Bogoslav-monahul n.n.) nici altul nimeni din tot niamul meu. Iar cine s-ar ispăti a strica aciastă pomiană, unii ca aceia să fie anatema și afurisit de Domnul Is. Hr. și de 318 părinți care au fost la săborul de la Nicheia; așisderea și dă noi; parte și locaș să aibă cu Iuda și cu Aria la un loc; fierul și piatrile să putrezească, iar trupul fiind legat să stea legat și netopit în viac. Și mănturie încă am pus care voi iscăli mai jos. Și pentru mai adevănată credință mi-am pus și eu mai jos nume(le) și degetu în loc de pecete ca să cread(ă). Și am scris *Apostol ot Colești cu zisa moșului Macarie. P(is)m(esi)ta ap(rilie) 12 l(ea)t 7191 (1683). Eu Macarie monah*. Arh. St. Buc. Mitr. Țării Rom. CXLV 29; ms. 129, ff. 235—236).

II

Porunca mitropolitului Teodosie către popa Gherghede din Rica să lase biserica schitului în pace și pe călugării de acolo să ia veniturile moșiei.

«Teodosie milostiv Bjii arhiepiscop i mitropolit vsezemeli Ungro-Vlahia.

Scriem cartea vlădiciei mele, ție popa Gherghede de la Rica. Cu aceasta facem în știre, vlădicia mea că ne scrie fiul nostru sufletească Teodosie pentru un popă călugăr care au fost luat Macarie călugăru(l) cu știrea noastră de l-au dus acolo să păziască biserica. Așa au fost că la noi l-au cerut și am zis să meargă acolo, iar când iaste acum, tu te scoli de-l izgonești și nu-l lași să păziască biserica... Și să cauți să odihnească să nu-l mai bintuești... Și iar numai scriu cum că un călugăr Damascin s-au fost călugărit acolo la minăstirea lui la Aninoasa și și-au închinat și partea lui de moșie la minăstire cu zapis, iar când iaste acum, trimițind oamenii acolo să strângă venitul moșii ce au fost... nu vei să-i lași. De care lucru să cauți să lași să-și ia venitul de pe moșie, ce ar fi să nu stai împotriva de vreme ce iaste moșia închinată acolo la minăstire. Iar de va fi lucrul în alt chip să vii aici de față să te întrebi cu dînsul, iar de nu vei lăsa pe călugări în pace să păziască biserica... și pentru moșie de vei mai sta împotriva... și neviind de față, bine să știi că voi trimite vlădicia mea și te voi aduce... și vei păți mare scîrbă și certare; aceasta îți scriem. Și-n vreun alt chip să nu fie. Av(gust) dîn 10, l(ea)t 7191 (1683) vlăd(ica) Teodo(sie)». Arh. St. Buc. Mitr. Țării Rom. CLXV/31 ms. 429, f. 236 v.

Pr. ILIE GH. DIACONESCU

BISERICA SĂPUNARILOR SAU SCAUNELE VECHI

Mă întorc cu gîndul cu cîteva veacuri în urmă și văd acest oraș — Bucureștii — care azi arată așa cum se vede, și îmi trece pe dinaintea ochilor, avea un alt orașel simplu și cu mult mai mic ce caută să-și dea o importanță pe zi ce trece prin clădirile mai răsărite și bisericile pe care bunii creștini le ridică spre lauda lui Dumnezeu.

Văd ulițele înguste, majoritatea pămîntoase și numai cîteva mai importante bolovănite sau pavate cu grinzi mari de stejar ieșite din cioplitura secunii meșterilor de atunci, iar pe de o parte și de alta, a acestor ulițe, case scunde făcute în bună parte din lemn, sau nuițele tencuite cu pămînt galben și numai puține din ele cu

temelie de piatră. Acoperișurile erau făcute cu rogoz, trestie, șindrilă și puține cu olane zise turoești.

Cărămida în construcția clădirilor particulare a fost întrebuințată, în mod obișnuit, destul de tirziu, piatra de asemenea, fiindcă în localitate sau împrejurimi nu exista, pentru care motiv materialul tare se aducea de la mari depărtări și cu cheltuială pe care nu oricine putea s-o facă. Dar chiar dintre boierii cu stare materială bună puțini se gîndeau să-și dureze clădiri din piatră sau cărămidă, fiindcă așa cerea caracteristica orașului așezat în plină cîmpie și situația politică a țării, vasală turcilor. Dar în afară de acest neajuns, deseale încurșuni dușmane, venite din toate părțile, care vînturau țara în lung și în lat, arzînd și prădînd totul în calea lor, nu permitea orașului să se dezvolte mai repede, așa cum au avut norocul cele din apusul Europei, și nici să se construiască altfel, decît așa cum era obiceiul și permiteau împrejurările locale.

Rare erau clădirile mai răsărite și frumoase construite din material durabil, iar printre acestea se numărau o parte din numeroasele biserici care, și ele, mai toate, au fost clădite la începutul lor din lemn.

În cadrul rîndurilor de mai jos, ne vom ocupa de biserica Săpunarilor, zisă și Scaunele Vechi, ce-atîta vreme a stat în părăsire și care de abia în vara anului 1944 a fost renovată de Primăria Capitalei și pusă la îndemîna credincioșilor din mahalaua respectivă.

Această biserică este așezată între Spitalul Colțea și B-dul Hristo Bolev (fost B-dul Domniței), mărginită în partea de nord de str. Scaune și în partea de sud de strada D. Bolintineanu.

Pe vremuri în această parte a orașului, situată în imediată vecinătate a centrului de la Sf. Gheorghe, numit Tîrgul Cucului, zis și «buricul orașului», era o forfoteală negustorească cum nici nu ne putem închipui. Din zorii zilei și pînă seara tirziu vinzătorii și cumpărătorii de toate categoriile se frămîntau pentru existența familiilor lor și pentru adunarea de bunuri necesare diferitelor scopuri urmărite în viață.

La începutul secolului al XVII-lea, adică în 1609, pe vremea domnitorului Radu Șerban, mahalaua Scaunelor exista, de curînd înființată, și prin ea orașul își întindea marginile înspre răsărit¹.

Pe atunci o bună parte din pămîntul mahalalei era în stăpînirea bătrînului boier vornicul Cernica Știrbei care, în afară de această proprietate, mai avea în stăpînire cîteva moșii întinse în apropierea orașului. Tot în acest veac, însă ceva mai tirziu, documentele vremii ne arată că mahalaua era populată de neamuri boierești ca Merișanii, Lămotestii, Izvoranii, Popeștii și de măcelarii care «pe lingă malurile gîrliței Bucureștioara, își aveau scaunele lor de carne, întocmai cum, tot lingă gîrliță, mai spre sud, spre Podul Tîrgului de Afară, își aveau pescarii scaunele lor de pește»².

Bucureștioara, — acea mică gîrliță curgătoare — își începea cursul din lacul ce se afla în actuala grădină a Icoanei și prin întortocherile ei ajungea la lacul Sufului, în spatele spitalului Colțea, lingă Tîrgul Cucului, unde se despărțea în două: «o parte apuca spre Pescăria Veche, adică spre Scaunele Vechi și Scaunele pescarilor pe care documentele ni le certifică acolo, în mahalaua Săpunarilor, încă din secolul XVI, iar altă parte cobora din Tîrgul Cucului, prin Boiangii și prin Curtea domnească, la Dîmbovița»³.

1. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 54.

2. *Idem*, p. 336.

3. *Idem*, p. 381.

Mahalaua Scaunelor, fiind în imediata vecinătate a centrului comercial al orașului, s-a populat în scurtă vreme. Numărul locuitorilor sporind, s-au înmulțit și casele și astfel s-a simțit nevoia construirii unei biserici care, probabil, la început a fost făcută din lemn și numai mai târziu din cărămidă.

Într-un document dat de domnitorul Șerban Cantacuzino, la 1681, se spune că biserica a fost construită «pe locurile lui Cernica, marele vornic de la începutul secolului al XVII-lea și unul din marii proprietari de locuri și vii în Bucureștii timpurilor aceluia»⁴.

Dar nici în acest act și nici în altele nu se pomeneste data când a fost construită biserica și nici de cine anume. Numai tradiția ne amintește că ea a fost «fundată la 1611 de Atanasie din Tirnovo»⁵. Acesta, desigur, era un neguțător macedonean venit de peste Dunăre și văzînd că mahalaua în care locuiește nu are o biserică demnă de starea materială a locuitorilor, s-a învrednicit să ctitorească acest sfînt lăcaș.

Prima mențiune documentară asupra bisericii Scaunelor, cunoscută în vechime și sub numele de biserica Săpunarilor, e din 5 iunie 1675. În acel document se arată că «în apropiere de biserică curgea rîulețul Bucureștioara care trecea apoi la vale, de la Scaunele Vechi de carne la Pescăria Veche»⁶.

Dintr-o cercetare conștiințioasă și detaliată, publicată⁷ în anii din urmă, biserica Scaunelor, după caracterele arhitectonice, avînd forma unei nave cu trei abside poligonale, este o construcție ridicată inițial în secolul al XVII-lea și nu al XVIII-lea. Ca o întărire a acestei afirmații e și faptul că turnul clopotniței e așezat pe pronaos. În afară de aceste caracteristici, ca și la alte biserici bucureștene, biserica Scaune are peretele din partea de apus mult mai gros decît ceilalți; în acest perete se găsește o scară foarte îngustă, în spirală, care duce la clopotniță. N. Ghika-Budești⁸ un vestit cercetător al lăcașurilor bisericesti de la noi din țară, spune: «către sfîrșitul secolului (XVII) și mai ales în veacul următor, scara care conduce la clopotniță va fi adăpostită de un mic turn adăogat bisericii la nord-vest», așa cum se poate vedea la bisericile: Colțea, Sf. Ștefan, Mîntuleasa, Batiște și altele din București.

Iată deci o nouă caracteristică ce sprijină faptul că biserica a fost construită în secolul al XVII-lea. În plus, după felul simplu în care este lucrată biserica Scaune se crede că a fost construită de meșteri din Moldova, meșteri veniți în Muntenia în vremea lui Matei Basarab care începuse o adevărată campanie de construcții noi sau refaceri a bisericilor și minăstirilor din țară.

Și fiindcă sîntem cu povestirea evenimentelor din secolul al XVII-lea, să ne fie îngăduit a aminti următoarele: în această mahală a Scaunelor locuia în acea vreme un om cu stare materială foarte bună, Sterie lumînărarul, care din cauza ciumii, înfîlțată pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, a murit la 1693 lăsînd în urmă cîțiva copii nevîrstnici de care trebuia să aibă grijă niște nepoți de-ai lui. Aceștia însă, cu gînduri rele, ca să ajungă ei moștenitori pe bunurile rămase, și cît mai repede, au părăsit orașul ducîndu-se spre munte, lăsînd copiii singuri și sub amenințarea groazniciei boli, de care au și murit. După cîțiva timp de la îndepărtarea molimei, cei fugiți s-au întors și au intrat în deplina proprietate a bunurilor rămase de pe urma lui Sterie lumînărarul. Domnitorul însă, care aflase de netrebnicia lor, i-a pedepsit, con-

4. *Idem*. 5. *Idem*, p. 210. 6. *Idem*.

7. Nicolae Corina, *Biserica Scaune*, Analecta, III, București, 1946, p. 49—50.

8. N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia în veacurile XVII*, vol. III, capitoul «Caractere generale», și p. 36—38; Corina Niculescu, *op. cit.*, p. 50.

fiscându-le averea, pe care a făcut-o danie bisericii Sf. Sava, față de care evlaviosul voievod avea o deosebită atenție.

Și tot în timpul acestui domnitor, într-un act din august 1703, cu ocazia unei vânzări de loc în mahalaua Scaunelor, aflăm printre martorii care iscălesc actul de vânzare pe popa Coman de la biserica Scaune și pe fratele acestuia, popa Teodosie⁹.

Prin urmare popa Coman este primul slujitor al acestei biserici, cunoscut nouă, și poate că era ajutat în slujba religioasă și de fratele său popa Teodosie care n-avea rost să iscălească ca martor din mahalala dacă n-ar fi locuit acolo, iar în mod obișnuit preoții locuiau totdeauna lângă biserică sau cel mult în mahalaua unde se afla biserica. Drept o concluzie a celor de mai sus, amândoi erau preoți la biserica Scaune.

În anul următor, într-un act din 4 iulie 1704, Constantin Brîncoveanu numește această biserică, biserica Crețuleștilor, probabil după numele boierilor ce locuiau în mahalala și care luaseră în grija lor materială biserica, socotindu-se astfel, ctitori ai acestui lăcaș.

Mai târziu, în acest secol al XVIII-lea, cunoaștem ca stăpînitori de locuri și case în mahalaua Scaunelor pe următorii proprietari: Mitropolia, mănăstirea Sf. Ioan din Focșani, banul Crețulescu, familia Lehlu, logofătul Burke, Batiste ceasornicarul și foarte mulți neguțători, măcelari și cojocari¹⁰.

În ceea ce privește biserica, după cum am văzut mai sus, tradiția spune, și pisania în piatră, a actualei biserici pomenește, că acest lăcaș a fost construit la început de Atanasie (Tănase) din Tîrnova. Dar, la începutul secolului al XVIII-lea, între 1700—1715, cînd mahalaua se ridică prin frumusețea clădirilor, iar spătarul Mihai Cantacuzino zidește spitalul și biserica Colței, biserica Scaune, obosită și îmbătrînită, care nu mai cadra cu construcțiile arătoase dimprejur, este refăcută, contribuind prin aceasta la ridicarea edilitară a cartierului care era cel mai frumos din Bucureștii de la acea dată.

Stavro, nepotul lui Tănase din Tîrnova care probabil rămăsese moștenitor al bogatului unchi ce-i lăsase prin testament și obligația de a reface lăcașul ctitorit, se apucă și construiește «din temelie» biserica Scaune, cu minunate picturi în frescă tempera, cu tîmplă splendid sculptată și în întregimea ei împodobită cu toate cele necesare unui frumos lăcaș bisericesc.

Pisania de deasupra ușii de la intrare, săpată în piatră, spune următoarele: «Această sfîntă biserică [cu] hramul Adormirea Precistii făcută iaste din osteneala răposatului Tănase¹¹ de la Tîrnova; datorica cea de obște vrînd a-și da, lăsat-au cu cheltuiială dentru a sa osteneală la nepotu-său Stavro de au lăcut această zidire cu ceale ce se văd, ca să-i fie întru pomenire, și a tot neamului său, în veaci, *measifa sept.[embrie] 8 zile 7214*» [1705].

Biserica Scaune — care are o lungime, de la intrare pînă la absida principală de 26,5 m, lățimea de 10 m și grosimea zidurilor de 0,75 m și 0,85 m — este o construcție de plan triconic constînd dintr-o navă și trei abside poligonale. «Absida principală are la exterior șapte laturi și absidele laterale sînt pentagonale. Un turn clopotniță, înălțat pe pronaos, încununa altădată biserica. El era hexagonal, cu cite

9. I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 107; G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 210.

10. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 213; I. Ionașcu, *op. cit.*, (vezi indicele).

11. N. Iorga, *Inscripții românești*, vol. I, București, 1905, p. 319 și 733; din greșeală data inscripției este 1715 în loc de 1705.

o fereastră de fiecare latură, sprijinit pe o bază cubică; pînă în anul 1944 turnul era în întregime dărîmat, mai rămăsese doar baza. Aspectul pe care l-a avut înainte întreaga biserică se poate vedea doar din chivotul, pe care-l în otitorii zugrăviți pe perețele de vest al pronaosului, reprezentînd forma originală a bisericii¹².

Pridvorul bisericii Scaune este foarte simplu și nu are nimic din frumusețea și eleganța altor pridvoare ce se găsesc la mai toate bisericile din acea vreme. Cele zece coloane ale lui, din care «opt libere și două ȱngajate, legate între ele, jos, printr-o balustradă, iar sus prin arcuri în plin centru», sînt groase, masive și construite din cărămidă, iar nu cioplite în piatră. «Deschiderea arcurilor nu este egală, ci pe aripa de vest este mai mică, coloanele fiind mai apropiate între ele decît pe celelalte laturi; păriind mai înghesuite, fură din spațiul pridvorului. Coloanele, din zidărie, au fusul cilindric, cu baza inelară și capitelul cubic, sînt lipsite de orice decorație sculpturală, păstrînd doar urmele unor ornamente pictate. Arcaturi adîncite și pictate, cu vrejuri de plante și motive geometrice, împodobesc arcurile dintre coloane. Dale mari de piatră constituie pardoseala. Două calote sferice sprijinite pe pendentivi și despărțite printr-un arc de zidărie în plin centru, acoperă acest pridvor¹³.

• După cum reiese și din inscripție, biserica Scaune nu a fost clădită din temelie la 1705, ci numai refăcută și înfrumusețată. Acest fapt este confirmat și de piatra funerară (mică, spartă și cu lipsuri) care arată că sub ea se odihnesc oasele răposatului Ienache care a fost înmormîntat acolo la 20 febr. anul 7200, adică 1692. Actualmente «interiorul bisericii pare foarte spațios, datorită faptului că pronaosul nu mai este separat de naos prin patru coloane așa cum este la cele mai multe biserici din aceeași epocă. La origine, desigur, că au existat. Se mai văd urmele coloanelor încă pe pardoseală și arcul refăcut, care înlocuiește cele două arcuri ce legau între ele coloanele¹⁴». «O timplă bogat modelată în stuc și aurită, de tipul aceleia de la Cotroceni, separă naosul de absida principală».

Cînd s-a refăcut biserica în 1705, și s-a pictat din nou, foarte frumos, pe perețele ctitorilor s-a zugrăvit atunci, fără să știm numele meșterului, următoarele portrete: în stînga jupînul Stavro cu soția sa Ioana și feciorul lor Vasilie, iar în dreapta jupînul Tănase din Tirnovo; primul ctitor.

Ambii ctitori sînt în mîinile lor de-o parte și de alta chivotul bisericii, care biserică are aceeași formă cu cea actuală, cu singura deosebire că astăzi, din cauza vîrcurilor, îi lipsește turla, iar o parte din golurile dintre coloanele din față, de la intrare, erau umplute pînă în 1944 cu pereți de cărămidă.

La dreapta ușii jupîn Tănase e arătat singur, fără familie, ceea ce ne face să credem că era necăsătorit și fără urmași direcți. El e îmbrăcat, într-un caftan albastru, încins cu un brîu roșu, lung, al cărui capăt atîrnă pînă la glezne; deasupra caftanului are o giubea îmblănită.

Jupîn Stavro «poartă un anteriu roșu, închis cu nasturi auriți pînă la talie, mînecele lungi și strîmte sînt împodobite jos cu o manșetă brodată, și cu nasturi pînă la cot, un brîu lat, taclit, îi încinge talia, peste acest vestmînt poartă o giubea blănită, are capul gol. Fiul său poartă un costum asemănător, el ține însă în mînă o cruce; și în cealaltă mînă o căciulă cu blana neagră cu fundul roșu. Lîngă ei este jupînița Ioana care este îmbrăcată cu o rochie luxoasă, brodată în jurul gîtului; mînecele largi ale rochii sînt strînse la încheietura mîinii cu o manșetă și ea brodată,

o giubea de postav galben, blănită, fără mînci; părul este strîns, într-o rețea fină de aur cu mărgăritare¹⁵».

După cum vedem, atît primul ctitor cît și cel de al doilea, cu familia lui, sînt prezentați în frumoase și bogate costume arătînd astfel buna lor stare materială.

Pictura cea veche care se poate vedea astăzi, în toată frăgezimea și frumusețea ei, a fost făcută de un zugrav foarte talentat. Scenele biblice au fost distribuite cu mult gust și deosebită înțelegere. Fișurile ce reprezintă divinitatea, în special, sînt splendide, iar sfinții au o expresivitate cum rar se poate întîlni.

«Din cercetarea picturii bisericii Scaune se desprind două note particulare. În primul rînd legătura cu vechiul sistem iconografic de la Sf. Nicolae Domnesc din Argeș, caracterizat prin prezența în absida principală a unei scene rare *Cortul Mărlurii*. Pictorul de la biserica Scaune a urmărit această veche tradiție, pe care o mai întîlnim și la Snagov, Cozia, Surpatele etc. A doua observație este în legătură cu izvoarele folosite de pictor pentru decorarea bisericii Scaune, care sînt aproape exclusiv imne, tropare și cîntări variate, dintre care cele mai bogat ilustrate sînt acelea în cinstea Maicii Domnului»¹⁶.

După data tîrnosirii acestei biserici la 1705, pentru întreg secolul al XVIII-lea, nu mai cunoaștem decît următoarele însemnări documentare :

— La 18 mai 1726, lordache, feciorul lui Ion Botezatu, lasă prin testament să se dea trei taleri preoților de la biserica Scaune pentru parastasele unei femei îngropate acolo, plus șase taleri, pentru el, să i se facă un sîrindar după moarte¹⁷.

— În 23 februarie 1739, mahalaua a suferit foarte mult de pe urma unui foc care a distrus nenumărate case și vreo 40 de scaune (prăvălii) de măcelari, obligînd pe o parte din cei rămași să-și mute scaunele de carne și pește mai la vale, pe lîngă Dimbovița¹⁸.

În acest foc au ars și casele ce le stăpînea preotul Popa Nicola pe care le avea în urma unui schimb ce făcuse cu Mitropolia. Casele fuseseră lăsate danie Mitropoliei de lordache Botezatu, iar Popa Nicola dăduse în schimb pentru odihna sufletului celui răposat 15 oca de ceară și un covor, e drept mult prea puțin în comparație cu valoarea casei și a terenului. Și tocmai pentru acest motiv, în 1743, Mitropolia dă înapoi cele primite și se mulțumește de data aceasta numai cu terenul¹⁹, fiindcă la acea dată casele lui lordache Botezatu erau arse pînă la temelie.

După vreo 30 de ani de la acest foc, mahalaua care se cam pustiise atunci, s-a refăcut, iar măcelării făcuseră în cuprinsul ei și oboare de vite²⁰.

— O altă însemnare despre această biserică și mahalaua dimprejurul ei, este din 1782. În aceasta e amintit un oarecare Costandin ca «proîn preot», ceea ce înseamnă că era cel puțin un preot ajutor pe lîngă el. Și tot în acest document, cu data de 25 aprilie 1782, ni se mai spune că un Spiridon măcelarul era proprietar vecin cu biserica «avînd protimisii de vecinătate cu biserica: hotarele menționate în act relevă o ulicioară în fața bisericii, în fund hotar cu casa Ilinii a lui Costache cojocarul și în lung hotar cu Radu cojocarul»²¹.

15. *Idem*, p. 58. 16. *Idem*, p. 59.

17. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 114; George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București, 1594—1821*, București, 1961, p. 315—315. 18. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 215.

19. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 128—130. 20. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 326.

21. Academia R.S.R., ms. 3522, fila 6, apud George D. Florescu, *Din vechiul București*, București, 1935, p. 93.

În ultimii ani ai secolului al XVIII-lea, probabil în urma unui foc când a ars ușa de lemn, sau a unui furt din biserică, ca o măsură de siguranță pentru viitor, s-a comandat unui meșter bucureștean o masivă ușă de fier. Această ușă, lipsită de ornamentații și numai cu următoarea inscripție, care ne arată anul și meșterul ce-a făcut o : «D[umi][tru] Lere[scu] l[ă]c[ă]! [uș], 1795 mart.[ie] 1» este așezată în vechiul cadru de piatră, de forma unui dublu arc de acoladă, cu ornamentații florale.

De la 1795 pînă la 1816 nu mai cunoaștem nimic despre mahala sau biserică. De abia în acest din urmă an, aflăm că erau proprietari de locuri, vecine cu biserica, următorii : Costache Mocsim, beizadea Grigorie Suțu, Grigorie cojocarul și Ioniță precupețul²². Mai tîrziu, un document din 1832 martie 1 ne arată că Elena, soția răposatului sărdar Dumitrache Mihuleț, vinde o pereche de case cu etaj, patru camere sus și patru jos, ce se află lîngă «portia ce merge la biserica Scaunelor», ginerelui ei, clucerului Costache Poenaru și fiicei sale Bălașa, pentru suma de 10.500 taleri²³.

Mitropolia și mănăstirea Căldărușani aveau locuri și prăvălii în această mahala pe care le dădeau cu chirie la diferite persoane. Mai amintim apoi că, în 1832 iunie 2, Zamfira²⁴, fiica răposatului protopop Voicu, călugărit sub numele de Vartolomei, ieromonah, vinde lui Dimitrie Papa Athanasiu două perechi de case, într-o singură curte mare, cu suma de 18.000 lei, aflate pe locul Mitropoliei pentru care se plătea chirie 8 taleri pe an. Casele se învecinau pe de o parte cu curtea bisericii, iar pe de altă parte cu casa lui Ioniță cîrciumarul și în spate cu proprietatea vistierului Iancu Costacopol.

Nicolae logofătul Mitropoliei dă casele mari ce avea în mahalaua Scaune, slugerului Nicolae Blehan, primind de la acesta, în schimb, moșia Nenișorii de Sus din jud. Iași și 100 galbeni împărătești²⁵.

Mai tîrziu, biserica a suferit serioase stricăciuni în urma cutremurului din 1838, cînd i-a căzut și turla, așa cum s-a întîmplat și la alte biserici bucureștene. Din această cauză, după cîțiva ani, probabil prin grija preotului de atunci și contribuții materială a enoriașilor, bisericii Scaune i s-a făcut o nouă turlă de lemn acoperită cu tablă, iar spațiul dintre coloanele pridvorului a fost umplut cu pereți de cărămidă. Și fiindcă reparațiile și noile adăugiri trebuiau să nu se cunoască, biserica a fost zugrăvită din nou, în întregime, prin osîrdia paharnicului Ioan (Iancu) Costacopol²⁶, în octombrie 1843, pe care-l găsim episcop al bisericii încă din anul 1832 și vechil al marelui ban Costache Bălăceanu²⁷ care avea case mari și în această mahala. Bănuim că tot atunci s-a făcut pe perețele din față, deasupra ușii de la intrare, și acea scobitură în formă de cruce pe care a fost pictată icoana hramului bisericii, — Adormirea Maicii Domnului — din care pictură însă n-a mai rămas nici cea mai mică urmă astăzi.

Cu data de 1843 se încheie propriu-zis informațiile istorice în legătură cu această biserică a Scaunelor. N-am putut afla pînă în prezent care a fost viața ei de la această dată, pînă în ultima vreme cînd a fost redată cultului. Totuși din cercetarea vechilor

22. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 299—300.

23. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București, 1821—1848*, București, 1975, p. 358—359. 24. *Idem*, p. 366. 25. *Idem*, p. 14.

26. *Idem*, *op. cit.*, p. 366—367, 444, 489; Pr. Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. IV, București, 1915, p. 99—100; G. D. Florescu, *Din vechiul București*, București, 1935, p. 95.

27. George Potra, *op. cit.*, p. 186.

mitrice²⁸, dintre 1832—1865, în care s-au semnat, la toate tainele săvârșite, cei patru preoți care au slujit în această perioadă: Neagu sin Voicu († 1837), Vasile sin Ioan, Petre sin Alexandru și pr. Dimitrie, și în care s-au înregistrat botezații, cununății și morții, aflăm că în această mahala majoritatea locuitorilor erau oameni simpli, meseriași²⁹ și muncitori de rînd; mahalaua avea case mărunte și prea puține mai importante ale unor oameni bogați³⁰, adică negustori și boierinași. Constatăm că unii locuitori erau plugari (în centrul orașului?), iar alții fără nici o meserie sau simpli cerșetori; în aceste două categorii din urmă erau țiganii, destul de numeroși.

Tot în această perioadă, în *mitrice* la rubrica morții, la unii s-a trecut vîrsta, precum și boala de care au suferit, vărsat, falcăriță, oftică, lingoare, gușteriță, periplimonie, răceală etc., iar o tină ră văduvă, în vîrstă de numai 26 ani, a murit din cauza sîrînției (sifilis).

Într-o publicație³¹ din 1898, se arată că «biserica era vie» și se slujea în ea, avea doi preoți, un cîntăreț și un paracliser. Venitul îi era de 1379 lei, cheltuielile de 1335 lei și poseda un capital de 2512 lei; depindea de biserica parohială Oțetari. Cu toate acestea bătrînii din mahala, în vîrstă de 70—80 ani, îmi povesteau, cu vreo 49 ani în urmă, că ei au apucat-o părăsită încă din timpul copilăriei lor. Nu știm care este adevărul, cu atît mai mult că găsim în interiorul bisericii o serie de icoane vechi ce i-au fost dăruite de anumite bresle și persoane între 1818—1886.

Printre aceste icoane, interesante, amintim: Sf. Petru și Pavel pictată în 1818 de Adam zugravul. Icoana a fost dăruită bisericii de corporația abagiilor și pinzarilor care aveau și steagul breslei tot acolo. Apoi, icoana Sf. Spiridon făcută și dăruită bisericii, în 1847, de isnaful cismarilor. O foarte frumoasă icoană reprezentînd pe Sf. Constantin și Elena, a fost dăruită la 4 decembrie 1856, spre pomenire, de Constantin Atanasie Polizu. Și în sfîrșit, o icoană reprezentînd pe Iisus Christos pe tron, ținînd în mînă Evanghelia ce are pe prima pagină litera grecească alfa și pe ultima omega, pictată de Anton Serafim în 1886.

În orice caz, după anul 1900, se poate afirma că absolut sigur, biserica era închisă. Nu se mai slujea în ea din cauza proastei stări în care se găsea. Trebuia ca primăria Capitalei, în sarcina căreia se afla, să ia măsuri pentru restaurarea ei. Dar cum conducătorii orașului de atunci puțin se gîndeau la vechile monumente, din care cauză s-au și distrus multe, au lăsat și Biserica Scaune în părăsire, degradîndu-se foarte mult.

28. Arh. St. Buc., *Colecția registrelor de stare civilă, București, Mitrice, Biserica Scaune*, dosar 207, 208 și 209/1832—1865.

29. Dintre îndeletnicirile locuitorilor amintim următoarele: abagii, arabagii, bărbieri, bogasieri, bragații, bucătari, cafegii, calpacii, chiristugii, ciubucari, circiumari, cîrnățari, cobzari, cofetari, cojocari, croitori, droșcari, geambași, giuvaergii, lăutari (mulji), lumînărari, măcelari, mălăieri, pescari, pinzari, plăpurnari, preuceji, rachieri, timpiași, tutungii, vizitii, zidari.

30. Dintre neguțătorii mai de seamă, boierinași și slujbași amintim următoarele persoane: Arion Elena, Bacaloglu Elisabeta și Dobre, Bilciurescu Ioan, frații Blehan Iacovache pitar și Blehan Nicolae paharnic, fiii pițăresii Păuna «Blehănoaia», Boicescu Mihai, Brezoianu Eftimie, Budișteanu Const. și Budișteanu Ioan clucer, Cămărășescu Costache, Caramzulea Theodor, Ciocirdia Iulia (căsătorită mai apoi cu publicistul C. D. Aricescu), Ciupagea Iordăche, Costacopol Iancu, Florescu Zoia, Frangulea Ioan, Fronsescu Gheorghe, Istiotu Ahil (fratele dr. Const. Estiotu), Mărăcineanu Zamfir, Nani Elenca, Olănescu Pană sârdar, Pereț Petre stolnic, Porumbaru Grigore, Rîmniceanu Dinu pitar și Triandafil Marghioala. Mai întîlnim, cu numele mic, mici slujbași, medelniceri, căpitani, polcovnicul Manole, inginerul C. Șveder, Mihalache «doftorul» și Pandele Saloinschi dragoman.

31. *Marele dicționar geografic al României*, București, 1898, p. 724.

În urma acestei situații, în ședința din 10 iulie 1910, consiliul comunal³² hotărâște ca Biserica Scaune să fie declassată, neexistând bani pentru renoverea ei.

Comisia Monumentelor Istorice neavind fonduri nici ea, n-a putut face nimic, iar după cîțiva ani a început primul război mondial și nimeni nu s-a mai gîndit la repararea bisericilor cu atît mai puțin a acesteia. Mi-aduc aminte că, între 1916—1919, în jurul bisericii se găseau mari grămezi de pămînt, moloz și gunoi peste care crescuseră bălării uriașe. Situația aceasta a durat pînă în 1920, cînd Comisia Monumentelor Istorice, din puținul ce avea a luat hotărîre ca turla de lemn ce era în foarte proastă stare să fie dărîmată pînă la baza de zid, iar golul lăsat să-l acopere cu scînduri și carton asfaltat. Tot atunci s-a reparat șarpanta învelitorii și acoperișul de tablă, în unele locuri; întreaga lucrare ridicîndu-se la suma de 12.437 lei³³.

Dar prin această măsură și neînsemnată reparație nu se făcuse aproape nimic, decît se oprise procesul de degradare într-un timp scurt. Anii trec unul după altul și biserica se ruinează din ce în ce mai mult. Ca o tîrzie trezire la realitate, în ziarul «România», din ianuarie 1927, se scrie un articol în care se arată starea mizerabilă a bisericii Scaune («curte pingărită, ziduri scrise cu porcării, ferestre sparte, mobile furate, catapeteasma pingărită»). Se condamnă pentru neglijență atît primăria orașului cît și Comisiunea Monumentelor Istorice, făcîndu-se apel la patriarhul țării spre a interveni să se ia măsuri.

Profesorul N. Iorga, președintele Comisiei, sesizîndu-se de acest articol răs-punde³⁴ că nu sînt fonduri la Comisie, învinuind pe primarul sectorului respectiv, pe măcelarii care «cîștigă cel puțin cît înaintașii lor care făceau biserici» și pe enoriașii bisericii, unii dintre ei destul de înstăriți care nu manifestau nici o preocupare pentru această biserică cu temelii încă destul de solide.

Dar nici de data aceasta nu se face nimic, vor mai trece mulți ani pînă cînd, ruinată și părăsită, va fi adusă la viață. De abia în primăvara anului 1944, prin inițiativa și sprijinul material al generalului Ion Rășcanu, primarul general al Capitalei, și prin concursul specialiștilor de la Comisia Monumentelor Istorice, s-au început lucrările de punere la punct a acestei biserici. Atunci vechea pictură a bisericii, acoperită de o pictură inferioară și grosolană, făcută cu un veac înainte, a fost descoperită și scoasă la lumină.

Și tot atunci s-a scos umplutura dintre stîlpii pridvorului, s-a îndepărtat învelișul de scînduri și a fost înlocuit cu unul solid, acoperit cu olane de stil brîncovenesc, la fel ca cel de la biserica Crețulescu de pe Calea Victoriei. Cu un cuvînt s-au făcut toate reparațiile cuvenite. S-a făcut gard în partea de răsărit și de nord și s-a construit clădirea parohială din stînga bisericii.

În timpul renovării și de atunci încoace în continuu, preotul Gh. Prejneanu a depus multă dragoste, stăruință și muncă fizică în toate lucrările pentru înfrumusețarea și împodobirea bisericii.

Și tot cu ocazia renovării, a fost săpat și înlăturat pămîntul dimprejur, pînă la adîncimea de aproximativ un metru, pentru a se ajunge la nivelul inițial al bisericii. Cu această ocazie s-au dezgropat o serie întregă de cruci de piatră din cimitirul de altădată ce se afla împrejur, purtînd date între 1814—1841. Multe din ele, după

32. Ziarul «Minerva», II (1910), nr. 562, p. 1.

33. *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, XIX (1926), nr. 48, p. XI.

34. N. Iorga, *A cui e vină?* în «Neamul românesc», XXII (1927), nr. 3 din 17 ianuarie.

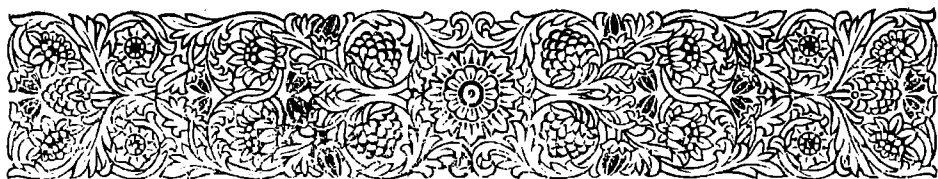
cum spuneau inscripțiile, străjuiau mormintele unor meșteșugari și neguțători din mahala, enoriași ai bisericii.

Nu știm cum să explicăm existența acestor urme funerare, în jurul bisericii, când știut este că toate cimitirile bisericilor din Capitală au fost desființate între 1860—1870, când s-au creat marile cimitire de la marginea orașului. Cimitirul de la Biserica Scaune, fiind acoperit de pământ și biserica părăsită, nimeni nu s-a mai interesat de ea și astfel a scăpat neatinsă o relicvă, în plin centrul orașului. După dezgropare, era interesant de văzut aceste cruci de piatră, cu slovă veche și incizată. Și ne părea bine, celor iubitori de trecut, că avem un cimitir-muzeu în jurul unui lăcaș bisericesc, ducându-ne cu gândul, prin asemănare, la vechile biserici din Grecia, și Italia, unde se văd și azi astfel de vechi mărturii.

Din păcate, după cităva vreme, o parte din aceste cruci au fost scoase, locul nivelat și pavat, iar prin această modernizare s-a înlăturat o urmă a trecutului.

Actualmente, biserica, din cauza unei icoane «făcătoare de minuni», este foarte căutată de credincioși.

Prof. Dr. docent GEORGE POTRA

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

O ANIVERSARE BINE MÉRITATĂ

În ziua de 13 mai a.c., Filarmonica «George Enescu» din Capitală a sărbătorit pe Profesorul Nicolae Lungu, cu prilejul împlinirii frumoasei vârste de 80 de ani. În sala cea mare a Ateneului Român, plină pînă la refuz de iubitorii de muzică și de admiratorii sărbătoritului, Corul celei mai mari și prestigioase formații muzicale din țara noastră, sub bagheta dirijorului Vasile Pinteș, a susținut un concert omagial de aproape două ore, prezentînd o mică parte din multele și îndrăgitele piese corale ale Maestrului Lungu.

Înainte de începerea concertului, Theodor Drăgulescu din partea Filarmonicii, Maestrul Dumitru D. Botez din partea Uniunii Compozitorilor români, muzicologul Vasile Popescu-Băleni și artistul emerit Valentin Teodorian din partea foștilor elevi ai Profesorului Lungu, în cuvinte minunate au înfățișat personalitatea acestuia, omagiînd pe compozitorul de muzică corală, pe dirijorul, pe profesorul și pe omul plin de omenie sărbătorit în acea seară.

Apoi, cei prezenți, vibrînd de emoții artistice, au aplaudat pe compozitor, pe coriști și pe soliști, care au executat bucățile corale programate. După ultima piesă cîntată, chemat pe scenă în ovații prelungite, sărbătoritul a mulțumit Conducerii Filarmonicii «George Enescu», dirijorului, coriștilor și soliștilor pentru cîntea ce i s-a făcut de a-l sărbători la acest popas al vieții sale, celor patru vorbitori, pentru aprecierile și elogiile ce i-au adus și apoi tuturor celor de față, care prin prezența lor la acest concert și prin aplauze i-au arătat prietenia și dragostea lor. În încheiere, sărbătoritul a dirijat scurta, dar vibranta sa urare: «România să trăiască».

În ziua de 19 mai, Institutul teologic din București a sărbătorit și el pe Maestrul Lungu, pe care zeci de ani l-a avut profesor al atîtor generații de studenți, astăzi proești, și îndrumător în cunoașterea, executarea și interpretarea cîntărilor bisericești, ce împodobesc Sf. noastre slujbe.

Cu acest prilej au vorbit P. C. Profesor D. Popescu, Rectorul Institutului teologic și P. C. Conferențiar Nicu Moldoveanu, fost student al Maestrului Lungu și în prezent succesor al său la Catedra de Muzică. Amîndoi au înfățișat și elogiat activitatea sărbătoritului ca profesor la acel Institut, amintînd totodată, ce-i dato-

DI. Prof. Nicolae Lungu la aniversarea vârstei de 80 de ani

rează Institutul și Muzica Psaltică de astăzi nu numai pentru activitatea sa didactică dar și pentru compozițiile și multele sale tipărituri de muzică bisericească. Au vorbit, de asemenea, despre compozitorul Lungu care a îmbogățit muzica românească, cu **ile**a piese corale, atât de mult apreciate de iubitorii de muzică românească. După aceea, corul studenților teologi sub conducerea Profesorului Diac. N. Moldoveanu a susținut un bogat concert cu piese bisericești, populare și patriotice scrise de sâr-bătorit.

A vorbi despre Profesorul Nicolae Lungu și a-i înfățișa bogata sa activitate în 2—3 pagini de revistă este greu. Ar trebui nu numai pagini multe, dar ca și cronicarul care semnează aceste rînduri să aibă o pregătire muzicală deosebită pentru a-l face cunoscut și înfățișa cum se cuvine pe Maestrul nostru. Am ținut, totuși, ca cititorii revistei noastre, clerul nostru, să ia cunoștință de această dublă sărbătorire și prin aceasta să aibă satisfacția sufletească și mindria că profesorul Lungu — leolog la baza formării sale intelectuale — este în stima muzicologilor noștri și a tuturor iubitorilor de muzică de la noi.

Intr-adevăr, copilul Lungu Nicolae, născut odată cu veacul nostru, la 2 martie 1900, în comuna Dobridor, județul Dolj, după ce termină școala primară din satul său natal, urmează cursurile Seminarului Central. După absolvirea acestuia, tînărul Nicolae Lungu se înscrie la Facultatea de Teologie și la Conservatorul de Muzică din București și luîndu-și cele două diplome, în anii 1928 și 1929 frecventează pentru perfecționare cursurile Conservatorului din Viena. Întors în țară este numit profesor de muzică în București. În același timp însă, ca și în limpul studenției, dirijează diferite coruri bisericești din Capitală, și alături de maestrul său Dumitru Chiriac și apoi de Ion Chirescu dirijează cunoscuta Societate corală «Carmen» pînă ce el înfi-nțează o altă mare Societate corală «România» formată din aproape 100 de coriști, cu care dă multe concerte în țară și peste hotare. În acest fel Nicolae Lungu devine nu numai un făclier al muzicii noastre corale populare, aici în țară, dar și un amba-sador al cîntului nostru românesc peste frontariile țării.

Amintim — pentru cei ce nu cunosc — că Maestrul Lungu conduce de peste 30 de ani Corala Catedralei Patriarhale, cea mai mare formație corală bisericească din Patriarhia Română, cu care a dat multe și strălucite concerte în fața atîtor delegații bisericești de peste hotare care ne-au vizitat Biserica și Țara.

Ca profesor de muzică a insuflat în inimile elevilor săi dragostea pentru această artă și a tipărit în colaborare cu Grigorie Magiari manuale de muzică pentru licee, cunoscute și apreciate la vremea lor.

Dar cel mai bogat și însemnat capitol al activității sale este cel al compoziției. Numele *Professorului Lungu* va rămîne în arhive și în memoria elevilor săi, cîtă vreme aceștia vor trăi. *Dirijorul Lungu*, la fel, va rămîne în amintirea celor care au trăit și simțit emoțiile concertelor dirijate de el, atîta timp cît ei vor fi în viață. *Prin activitatea sa componistică însă, Maestrul Lungu va rămîne în istoria muzicii noastre și va trăi împreună cu marii noștrii compozitori de muzică corală românească — Ciprian Porumbescu, Muzicescu, Vidu, Kiriac, Cucu, Drăgoi, Brediceanu, Timotei Popovici, Chirescu și alții — atîta vreme cît se vor cînta cîntecele și jocurile noastre românești pline de frumusețe, cîntece care exprimă dragostea de viață, de glia stră-moșească și de natură, cîntece care dovedesc «omenia dintru început și din totdeauna a poporului nostru», așa cum spunea Maestrul Lungu. Pentru că este știut că cele mai multe din piesele sale corale sînt cîntece și jocuri ale poporului, îmbrăcate în*

chip minunal de el în haina armoniei. Aici este meritul său cel mare că nu s-a lăsat furat de orgoliul de a compune numai piese originale — ar fi putut s-o facă și a și făcut-o — și a mers la o sursă bogată și plină de farmec, la creația muzicală a poporului nostru. Vorbind despre izvorul inspirației sale, el spune: «Lucrările mele sînt bunuri de la popor adunate și iarăși poporului date».

«Alunelul oltenesc», «Tărășelul», «Doina și hora cu strigături», «Măria neichii Mărie», «Foaie verde leuștean», «Sub poale de codru verde», «Du-te, du-te dorule», «Colea-n vale ntre izvoare», «Cit îi muntele de-nalt», «Vezi pe cel cu cojocel», «Plingerea codrului», «Floare dragă», «Pastorală», «Cucule pasăre blindă», «Alei codrule» și multe — multe altele vor face să tresară inimile ascultătorilor, atîta vreme cît va fi grai și suflet românesc și acestea vor fi în veci pe meleagurile noastre.

Nu putem să nu amintim de cîntecele sale patriotice, de «Trăiască Republica», de «Patrie iubită». Nu putem să nu amintim de «La Cozia pe Olt», scrisă chiar la Mînăstirea Cozia, lingă mormîntul Marelui Mircea cel Bătrîn.

Putem la aceiași capitol al compozițiilor sale să nu amintim de colindele culese și armonizate de Nicolae Lungu, de minunatul «La Villeem colo-n jos», sau de «Mărire-ntru-cele-nalte»? Putem să nu amintim de cîntările liturgice, ori numai cu conținut religios compuse de el, inspirate însă din melosul nostru bisericesc? Să ne gîndim numai la «Cămara, Ta, Mîntuitorule», la «Către Tine Doamne ridic ochii inimii mele», la «Mărire-ntru Cele-nalte». Putem, iarăși, să nu amintim de manualele sale de muzică bisericească scrise pentru uzul Seminariilor și Institutelor noastre teologice, ca și de alte cărți de cîntări bisericești, scrise în notație dublă, psaltică și liniară, pentru a fi la îndemîna și celor ce nu cunosc muzica psaltică? Din acest punct de vedere, meritul său este mare, el putînd fi socotit un vrednic urmaș al lui Ștefanache Popescu și Ion Popescu-Pasărea, ca și al altor mari cîntăreți și creatori de piese muzicale bisericești, românești.

Dacă prin multele cîntece populare culese și armonizate de el, prin corurile scrise de el în stil popular, ca și prin cele patriotice Nicolae Lungu s-a înscris în galeria străluciților și neuitaților săi înaintași, — prin lucrările sale liturgice, prin toate cărțile de muzică bisericească scrise de el, singur sau în colaborare, ca și prin activitatea sa didactică de la Institutul teologic din București și prin cea de director al Coralei Catedralei Patriarhale, Maestrul Lungu este revendicat în aceeași măsură și de noi, slujitorii Bisericii, care trebuie să cunoaștem și să fim convinși de marele său aport pentru menținerea la nivelul de pînă acum al muzicii psaltice, specifice cultului nostru ortodox român.

Am amintit de cîteva din harurile cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe Maestrul Lungu: de compozitor, de interpret neîntrecut al pieselor muzicale cîntate de corurile conduse de el și de cel de profesor care a știut «să introducă în secretele artei sunetelor pe toți copiii», cum spunea un fost elev al său.

Să mai amintim de «omenia» Profesorului Lungu? de bunătatea sa, de modestia sa, de cumințenia sa, de figura sa plină de seninătate? Pe cît este de talentat ca profesor, dirijor și compozitor, pe alît este de «blajin, odihnitor, modest».

Iată în puține cuvinte cine este Nicolae Lungu, de care mulți dintre noi doar au auzit, sau l-au văzut întimplător. Iată pe cine a sărbătorit la 13 Mai, în numele muzicii românești, Filarmonica «George Enescu», socotindu-l «un distins compozitor care a îmbogățit tezaurul de artă muzicală românească cu valoroase mărturii despre sensibilitatea sufletului nostru, despre capacitatea de a ni-l exprima în închinări de

doină și neostoită bucurie a jocului». Iată pe cine a sărbătorit tot în luna Mai și Institutul teologic București, recunoscînd în el nu numai pe Profesorul de muzică, ci și pe compozitorul de muzică bisericească și pe stegarul de astăzi al acesteia, ca și pe cel care știe să creieze în sufletele credincioșilor prezenți la sfînta liturghie ori la concertele bisericești, stări de adînci emoții religioase.

Cerem iertare dacă în final repetăm: bucuria și mîndria noastră este mare, cînd vedem că un copil ieșit din satul nostru românesc, dar și din școalele noastre teologice de care a rămas legat toată viața, — un om al Bisericii, Profesorul Nicolae Lungu — este atît de prețuit și stimat de lumea muzicală românească și că numele său va rămîne și după noi, alături de cel al marilor noștri compozitori de muzică corală.

Am înfățișat pe cît am putut temeiurile pentru care socotim că sărbătorirea sa a fost pe deplin bine meritată.

Îi facem calde urări ca să trăiască sănătos mulți ani, spre a se bucura multă vreme de roadele muncii sale și a ne bucura și pe noi toți de harurile cu care l-a înzestrat Dumnezeu.

Preot PETRE F. ALEXANDRU

SFINȚIREA BISERICII DIN PRUNDU ILFOV

Pe plaiurile ce se desfășoară spre valea Argeșului, între Oltenița și Giurgiu se află cunoscuta parohie Prundu — localitate în care trăiesc oameni gospodari, cooperatori, buni credincioși ai bisericii și cetățeni ai patriei. Obștea creștină păstorită de vrednicul preot Vladimir Grosu avea în acea frumoasă Duminică de octombrie praznic duhovnicesc. Era ziua sfințirii lucrărilor de restaurare și reinnoire a bisericii lor.

Încă de dimineață, credincioșii așteptau pe delegatul Centrului eparhial — P. C. Pr. Octavian Popescu, Vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor, însoțit de P. C. Consilier Dinu Proviaș și Pr. David Popescu de la Centrul eparhial. Un grup de preoți din vecinătate, veniți cu credincioșii lor, au întîmpinat delegația, în frunte cu P. C. Protoiereu Savu Chiriță de la Oltenița.

După ceremonia sfințirii apei și ocolirea bisericii cu stropirea cu aghiazmă și ungerea cu sfîntul mir, a continuat sfînta Liturghie, sub conducerea P. C. Părinte Vicar Octavian Popescu.

Răspunsurile au fost date omofonic de întreașa asistență. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. David Popescu.

În continuare, P. C. Protoiereu Savu Chiriță salută prezența P. C. Părinte Vicar, delegat al P. F. Părinte Patriarh Iustin și subliniază bucuria tuturor enoriașilor pentru această zi, precum și sentimentul de credință și dragoste pentru biserica lor. După ce face o dare de seamă asupra situației parohiilor din cuprinsul protoieriei Oltenița, atît din punct duhovnicesc cît și economic, precum și numele altor parohii care au lucrări în planul lor de activitate, fericită pe enoriași și pe preotul paroh pentru realizările obținute.

Preotul Vladimir Grosu după ce face o dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor, își arată bucuria că azi își vede visul împlinit. Menționează lucrările făcute

timp de 6 ani și care au fost reluate, în parte, după cutremurul din 1977. Subliniază lucrarea deosebită de pictură, efectuată de pictorul Nicolae Samuilă, atât de frumoasă și reușită. Aduce mulțumiri P. F. Părinte Patriarh Iustin, Departamentului Cultelor, organelor de conducere locală și credincioșilor săi.

P. C. Părinte Vicar, Octavian Popescu aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin credincioșilor și preotului paroh. Adaogă că ne «aflăm cu bucurie azi aici, cu sufletele pline de credință ca să ne rugăm împreună și să înălțăm rugăciune de sfințenie pentru biserica lui Hristos». Aduce mulțumiri credincioșilor conducerii organelor locale și preotului paroh Vladimir Grosu, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin l-a cinstit cu rangul de «Econom Stavrofor și «ceea patriarhală» pentru lucrările făcute. În continuare, dă câteva sfaturi și îndemnuri pentru comportarea bunilor creștini, pentru păstrarea și creșterea evlaviei lor și pentru grija de sfânta biserică. Biserica este locașul lui Dumnezeu. La 12 ani Mințitorul a stat 3 zile aici și a zis: «Unde puteam să fiu decît în casa Tatălui Meu». Cu biciul a izgonit din templu pe vinzători de păsări și alte mărfuri, căci biserica trebuie să fie sfîntă și fără de prihană, pentru că pe sfînta masă este prezent Hristos în sfînta euharistie. Felicită pe pictor și arată rostul sfinților zugrăviți pe pereții bisericii, sfinți care sînt frații noștri mai mari, de la care trebuie să luăm exemplu de viață, de credință și de jertfă, cunoscînd că Biserica este trupul lui Hristos și noi mădulare în parte, trupul mistic al lui Hristos».

Sfaturile de învățătură și îndemmurile date de către Părintele Vicar au pătruns la inima tuturor credincioșilor.

Ceremonia sfințirii lucrărilor de reînnoire de la biserica din parohia Prundu s-a încheiat cu parastasul pentru citorii și credincioșii adormiți pentru moșii și strămoșii lor.

Astfel enoriașii parohiei Prundu au sădit în sufletul lor una dintre zilele cele mai frumoase din viața lor duhovnicească.

ASISTENT

RESFINȚIREA BISERICII SF. ANTONIE CEL MARE DIN MUNICIPIUL PLOIEȘTI

În ziua de 8 noiembrie 1979, ziua Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, s-a săvîrșit resfințirea Bisericii Sf. Antonie cel Mare din Cartierul Bereasca — Ploiești.

La ora 9 dim., Prea Sfințitul Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar patriarhal, este primit în fața bisericii de către P. C. Protopop Ștefan Săvulescu și preoții prezenți la această măreață solemnitate și de credincioșii veniți să se bucure la sărbătoarea resfințirii bisericii lor.

Potrivit ritualului nostru ortodox, P. S. Episcop Antonie, înconjurat de preoții și diaconii care făceau parte din sobor și urmați de toți credincioșii prezenți la sf. slujbă, stropeste cu aghiazmă Biserica în exterior, ungîndu-o cu Sfînt și Marele Mir, cu formula consacrată: «Se sfințește Biserica aceasta cu hramul Sf. Antonie cel Mare prin

stropirea cu apă sfințită și prin ungerea cu Sfint și Marele Mir, în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh».

După intrarea în biserică, din fața Sf. Altar, P. C. Protoieru Ștefan Săvulescu, dă citire documentului de resfințire prilejuit de acest eveniment religios deosebit. Urmează Sf. Liturghie, la care participă, prin cîntare, întreaga asistență, remarcîndu-se astfel o cîntare omofonă generalizată.

În timpul Sf. Liturghii a fost hirotonit un diacon, iar C. Diacon Popa Ioan — Moreni, a fost preoțit pe seama parohiei Filipeștii de Pădure — Prahova, fapt ce a impresionat în mod deosebit pe credincioșii prezenți, unii din ei luînd parte pentru prima dată la astfel de taine.

¹⁾ Predica zilei este rostită de C. Preot Popa Ioniță, parohul bisericii din orașul Moreni.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, soborul întreg iese pe soalea Sf. Altar; P. C. Protoieru Ștefan Săvulescu ia primul cuvîntul. P. C. Sa face o dare de seamă asupra vieții religioase din Protoieria Ploiești, cea mai mare Protoierie ca număr de parohii din Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, arătînd vrednicia preoților și evlavia credincioșilor din cuprinsul acestei Protoierii, care își îngrijesc, își repară și își pictează bisericile lor, multe din ele — 32 la număr — monumente istorice și de artă bisericească.

Vorbește apoi de strădania preotului Iconom Stavrofor Laudă Florea, parohul acestei biserici, care a terminat lucrarea de construcție a acestei biserici și de pictură.

În continuare, a luat cuvîntul C. Preot Laudă Florea, parohul bisericii Sf. Antonie cel Mare. C. Sa face istoricul acestei parohii, înființată în anul 1938 și organizată, în acea vreme, de preotul Ilie Dumitru, care face aici o capelă. Urmează ca preot aici, Pr. Stana Dumitru, care cumpără terenul și casa în care funcționează capela. În anul 1968, se transferă aici Preotul Petre Iliescu, care începe construcția bisericii actuale, dar după doi ani trece la Domnul și în septembrie 1969, preotul Laudă Florea, transferat la această parohie, continuă cu vrednicie lucrările de construcție și de acoperiș și pictează biserica.

Părintele Laudă Florea, mulțumește onoratului Departament al Cultelor, Consiliului parohial, enoriașilor și tuturor donatorilor pentru ajutorul primit.

Mulțumește apoi, respectuos, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru darul acordat din fondurile Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor, fără de care, desigur, lucrările ar fi întîrziat mult pînă să se termine. Mulțumește, în sfîrșit, P. S. Episcop Dr. Antonie pentru dragostea cu care a venit pentru a doua oară la biserica Sf. Antonie — Ploiești, întii la înținosirea bisericii din 11 nov. 1973 și acum la resfințirea lucrărilor de pictură în frescă prin strădania D-nei pictor Maria Soltan, din Ploiești.

La sfîrșit, ia cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, care spune printre altele: Am primit cu bucurie invitația P. C. Protopop Ștefan Săvulescu, de a veni aici, spre a fi împreună cu Dvs. la rugăciunea de sfințire a acestei biserici. Întii pentru că este o mare bucurie pentru noi toți cînd se sfințește o biserică, căci avem atunci prilejul să ne întîlnim cu toți la rugăciune. În al doilea rînd, vă mărturisesc că bucuria mea este mare ori de cîte ori vin la Ploiești, pentru că eu însumi port numele de «Ploieșteanul» și în sfîrșit, bucuria mea este și mai mare pentru că am sfințit

o biserică închinată patronului meu : Sf. Antonie cel Mare, al cărui nume îl port și cu, avînd astfel prilejul să aduc și aici prinos de rugăciune patronului meu.

Am ascultat cu viu interes cuvîntul P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, cu privire la reparațiile, restaurările și picturile de biserică. Am ascultat, de asemenea, cu interes cuvîntul Părintelui Laudă Florea, care este cu adevărat de loată lauda pentru frumoasa lucrare ce a făcut aici. Vă felicit pe toți din toată inima pentru această frumoasă realizare, pe P. C. Protopop pentru că după cum s-a înțeles din raportul prezentat de preotul paroh, a supravegheat îndeaproape ducerea la bun sfîrșit a acestei lucrări, venind săptămînal aici cu sfatul și priceperea sa; pe preotul paroh pentru osîrdia cu care a lucrat și colaborat cu organele parohiale pentru realizarea acestei lucrări și pe d-na Maria Soltan — pictor bisericesc, care a făcut aici o pictură atît de frumoasă.

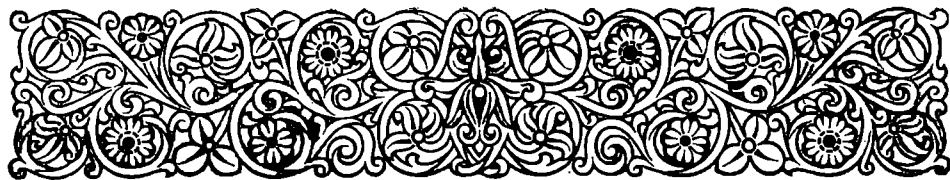
Pentru toate acestea, C. Preot paroh Laudă Florea a fost distins la vremea cuneilă cu rangul de Iconom Stavrofor, dîndu-i-se și dreptul de a purta Crucea Patriarhală

Rog pe bunul Dumnezeu să vă învrednicească pe toți de multe și alese bucurii sufletești.

În încheiere, binecuvîntîndu-i încă odată pe preoți și credincioși, urează tuturor sănătate și spor duhovnicesc în pace și prosperitate.

Ziua resfințirii bisericii Sf. Antonie cel Mare din municipiul Ploiești a rămas o zi de neuitat pentru toți credincioșii parohiei.

ASISTENT

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI EPARHIAL GALAȚI

Ianuarie — aprilie

1. Prăznuirea Sfințelor Sărbători de început de an

a) 1 ianuarie, Anul Nou

Odată cu trecerea în veșnicie a anului 1979, din același izvor al timpului a sosit noul an 1980. Mulțumind lui Dumnezeu pentru darurile revărsate asupra noastră, în vechiul an, toți credincioșii eparhiei, în frunte cu înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop ANTIM, au întâmpinat cu bucurie și cu nădejdi sfinte Anul Nou, pentru împliniri tot mai bogate în viața Bisericii și a Patriei noastre.

În cinstea întreitului praznic din această zi de început de an, I. P. S. Arhiepiscop Antim, a oficiat Liturghia arhierescă și Doxologia în catedrala arhiepiscopală din Galați, înconjurat de soborul clericilor catedralei și în prezența credincioșilor. Cu acest prilej, diaconul Popa Nicolae a fost hirotonit preot pe seama parohiei Racheru, din protopopiatul Tulcea.

La sfârșitul slujbei, I. P. S. Arhiepiscop a rostit tradiționalul cuvânt creștinesc de învățătură. A arătat că în această zi sărbătorim în primul rând ziua în care i s-a pus numele Pruncului Iisus, nume care se tilcuiește «Mîntuitor», pentru că El avea să mîntuiască lumea din întunericul păcatelor.

Referindu-se la textul proorocului Isaia despre Mîntuitorul: «Duhul Domnului este peste Mine, să vestesc anul de îndurare al Domnului» (Isaia LI, 1—2; Luca IV, 19—19), arată că aici nu este vorba de un an, ci de o eră, era creștină, care a început odată cu propovăduirea Evangheliei. Începutul acestei ere a fost stabilit în ani de învățatul călugăr Dionisie Exiguul, care era din Dobrogea. În noua eră, oamenii se numesc între ei frați și au în fruntea lor ca îndrumător pe Mîntuitorul Iisus Hristos.

Tot la 1 ianuarie, prăznuim pe Sf. Vasile cel Mare — arhiepiscopul Cezareei Capadociei — a arătat I. P. S. Sa — care este unul dintre cei mai mari teologi ai veacurilor. El a împletit învățătura Evangheliei cu viața practică. În acest scop, a

intemeiat așezămintele sale de asistență socială, numite «Vasiliada», pentru ajutorarea celor săraci și suferinzi.

Cu privire la anul 1979, I. P. S. Sa a arătat că acesta a fost bogat în realizări, în toate domeniile de activitate din țara noastră, la care alături de întregul popor și Biserica a adus contribuția sa. În încheiere, I. P. S. Arhiepiscop a urat credincioșilor ca în acest an nou să semănăm în continuare sămînța faptelor bune și a virtuților care înalță pe om și întreaga societate pe noi trepte de progres spiritual și material.

— La orele 17, în aceeași zi, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim, a primit vizita preoților din municipiul Galați și a ostenitorilor de la Centrul eparhial, care, potrivit tradiției, au prezentat urările de Anul Nou. Cu acest prilej P. C. preot Buruiană Gh., de la parohia Sf. Împărați — Galați, a rostit un cuvînt ocazional în numele celor de față.

— Înalt Prea Sfinția Sa, luînd cuvîntul, a arătat între altele că «aceste popasuri sârbătorești sînt un bun prilej de întîlnire cu unii din preoții eparhiei, de cunoaștere față către față, din care desprindem multe învățăminte pastoral-sociale. Constat cu satisfacție că îndemnurile noastre pentru activitatea pastoral-misionară și gospodărească la parohii, au fost ascultate — a spus I. P. S. Sa — și prin osîrdia preoților și credincioșilor s-au împlinit și anul trecut multe îmbunătățiri. În același timp, preoții, sub diferite forme, au îndrumat pe credincioși să sprijine lucrările de interes social-gospodăresc, inițiate și conduse de organele de stat și organizațiile obștești. Sînt încredințat că și în anul 1980, clerul și credincioșii eparhiei noastre, pe lângă activitatea bisericească, vor sprijini, în continuare, opera socială a poporului nostru, aducîndu-și aportul lor pentru progresul Patriei».

În încheiere, I. P. S. Sa a mulțumit pentru felicitările exprimate și le-a adresat tuturor urări de sănătate și de cit mai bogate realizări în noul an.

b) Botezul Domnului

Duminică, 6 ianuarie, la praznicul Botezului Domnului, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a oficiat liturghia arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați. În continuare a săvîrșit sfințirea apei mari, în fața catedralei, în prezența unui mare număr de credincioși.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat liturghia arhierescă de Anul Nou și de Bobotează, la catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța, iar în ziua de 7 ianuarie, a slujit la biserica Sf. Ioan Botezătorul din același oraș, care și-a sărbătorit hramul.

2. Slujbe arhieresti și misionare

— Duminică, 13 ianuarie, a.c., I. P. S. Arhiepiscop Antim a slujit sfînta Liturghie arhierescă în catedrala episcopală din Buzău, împreună cu P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și P. S. Episcop Vasile al Oradiei, cu prilejul instalării P. S. Episcop Antonie al Buzăului.

— Duminică, 20 ianuarie, a.c., I. P. S. Sa și P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor au slujit în catedrala Sf. Patriarhii din București la liturghia arhierescă, pontificată de Prea Fericitul Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul hirotoniei în Episcop a Prea Sfințitului Vasile Costin-Tirgovișteanul, Vicar Patriarhal.

— Duminică, 17 februarie a.c., I. P. S. Sa a citit molitva de dezlegare pentru Postul Mare, în catedrala arhiepiscopală, după oficierea sfinte Liturghii.

— În prima săptămână din post, în zilele de luni, marți, miercuri și joi, I. P. S. Sa a citit Canonul Sf. Andrei Criteanul, în cadrul slujbei pavecerniței mari.

— Sîmbătă, 23 februarie a.c., I. P. S. Sa a slujit la parastasul pentru ctitorii catedralei arhiepiscopale din Galați.

— Duminică, 24 februarie a.c., a slujit sfînta Liturghie arhierescă în catedrala arhiepiscopală.

*

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat, în această perioadă, următoarele slujbe bisericesti :

— Duminică, 27 ianuarie a.c., a slujit la parohia Barcea Veche, din protopopiatul Tecuci, păstorită de c. pr. Gh. Păcurariu.

— Sîmbătă, 2 februarie a.c., la praznicul Întîmpinării Domnului, P. S. Sa a oficiat liturghia arhierescă la parohia Medgidia, păstorită de p. c. preoți : Nicolae Virgiliu-paroh și protoiereu, Cobilaș Pavel, Voineagu Teodor și Măise Onofrei-misionar protopopes.

— Duminică, 3 februarie a.c., a slujit la parohia Castelu, protoieria Medgidia, păstorită de c. preot Aldea Ioan.

— Duminică, 10 februarie a.c., a slujit la parohia Grădina, protopopiatul Medgidia, ce a fost încredințată de curînd păstoririi c. pr. Lazarciuc Petru.

— Duminică, 17 februarie a.c., P. S. Sa a slujit la parohia Furcenii Noi, protopopiatul Tecuci, păstorită de c. Apostoleanu C-tin-preot paroh.

— Luni, 18 februarie a.c., P. S. Sa a citit Canonul Mare la catedrala din Constanța, la slujba pavecerniței mari.

— Marți, 19 februarie a.c., P. S. Sa a citit Canonul Mare la biserica Adormirea II-Constanța.

— Miercuri, 20 februarie a.c., a citit Canonul Mare la biserica Adormirea I-Constanța.

— Joi, 21 februarie a.c., P. S. Sa a citit Canonul Mare la biserica Sf. Ingeri-Constanța.

3. Conferință administrativă cu p. c. protoierei

— La 12 februarie a.c. a avut loc la Centrul eparhial conferința administrativă cu p. c. protoierei, pe trim. I/1980. Conferința a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim. A participat și P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul.

Pe ordinea de zi au figurat unele probleme caracteristice începutului de an, de la cele trei sectoare administrativ bisericesc, cultural și economic.

La sectorul administrativ bisericesc, p. c. consilier Ioan Teoharie a prezentat un referat cu privire la organizarea la parohii a colectei pentru Fondul Central Misionar pe 1980, potrivit indicațiilor primite de la Cancelaria Sf. Sinod, și la care eparhia trebuie să răspundă cu un rezultat cît mai substanțial.

P. c. diacon Eugen Drăgoi, secretar eparhial, a prezentat o situație centralizatoare cu privire la rezolvarea reclamațiilor și sesizărilor primite pe sem. II/1979, p. c. protoierei au dat explicații la fiecare caz de modul de soluționare, — și totodată au primit indicații de felul cum trebuie să procedeze în viitor, pentru a nu se mai produce întîrzieri.

P. c. consilier Jechiu Igor — de la sectorul cultural, a prezentat referatul pentru întocmirea tabelului cu bunuri patrimoniale de la parohii și centralizarea lor pe protopopiate, lucrare importantă la care toți preoții trebuie să dea concursul.

Sectorul economic, prin p. c. consilier C. Lungu, a prezentat referatul cu privire la îndatoririle preoților parohi, privind administrarea gestionară și întreținerea bunurilor parohiale, mobile și imobile, — și cu privire la lucrările de reparații și amenajări la imobilele bisericesti pe anul 1980.

Șeful serviciului economic, M. Eftimie, a făcut unele comunicări de natură contabilă.

La problemele cu caracter social, p. c. vicar administrativ, Ieronim Motoc, a prezentat referatul cu privire la îndatoririle clerului și credincioșilor pe plan social-economic, în anul 1980.

Toate referatele au fost bine studiate. P. c. protopopi au luat cuvântul la discuții, iar la problemele speciale au cerut explicații.

I. P. S. Arhiepiscop Antim a dat lămuririle necesare și a trasat sarcinile adecvate pentru fiecare caz mai deosebit, spre a se lucra organizat și unitar pe întreaga eparhie.

4. Consfătuiri misionare

La 5 februarie a.c., s-au desfășurat consfăturile cu preoții din parohiile misionare, misionarii protopopești și p. c. protoierei din cele 6 protopopiate ale eparhiei. Aceste consfătuiri s-au ținut la sediile protoierilor Galați, Constanța și Tulcea, la care s-au prezentat și preoții cu probleme misionare de la celelalte protopopiate: cei din Tecuci la Galați, cei din Medgidia la Constanța și cei de la Babadag la Tulcea.

Potrivit ordinei de zi, în prima parte a ședinței, preoții din parohiile misionare au prezentat și susținut rapoartele de activitate pe sem. II/1979 — și planul de activitate pe anul 1980, verificate în prealabil de misionarii protopopești respectivi. La discuții aceste rapoarte și planuri au fost analizate și completate potrivit directivelor de la Centrul eparhial.

În partea a doua, au fost analizate dările de seamă ale p.c.pr. misionari protopopești, pe sem. II/1979, — și planul de lucru pe anul 1980, vizate de p.c. părinți protoierei.

Consfăturile au fost prezidate de delegați de la Centrul eparhial, asistați de p. c. protoierei de la protopopiaterile respective.

P. c. arhim. Ieronim Motoc a prezidat consfătuirea de la protoieria Tulcea, p. c. consilier Igor Jechiu a prezidat consfătuirea de la protoieria Galați, iar p. c. consilier C-tin Lungu a prezidat consfătuirea de la protoieria Constanța.

P. c. misionari protopopești și c. preoți din parohiile misionare au prezentat situații cu rezultate satisfăcătoare despre munca desfășurată și au primit indicații pentru activitatea din acest an.

Organele Centrului eparhial și p. c. protoierei îndrumază și urmăresc îndeaproape modul cum se desfășoară această activitate pastoral-misionară în cadrul parohiilor din eparhie.

5. Prăznuirea Sfintelor Paști

Sfânta Înviere, ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa, de cîte ori sosește, umple de lumină sufletele credincioșilor și-i unește pe toți pentru a sărbători cu toată cinstirea biruința vieții asupra morții, de care se îm-

părtășește întreaga Biserică, prin darul lui Dumnezeu, cîștigă prin jertfa de pe cruce a Mîntuitorului Iisus Hristos.

În anul acesta, la 6 aprilie, în prima zi a Sfintei Învieri, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos a oficiat liturghia arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați, înconjurat de clericii catedralei și în prezența unui mare număr de credincioși.

Cu acest prilej I. P. S. Sa a rostit cuvîntul pascal. Între alte învățături legate de marele praznic, I. P. S. Sa a arătat că «Luminatul praznic al Învierii ne cheamă să ne veselim întru Domnul, Cel înviat din mormînt și să sorbim din izvorul cel viu a vieții veșnice de care ne-a făcut părtași Fiul lui Dumnezeu, prin jertfa Sa pe cruce și prin slăvita Înviere.

«Sfintele Paști sînt o chemare a dragostei revărsată de Mîntuitorul Iisus Hristos asupra noastră și a lumii întregi, un mesaj de pace și înțelegere între oameni și popoare, un apel la trezirea conștiinței pentru slujirea cu dăruire a semenilor și a societății... Biserica ne îndeamnă astăzi — a spus I. P. S. Sa — la sporită dragoste pentru cei din jurul nostru, la îndreptare și curățire a neputințelor noastre, la împăcare și iertare frățască».

Slujba a continuat apoi cu utrenia și cu sfînta Liturghie.

În aceeași zi, la orele 12, la vecernie, s-a oficiat «A doua Înviere», cu citirea pericopei evanghelice în limbi, în amintirea propovăduirii Evangheliei la toate neamurile.

La orele 17, I. P. S. Sa a primit vizita clerului din oraș și a personalului Cancelariei eparhiale.

În numele tuturor celor de față a vorbit pr. Popa Marin, de la parohia Sf. Împărați — Galați, care a prezentat tradiționalele urări de Sfintele Paști. A răspuns I. P. S. Arhiepiscop care a spus între altele: «Sfintele Paști, cu Învierea Mîntuitorului sînt un popas binecuvîntat cînd noi ne întîlnim cu multă bucurie duhovnicească și cu conștiința că păstrăm o tradiție venerabilă pe care ne-au lăsat-o înaintașii. Praznicul acesta ne pune însă unele întrebări: Cum stăm noi în fața Învierii! Și care sînt răspunderile noastre ca păstori sufletești?

Privită în ansamblu, lucrarea noastră pastoral-misionară are ca motiv principal slujirea Bisericii și a unității ei. Biserica noastră, prin ierarhii, clerul și credincioșii ei, activează pe plan intern pentru această unitate. Iar pe plan extern, în cadrul ecumenicității, aduce o însemnată contribuție la unitatea și colaborarea între Bisericile creștine, pentru slujirea lumii, a păcii și progresului.

Eforturile Bisericii au de asemenea ca obiect slujirea adevărului de credință. Biserica este deținătoarea acestui tezaur sfînt, mîntuitor. Preotul ca slujitor al acesteia este îndatorat ca, prin activitatea sa pasoral-misionară, să valorifice acest depozit sacru în beneficiul credincioșilor, ținîndu-i atașați de credința strămoșească și printr-o trăire folositoare întregii obști.

Biserica este Mireasa lui Hristos, cea fără de prihană, care ne asigură mîntuirea. Să apărăm acest caracter sacral al Bisericii, sfințenia și neprihănirea ei prin evlavie și conduita noastră creștinească». În încheiere, I. P. S. Sa a mulțumit pentru vizita și felicitările pascale exprimate. Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări.

Au fost executate apoi unele cîntări de Înviere și imnul arhieresc, după care, potrivit tradiției, I. P. S. Sa a ciocnit ouă roșii și s-a întreținut cu cei prezenți într-o atmosferă de bucurie duhovnicească.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat slujba Sfîntelor Paști în catedrala din Constanța.

6. Slujbe arhieresti și misionare

În afară de slujbele de Sfintele Paști, în cursul lunilor martie și aprilie a.c., I. P. S. Arhiepiscop Antim și P. S. Episcop-vicar Epifanie au oficiat și alte slujbe la catedrala arhiepiscopală și la unele parohii, după cum urmează :

— La 25 martie, praznicul Bunevestiri, I. P. S. Arhiepiscop Antim a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați.

— La 30 martie, Duminica Floriilor, I. P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală.

— Joi, 3 aprilie, la Denie, I. P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală; de asemenea și la 4 aprilie, — Vinerea Mare — a oficiat slujba Prohodului Domnului.

— Duminică, 16 martie, P. S. Episcop-vicar Epifanie a oficiat slujba arhierescă misionară la parohia Berești Sat, protopopiatul Galați, păstorită de preotul Chiculiță Gheorghe și a hirotonit pe candidatul Constantin Ștefan ca diacon.

— Miercuri, 19 martie, P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați la Denia Canonului Mare.

— Vineri, 21 martie, P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală, la Denia-Acatist.

— Sîmbătă, 22 martie, a oficiat liturghia arhierescă la catedrala arhiepiscopală și a hirotonit pe diaconul Constantin Ștefan ca preot, pe seama parohiei Nămoloașa Sat, protopopiatul Galați, iar pe candidatul Copacenco Vasile, ca diacon.

— Duminică, 23 martie, a slujit la parohia Grivița, protopopiatul Tecuci, păstorită de preotul Davidescu Dumitru și a hirotonit pe diaconul Copacenco Vasile ca preot, pe seama parohiei Seimeni, protopopiatul Medgidia, iar pe candidatul Buciu Alexandru, ca diacon.

— Mărti, 25 martie, de Bunavestire, a slujit la parohia Matca I, protopopiatul Tecuci, păstorită de preotul Munteanu Gheorghe, și a hirotonit pe diaconul Buciu Alexandru ca preot, pe seama parohiei Dunărea, protopopiatul Medgidia.

— Duminică, 13 aprilie a slujit la parohia Scînteiești, protopopiatul Galați, păstorită de preotul Mitu Nicolae.

— Duminică, 20 aprilie, a oficiat liturghia arhierescă la parohia Liești, protopopiatul Tecuci, păstorită de preoții Croitoru I., paroh și Olaru Gheorghe și a hirotonit diacon pe candidatul la preoție Pencu Georgică.

— Luni, 21 aprilie a slujit la catedrala arhiepiscopală și a hirotonit pe diaconul Pencu Georgică în preot, pe seama parohiei Ciucurova, protopopiatul Babadag.

7. Vizite canonice și de lucru

I. P. S. Arhiepiscop Antim a făcut următoarele vizite :

— La 2 aprilie la minăstirea Cocos, în legătură cu începerea lucrărilor de reparații la vechea stăreție, monument istoric.

— La 13 aprilie la biserica Adormirea Cimitir — Gălați și la parohiile Schela, Slobozia Conache și Costache Negri, din protopopiatul Galați, Matca I și III din protopopiatul Tecuci.

— La 19 aprilie, la mănăstirile Cocoș, Celic-Dere și Metocul Saon — Tulcea.

— La 20 aprilie, a vizitat parohiile Nalbant cu filiala Trestenic, Izvoarele, din protopopiatul Tulcea, Fintîna Mare cu filiala Slava Rusă, Geamurila de Jos, Corugea și Babadag din protoieria Babadag, precum și parohia Pantelimon din protopopiatul Constanța.

— P. S. Episcop-vicear Epifanie a vizitat la 13 aprilie, parohiile Cuca, Slobozia Ventura și Fintînele din protopopiatul Galați.

8. Conferințe de orientare, administrative și misionare

a) *Conferințele de orientare ale preoților pe trim. 1/1980.*

În zilele de 26, 27 și 28 martie a.c., la sediile protopopești din eparhie au avut loc conferințele de orientare ale preoților, pe trim. 1/1980, după cum urmează :

— La 26 martie, la protoieriile Galați și Constanța ;

— La 27 martie, la protoieriile Tecuci, Medgidia și Babadag, iar la 29 martie, la protoieria Tulcea. Tema dată de Sf. Sinod pentru studiere a fost : «Slujitorul bisericesc, preot și cetățean-contemporan».

Conferințele au fost prezidate : la Galați de P. S. Episcop-vicear Epifanie Tomitanul, asistat de P. C. preot Găureanu Dumitru — inspector eparhial ; la Tecuci de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicear administrativ ; la protoieriile Constanța și Medgidia de P. C. pr. Lungu Constantin — consilier economic, iar la Babadag și Tulcea, de P. C. pr. Teoharie Ioan — consilier administrativ bisericesc.

La deschiderea conferințelor, preoții protoierei au salutat participarea delegaților chiriarhali și au prezentat o scurtă informare asupra activității preoților desfășurată de la ultima conferință din noiembrie 1979 pînă în prezent. Au evidențiat pe cei care s-au distins în activitatea pastoral-misionară, gospodărească și obștească. De asemenea au arătat și unele deficiențe constatate pe teren la unele parohii și măsurile luate pentru remediere.

P. S. Episcop-vicear Epifanie, ca președinte al conferinței de la protoieria Galați, iar ceilalți delegați chiriarhali la protoieriile la care au fost repartizați, luînd cuvîntul, au transmis tuturor binecuvîntarea părintească a I. P. S. Arhiepiscop Antim și urări de succes acestei conferințe.

În continuare au subliniat importanța temei dată pentru aprofundare.

A fost anunțată ordinea de zi, apoi s-a trecut la citirea referatelor de către următorii referenți principali : la protoieria Galați, Pr. Vicol Nicolae (parohia Sf. Gheorghe și Modest), la Tecuci, preot Doniga Gh. (Sf. Gheorghe), la Constanța, Pr. Dragomir Ion (Sf. Dumitru), la Medgidia, Pr. Popa Jan (Petroșani), la Babadag, Pr. Alistar Gri-gore (Luminița), iar la Tulcea, Pr. Marin Vasile (Crișan).

La discuțiuni referitoare la această temă, coreferenții și preoții, care au luat cuvîntul, au apreciat ca foarte bune referatele prezentate, care au răspuns la obiect. În continuare au adus unele completări sau au făcut sublinieri, evidențiînd contribuții deosebite din partea slujitorilor Bisericii din trecut și pînă în prezent. Unii au adus exemplificări din propria lor activitate, prin care au venit în sprijinul lucrării de refacere și înnoire a patriei noastre, în perioada aceasta de după 1944.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, apreciind această activitate pusă în slujba binelui obștesc contemporan, a spus: «Noi nu putem trăi numai din zestrea trecutului nostru, ci trebuie să formăm și o zestre a noastră pe care să o lăsăm urmașilor. Preotul contemporan este cel ce se identifică întotdeauna cu viața și aspirațiile poporului nostru și, astăzi, mai mult decît oricînd, ia parte cu însuflețire la tot ce se construiește în patria noastră, conștient de rolul și răspunderea pe care le are ca cetățean al țării.

La concluzii, delegații eparhiali sistematizînd problemele discutate au arătat că preoțimea Bisericii noastre ieșită din mijlocul poporului și-a împletit destinele sale de-a lungul veacurilor și pînă în prezent, cu cele ale națiunii, ale țării, rămînd strîns legată de tot ceea ce apără ființa acestora și năzuințele de libertate, independență și unitate, participînd întotdeauna la zidirea patriei și la apărarea ei cu învătătura, cu îndemnul și cu fapta, în fruntea credincioșilor.

Lucrînd astfel, preotul ortodox este un factor activ în susținerea și propovăduirea dreptei credințe și în slujirea Patriei noastre.

În partea a doua a conferinței au fost prezentate rapoarte de activitate obștească ce au fost, apoi, analizate la discuții.

În continuare, au fost trasate sarcini pentru activitatea de viitor a preoților în legătură cu problemele de interes bisericesc și cu cele care privesc înfrumusețarea și buna gospodărire a satelor și orașelor, după îndrumările date de Centrul eparhial și de alte organe competente. Au fost efectuate apoi unele comunicări, potrivit ordinei de zi. Cu acestea conferința a luat sfîrșit.

b) Conferințele administrative ale preoților pe sem. I/1980 :

La 29 și 30 aprilie a.c., la Centrele protopopești din eparhie, au avut loc conferințele administrative ale preoților, anume: la 29 aprilie la protoierii Galați, Constanța și Babadag, iar la 30 aprilie la protoierii Tecuci, Medgidia și Tulcea.

Conferințele au fost prezidate de delegați de la Centrul eparhial, asistați de preacucernicii părinți protoierei. P. C. vicar administrativ arhim. Ieronim Motoc a prezidat conferința de la protoieria Galați, P. C. consilier Igor Jechiu la protoieria Tecuci, P. C. consilier Constantin Lungu la protoierii Babadag și Tulcea, iar P. C. inspector bisericesc, Dumitru Găureanu, la protoierii Constanța și Medgidia.

Tema dată de Sfîntul Sinod pentru studiere a fost: «Grija permanentă a Bisericii Ortodoxe Române pentru păstrarea și ocrotirea Patrimoniului Cultural Național».

Referatele au fost susținute: la protoieria Galați de Pr. Pavel Ionel (Bunavestire-Galați), la Tecuci de Pr. Chebac Gheorghe (Cudalbi III), la Constanța de Pr. Mocanu Țone (Cogealac II), la Medgidia de Pr. Popa Anatolie (Dunăreni), la Tulcea de Pr. Gușatu Dumitru (Niculițel), iar la Babadag de preotul Dicu Octavian (Ostrov).

În cuvîntul de deschidere, ca și la concluzii, delegații chiriarhali și preoții protoierei au subliniat importanța deosebită a conferinței.

Bunurile din Patrimoniul Cultural Național, care se află în proprietatea statului, a unor instituții sau persoane fizice, precum și cele care sînt în păstrarea Bisericii, demonstrează cu prisosință cine au fost părinții, moșii și strămoșii noștri, limba și cultura lor, țara noastră România și poporul din care ne tragem. Timp de peste 20 de veacuri înaintașii noștri au luptat pînă la jertfă, pentru apărarea gliei străbune și a

ființei neamului. Idealurile lor nobile și lupta lor vitejească au fost preluate ca sarcini vitale de fiecare generație și aduse pînă la noi — generația care a reușit să elibereze Patria de orice asuprire și să făurească o viață nouă înfloritoare și prosperă pentru întregul popor.

În privința grijii pentru păstrarea și buna întreținere a monumentelor istorice și de artă, în special a vechilor biserici și mănăstiri, s-a evidențiat faptul că cele mai multe au fost restaurate și puse în lumină în întreaga țară de statul român socialist. Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române și Centrele eparhiale, cu sprijinul Departamentului Cultelor, au depus de asemenea eforturi pe această latură de importanță națională. În Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos între monumentele istorice religioase care au fost restaurate în ultimii ani se înscriu: Biserica fortificată Precista din Galați, cele trei biserici din Nicorești, biserica de lemn din Crețești, mănăstirile Cocoșu și Celic-Dere. Altele sînt în curs de restaurare.

În tratarea temei, la discuții, ca și la concluzii, au fost reactualizate unele articole din Legea nr. 63/1974, insistîndu-se asupra sarcinilor cu caracter permanent ce revin slujitorilor bisericești, pentru luarea în continuare a unor măsuri practice pentru păstrarea, ocrotirea și punerea în valoare a bunurilor istorice, artistice și documentare, după îndrumările date de Departamentul Cultelor și Direcția Patrimoniului Cultural Național.

În partea a doua a conferinței, la comunicări, între altele, delegații eparhiali au prezentat un referat dezvoltat al sectorului bisericesc intitulat «Disciplina clerului (1975—1980)», în care s-a făcut prelucrarea adresei Sfîntului Sinod nr. 1610/1980, iar în partea ultimă au fost indicate măsurile luate de Sf. Arhiepiscopie pentru întărirea disciplinei.

c) *Conferințele misionare ale preoților și cîntăreților bisericești din semestrul I/1980:*

După încheierea conferințelor administrative din 29 și 30 aprilie a.c., s-au ținut în continuare la sediile protopopiatelor conferințele misionare ale preoților și cîntăreților bisericești pe semestrul I/1980. Preoții au avut ca temă de tratare, în scris, «Despre ierarhia bisericească — predică catehetică».

Această temă a fost susținută la protoieria Galați de Pr. Gumeniuc Sergiu — (Moscu), la Tecuci de Pr. Postolache Ioan — (Ivești), la Constanța de Pr. Popescu Stelian (Cobadin), la Medgidia de Pr. Picu Viorel (Băneasa), la Tulcea de Pr. Bolba Ion (Dunăvăț) și la Babadag de Pr. Voicu Nicolae (6 Martie).

Cîntăreții bisericești au pregătit referatul «Îndatorirea cîntăreților bisericești pentru sprijinirea activității misionare (Cîntarea omofonă, participarea la ședințele de instructaj misionar, respectarea disciplinei etc.). Acest referat a fost susținut, la protoieria Galați de cîntărețul Paraschiv Ioan (Pechea), la Tecuci de Maldiș Gheorghe (Corod I), la Constanța de Chirilă Șerban (Adormirea II), la Medgidia de Sirghie C-tin (Poarta Albă), la Tulcea de Cocu Gheorghe (Măcin), și la Babadag de Genică Constantin (Babadag).

Au urmat discuții și completări făcute atît de unii preoți cit și de unii cîntăreți bisericești.

Preoții din parohiile cu probleme misionare au prezentat rapoarte în scris pentru activitatea desfășurată pe trim. I/1980.

La discuții s-au făcut completările necesare.

În încheiere, delegații Centrului eparhial au trasat sarcinile adecvate în munca de viitor, pentru o cit mai fructuoasă colaborare între preoți, cîntăreți și organele parohiale, în problemele pastoral-misionare, gospodărești și obștești.

Prin temele studiate, comunicările și materialele care au fost prelucrate în conferințele ce au avut loc, în lunile martie și aprilie a.c., preoții, ca și cîntăreții bisericești, au avut prilejul să-și reîmprospăteze unele cunoștințe profesionale și metodele de lucru, în legătură cu sarcinile ce le revin ca slujitori ai altarului și ai Patriei noastre. În același timp, prin rapoartele de activitate prezentate și discuțiile purtate la conferințe, s-a făcut un prețios schimb de experiență în munca de teren pe latura bisericească și obștească la cerințele epocii noastre.

De asemenea, prin îndrumările ce au fost date și sarcinile trasate s-a stabilit o linie comună, unitară și normativă pentru întreaga lucrare din parohiile și protopopiatele din cuprinsul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, potrivit îndrumărilor date de Sfîntul Sinod și Organele de conducere superioare.

† Preot Codreanu Nicolae

La 21 februarie, a.c., s-a stins din viață după o grea suferință preotul *Codreanu Nicolae*, de la parohia Ovidiu, protopopiatul Constanța. De origină din comuna Făcăeni, județul Ialomița, p. c. sa s-a născut la 23 mai 1921, părinții săi fiind Ștefan și Marița, de profesiune agricultori.

Avînd înclinare către slujirea bisericească, părinții săi l-au dat de a urmat cursurile Seminarului Sf. Andrei din Galați și apoi Facultatea de Teologie din București. În anul 1945 s-a căsătorit cu tîna Maria Micu, tovarăsa sa de viață, care i-a fost soție vrednică și devotată și l-a sprijinit în activitatea sa pastoral-socială ca prezvite-ă. Căsătoria lor a fost binecuvîntată cu un fiu, Virgil-Eugeniu și două fiice, Elena-Lucia și Paulina.

Tot în anul 1945 a fost hirotonit preot, pe seama parohiei Dobromir Vale, județul Constanța. În 1947 s-a transferat la parohia Chioara, județul Ialomița, iar în 1961 a revenit în județul Constanța, la parohia Ovidiu, unde a păstorit pînă la sfîrșitul vieții sale.

Fîind preot destoinic și cu o bună pregătire și orientare pastoral-socială, între anii 1962—1971 i s-a încredințat și sarcina de protoiereu al protoierei Constanța, în care calitate distingîndu-se printr-o activitate deosebită pe plan bisericesc și social i s-a acordat Crucea Patriarhală, iar Conducerea de stat i-a conferit decorația «Steaua Republicii Socialiste România», clasa a V-a.

Slujba înmormîntării a fost oficiată Duminică, 24 februarie, în biserica din Ovidiu, de către P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, înconjurat de un sobor de preoți din Constanța și împrejurimi.

La încheierea slujbei, Prea Sfinția Sa a elogiât activitatea pastoral-bisericescă și socială a celui adormit întru Domnul, și din partea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim a adresat cuvinte de mîngîiere și de îmbărbătare familiei îndoliata, organelor parohiale și credincioșilor parohiei, la despărțirea de cel ce le-a fost un bun părinte sufleteș.

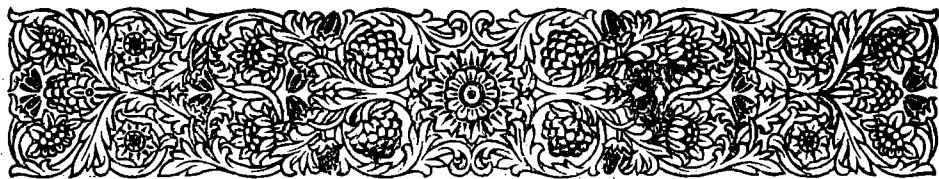
P. c. protoiereu Stănei Dumitru a exprimat condoleanțe familiei și enoriașilor în numele preoților și credincioșilor din protopopiatul Constanța.

P. c. protoiereu Nicolae Virgil, de la Medgidia, consătean și coleg cu răposatul a evocat unele amintiri din anii copilăriei, precum și de mai târziu, subliniind noblețea sufletească a colegului său.

Au vorbit de asemenea, preotul Nicolae Cănanău, de la catedrala din Constanța și preotul Coman Ioan, de la parohia Sf. Ioan Botezătorul din același oraș.

Încheindu-se șirul cuvîntărilor, p. c. preoți slujitori au ridicat pe umeri sicriul cu trupul celui adormit și, împreună cu toți credincioșii, în cîntări duhovnicești și în dangătul duios de clopot, au înconjurat biserica, zidită prin osteneala preotului Codreanu Nicolae și l-au depus în mormîntul săpat în curtea sfîntului locaș, spre veșnică odihnă. Dumnezeu să-l odihnească în pace !

Arhim. IERONIM MOTOC,
Vicar administrativ

EPISCOPIA BUZĂULUI

TRECEREA LA CELE VEȘNICE A PREA SFINȚITULUI DR. ANTIM ANGELESCU, EPISCOP-ONORAR AL EPARHIEI BUZĂULUI

În seara zilei de 8 februarie 1980, la orele 18, cînd soarele apunea, s-a stins din viață, la locuința sa din Palatul Episcopal, episcopul onorar al Buzăului, Dr. Antim Angelescu, fost conducător spiritual al acestei eparhii între anii 1944—1980. Vestea plecării lui dintre noi a îndoliat inimile clerului și credincioșilor, ale rudelor, prietenilor și cunoscuților care l-au iubit și l-au prețuit.

Doliul Episcopiei Buzăului a fost și doliul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin.

Figură blîndă și cuvioasă, episcopul Antim Angelescu a păstorit Episcopia Buzăului, timp de aproape 36 de ani, cu vrednicie și dăruire, cu înțelepciune, blîndețe și cu tact pastoral. Dumnezeu l-a iubit și l-a învrednicit să ajungă la patriarhala vîrstă de 86 de ani. Sfirșitul lui a fost tot așa, cum i-a fost și viața, sfirșitul cel bun și creștinesc, pe care și-l doresc toți credincioșii.

După deces, corpul neînsufletit al ierarhului, îmbrăcat în veșmintele slujirii sale arhieresti, a fost depus în catedrala episcopală din Buzău, după rînduiala tipiconală cuvenită.

Sîmbătă și duminică nenumărați preoți și credincioși s-au perindat prin fața sicriului său, pentru a aduce ultimul omagiu, ultimul rămas bun și a înălța rugăciuni pentru odihna sufletului său.

Zi și noapte s-a făcut de veghe în jurul catafalcului, s-au citit Psalmi de către elevii Seminarului Teologic din Buzău și sfînte evanghelii de către preoții catedralei, preoții protopopi și preoții din municipiul Buzău și s-au înălțat rugăciuni pentru odihna sufletului celui adormit întru Domnul.

*

Prea Sfințitul Antim s-a născut în ziua de 18 septembrie 1893, într-o modestă casă din satul Moșeștii Vechi, comuna Nisipurile din fostul județ Rîmnicu Sărat și era al treilea dintre cei opt copii ai preotului Voicu Angelescu și al presbiterai Elisabeta.

Școala primară a urmat-o în satul natal, apoi patru clase la Seminarul Nifon, absolvind Seminarul central în 1915, după ce a urmat aci cursul superior.

În toamna anului 1916 se înscrie la Facultatea de Teologie din București, dar, după un an, de la 18 noiembrie 1917 și pînă la 31 ianuarie 1918 a fost mobilizat la

campania a III-a sanitară, luând parte la luptele din zona Mărășești. Cu toată această întrerupere, la 19 noiembrie 1919, studentul Anton Angelescu ia licența în teologie, având ca subiect «Creștinismul și chestiunea morală».

Paralel cu pregătirea teologică, audiază și cursurile teoretice de pedagogie obținând în 1921 diploma de absolvire a Seminarului pedagogic universitar.

După aceasta, în 1923, urmează un an de zile și cursurile Facultății de drept din Iași.

Preoția și-a început-o la 25 februarie 1918, la parohia Căbești-Tutova, după care a trecut la parohiile: Cindești — Buzău, Rușeu — Brăila, Sf. Ilie și Sf. Apostoli din Brăila.

În anul 1925, la propunerea Episcopiei Buzăului, care arăta că preotul Anton Angelescu «este unul din cei mai merituoși și harnici în ogorul Bisericii noastre», obține o bursă la Patriarhia Române de a studia la Facultatea de teologie protestantă din Montpellier.

Studiind aici doar un an, din cauza privațiunilor materiale și a situației familiale, se întoarce în țară cu o bogată experiență didactică, cu impresii și metode publicate mai târziu sub titlul de «Un an printre protestanți». În anul 1939 se încununează cu obținerea titlului de doctor în teologie, la București, cu teza: «Psihologia vieții religioase a copilului și adolescentului, cu aplicațiuni la învățămîntul religios».

În cei 15 ani de profesorat la Liceul N. Bălcescu, adică între anii 1927—1943, P. S. Sa s-a dovedit un profesor distins, cu o pregătire excepțională, bun pedagog și apropiat de elevi.

În timpul preoției, pe lângă misiunea sa pastorală, îndeplinește între anii 1921—1928 funcția de membru al Consistoriului Eparhial, iar între anii 1932—1942, datorită stimei și deosebitei considerații de care se bucura în rîndul preoției brăilene, este ales ca reprezentant al ei în Adunarea Eparhială. A fost un iubitor al scrisului și al studiului.

P. S. Sa sublinia încă din 1926 că «presa este singurul mijloc de a ne construi o opinie publică favorabilă», dovedindu-se el însuși în acest timp un condeier de seamă, prezent în paginile celor mai cunoscute gazete bisericești ale vremii.

În anul 1933—1936, P. S. Sa a început editarea gazetei «Viața creștină», ca organ al Asociației generale a clerului, secția Brăila.

În anul 1942, a fost numit vicar al Mitropoliei Olteniei, fiind tuns în monahism și ridicat la rangul de arhimandrit, iar la 11 ianuarie 1944 a fost ales episcop al Buzăului, instalarea avînd loc la 21 mai.

În 1952 a fost redactorul revistei «Ortodoxia», pledînd pentru o revistă inter-ortodoxă.

În iulie 1948 și mai 1968 a făcut parte din delegația care a vizitat Biserica rusă, sub conducerea Patriarhului Iustinian.

În timpul păstoririi sale, P. S. Antim s-a dovedit osîrduitor, cu timp și fără timp, reușind să-și cunoască, în scurt timp, atît eparhia cît și pe toți păstorii turmei încredințată oblauduiri duhovnicești, P. S. Sale. S-a dovedit un adevărat păstor, plin de înțelepciune, tact pastoral, om de carte și de trăire religioasă. A știut să-și sincronizeze activitatea pastorală cu cerințele vremii, făcîndu-se un adevărat crainic al luptei pentru pace și fierbințe propovăduitor al apostolatului social.

Accentuînd, încă din anul 1936, rolul obștesc al Bisericii scria: «Biserica noastră nu trebuie să se mulțumească a fi numai înspiratoarea ci și propovăduitoarea iubirii aproapei». În acest scop, în anul 1944 înființează cantina «Iubirea aproapei».

«Bisericii i se cere, spunea mai departe autorul, un adevărat apostolat social». Și când Patriarhul Justinian a cerut slujitorilor Bisericii apostolatul social, P. S. Sa a fost primul care, cu bucurie, l-a acceptat, l-a urmat și l-a realizat în Eparhia sa.

Ca episcop al locului, consecvent al acestui principiu, în frământatul an 1947, P. S. Sa îndemna preoțimea: «Să ne aruncăm în torentul vieții sociale și să lucrăm pentru binele și fericirea tuturor». Prin aceasta era în concordanță și cu dezideratul ce-l expunea în cuvântarea de la instalare, când afirma că «repunerea Bisericii în tradiționalul rol obștesc va fi pentru mine un punct de program, care se cere să fie imediat realizat».

Prea Sfinția Sa s-a dovedit și un adept al ecumenismului când îl călăuzea vizita Bisericii noastre la Moscova în 1947 «cu înaltă semnificație pentru ecumenicitatea ortodoxă, iar în domeniul bunelor relații între culte, P. S. Sa, luând parte în 1945 la redeschiderea templului mozaic din orașul Buzău, a ținut o interesantă cuvântare irenică, solicitând buna conlucrare pentru progresul patriei».

Pe plan duhovnicesc, programul P. S. Sale s-a rezumat, după cum a afirmat la instalare, «în apostolatul și educația creștină», înfăptuit, așa cum și-a propus, cu bunătațea părintească și înțelepciune pastorală deosebită. Preoțimea i-a ascultat sfaturile și îndemnurile de așa manieră, încât P. S. Sa, încă în primii ani ai arhiepiscopiei, arată în fața Adunării Eparhiale că «preoțimea a înțeles spiritul vremii, adică, profunda semnificație a evenimentelor și a pornit la lucru, potrivit unei noi nuanțe pastorale».

Pe teren gospodăresc, P. S. Sa a făcut epocă. Asigurând, încă de la primele începuturi baza materială, P. S. Sa a transformat Centrul Eparhial, catedrala și paraclisul într-un veritabil șantier, renovându-le. S-a introdus încălzirea centrală în întreg complexul, s-a construit un modern atelier de luminări, s-a completat incinta cu clădiri, în vechiul stil.

Seminarul a fost complet renovat în interior, modernizat și bine utilat.

Pentru merite pe tărîmul luptei pentru pace și în domeniul obștesc, Prea Sfinția Sa a fost ales deputat în Comitetul regional, iar în martie 1969 a fost ales deputat în Consiliul popular județean Buzău. Pentru bogata activitate obștească a fost distins cu Ordinul «Steaua Republicii».

Toate acestea le-a făcut Prea Sfinția Sa din datorie pentru buna păstorie a turmei sale, căci: «Trăind în secolul socialismului, cum spunea și P. S. Sa la Conferința de orientare din martie 1969, a avut în vedere că Biserica să-și aducă contribuția sa la viața cea nouă, să se opună destrămării morale și să lupte pentru progresul și pacea între popoare».

(1)

Slujba prohodului a fost oficiată de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antonie Plămădeală, împreună cu Prea Sfințitul Episcop Eftimie Luca al Romanului și Hușilor, Prea Sfințitul Vasile Costin, Vicar patriarhal, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Piteșteanul, înconjuțați de un mare număr de preoți. Răspunsurile la slujbă au fost date de corul Catedralei, sub conducerea arhidiaconului Dumitru Stoica. Lângă catafalca stăteau rudele celui adormit.

Din partea Departamentului Cultelor a fost prezent dl. Ion Negoți, director-adjunct.

La sfârșitul slujbei, înainte de «Veșnica pomenire» P. S. Episcop Dr. Vasile Costin-Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal a dat citire următoarei telegrame de compasiune, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a trimis-o cu acest prilej:

*Prea Sfinției Sale,
Prea Sfințitului Antonie
Episcopul Buzăului*

Aleea Episcopiei nr. 3 — Buzău

Cu adîncă durere am primit vestea despre trecerea la cele veșnice a venerabilului ierarh Antim Angelescu, fost episcop al Buzăului, care timp de peste 35 de ani, a păstorit cu dragoste și dăruire pe credincioșii ortodocși încredințați lui.

Astăzi, cînd se așază în mormînt rămășițele pămîntești ale sale, înălțăm calde rugăciuni către Domnul pentru odihna sufletului său mărinimos și bun, participînd cu profunde emoții la doliul familiei și al credincioșilor din Episcopia Buzăului.

Sincere condoleanțe.

† IUSTIN,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În numele Departamentului Cultelor, Domnul Director adjunct Ion Negoii a adus condoleanțe Bisericii Ortodoxe Române și familiei. Arătînd meritele deosebite ale ierarhului decedat, vorbitorul a subliniat deosebita activitate pe plan obștesc, în mijlocul credincioșilor pe care i-a păstorit, ceea ce a făcut ca să-și înscrie numele între marii ierarhi ai Bisericii, aducînd astfel o prețioasă contribuție pentru binele Bisericii și al Patriei noastre, fiind distins cu ordine și medalii ale Republicii Socialiste România.

În numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, al I. P. S. Teoclist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și al membrilor Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a luat cuvîntul P. S. Eftimie Luca, Episcopul Eparhiei Romanului și Hușilor, rostind următoarele :

«Data de 13 ianuarie 1980 este festivă pentru Eparhia Buzăului, prin înscăunarea în acest scaun vlădicesc a Prea Sfințitului Episcop Antonie, dar în același timp este și comemorativă pentru vizita făcută cu această ocazie și pentru sentimentele de prețuire împărtășite de membrii Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Iustin — distinsul Ierarh Dr. Antim Angelescu, care timp de 35 de ani a vegheat la desfășurarea și dinamizarea vieții spirituale și sociale din cadrul acestei Eparhii.

În sufletul bătrînului ierarh se citea marea bucurie pentru cinstirea ce i s-a făcut și în același timp se descifra dorința de a mai trăi, ușurat de grijile Eparhiei, alături de noul și distinsul Ierarh, care de la început i-a acordat încredere desăvîrșită și cele mai sincere sentimente filiale.

Pot mărturisii că în trecutul anilor am cunoscut destul de bine strădaniile depuse de alesul Ierarh al acestei Eparhii, am cunoscut rivna credincioșilor și sirguința slujitorilor de la parohii; am cunoscut nevoința monahilor și monahițelor și preocupările tuturor pentru sporirea duhovnicească și pentru împlinirea mărețelor aspirații spirituale și oștești ale clerului și credincioșilor din această Eparhie.

Am trăit din plin bucuria distinsului Ierarh ca unul ce am îmbrăcat și purtat haina smereniei și a evlaviei monahale la Mînăstirea Ciolanu, din cadrul acestei Eparhii, fiind sub ascultarea directă a Prea Sfinției Sale, pînă în anul 1947, cînd bunul

Dumnezeu mi-a diriguat pașii spre alte așezăminte de viață monahală, dar nu am bănuț că această reîntîlnire cu Prea Sfinția Sa — într-un cadru atît de festiv și binecuvîntat — va fi ultima din viața aceasta pămîntească; va constitui ultima îmbrățișare, va fi ulla sa sãrutare frãtească, care va exprima sãrutarea de bun rãmas. «Dar gîndurile mele nu sînt ca gîndurile voastre, și nici voile mele nu sînt ca voile voastre», ne spune psalmistul.

Și în adevãr, voia Bunului Dumnezeu a fost aceasta ca Cel prin care s-a împãrtășit timp de trei decenii și jumãtate, Har și binecuvîntare clerului și credincioșilor acestei Eparhii, acum sã primească dezlegarea sufletului din trupul obosit, care dupã cuvîntul psalmistului nu mai purta în el decit «durere și chin».

Rugãciunea: «Sfîrșit creștinesc vieții noastre, fãrã patimã, nerușinat, cu pace și rãspuns bun la înfricoșata judecatã a lui Hristos sã cerem» —, înãlțatã de Prea Sfinția Sa de-atîtea ori în anii de slujire preotească și arhierescã, acum s-a împlinit cãci: «Cu lungime de zile l-ai încununat pe el, Doamne, și l-ai prea mãrit».

Prin aceasta s-a împlinit întru totul și memorabila rugãciune: «Acum slobozește cu dreptii pe robul tãu, Stãpine», dar în același timp s-a împlinit și binecuvîntarea cîntatã atît de duios și înãlțator de Biserica noastrã, prin cuvintele:

«Acum m-am odihnit și am aflat ușurare multã cãci m-am mutat din stricãciune și m-am dus la viață, Doamne, slavã Ție!».

Glusul Prea Sfințitului Episcop Antonie, care mi-a transmis această veste dureroasă și tristã, a fost asemenea unei simfonii de doliu pe care de trei zile o cîntã clopotele bisericii ortodoxe din cadrul acestei Eparhii și care mi-a îndoliat în aceeași mãsura sufletul meu și a Eparhiei Romanului pe care o pãstoresc și cu care ne învecinãm.

Dar nu numai sufletele noastre sînt astãzi îndurerate; Sf. Sinod al Bisericii noastre strãmoșești se gãsește înveșmîntat în doliu prin pierderea din componența sa unuia dintre cei mai vechi și mai reprezentativi membrii pe care i-a avut începînd din anul marii cotituri produsã în viața poporului nostru — și anume din anul 1944 și pînã astãzi.

Prea Sfinția Sa a fost un ierarh bun, un pedagog desãvîrșit, un neîntrecut slujitor, un ales predicator și un distins cirmuitor al Eparhiei, pe care cu atita destoinicie a condus-o.

Slujitorii Sf. Altar și credincioșii acestei Eparhii istorice acum și-au pierdut pãstorul iubit, care i-a binecuvîntat, i-a sfințit și i-a invãtat întotdeauna cãci «calea, adevãrul și viața» trãite prin Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos duc la viața și fericirea cea veșnicã de care acum și el se împãrlãșește.

Figura distinsului Ierarh am privit-o întotdeauna ca pe distinsa figurã a unui bun pãrinte, a cãruia viață și activitate au constituit pentru mine, ca ierarh, întotdeauna exemple viabile și demne de urmat.

Dragostea cu care Prea Sfinția Sa m-a înconjurat întotdeauna a fost din plin revãrsatã pînã la sfîrșitul vieții sale prin scrisori irenice, prin telegrame omagiale, prin schimb de pastorale — și acum, cînd puterile sale slãbiserã aproape de tot, și prin hirotoniile de preoți pentru Eparhia Buzãului oficiate de noi la cererea Prea Sfinției Sale.

Durerea clerului și credincioșilor din această Eparhie o trãim și noi din plin și cu noi — am putea spune și credincioșii din Eparhia Moldovei.

La această festivitate de doliu, prin noi este reprezentat și Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, Înalt Prea Sfințitul Părinte Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei și membrii Sf. Sinod, cu care trăind aceleași sentimente de întristare transmite prin smerenia noastră cuvenitele. condoleanțe clerului, credincioșilor și întregii familii a Prea Sfinției Sale.

Exprimindu-ne și personal aceleași sentimente de compasiune, rugăm ca Bunul Dumnezeu să-L ierte de tot ceea ce a greșit în viața aceasta ca om, cu dreptii să-l urmeze, cu sfinții să-l odihnească și să-L fericească în veci, Amin!

În numele Episcopiei Buzăului și al credincioșilor ei a luat, apoi, cuvântul Prea Sfințitul Antonie Plămădeală, care a rostit următoarele cuvântare :

Îndurerați membri ai familiei,
P. S. Părinți Episcopi,
D-le Director, D-le Inspector al Dep. Cultelor,
D-le Secretar al Cons. Popular Municipal,
Prea Cuvioși și Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși,

Cu firească întristare, conducem astăzi pe drumul cel din urmă pe cel ce a fost timp de 36 de ani cel de al 33-lea episcop la Eparhiei Buzăului, Dr. Antim Angelescu. Au trecut de la înființarea acestei Eparhii de către Voevodul Radu cel Mare și Patriarhul, la noi Mitropolit al Țării Românești, Nifon al II-lea, cîndva între anii 1504—1508, cam patru sute șapte zeci și ceva ani, cam pe vremea cînd în Moldova tocmai se stingea Ștefan cel Mare.

Sîntem pe o vatră străbună de veche moștenire, pe care au cinstit-o în timp de aproape cinci veacuri bărbați înțelepți, ierarhi plini de zel și dreaptă credință, cărturari cunoscuți peste care istoria culturii românești nu poate trece, patrioți înflăcărați care au simțit împreună cu poporul și au luptat împreună cu poporul pentru dreapta credință ortodoxă, pentru dreptatea românească, pentru unitatea tuturor românilor, pentru dreptul lor la viață pe pămîntul strămoșesc, pentru libertate și independență, pentru pace și progres.

Ultimul dintre ei, a fost cel pe care îl avem acum în fața noastră, ajuns la vremea bilanțului, a despărțirii de noi și de viața de pe pămînt, la capătul unei activități pastorale misionare, pline de roade, la vîrsta biblică de mai mult de 86 de ani. Nu știm cît e sorocul așume al unei vieți pămîntești, dar cred că sîntem aproape de adevăr, dacă vom spune că P. S. Episcop Antim o încheie, sînt sigur, pentru că a spus-o chiar P. S. Sa de mai multe ori, cu sentimentul datoriei împlinite. Cuvîntul *împlinire* mi se pare foarte potrivit cu privire la trecerea sa pe pămînt, la urmele pe care le lasă, la amintirea pe care o va consemna și perpetua istoria și B.O.R. despre viața și activitatea sa. Istoria să și-a scris-o el însuși, prin tot ce a făcut, prin tot ce a gîndit, prin tot ceea ce a învățat,

prin tot ceea ce a propovăduit, prin ceea ce a spus și a realizat, *prin felul cum și-a înscris chipul interior în inimile oamenilor*. Se vede limpede că chipul acesta a fost un chip de bunătate, de blîndețe, de cumințenie, un chip de părinte, și de frate și de prieten. De aceea am venit astăzi atît de mulți să-i spunem și să-i arătăm dragostea noastră, să-i arătăm cu sinceritate prețuirea noastră, să-i spunem ceea ce, poate, nu i-am spus cînd ar fi trebuit să-i spunem, să ne mărturisim nouă înșine și Lui, că iată, a fost pentru noi un chip de lumină, că ne va lipsi cu adevărat dar să ne și promitem, *nouă și Lui*, că nu-l vom uita, că amintirea Lui va dăinui printre noi, și că o vom transmite și celor de după noi, în duhul acelei solidarități care dincolo de toate barierele dintre viață și moarte, face din noi un tot, o Biserică, o familie. Se cuvine, la acest popas de despărțire, să-i refacem liniile vieții, ostenele și înfăptuirile, atît pentru a ni le aduce aminte, cît și pentru a ne oferi un exemplu de viață demnă de urmat.

Prea Sfințitul Episcop Antim Angelescu s-a născut la 18 septembrie 1893, în cătunul Moșeștii Vechi, comuna Nisipurile, din fostul județ Rm. Sărat, ca al treilea copil din cei opt ai preotului Voicu Angelescu și al preotesei Elisabeta. După ce termină școala primară în satul natal, urmează patru clase la Seminarul «Nifon Mitropolitul» din București, iar ultimele la Seminarul Central din București, pe care îl absolvă în 1915. În toamna anului următor se înscrie la Facultatea de Teologie din București, dar vremurile nu erau prielnice învățaturii. Cel dintîi război mondial a chemat sub arme tot tineretul și teologii au răspuns și ei acestei chemări a Patriei. Tinărul Anton Angelescu cum îl chema cu numele de mirean, e mobilizat la 18 noiembrie 1917 și, în cadrul campaniei a III-a sanitare, ia parte la luptele grele de la Mărășești. Apăra Patria și nu știa desigur, pe atunci că, pe harta lui Dumnezeu această parte de țară era scrisă să-i fie dată mai tîrziu chiar Lui, ca s-o îndrumeze și s-o păstorească duhovnicește, ca ierarh al locului.

Va fi imbinat lupta pe front cu pregătirea în scurte concedii a examenelor, va fi obținut sesiuni suplimentare ca unul ce fusese pe front, cînd a fost demobilizat, — una din aceste posibilități i-au fost la îndemînă, pentru că la 9 noiembrie 1919 își trece examenul de licență în teologie la București cu teza: *Creștinismul și chestiunea morală*. Hirotonit între timp preot, cu gîndul de a se dedica și profesoratului, de a preda religia în școli, urmează și cursurile Seminarului Pedagogic din București de unde obține și o diplomă în anul 1921. În 1923 urmează un an și cursurile Facultății de drept din Iași.

Trece succesiv prin cîteva parohii: Căbești — Tutova, Cîndești — Buzău, Rușețu — Brăila, Sf. Ilie și Sf. Apostoli din Brăila, în căutarea unui teren propice pentru vocația ce o simțea, de a desfășura o activitate mai largă, spre folosul unei arii misionare mai întinse decît ale unei parohii. Este de altfel repede remarcat de superiorii săi, fiind numai la șapte ani de la hirotonie, calificat drept «*unul din cei mai merituoși și harnici preoți în ogorul Bisericii noastre*», calificare urmată în același an, 1925, de trimiterea cu o bursă la Facultatea de teologie protestantă din Montpellier, Franța spre a-și adînci și desăvîrși cultura teologică.

N-a stat acolo mai mult de un an, avea o familie căreia trebuia să-i poarte de grijă, și a fost întotdeauna un părinte bun, dar se vede că a fost un an de muncă intensă, de informație variată, de întârziere sistematică în biblioteci și, în același timp, și mai ales, de observare și studiere atentă a mentalităților locului, a oamenilor și obiceiurilor, a structurii și metodelor pastorale ale protestanților și ale catolicilor, pe care apoi le va compara cu ale noastre. A scris la întoarcere o carte interesantă, valoroasă și azi, pentru situarea în epocă și pentru un studiu comparat al evoluției diferitelor confesii creștine de la mentalitatea de izolare și închidere la aceea de deschidere și ecumenism. Cartea se intitula simplu, dar foarte sugestiv — este ceea ce se poate numi un titlu bine găsit — «*Un an printre protestanți*» (Brăila, 1927, 64 p.), o carte de călătorie intelectuală în geografia cu relieful atît de deosebite de ale noastre, pe atunci și în mare măsură și azi, a protestantismului, deși astăzi ecumenismul a mai nivelat unele asperități care, pe atunci, ne țineau drept esențialmente diferiți și ireconciliabili între noi. E de remarcat totuși că tînărul preot Anton Angelescu din Brăila, știa bine să discearnă între ceea ce trebuia respins și ceea ce ce putea fi folosit și la noi, din experiența lor, desigur nu în materie de dogmatică, de principii ale credinței, cît mai ales în materie de metodă de pastorație. Printre gene, cartea preotului brăilean, întrevedea epoca ecumenismului care nici nu se născuse încă.

Între timp întors de la Montpellier, își continuă studiile în țară, acasă, folosind cărțile și fișele cu care se întorsese din Franța cărora le adaugă experiența sa de profesor la Liceul Nicolae Bălcescu, carieră paralelă cu cea de preot, pe care o începe în 1927. Elaborează o teză, cu titlul «*Psihologia vieții religioase a copilului și adolescentului, cu aplicațiuni la învățămîntul religios*», și obține cu ea titlul de doctor în teologie la Facultatea de teologie din București.

Între 1921—1928 este ales și rămîne timp de șapte ani membru în Consistoriul Eparhial.

Între 1932—1942 este ales și rămîne membru în Adunarea Eparhială, timp de 10 ani.

Luptă pentru înființarea de *comitete parohiale* în fiecare parohie, și se conturează din ce în ce mai multe ca un preot de elită, cu gîndire limpede, cu idei generoase, cu inițiative practice și eficiente, care mai tîrziu vor fi aplicate în întreaga Biserică ortodoxă.

Între 1933—1936 editează, ca organ al Asociației preoților din Brăila, gazeta «*Viața creștină*». A fost și director al unui *Cămin cultural* din Brăila, a înființat biblioteci la spitale, a fost Președinte al Asociației preoților din județul Brăila și a militat pentru înființarea unei Asociații a preoților pe întreaga Țară. Preocupările de la Montpellier i-au marcat întreaga activitate următoare, dirijîndu-l în special spre teologia practică și spre problemele sociale. Își amintea de altfel mereu cu plăcere și mîndrie, de această perioadă din viața sa. Pe culoarele Sinodului, la București, în pauze, îi făcea o plăcere deosebită să vorbească cu noi în franțuzește și, după ani și ani, o vorbea frumos și elegant.

În 1942, remarcat acum în toată țara ca un preot cult, echilibrat în gândire, în vorbire și în faptă, rămas văduv, intră în monahism primind tunderea la M-reă Cozia când, potrivit unei vechi rînduiei i se schimbă și numele, din Anton în Antim, ca să aibă drept patron și model mai ales pe marele nostru Antim Ivireanul.

Cu rangul de arhimandrit, este numit vicar al Mitropoliei Olteniei. La 3 dec. 1943 este ales arhiepiscop, cu titlul de Craioveanul, fiind hirotonit la 9 decembrie în același an. Nu rămîne mult la Craiova. Se yacantează scaunul de Buzău și la 11 ianuarie 1944 este ales în acest scaun. Instalarea are loc la 21 mai 1944.

Treizeci și șase de ani de păstorire i-au încununat activitatea în fruntea acestei eparhii, Era cel mai vechi în ordinea hirotoniei, dintre toți ierarhii noștri și decanul lor de vîrstă. Dar era mai ales ierarhul care a păstorit în pace, cu înțelepciune, cu tact, cu blîndețe, cu înțelegere față de problemele, nevoile și durerile oamenilor, apropiat de preoți, iubit și respectat. Pusese temelii atît de trainice în cei 36 de ani de păstorire, încît chiar atunci cînd vîrsta dăruită lui din belșug de Dumnezeu, pînă aproape de limita pe care firea noastră trecătoare ne-o îngăduie de obicei, nu l-a mai slujit ca înanii tinereții, prezența lui spirituală a fost totuși mereu simțită în viața Eparhiei, în cele duhovnicești și în administrație, tot așa cum prezența lui fizică la birou, la lucru cu consilierii, n-a încetat decît în ultimele zile ale boalei care, în cele din urmă, l-a biruit.

Aș vrea să interpretez păstorirea sa îndelungată, vîrsta matusalemică, pe care fiecare din noi ne-am dori-o, ca pe un dar și un har al lui Dumnezeu, care i-a răsplătit curățenia gîndului și generozitatea faptei, în slujba Bisericii, a oamenilor și a Patriei.

Căci a avut mereu în gînd și Patria. Încă de la alegerea ca episcop al Buzăului se îndatora să lupte pentru unitatea românească, pornind de la metafora geografică a poziției eparhiei în contextul istoriei și geografiei românești: «Eparhia Buzăului este o Eparhie de centru; — spune P. S. Sa atunci — este o Eparhie, aș putea să spun, de hotar, unde sufletul moldovean cu sufletul muntean și-au dat totdeauna întîlnire și s-au contopit în această sfîntă unitate românească».

Intristată adunare,

Spuneam la început că sîntem aici la Buzău pe o vatră străbună de moștenire, știință pentru viața Bisericii și a culturii românești, cu înaintași vrednici, luminați și vestiți. P. S. Episcop Antim a fost din prima zi conștient de această moștenire și și-a asumat răspunderea de a o cinsti și a o continua: «Vom căuta să stăm pe aceeași linie pe care au stat înaintașii noștri, adică pe linia de muncă, de jertfă și de lucrare creștinească și românească». (*Cuvîntare la alegere*, în rev. «Îngerul», XVI (1944), 1—4, p. 72—76, cf. Gabriel Cocora, *P. S. Episcop Antim al Buzăului, la 70 de ani de viață și 20 de ani de arhierie*, mss. dact. p. 80).

Încă de la alegerea și instalarea ca episcop al Buzăului, își anunța un program de lucru în care se putea ușor întrevedea omul de echilibru,

de convingere în ceea ce gîndește și spune, de ținută morală și de ordine interioară. Definea viața creștină și modul cum o va profesa el, cu sine și cu ceilalți astfel: «O pietate nefățarnică, un sentiment al ordinii fără greș și o conștiință a misiunii fără jumătăți de măsură... Frumusețea morală exercită o mare frumusețe asupra sufletelor. Este de altfel știut că ceea ce face să vibreze cele mai intime coarde ale firii în capodoperile ficțiunii sau analele istoriei, nu este răul, nici triumful interesului și al egoismului, ci ceea ce este frumos, nobil și curat. Mulțimea se pasionează în numele binelui și al adevărului».

Și tot atunci promitea: «Mă voi sili să-mi împodobesc sufletul cu sentimentul profund și just al intereselor majore ale Sfintei noastre Biserici strămoșești. Pentru aceasta voi ține seama în măsurile pe care le voi lua de rectitudinea conștiinței, justetea vederilor, de demnitate și o voință energică. Voi sluji însă cu credincioșie și la altarul sfînt al Patriei noastre scumpe și iubite».

Își încheia cuvîntarea de la înscăunarea ca episcop al Buzăului, cu un îndemn și o promisiune care nu-și va pierde niciodată actualitatea și care trebuie să răsune și astăzi în urechile minții și ale inimii tuturor clericilor, mai ales: «*Să pecetluim cu exemplul vieții noastre, ceea ce ne place să vestim altora din amvon*».

Prea Sfinția Sa a promis în fața Sinodului, a credincioșilor și a conștiinței sale că așa va fi și va face. *Și a făcut și a fost așa*. Cred că omagiu mai profund, mai simplu și mai adevărat decît ar putea să atenuăm aceasta, nu i se poate aduce acum, în acest ceas al bilanțului, al trecerii lui dincolo de coama muntelui, pe care e granița care ne desparte vremelnice de Împărăția în care intră el acum.

Ceea ce a gîndit, a spus și a făcut el, conformitatea dintre cuvînt și faptă să ne fie tuturor pildă bună și ultima lui învățătură pe care ne-o lasă acum, ca să putem și noi auzi la vremea și nouă hărăzită într-o zi: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu». Noi avem încredințarea și speranța și facem rugăciuni că pe P. S. Episcop Antim cu aceste cuvinte îl întimpină acum Dreptul Judecător.

Intristată adunare,

N-aș vrea să închei acest cuvînt de omagiu ultim, în prezența sa, fără să încerc să punctez măcar cîteva din ideile sale, legate de vremurile în care a trăit și de modul cum a înțeles să integreze misiunea sa și a păstoriiților săi, în redefinirile și transformările sociale care sau produs în acești 35 de ani care au trecut de la enunțarea programului său de misiune, din 1944, vremuri pe care le-a înțeles, s-a integrat în ele și a fost un exemplu bun clericilor săi. A fost loial față de stat și de orînduirea nouă din România socialistă, fiind un bun exemplu păstoriiților săi.

În primul rînd a simțit de la bun început că Biserica trebuie să-și reconsidere poziția față de lume, să se preocupe de sufletele, dar și de starea socială a credincioșilor ei. Spusese acest lucru cu mult înainte, prin 1929. Acum își relua ideile într-un climat mai prielnic preocupă-

rilor sociale. Spunea pe atunci că preotului român «*ii trebuie orientări sigure și limpezi în problemele impuse de nevoile vremii*».

Bisericile creștine vor descoperi acest principiu abia după al II-lea război mondial, iar Sinodul Vatican II din Apus își va face din aceasta, gloria sa, numind principiul : *aggiornamento*.

P. S. Sa, a fost un *precursor* de mare perspicacitate în această privință : A «*văzut*» încă din 1929, ceea ce va constitui preocuparea majoră a Bisericii, anilor de după război pînă în vremea noastră.

A fost un precursor și în modul de soluționare a acestei orientări necesare, indicînd bazele pe care trebuie organizată și sprijinită : «*Secolul nostru cu dreptate numit secolul social, spunea P. S. Sa. Problemele sociale sînt deci la ordinea zilei, iar preotul trebuie să fie bine îndrumat în aceste probleme printr-o cultură cît mai largă*». Iată sub pana sa ecoul ctitorilor de cultură de dinainte, din istorie, al acelor înaintași care vedeau eliberarea de întuneric numai în cultură, în învățatură, un Varlaam, un Antim Ivireanul, un Veniamin Costache... Și, vlădica Antim al nostru, nu uită ca și înaintașii săi de altfel, să adauge pentru preoți, în grai de mare frumusețe literară, că : «*Învățătura preotului să fie muiată în apele Evangheliei*». Și prin aceasta era un precursor. El spune cu alte cuvinte, dar cu același sens, ceea ce vom spune noi, și va spune mai apoi și el ca episcop al Buzăului, preoților vremii noastre : Pentru tot ce faceți să aveți mărturie în Sf. Scriptură și în Sfinta Tradiție, să vă sprijiniți adică pe datele izvoarelor noastre de credință, și așa vă veți păstra identitatea, veți fi onești și eficienți în lucrarea voastră, atît în cea duhovnicească precum și în cea socială. Iată-l chiar pe Vlădica Antim dînd un astfel de exemplu despre fundamentarea biblică a acțiunilor preotului : «*Preotul trebuie să fie față de păstoriții săi un frate, — un om din neamul nostru și din timpul nostru... De aceea acțiunea socială a preotului se inspiră numai din iubire*» (în art. *Criza de acțiune*, în «*Viitorul*», XXIII (1935), nr. 4), virtutea evanghelică prin excelență.

În tot ce a scris și pe această temă, P. S. Antim a fost un precursor. Se știe că după război Bisericile toate, s-au reorientat în sensul implicării lor în viața cea de toate zilele a societății, ca să se facă utile oamenilor, lumii, înnoirilor sociale. Doctrina aceasta a căpătat la noi, după 1948, denumirea de Apostolat Social și a fost într-adevăr o formulă fericită foarte reușită, o idee forță, utilizată și însușită de toată preoțimea noastră.

A fost formula ieșirii Bisericii din izolare, și apropierea față de problemele concrete ale oamenilor, preocuparea de destinele lumii, ale Patriei, interesul pentru egalitatea tuturor, pentru dreptate socială, pentru înlăturarea sărăciei și a mizeriei din lume. Ei bine, nu știu cît s-a spus, și dacă s-a spus deajuns, că această formulă a aparținut P. S. Episcop Antim Angelescu căruia trebuie, în legătură cu aceasta, să-i dăm ce i se cuvine și Lui și să-i apreciem cu dreapta cuviință modestia exemplară și aproape neverosimil de cuminte, de a nu fi făcut niciodată caz de contribuția sa și într-un fel de prioritatea formulei în scrierile sale de prin anii 1935. Căci iată ce scria încă de pe atunci :

«Preotul trebuie să aibă și un sens social, adică să simtă îndemnul de a lucra pentru ușurarea mizeriilor vieții sociale. Biserica este inspirată de porunca iubirii de Dumnezeu, verificată prin iubirea aproapelui. Numai așa a reușit de-a lungul veacurilor să aducă sprijin și ajutor abundant tuturor mizeriilor vieții sociale. Datorită acestei divine porunci, au luat ființă multe opere de asistență socială, leagăne, orfeline, dispensare, spitale și alte așezăminte, menite să vie în ajutorul celor ce suferă. Biserica noastră nu trebuie să se mulțumească a fi numai inspirotoarea și propovăduitoarea iubirii de aproapele. *Ei i se cere azi un adevărat apostolat social*». Iată formula. Și iată și conținutul ei, scurt, lapidar, și tot atât de exact, pe cât va fi reluat de Sf. Sinod al B.O.R. după al doilea război mondial: «*Ne trebuie un studiu asiduu al problemelor sociale la lumina Evangheliei*».

(*Răspunderile noastre sociale*, în «Viața creștină», an. II (1935), nr. 11—12, p. 15—16, cf. Gabriel Cocora, op. cit., p. 44).

Asemenea ideii, în 1935 — cum, remarcă și Păr. Cocora într-un studiu în ms. de mare valoare pentru viața și activitatea P. S. Antim, scris în 1964 —, erau aproape periculoase pentru autor, și el preotul din Brăila, știa acest lucru, căci încheia: «Ca să nu mai fiu socotit provocator și să nu-mi atrag ura și alte neajunsuri, pentru că am avut îndrăzneala să mă preocup de atari probleme, mă opresc de a face vreo propunere pentru Brăila» (*idem*, cf. p. 45).

P. S. Antim va relua aceste idei și în timpul episcopatului său la Buzău în anii de după război, vorbind și scriind despre dreptatea socială, despre întărirea moralității, despre binele obștesc și despre «mîntuirea individuală și mîntuirea obștească» (în «Chemarea Buzăului», an. II, nr. 97, 14 nov. 1948 p. 1, cf. G. Cocora, op. cit., p. 116), acest din urmă concept meritînd studii mai amănunțite decît i-au făcut teologii noștri pînă acum (vezi doar referirile la Homiacov).

În sfîrșit, sînt nenumărate locurile, articolele, conferințele în care, pe baza învățăturilor Evangheliei, P. S. Sa a propovăduit pacea și buna înțelegere între oameni.

Iubiți ascultători, îndurerată familie,

Iată numai cîteva aspecte din viața și activitatea celui de care ne despărțim astăzi, și care ni se descoper, poate mult mai mult decît am știut-o și am bănuț-o cît a fost printre noi, ca o viață și activitate prodigioasă, pasionată, în slujba adevărului, a dreptei credințe, în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor.

Cît de mult îl preocupa păstrarea dreptei credințe, se vede și din aceea că, destul de timpuriu a fost un precursor și în ceea ce privește ideea de a forma preoți misionari, care să apere credința noastră strămoșească de orice mutilare menită să ne înstrăineze de moștenirea de două ori milenară, unitatea de credință ortodoxă pe care ne-au lăsat-o înaintașii, cu jurămînt ca s-o păstrăm unitatea de limbă și unitatea de neam.

Iubitor al dreptei credințe, vlădica Antim a fost și un om al rugăciunii și încrederii în Dumnezeu, de la care aștepta tot sfatul, încurajarea și ajutorul: «Vom îngenunchia cât mai des în fața Sf. Altar — spunea el — și voi primi inspirațiile trebuincioase pentru munca și jertfa ce trebuie să depun pentru lucrarea arhierescă și episcopală, după pilda celui ce s-a jertfit printre noi și ne-a chemat la Apostolat».

Știa să nu se grăbească acolo unde graba putea strica, și să nu întârzie acolo unde întârzierea putea dăuna.

Ca un înțelept dintr-aceia care se găsesc numai în cărți, el era în realitate un înțelept care practica răbdare și cumpănirea, echilibrul și meditația, și respingea cu hotărâre din sistemul său de gândire și din practica vieții lui, ceea ce numea el nerăbdarea succesului».

Multe încă am mai putea spune, noi și alții care l-au cunoscut îndeaproape, aici zi de zi, dând mărturie despre bunătatea și blîndețea lui, despre modestia și cultura lui, despre discreția și noblețea ținutei lui în întîlnirile cu oamenii și probleme.

Astăzi pleacă dintre noi, dar nu prea departe. Se va odihni aici în jurul Catedralei, sub ochii noștri alături de Filotei, de Luca, de Dionisie Romano și de Chesarie și, ca și dînșii, va fi pentru noi toți o carte deschisă, îi vom citi și vom reciti mereu, despre iubirea de Dumnezeu, de oameni și de Patrie.

Coboară acum și P. S. Antim și intră în acest *sfat al înțelepților de la Episcopia Buzăului*, adunați în jurul Bisericii pe tronuri nevăzute ca în jurul unei agape a credinței, speranței și dragostei, la o masă de azi înainte, a tăcerii, pentru urechile noastre fizice. Ei toți, de azi înainte adăugîndu-li-se Episcopul Antim au trecut în lumea tăcerii veșnice, dar să ne aplecăm iară și iară asupra mormintelor lor, asupra amintirii cuvintelor și faptelor lor cu puterea credinței, și vom auzi în ceas de meditație adîncă, sfatul lor pururea viu, înțelept, bun și frumos.

Exprim familiei sincere condoleanțe și mulțumesc P. F. Patriarh pentru gîndurile de compasiune din telegrama citită de P. S. Vasile.

Să ne rugăm dar, ca Dumnezeuul milei și al iubirii de oameni, să-l primească pe adormitul robul său, mutat de la noi, Episcopul Antim, în corturile dreptilor, să-L ierte de va fi greșit ceva cuiva și lui Dumnezeu, și să dea odihnă și pace sufletului său, pînă la învierea ce va să fie. Amin.

În numele ostenitorilor de la Centrul eparhial, ai Consiliului și Adunării Eparhiale și al Seminarului teologic din Buzău, a vorbit P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic, care a adus sincere omagii de stimă, respect și recunoștință, răposatului întru Domnul, pentru tot ceea ce a făcut și a realizat la această istorică Eparhie a Buzăului. Arătînd rîvnă și dragostea cu care a slujit Biserica și Patria noastră, realizările înfăptuite în Episcopia Buzăului și dragostea cu care l-a înconjurat clerul și credincioșii acestei Eparhii, sfaturile date de a fi buni slujitori ai Bisericii, vorbitorul a spus printre altele :

«A păstorit atîția ani frumoși această de Dumnezeu păzită Eparhie a Buzăului, slujind cu aceeași rîvnă Biserica noastră strămoșească și Patria noastră iubită. Rea-

lizările ce s-au împlinit în cei 36 de ani au fost mari, față de ceea ce a găsit aici înainte de 1944, realizări și împliniri care i-au încununat întreaga sa activitate.

Nenumărate biserici le-a sfințit din nou și le-a resfințit, când credincioșii dornici să vadă pe Vlădica, veneau în număr mare, îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu fețele senine, și cu florile ce le ofereau cu drag și le aruncau înaintea sa, pentru a primi binecuvântarea sa cea sfântă, dată de Domnul nostru Iisus Hristos Apostolilor și urmașilor acestora.

La Conferințele de orientare și administrative ținute cu preoții, era prezent totdeauna, dând binecuvântarea sa tuturor preoților prezenți, îndemnuri și sfaturi foarte bune de urmat, de a fi buni slujitori ai Bisericii noastre și buni și devotați cetățeni ai scumpei noastre Patrii. Nu vom uita cuvintele Sale, spuse cu aceste ocazii, că «Biserica a slujit întotdeauna cu poporul și că ea a fost credincioasă neamului românesc. Să iubim poporul în mijlocul căruia trăim și pe conducătorii țării noastre».

Pastoralele trimise la marile sărbători creștinești au dus cu ele în cele mai îndepărtate parohii ale Eparhiei, cuvântul de învățătură, de lumină și de adevăr, sufletelor dornice de mântuire.

Ca membru activ în Sf. Sinod, a luat parte întotdeauna la ședințele ținute, rezolvind problemele bisericii cu competență, împreună cu ceilalți membrii.

Ca deputat în Consiliul județean, a participat la ședințe și aniversări, ori de câte ori a fost invitat, dovedind aceasta, atașamentul Bisericii și al slujitorilor ei la progresul și bunăstarea poporului nostru.

Ne aducem aminte cu câtă bucurie ne primea la Palat, la zile de aniversarea numelui, la sărbătorile Învierii Domnului sau la început de an, pe noi angajații Centrului Eparhial, preoții și corul Catedralei ai orașului Buzău și profesorii Seminarului teologic, care-o ofeream cu drag atâtea flori, câți ani avea, spunându-i, că mai este loc, pentru mai multe flori, pentru mai mulți ani.

La aceste aniversări dragi și scumpe tuturor, îl rugam să primească prinusul nostru de dragoste, de fiască ascultare, de cinstitie și de recunoștință, pentru tot ce a împlinit în istorica și de Dumnezeu-păzita Eparhie a Buzăului.

Tuturor ne spune, ca o deviză de urmat după care se conducea: «Slujba ta fă-o deplină», sau pentru păstrarea disciplinei financiare: «Unde-i lege nu-i tocmeală». Preoția de pe pământ se continuă în cer, deci să slujească lui Hristos și Bisericii Sale, cite zile ai, le spunea celor ce cereau să iasă la pensie cuvintele: «Niciodată n-am plecat în concediu» arată grija și râvna ce a avut-o pentru casa Domnului și pentru această eparhie.

Era un om popular, blând, fără pic de mândrie, stătea de vorbă cu orice preot și îl întreba de activitatea sa ca preot și de greutățile ce le avea în familie, pentru că P. S. Sa, fiind recrutat din preoții de mir, știa greutățile pe care le întâmpină preoții.

Cuvintele rostite în Pastorală de Crăciun ca Episcop onorar, când și-a luat rămas bun de la toți credincioșii Eparhiei, «când ora socotelilor s-a încheiat», au fost adevărate. În încheierea Pastoralii cita din cuvintele spuse de Mântuitorul Iisus Hristos: «Iată, a venit ceasul și a venit, ca să vă risipiți fiecare la ale sale și pe Mine să mă lăsați singur. Dar nu snt singur, pentru că Tatăl este cu Mine». Iată, deci, câtă încredere avea către Tatăl Ceresc, unde sufletul său trebuia să meargă.

A murit cu inima împăcată, că a trimis Dumnezeu la această Eparhie un urmaș bun, în persoana Prea Sfințitului nostru Episcop Dr. Antonie Plămădeală. În ultimii

ani se frământa, se gindea mereu și se ruga lui Dumnezeu ca să-i trimită un urmaș vrednic.

Și iată că bunul Dumnezeu i-a trimis pe adevăratul urmaș, pe care-l dorea și-l aștepta, cel care la 9 decembrie 1979, în Sala Colegiului Electoral Bisericesc, spunea aceste cuvinte: «Alegerea mea îl va bucura până la sfârșitul vieții. Se va bucura de liniște, dragoste și respect, urmașul care la 13 ianuarie 1980, acum exact o lună de zile, în această Catedrală, a mărturisit cu glas tare, că va împărți casa și masa cu dînsul, cite zile va avea de trăit, urmașul care l-a împărțit cu Sfintele Taine, după toată rînduială noastră creștinească și care, cînd a aflat că a murit, numai la citeva ore de la plecarea Sa, s-a întors de la București, din drumul pe care îl făcea în străinătate, ca să-i arate dragostea, stîmă și respectul, aducînd o coroană de flori frumoase, pe care printre lacrimi putem citi: «Omagiul ucenicului și urmașului în scaun».

Sfîrșit creștinesc vieții noastre, fără de patimă... ne spunea nouă și se ruga lui Dumnezeu ca să-i dea și iată că așa a fost, n-a zăcut la pat, n-a supărat pe nimeni, a murit așa de frumos, știind că merge la Tatăl Ceresc, pe care l-a slujit cu drag și căruia l-a închinat toată viața.

«Nu vă voi lăsa orfani», a zis Domnul, și iată că Eparhia Buzăului n-a rămas orfană, căci Dumnezeu ne-a trimis la timp un nou Episcop, un nou Vlădică în persoana P. S. Dr. Antonie Plămădeală.

Rămîn însă orfani copiii dragi și scumpi, fiindcă astăzi tatăl lor spiritual îi părăsește pentru totdeauna spunîndu-le: «să țineți învățăturile bune ce vi le-am dat, să fiți copii buni, să vă iubiți unii pe alții, să vă iubiți nepoții, așa cum v-am iubit și eu pe voi. Să vă rugați pentru sufletele părinților voștri și să nu ne uitați niciodată».

Și acum ora despărțirii a sosit. Rămas bun de la membrii Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin Moisescu, de la membrii Măritului Colegiu Electoral Bisericesc, de la toți membrii Consiliului și Adunării Eparhiale, de la toți ostentorii Centrului Eparhial, preoți și mireni, cu care a colaborat, de la slujitorii bisericii catedrale, de la coriștii pe care îi binecuvînta la ieșirea din biserică, de la părinții profesori ai Seminarului și de la elevi, de care se interesa, de la preoți, protopopi, de la toți clericii acestei Eparhii, de la credincioșii pe care îi binecuvînta, cu zîmbetul pe față, de la familia sa dragă și scumpă, de la maicile de la Palat, de la părinții și maicile din cele trei mănăstiri, de la toți cei ce l-au cunoscut, l-au iubit și apreciat, și de la P. S. nostru Episcop Dr. Antonie, urmașul său, care ar fi dorit foarte mult să mai fi trăit, ca să se bucure de o viață liniștită, plin de dragoste frățească și afecțiune din partea P. S. Sale.

În incheiere, P. C. Pr. Consilier Gh. Guță a înălțat rugăciune bunului Dumnezeu pentru ca să primească sufletul blîndului episcop în ceata dreptilor și să-i facă parte le odihna cea veșnică.

Șinul cuvîntărilor a fost încheiat de P. C. Pr. Marin Negulescu, unul din ostentorii vrednici ai Administrației eparhiale și ai catedralei; Episcopiei Buzăului. În cuvintele emoționante, vorbitorul a arătat meritele episcopului Antim Angelescu, pentru viața Eparhiei Buzăului. Evidențiînd realizările frumoase de-a lungul celor aproape 36 de ani de păstorie, vorbitorul a spus:

«Am trăit epoca antimiană alături și sub mina blîndului Chîrlarh, în lucrarea administrativă și de disciplină bisericească a Eparhiei — timp de 30 de ani neîntrerupți — și pot să mărturisesc adevărul fiindcă îl cunosc, ca toți să-l creadă.

P. S. Șa Dr. Antim Angelescu și-a cinstit dregătoria, ducind Episcopatului prin prefacerile din adînc ale vieții obștești, spre lumina zilelor pe care le trăim acum. În anii Episcopatului său, mai lungi decît ai oricărui ierarh care a păstorit la Buzău de aproape 500 de ani încoace, Biserica a prosperat în lucrarea sa sfințitoare, Eparhia a înflorit, clerul și-a împlinit rostul, iar obștea creștină a cîștigat pași prețioși pe calea mîntuirii...

De aceea, acum 4 săptămîni, în ceasul acela solemn, cînd chiar în această Catedrală se preda și se prelua cirja arhierescă, creanga regretului ni s-a plecat peste umeri, și noi ne-am mai uitat odată în urmă, ca să ne luăm fiescul rîmas bun de la cel care ne fusese părinte, cîrmuitor și povățuitor. Încă o dată am mai sfărîmat între gene, lacrima duioasei despărțiri...

Acum deznodămîntul s-a produs și noi sintem aci în adunare de doliu, ca să omagiem deopotrivă și pe om și pe arhieriei...

Intrat în viață și în sălașurile credinței cu numele de Anton, ilustrul adormit a urcat treptele ierarhiei cu demnitate și răspundere, adăugînd bunului său nume de cetățean și prestigiul de cărturar și om de elită intelectuală. La 51 de ani ajunge în ierarhia superioară bisericească. Cînd a fost tuns în monahism și pregătit pentru a deveni episcop, i s-a hărăzit pentru tot viitorul și pentru veacul veacului, numele de Antim. Cu acest nume a fost înscris în catalogul ierarhilor de la Episcopia Buzău, cu acest nume a figurat în rîndurile clerului superior din Biserica Ortodoxă Română, cu acest nume a continuat lanțul succesiunii apostolice și tot cu acest nume de Antim s-a izbăvit la ceasul ultimei sale trăiri pămîntene, ca să meargă să dea răspuns bun la înfricoșata judecata sa. În general, activitatea lungilor ani de episcopat ai P. S. Episcop Antim a fost marcată de grija pentru bunul său nume și de grija pentru bunul nume al episcopatului.

Cu puterea și cu darul arhieriei sale și cu blîndețea firii sale, Prea Sfințitul nostru Episcop a învățat, a muștrat și a îndreptat pe cei puși sub ascultarea sa. A potolit frămîntări, a cîștigat inimi și le-a înflăcărat pentru muncă rodnică și osîrduitoare. A dat clerului un model de viață pastorală, iar slujbașilor de la Centrul Eparhial le-a imprimat pecetea cumînțeniei și a demnității care impune respect.

În conducere a dovedit înțelepciune, bunătate și prevedere. S-a apropiat sufletește de subalterni, le-a înțeles nevoile și lipsurile, le-a încurajat aspirațiile și le-a prețuit succesele...

Realizări epocale a împlinit și în lucrarea gospodărească. Neîncetat, an după an, a zidit, a înnoit, a consolidat, reușind să dea bătrînului Centru eparhial, o față nouă, întinerindu-l și făcîndu-l să pulseze de viață...

Însă P. S. Sa a închis ochii mîngîiat că bunul Dumnezeu a rînduit aici un urmaș vrednic, demn și sirguincios, care să țină sus și să înalțe mai mult prestigiul și bunul nume al Eparhiei Buzăului.

Avea bătrînul nostru ierarh Antim o vorbă: *«din datorie să nu vă faceți merit!»* Această înțeleaptă convingere, bazată pe teme din Scriptură, ne-o spunea de cîte ori avea prilejul, căci vrea să ne facă să înțelegem că a împlinit rostul slujirii cu care ești îndatorat, nu este un merit, ci este datorია... Meritul vine din sporul de dăruire cu care ne onorăm munca, vine din revărsarea de energie spirituală și morală cu care ne împlinim datorია, vine din «mai multul» pe care ni-l cere Domnul Iisus să-l adăugăm vieții noastre..., lucrului nostru... Astfel, înțeleptul Părinte reușea să ne scoată din lînceda rutină și ne împingea spre cîștigarea *meritelor prisositoare*, care credincioșilor le-a ajutat să sporească în dreapta credință, clericilor să-și pri-

mească entuziasmul pastoral, iar colaboratorilor să li se adauge sporul credincioșiei nefățarnice...

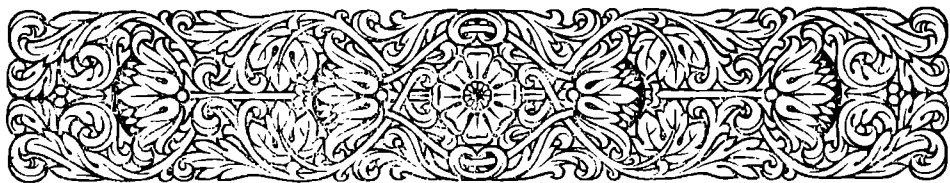
Cu această mărturisire, închei rostirea mea, cu gândul pios că am împlinit o datorie de conștiință față de cel adormit «cărui» — pentru mine și pentru aceia în numele cărora vorbesc —, îi cer părinteasca iertăciune pentru cîte îi vom fi greșit și ne rugăm, în această zi a Înfricoșatei Judecăți, ca Dreptul Judecător să îndrepte către smeritul Vlădică, fericita sa chemare: ... «Vino, slugă bună și credincioasă, vino și intră întru bucuria Domnului tău»...

După terminarea slujbei, sicriul a fost ridicat de preoți pe umeri și în sunetul clopotelor și în glasul cîntărilor de înmormîntare s-a făcut înconjurul catedralei, după care a fost coborît în cripta de lîngă biserică, în prezența ierarhilor, a clerului și a credincioșilor veniți în număr foarte mare, dornici de a-și lua rămas bun de la părintele lor duhovnicesc.

După o viață pilduitoare pentru toți și o muncă încordată și rodnică, închinată Bisericii și Patriei noastre, episcopul Dr. Antim Angelescu își doarme acum somnul de veci, cinstit de clerul și credincioșii Eparhiei Buzăului, ca un vrednic ierarh al Bisericii, care pînă în cea din urmă clipă a vieții sale, lupta cea bună a luptat, credința a păzit și călătoria a săvîrșit-o în cinste și dreptate.

Dumnezeu să-l ierte și să-l învrednicească de viața veșnică pe care a propovăduit-o! Veșnică să-i fie pomenirea.

Pr. GH BOGDAPROSTE

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Prot. Ion B. Mureșianu, *Mănăstiri din Banat*, Prefață de Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, cu o schiță istorică a vieții religioase din Banat, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1976, p. 171.

După intronizarea I. P. S. Nicolae, ca Mitropolit al Banatului, 4 martie 1962, Mitropolia Banatului s-a transformat într-o citadelă de cultură teologică.

Pe lângă studiile personale publicate în periodicile Sfintei Patriarhii și în organul oficial «Mitropolia Banatului», în editura Mitropoliei Banatului, sub arhipăstorirea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, au apărut prețioase lucrări, care au îmbogățit patrimoniul literaturii teologice românești. Astfel menționăm: Sevici Traian (actualul Episcop-vicar Dr. Timotei Lugojanul), *Doctrina hristologică a Sf. Chiril al Alexandriei*; N. Stoicescu, *Bibliografia localităților medievale, din Banat*, I. B. Mureșianu, *Colecția de artă bisericască veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, «Ieșit-a semănătorul», culegere de predici și *Carte de rugăciuni*, splendidă sinteză doctrinară.

Lucrarea *Mănăstiri din Banat* de Ion B. Mureșianu, editată de centrul mitropolitan al Banatului, a apărut odată cu alte lucrări ca: Pr. Teodor Șerb, *Călăuza biblică, Centenarul independenței de Stat a României, 70 de ani de la Răscoala din 1907*, culegeri de studii, extrase din revista «Mitropolia Banatului», la care se adaugă ilustrațiile: *Biserici monumentale, Biserici — monumente istorice, Biserici de lemn, Biserici nou construite și Schituri și mănăstiri din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului*, lucrări ce vor forma obiectul acestei succinte prezentări bibliografice.

În prefața lucrării «*Mănăstiri din Banat*», Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae reliefează că una din preocupările permanente ale poporului nostru, o constituie cercetarea și valorificarea trecutului, în vederea păstrării zestrei lăsată de strămoși, întru cinstirea vredniciei lor, a continuării și dezvoltării moștenirii înaintașilor, în condițiile minunatelor vremi pe care le trăim astăzi.

Autorul, Prot. I. B. Mureșianu, înainte de a intra în «medias res», face o retrospectivă istorică, scoțind în evidență începutul vieții creștine în Banat, cu date certe despre pătrunderea timpurie a creștinismului în aceste părți ca: un inel de aur cu gemă, reprezentînd un pește, însemn paleocreștin, descoperit la Băile Herculane, un

inel de bronz în formă de cruce aflat în albia riului Caraș, un alt inel cu cruce găsit la Sacoșul Turcesc (Jud. Timiș) și un opaiț roman din bronz, în formă de pește, aflat la Lipova, un capac de argilă, avînd pe partea superioară a mînerului o cruce, atribuit elementului daco-roman (sec. IV, sau V), care continuă să locuiască la Tibiscum și după retragerea aureliană etc. Argumentele istorice confirmă însă posibilitatea începutului creștinării daco-romanilor nord-dunăreni prin ostași, negustori și misionari, înainte de retragerea întîmplată în anul 273.

Bazat pe o serioasă bibliografie, autorul amintește de voievodatele și organizațiile bisericești din Banat. Voievodul Glad, «dux Blacorum et Bulgarorum» — cum îl numește cronica anonimului notar al regelui maghiar Bela al III-lea, e silit să accepte — după lupte înverșunate — vasalitatea față de Arpad. Ahtum din neamul lui Glad, construiește la Morisena mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul unde așează călugări greci pe care i-a adus din Vidin. Atitudinea sa de totală independență declanșează lupte crîncene, încheiate lîngă Oraszlareș cu înfrîngerea lui Ahtum, în urma trădării săvîrșite de sftinicul său Cenad, care zidește pe locul luptei mănăstirea Sf. Gheorghe, unde duce călugării de la Morisena, care de acum se va chema Cenad. Morisena este centrul statal, administrațiv-politic și religios, fiind socotit alături de alte centre ale valahilor din Dobrogea și Transilvania, între cele mai vechi așezări urbane din aceste părți în jurul anului 1000.

După ce sesizează prozelitismul catolic și rezistența ortodoxă, amintește de cnezatele și orînduirile străvechi, autorul ne oferă cîteva date despre trecutul episcopiei de Caransebeș pînă la eliberarea Banatului de turci, 1716. Existența episcopiei la Tibiscum, în sec. XI, autonomia districtelor românești ortodoxe al căror sediu administrativ și juridic era Caransebeșul, logica evenimentelor istorice îi justifică existența ca o necesitate. Este amintită ca fiind în sec. XIII, apoi ca sufragană mitropoliei de Alba Iulia și cu un episcop Partenie în sec. XV.

Finalul schiței istorice ne zugrăvește Episcopia Timișoarei pînă la 1716, evidențiindu-se venirea turcilor în Banat, la 1552, care au găsit aci populație românească cu o viață religioasă, cu biserici și mănăstiri de veacuri. Sînt amintiți: mitropoliții Iosif în 1655, în 1686 și 1687 Mihail, iar în 1678 Vasile. Sub ascultarea ierarhilor din Timișoara a stat episcopia Lipovei, care apare în titulatura lor sub această formă pînă la jumătatea sec. XVIII și episcopia Becicherecului Mare (astăzi Zrenjanin, R. S. F. Iugoslavia). Cel din urmă episcop al eparhiei Timișoarei întîlnit sub Turci, apoi austrieci, a fost Ioanichie Vladisavlevici.

Ne este înfățișată apoi viața bisericească din Banat în sec. XVIII, solidaritatea românilor bănățeni cu Biserica sîrbă și cu Biserica din Țările Românești, vechile legături frățești cu frații din toate provinciile românești pentru apărarea limbii și legii lor, episcopia Rîmnicului deținînd un rol precumpănitor.

După această succintă expunere istorică, în care ni se dau prețioase date istorice privind trecutul Bisericii din Banat, puțin disproporționată în comparație cu titlul lucrării, sînt prezentate *mînăstirile dispărute și anume*:

Mănăstirea «Sf. Ioan Botezătorul» din Cenad (Morisena), ridicată de ducele Ahtum, unde aduce călugări greci de la Vidin înainte de anul 1002, dar înfrîngerea lui în urma trădării săvîrșită de sftinicul său Cenad, îl determină pe acesta să mute călugării greci la Oraszlanoș aproape de Morisena, unde Cenad ridicase în jurul anului 1030 o mănăstire grecească pe locul unde a fost înfrînt Ahtum. Mănăstirea aceasta din Morisena, care de acum se va numi Cenad, este transformată în mănăstire de rit apusean, iar după puțin timp regele Ștefan aduce aci pe episcopul venețian Gerardus cu călugări benedictini, întemeind o episcopie dependentă de Roma.

Minăstirea «Sf. Gheorghe» din Caransebeș, despre care se face prima atestare documentară într-un act de vânzare-cumpărare încheiat în 1581 între Ioan Stoicul și sora sa Magdalena, care intră în posesia livezii situată pe țărmul stîng al «apei călugărilor». Lîngă aceasta se aflau biserica minăstirească «Sf. Gheorghe» și chiliile. Biserica este pomenită în o însemnare din 1738 pe un Apostol slavon din 1699, în o altă însemnare din 1749 pe un sbornic și în însemnarea din 1752 pe un Minei.

Minăstirea «Sf. Nicolae» din Lugoș, numită biserica mică, își trage originea după factura picturii celei dintîi, încă din sec. al XIV-lea. Potrivit altei informații minăstirea ar fi fost zidită de călugări din Țara Românească, iar tradiția locală o datează anterior dominației otomane, anului 1552. Săpăturile din 1922 au scos la iveală zidurile masive ale temeliei din bolovani de rîu, care sub turn este din cărămidă, construit cu probabilitate în 1726, cînd a fost restaurată biserica, demolată mai tîrziu în 1882, rămînînd ca mărturie numai turnul, declarat monument istoric în 1957. Cu prilejul săpăturilor din 1922, s-au găsit în interior, oase de animale și resturi de oale, biserica — potrivit tradiției — fiind folosită de turci în timpul luptelor ca adăpost pentru cai și apoi arsă.

În județul Caraș-Severin, lîngă riul Caraș, la o distanță de 20 km. de Oravița, este situată comuna *Vărădia*, amintită în documente încă din 1390. Documente din Eparhia Virșeului pe anul 1797, și din arhiva Academiei de știință și artă din Sremski Karlovci, R. S. F. Iugoslavia, se menționează că pe teritoriul Vărădiei se găsește o mică biserică, cioplită într-o singură piatră, găsită în 1753, care în vremurile vechi se crede a fi fost *minăstire*. Istoricul Nicolae Tincu Velia, uzînd tradițiile culese de protopopul Vărădiei în prima jumătate a sec. XVIII, îi atribuie ca origine perioada de început a creștinării străromânilor, ruinîndu-se în cursul veacurilor. Restaurarea începută în 1754, s-a terminat în 1773, cînd a fost sfințită, apoi a fost din nou reparată între anii 1836—1839. Ajungînd în posesia nobilului sîrb Baici, acesta o transformă în mausoleu familial în 1872, executat de meșteri italieni. Azi e degradată, preoții oficiînd doar parastase întru odihna celor înmormînați aici.

După ce relevă existența unei minăstiri la *Căvăran*, (astăzi Const. Daicovicu) localitate situată la 14 km. de Caransebeș, minăstire pe care cercetătorii o datează din prima jumătate a sec. XIV (V. Vătășianu) sau chiar în sec. XIII (I. Miloia) cu biserică medievală, monumentală, construită din material adus de la vechiul Tibiscum roman, din apropiere, se amintește între minăstirile dispărute, cea din *Măndăștur*, la cîțiva km de Făget, distrusă probabil de tătari în invazia din 1241, apoi cea din *Margina*, jud. Timiș, cîntată și în colinde, cu biserică monumentală cu două turnuri, așa cum se poate vedea în sigiliul din sec. XVIII al comunei Margina.

La o depărtare de 12 km de Orșova și 600 m. de fosta șosea națională Orșova—Moldova Nouă, în Valea Mrăcunei din apropierea fostei așezări Ogradena Veche, era situată o veche *minăstire* numită *Mrăcunea*. În legătură cu începuturile acestei minăstiri, ne furnizează date renumitul cronicar Nicolae Stoica de Hațeg, fost protopop al Mehădiei, într-o cronică a sa din anul 1829, din care reiese că acest așeză-mînt monastic exista la finea sec. al XIV-lea. În 1735 vechiul lăcaș avea sigiliu, găsit în 1853 între ruinele minăstirii, care era în anul 1788 locuită. În 1800, tencuiala și pictura murală era bine conservată, dar în 1829, biserica minăstirii era ruinată. Inițiativa rezidării s-a luat în 1931, prin stăruințele unui comitet de refacere a minăstirii, construit în Orșova, ajungîndu-se să fie ridicată în roșu pe fundația vechii biserici.

Intrucît așezările Ogradena Veche, Eșelnița, Dubova și minăstirea Mrăcunea, precum și șoseaua Orșova-Moldova Nouă, au intrat în zona lacului de acumulare a hidrocentralei Porțile de Fier I, și aceste comune reconstruite pe un nou apasament, biserica vechii minăstiri Mrăcunea a fost demolată, iar materialele au fost întrebuințate la reconstrucția bisericii din Eșelnița, lucru trecut sub tăcere de autor, probabil din lipsă de informații.

Ultima minăstire dispărută, descrisă, este cea din *Ilidia*, în hotarul comunei Ilidia, din apropierea Onaviței. Tradiția confirmată de mărturiile istoriei amintesc de o biserică ortodoxă construită în 1377 de cnezii români de Valea pe proprietatea cnezială, fost minăstire, dăruită de turci.

Între minăstirile existente, se menționează *Minăstirea Săraca*, situată la 2 km de Șemlacul Mare, jud. Timiș, pe lângă Gătaia—Jamul Mare, vechi monument de artă și cultură al Ortodoxiei bănățene. Despre importanța ei pentru apărarea Ortodoxiei, ne face precizări la începutul sec. XV, cînd priorul călugărilor franciscani din Ungaria de sud, Fermengini, într-un raport înaintat autorităților sale superioare, timbrează minăstirea ca o «pepinieră de schismatici».

Intemeierea minăstirii datează din aceeași epocă (sec. XII—XIII) în care s-au înființat și celelalte minăstiri ortodoxe din Banat (Horom, Mesici, Cubin, Orșova, Sîngeorgi, Ișeu, Hodoș) menționate de istoriografia maghiară (Hunfalvy P., Karácsony I., Turchány Tih., Borovszky S., Koloman Iuhász) și de cîțiva cercetători români (Prof. Păcurariu M., Prof. Popa At., Cotoșman Gh., V. Vlăduceanu, V. Țigu, L. Opreșă), citorite de cnezi, călugări, domni ai Țării Românești și de împărați Asănești, fapt nesezizat de autor.

Totuși remarcăm spiritul critic de discernămint al autorului, atunci cînd menționează că din cercetările arheologice efectuate în toamna anului 1973, rezultă că *biserica de astăzi* este primul lăcaș de închinare pe locul actualei așezări și că zidirea ei nu ar fi anterioară sec. al XV-lea, materialul descoperit nefiind în măsură să înlocuiască lipsa documentelor, neînșușindu-și opinia unora că minăstirile ar fi fost în trecut catolică. Însuși istoriograful maghiar Szentkláray Jenő, în lucrarea sa menționează că minăstirile din Banat zidite în sec. XII—XIII sînt de factură bizantină. La aceasta se adaugă și situația demografică a ținutului, care în trecut ca și astăzi, era aproape omogen românească, ne reprezentînd decît disperate infiltrații de elemente eterodoxe. Potrivit datelor statistice pentru anul 1743, în districtul Virșeș, de care aparținea și Șemlacul Mare, cu minăstirea Săraca, erau 40 sate românești și abia două sate germane.

În timpul ocupației turcești a Banatului (1552—1716) minăstirea este arsă. După alungarea turcilor, vechiul lăcaș minăstiresc este restaurat în anul 1730, cum relatează inscripția slavonă din naosul bisericii, renovîndu-se parțial pictura, efectuată cu probabilitate în sec. XVI—XVII.

Penetrațiunea misionarismului catolic amenința și această minăstire la sfîrșitul sec. al XVIII-lea. În 1778, minăstirea este desființată și contopită cu minăstirea Mesiciu (astăzi sirbească). Devine apoi în 1803 proprietatea familiei Ostoici, care transformă biserica în mausoleu familiar. În 1934, minăstirea este eliberată din mîna unui proprietar laic, cu ajutorul bănesc al statului, transcriindu-se în proprietatea eparhiei Caransebeșului, așezîndu-se aci personal monahal de la minăstirile moldovene.

În anii puterii populare, vechea biserică minăstirescă — astăzi biserică parohială pe seama credincioșilor din Șemlacul Mic, deservită de un ieromonah — a fost

restaurată în mai multe rânduri, cu ajutorul centrului mitropolitan și a subvențiilor acordate de Direcția Patrimoniului Cultural Național.

Considerând expresiunea înaltă a comoarei de artă bisericească concentrată în această ctitorie monahală, mînăstirea Săraca va rămîne prin veacuri înainte un valoros monument, centru de artă bizantină în Banat.

În continuare, autorul amintește de mînăstirea din *Partoș*, jud. Timiș, așezată la 6 km de comuna Banloc, pe care istoriografia maghiară, fără a răspunde exigențelor istorice, o datează de la sfîrșitul sec. al XV-lea, construirea ei atribuind-o despotului sîrb Ioan Brancovici.

Potrivit cercetărilor mai noi — puse însă în discuție de unii istorici români contemporani — mînăstirea Partoș ar fi întemeiată la anul 1186 de către egumenul mînăstirii ort. rom. Oroslanos care împreună cu călugării lui alungați de către călugării catolici de la această mînăstire, au zidit o nouă mînăstire în mlaștinile Bîrzavei, nu departe de satul Partoș, cu ajutorul material a 6 cneji români. Vechea așezare monastică a fost înzestrată de Vlaicu Vodă al Țării Românești, iar mai tîrziu fiind ruinată, a fost restaurată la 1486 de către despotul Ioan Brancovici și apoi la anul 1600 de către Mihai Viteazul.

Cea mai veche mențiune documentară referitoare la această mînăstire, datează din anul 1571, cînd ieromonahul Laurențiu Cernogorac, dăruiește mînăstirii din Partoș, o evanghelie slavonă tipărită în 1562, așa cum atestă însemnarea pe această carte, de la mînăstirea Sîngeorge, fost proprietatea mînăstirii Partoș.

La această mînăstire s-a retras în 1653, Iosif cel Nou, mitropolitul Timișoarei și a toată Țara Banatului (1650—1656), pe care pietatea populară, în urma victoriilor săvîrșite, în timpul vieții sale și după moarte, l-a trecut în rîndul sfinților. Iar Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ținînd cont de mireasma sfințeniei create în jurul venerabilului ierarh bănățean, a hotărît la 28 februarie 1950, să-l treacă în rîndul sfinților, proclamarea solemnă a canonizării Sfîntului Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș avînd loc în 7 octombrie 1956, cînd sfințele sale moaște au fost aduse la mînăstirea Partoș și așezate în catedrala mitropolitană din Timișoara.

Aici a existat din timpuri vechi, o școală, în care învățătorii veniți din Principate pregăteau pe tinerii care se consacrau chemării preoțești sau învățătorești. Din această școală au ieșit cărturari renumiți, ca protopopul Șuboni Constantin al Timișoarei și dascălul Mihail Roșu, care în 1790 trecea ca unul din cei mai de seamă cărturari ai timpului.

Între anii 1750—1753, s-a ridicat la mînăstirea Partoș, o biserică nouă, ce servește astăzi de biserică parohială, de către Marcu Muțiu, fost consilier la Tabla regească din Timișoara, precum atestă o inscripție pe peretele exterior al bisericii și epitaful de pe piatra funerară a cavoului familiar din interiorul bisericii.

Prin aplicarea rezoluției împărățești din anul 1777, mînăstirea Partoș a fost desființată, personalul monahal și odoarele trecînd la mînăstirea Sîngeorge și Voilovița, astăzi sîrbești. A fost reactivată în anul 1944, așezîndu-se aci maici de la diverse mînăstiri din Moldova.

Din complexul mînăstiresc, anterior anului 1750, a supraviețuit numai vechea biserică-paraclis, care păstrează fragmente din vechea catapeteasmă, vestigii prețioase de artă bizantină, după stilul sculpturii și tonalității calde ale picturii, aparținînd sec. al XVII—XVIII-lea.

Între minăstirile existente, de dată mai recentă, se menționează minăstirea *Călugăra*, jud. Caraș-Severin, situată la 7 km de Oravița, într-o măreție fermecătoare a naturii.

Apoi, în apropierea Ciacovei, jud. Timiș, la o distanță de 12 km se găsește minăstirea *Cebza*, amplasată în cimitirul comunei. Vechea biserică de lemn, declarată monument istoric, datează cu probabilitate din sec. al XVIII-lea sau XVII-lea, ca majoritatea bisericilor de lemn din Ardeal și Banat, sau chiar din sec. al XVI-lea.

De dată recentă (1907) există și minăstirea «*St. Ilie de la Izvor*» din Vasiova, într-o admirabilă poziție, la cotitura drumului dintre Bocșa Vasiovei și Ocna de Fier, pe linia Timișoara—Reșița. Ctitor este protos. Macarie Gușcă, o figură marcantă a clerului monahal din Banat.

Pe linia Lugoj—Făget, jud. Timiș, la o distanță de 3 km de centrul industrial Margina, în hotarul comunei Românești, se găsește minăstirea *Izvorul Miron—Balta Caldă*. Piatra fundamentală a bisericii a fost pusă pe timpul arhipăstoririi la Episcopia Caransebeșului, a episcopului Dr. Miron Cristea, ajuns primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, iar tîrnosirea s-a făcut în anul 1931 de către episcopul Caransebeșului Dr. Iosif Traian Bădescu.

În jurul metropolei Banatului, la o distanță de 14 km, se găsește minăstirea de maici *Timișeni*, înființată în 1944 de primul mitropolit al restauratei mitropolii a Banatului Dr. Vasile Lăzărescu.

Sub arhipăstoria I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu al Banatului, s-a adus aici, în anul 1968, una din cele două biserici ale parohiei Gherman, jud. Timiș și s-a construit un frumos lăcaș de închinare, cu cheltuiala Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, pictat de prof. Victor Jurca din Lugoj. Tîrnosirea bisericii a avut loc în 29 august 1972, la sărbătoarea Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul, când se prăznuiește și hramul minăstirii.

Între schituri, pâr. I. B. Mureșianu reliefează :

«*Piatra Scrisă*» din Armeniș, amplasat într-o măreție fermecătoare a naturii, la Cheile Armenișului ; *Schitul de pe Muntele Mic*, de lângă Caransebeș. Biserița schitului, din birne, a fost edificată în 1939, de Primăria Municipiului Timișoara, solemnitatea tîrnosirii avînd loc în 1940 ; *Schitul de pe Muntele Semenici*, zidit între anii 1944—1946 și sfințit în 1946 de către episcopul Veniamin al Caransebeșului. În 1965, prin purtarea de grijă a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului s-au făcut aci lucrări de întreținere : *Schitul «Bogiltin»*, zidit în 1949 de către 4 credincioși din Bogiltin și tîrnosit în 1959. La biserica parohială din comună, zidită în 1854, se poate admira pictura executată de Gheorghe Baba și fiul său maestrul Corneliu Baba, în anul 1920 etc.

Finalul acestei monografii cuprinde o postfață, un rezumat în limba engleză și indicele alfabetic.

Conținutul substanțial, conturat de un stil select, cu arabesouri metaforice, precum și surprinzătoarea eleganță tehnică, atît textul cit și ilustrațiunile fiind imprimate pe hîrtie cromo, reliefează valoarea lucrării. Autorul a reușit să aducă contururi noi în lumină asupra minăstirilor din Banat, completînd în chip fericit lucrările anterioare.

*

Pr. Teodor Șerb, *Călăuza biblică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977, extras din rev. «Mitropolia Banatului», nr. 1—4/1976 și 5—8/1976, 388 pagini.

În prefață ni se reliefează importanța deosebită a «concordanțelor biblice», pentru cunoașterea Sfintei Scripturi, îndeosebi pentru slujitorii altarelor, în misiunea lor învățătoarească, de a propovădui de pe amvon adevărurile religioase cuprinse în Biblie.

În lucrarea ce o prezentăm, intitulată *Călăuza biblică*, o nouă concordanță biblică este pusă la îndemâna propovăduitorilor învățaturii creștine, ca un instrument prețios care să le înlesnească identificarea cu ușurință a textelor biblice necesare la elaborarea predicilor și catehezelor. Autorul este preotul Teodor Șerb din Arad, materialul fiind revizuit și în parte completat de Pr. Dumitru Abrudan, profesor de Vechiul Testament la Institutul teologic Universitar din Sibiu.

Spre deosebire de ultimele concordanțe biblice apărute, în această lucrare nu se reproduce textul, ci numai locurile vechi și nouetamentare, unde se găsește problema, dar este de menționat complexitatea și multiplicitatea temelor schițate.

Între problemele incluse, menționăm îndeosebi următoarele: Adam și Hristos, Adevărul e de la Dumnezeu, adus de Hristos în lume, Se identifică cu Iisus Hristos, e depozitat în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, Apostoli mincinoși, Arătările Domnului, Biserica, Membrii ei, Înșușirile ei, Botezul, Căsătoria, Credința, Crucea, Cuminecătura, Demoni și demonizați, Desăvârșirea, Dragostea față de Dumnezeu, față de aproapele, e apogeul și sinteza perfecțiunii morale, Dreptatea, Duhul Sfânt, Duminica, Dumnezeu, Evanghelia, Familia, Femei biblice, Harul, Hristos, Închinarea, Îndreptarea. Îngeri, Învierea, Legea, Mesia, Minunile Domnului, Mîntuirea, Pacea, Păcatul, Pocăința, Poruncile dumnezeiești, Postul, Preoția, Profețiile mesianice ale Vechiului Testament, Providența, Răscumpărarea, Războiul, Rugăciunea, Scriptura Sfântă, Sfinții, Sfințirea, Smerenia, Suferința, Sufletul, Treimea Sfântă, Viața, Viața veșnică, Virtuțile teologice.

Autorul prin această lucrare ce merită să împodobească biblioteca fiecărui preot, dovedește o temeinică pregătire teologică și muncă asiduă în elaborarea ei fiind utilă nu numai preoților ci și studenților în teologie, pentru a putea aprofunda sublima doctrină creștină — cea mai splendidă, cea mai înaltă și cea mai completă învățătură metafizică și etică — lumina ce luminează drumul pelerinilor pe acest pământ.

*

Editura Mitropoliei Banatului, 70 de ani de la Răscoala din 1907, culegere de studii, Extras din rev. «Mitropolia Banatului», nr. 1—3/1977.

În trecutul nostru național bimilenar, zbuciumat dar măreț, Biserica noastră Ortodoxă Română — altarul spiritualității românești, cheia de boltă a neamului — s-a situat pe linia destinului poporului nostru, dîndu-și contribuția la înfăptuirea aspirațiilor de emancipare națională, culturală, politică și socială. Atfția slujitorii altarelor noastre străbune s-au alăturat țărânilor obidite, sprijinind acțiunile ei revendicative, precum și cucerirea independenței de stat a României.

Cu prilejul aniversării a 70 de ani de la Răscoala țăranilor din anul 1907, întreaga noastră presă bisericească a publicat în paginile periodicelor sale, studii și articole pe marginea momentului aniversar. Mitropolia Banatului a inserat în organul său oficial, mai multe lucrări, apărute apoi în extrasul ce-l semnalăm. Astfel, sub titlul «Minia pământului : 1907», Alexandru Constantinescu reliefează evenimentele din 1907, care s-au înscris în istoria României ca una din cele mai aprige bătălii de clasă, Prof. Const. Rudnăanu publică studiul «Ecoul internațional al răscoalei țăranilor din 1907», Pr. Gh. Naghi relevă atitudinea fermă a revistelor teologice în timpul răscoalei din 1907, demascând abuzurile săvârșite de moșieri și încercînd să înlăture acuzațiile aduse împotriva preoților și învățătorilor, șocotîți instigatori ai răscoalei. Aurel Țintă zugrăvește în studiul său răsunetul răscoalei din 1907 în Banat, ca în final să se publice un rezumat al acestei culegeri de studii în limba franceză.

Tot în editura Mitropoliei Banatului a apărut o altă culegere de studii, intitulată : «Centenarul independenței de Stat a României», extras din organul său oficial nr. 4—6/1977.

Lucrarea publică studiile : «Istoria noastră — fapta noastră : Independența», de Al. Constantinescu, «Biserica Ortodoxă Română din Banat și războiul de independență», de I. D. Suci, «Românii bănățeni în sprijinul războiului de independență din 1877—1878» de Pr. Prof. Sorin Cosma și Pr. Ieremia B. Ghiță, «Ecoul războiului pentru independență în părțile arădene» de Prot. Dr. Gh. Lițiu, «Războiul pentru independență și ecurile sale» în rev. «Biserica și Școala», de Florian Dudaș, «Un bănățean luptător în războiul pentru cucerirea independenței de Stat a României : Căpitanul Moise Groza», de Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu și «Preoteasa Hersilia Sturza — vrednică româncă» de Pr. I. Oprea, în care relevă însuflețita chemare filantropică lansată de aceasta către femeile române din Transilvania și Banat, pentru sprijinirea armatei române, angajată în războiul pentru independență.

*

Prot. Dr. Iuliu Al. Iș a, *Biserica «Sfîntul Nicolae» și muzeul din Șcheii Brașovului*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1977, 31 p.

Un entuziast preot brașovean, Prot. Dr. Iuliu Al. Iș a publicat lucrarea ce o semnalăm, în care se reliefează în chip strălucit, rolul bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului în cultura românească din Transilvania.

Efectuîndu-se între anii 1972—1973 cercetări arheologice de către arheologul Alexandru Bogdan, în partea de vest a monumentului, s-a ajuns la concluzia că edificiul așa numitei a treia biserică de zid, datează de la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Cu acest prilej s-a descoperit și un mic tezaur de monede din sec. al XIV-lea și al XV-lea și anume ducați emiși de voievozii Țării Românești : Dan I, Mircea cel Bătrîn, Mihail I și Dan II, precum și monede emise de domnitorii Ungariei Ludovic I, Vladislav I și Sigismund I.

Sînt menționate elementele construcției din etapa 1583—1595, adică zidurile exterioare de nord și de sud, ale naosului, precum și zidul de vest, care separă pridvorul

de naos. În 1692 a avut loc zidirea a 9 contraforturi în jurul pridvorului. În sec. al XVIII-lea fețele contraforturilor și cele ale bisericii, cu excepția fațadei nordice, au fost pictate. Inscripția murală de pe fațada vestică indică anul 1751, ca dată a acestei transformări, când s-a ridicat și turnul cu ceas. În sec. al XIX-lea a fost renovată în repetate rânduri. Iar în etapa 1939—1946, biserica a fost din nou reparată și îmbogățită cu o nouă catapeteasmă, sculptată cu deosebită grațiozitate artistică de sculptorul Protos. Ieronim Balintoniu, fostul exarh al minăstirilor din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, și pictată din nou în frescă, în stil neobizantin, de pictorul Costin Petrescu și anume pictura murală și cea a catapeteasmei din registrul 2 și 3, în registrul 1 încadrându-se vechile icoane împărătești, îmbrăcate în argint.

Cele două paraclise zidite, cel de la nord în 1733, iar cele de la sud în 1750, pe lângă trebuințele de cult reflectă și gândul patriotic adânc întipărit în conștiința poporului, de la venirea lui Mihai Viteazul în aceste părți și în această biserică: unitatea celor trei țări române, a tuturor românilor într-o singură țară. Picturile paraclisului de la nord, prezintă un deosebit interes — prețuite atât de mult de N. Iorga — prin temele redată: ilustrația integrală a apocalipsului Sf. Ioan, soborul întâi de la Niceea, «roata lumii», tema Deisis și a Învierii.

În pictura murală din pridvorul bisericii sînt înfățișate momentele istorice și figurile reprezentative din istoria bisericească și culturală a Brașovului, strîns legată de acest așezămint de credință strămoșească și cultură națională. Astfel sînt redată chipurile inora dintre voievozii ctitori care au sprijinit această biserică, ca Neagoe Basarab, Petru Cercel, Aaron Vodă și Constantin Brîncoveanu. Fresca ne înfățișează chipul diaconului Coresi, figura impunătoare a voievodului Mihai Viteazul intrînd triumfător în Brașov, întîmpinat de protopopul Mihai, unul din colaboratorii lui Coresi, care a venit întru întîmpinarea Unificatorului în fruntea unei delegații.

În 1968 și anii următori, prin grija Direcției Patrimoniului Cultural Național, s-a restaurat biserica și clădirea școlii devenită muzeu din anul 1957.

Autorul descrie cu lux de amănunte, prețioasele vestigii ale trecutului nostru istoric, ce se găsesc în muzeul primei școli românești: Octoih din 1576, Evanghelia cu învățături din 1530—1581, tipărite de diaconul Coresi, lucrări de argintărie și manuscrise valoroase din sec. al XV—XVII-lea, între care menționăm manuscrisul Tetraevanghelul miniat, pe pergament, din epoca lui Alexandru Lăpușneanu, din 1560, scris de Mateiaș Logofătul, considerat ca cea mai prețioasă operă de miniatură din sec. al XVI-lea. Ca tipărituri existente, se mai menționează: *Cazania lui Varlaam*, *Indreptarea Legii*, *Biblia lui Șerban — 1688*, iar ca odoare: o cădelniță cu inscripție grecească din sec. al XVII-lea sau XVIII-lea, iar alta, danie din partea Doamnei Neaga, în anul 1592, câteva medalioane de argint aurit, lucrate de meșteri brașoveni cu portretul Maicii Domnului sau al Sf. Nicolae, odăjdii de la Șerban Cantacuzino, aduse din Rusia în sec. al XVIII-lea, lucrate artistic și brodate cu fir. Într-o sală de la parter a fost instalată — după o stampă veche — tipografia diaconului Coresi, care continuă la Brașov, activitatea tipografică, începută la Tîrgoviște.

După o scurtă bibliografie, urmează un rezumat al lucrării în limbile de circulație europeană (franceză, germană și engleză).

Finalul lucrării ne redă o mulțime de ilustrații pe hirtie cromo, într-o desăvârșită artă tehnică, care dispensează pe autor de supralicitări imaginative, reprezentând detalii arhitecturale, reproduceri de pictură și sculptură, evenimente istorice legate de acest prețios monument istoric, precum și odoare, tipărituri, manuscrise și alte obiective de valoare artistico-istorică ce sînt adăpostite în străvechiul lăcaș de învățătură, prima școală românească din întreg cuprinsul României întregite, astăzi Muzeul din Scheii Brașovului.

Lucrarea investimîntată într-o aleasă limbă literară, care cucerește, înalță și dinamizează, onorează pe autor.

Pr. VICTOR VLĂDUCEANU

Erwin Waldschütz¹, *Menschenwürde — Menschenrechte* (In «Diakonia» 6/1978).

În dicționarul curent circulă termenii «drepturi fundamentale, drepturi ale omului, drepturi ale personalității și libertății».

Noțiunea «drepturi fundamentale» apare pentru prima dată în Franța în anul 1770, iar noțiunea «drepturile omului» tot în Franța în 1789. De aici idea despre drepturile omului a fost acceptată succesiv în constituțiile diferitelor state.

«Drepturile omului» este noțiunea supraordonată între cele menționate, avînd valabilitate universală cu principiul: «drepturile omului sînt indivizibile». Ca «drepturi fundamentale», apar «drepturile omului», întrucît servesc cetățeanului, după constituție, în cadrul statului, iar întrucît contribuie la dezvoltarea personalității în «sfera libertății statale, ele sînt numite «drepturile personalității și ale libertății».

«Drepturile omului» au ca bază «demnitatea omului», comună tuturor făpturi-

lor umane. Iar «demnitatea» aceasta derivă — după învățătura creștină — din faptul că omul este creat «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» (Geneză I, 26). Cu privire la faptul acesta în Geneză cap. IX se afirmă și inviolabilitatea omului. De altfel conștiința despre demnitatea omului este mereu susținută în Vechiul Testament. De pildă, în ps. VIII, 5—7 se spune: «Ce este omul ca să-ți aduci aminte de el, și fiul omului ca să-l cerceteze?! Micșoratu-l-ai numai cu puțin față de îngeri; cu slavă și cu cinste l-ai încununat, și l-ai pus stăpîn peste lucrurile mîinilor Tale. Toate le-ai pus sub picioarele lui».

Rațiunea și conștiința constituie baza esențială a demnității și drepturilor personale, de care se bucură omul, independent de aptitudine, origine, cultură, situație socială sau chiar realizări individuale. Fiind «după chipul» lui Dumnezeu, omul este — după învățătura creștină — și

1. Profesor de filozofie la Universitatea din Viena.

«coroana creațiunii». El nu trebuie să devină un simplu mijloc, un obiect la dispoziția altora.

Dreptul la viață și la liberă dezvoltare personală, firește implicând răspundere, aparține demnității omului. Iar demnitatea omului este irevocabil dată și confirmată de Întruparea Fiului lui Dumnezeu: Iisus, care a intrat în istoria lumii ca om adevărat, și este «omul» în care s-a revelat deplin iubirea lui Dumnezeu față de făpturile umane. Paginile Noului Testament cuprind bogate date în privința aceasta.

Iisus a respins morala legidității, înlocuind-o cu morala iubirii, care-l recunoaște pe fiecare om ca persoană plină de demnitate. Iisus a combătut și ideea despre «împărăția lui Dumnezeu», limitată în cadrul naționalist, — fapt aflat apoi la apostolii Ioan și Pavel. «Fiu al lui Dumnezeu și frate în Iisus Hristos» se ajunge nu pe teme de stare socială, de onoare sau realizări individuale ci pe temeiul titlului de «om», ale cărui drepturi sînt inviolabile pe baza «demnității de om» comună tuturor făpturilor umane. Iar proba deplină a demnității omului este dată sub raport teologic — antropo-

logic de întreitul raport direct al omului cu Dumnezeu, fiind el 1) creat după chipul lui Dumnezeu; 2) frate cu Hristos întrupat om și 3) prin jertfa lui Iisus om «nou» accesibil mîntuirii aduse de Iisus. Astfel «demnitatea omului» este dată fiecăruia de la naștere și este inalienabilă în urma întreitului raport menționat cu Dumnezeu cel întreit. Iar caracterul acesta de inalienabilitate și indisponibilitate al demnității umane este și temeiul «drepturilor omului». Și acestea au același caracter, același temei teologic-antropologic și asemenea sînt date de la naștere.

Evident, respectarea absolută a demnității omului și a drepturilor sale este metoda aptă pentru rezolvarea mulțumitoare a diferitor conflicte sociale, oferind posibilitatea pentru crearea unei noi ordine sociale, în care cerințele dreptății între oameni să poată fi satisfăcute sub orice aspect.

Astfel este numai firesc dacă azi problema drepturilor omului, și deci, implicit și a demnității umane, sînt discutate în conferințe interconfesionale și interstatale pentru înfăptuirea păcii dorite de toți.

Jost Eckert¹, *Die Verurrklichung von Brüderlichkeit in den ersten christlichen Gemeinden* (Realizarea de fraternitate în primele comunități creștine). (Conciliul 12/1979).

Evangelistul Luca în «Faptele Apostolilor» și Apostolul Pavel în epistolele sale ne oferă imaginea primelor comunități, — a celei creștine — iudaice din Ierusalim, a celei din Antiohia Siriei, avînd ca credincioși iudei și păgîni încreștinați și a comunității din Corint, cea mai însemnată din activitatea misionară paulină

între păgîni. Mai sînt menționate, pe scurt, și alte comunități în scrierile neotestamentare, toate avînd ca îndrumător viața și învățatura lui Iisus.

Trebuie reținut că la începutul istoriei creștinismului nu se află «comunități locale», ci este însuși Iisus Hristos, care în călătorii misionare propovăduia Împărăția

1. Profesor de Noul Testament la Facultatea de teologie a Universității din Trier (R. F. Germania).

lui Dumnezeu. Apoi primii creștini nu erau stăpîniți de voința de a întemeia o nouă religie, ci ei se socoteau aflați într-o mișcare eshatologică, care nu aștepta mîntuirea nici de la credința iudaică tradițională, nici de la reforme din lume, ci de la Hristos care va veni iarăși «cu putere multă și cu slavă» (Marcu XIII, 26).

«Urmarea lui Hristos» nu-i făcea pe ucenici să se retragă din lume într-un ghetou social, într-un cerc de elite închis, ci francheța lui Iisus față de toți oamenii, chiar și față de cei disprețuiți din punct de vedere religios și social, rămîne linia directivă a mișcării lui Iisus. Iar «Etosul» Predicii de pe Munte (Matei V—VII), care înăsprea poruncile morale ale Torei, dar relativ pe cele religioase-cultice n-a avut de urmare un rigorism inuman al legii, ci, pe temeiul științei că și cei care cred pot trăi numai din «iertare» (Matei VI, 12; Luca XI, 4), a dus la formarea unei noi fraternități radicale, motivată prin credința în solidarizarea lui Iisus cu frații cei mai mici (Matei XXV, 40) și prin moartea Sa (pentru cei păcătoși (Marcu X, 45).

Relatările «Faptelor Apostolilor» despre viața comunității creștine primare (II, 42—47; IV, 32—35), evident, aveau tendința de a prezenta o imagine ideală despre Biserica primară din Ierusalim. Astfel, în caracterizarea comunității primare, autorul «Faptelor Apostolilor», accentuează credincioșia membrilor comunității față de «învățătura apostolilor» și «comuniunea lor în credință» (II, 42; IV, 32). În cadrul «comunității frățești» au dispărut vechile deosebiri religioase și sociale. Totuși, autorul Luca nu poate să conteste existența oricăror deosebiri de grupe. El trebuie să țină seama de «eleniștii» din comunitatea primară din

Ierusalim. Acești creștini din iudei, de limbă greacă, nu puteau fi trecuți cu vederea la descrierea răspîndirii evangheliei din Ierusalim «peste Samaria pînă la marginea pămîntului» (Fapte I, 8). Apoi relatarea scurtă despre persecutarea comunității din Ierusalim «afară de apostoli» (VIII, 1) critica lui Ștefan la adresa templului și cultului său (VII, 46 urm.) și lapidarea sa (VII, 54—60) — arat limpede că creștinii iudei eleniști erau mai liberali decît creștinii iudei palestinieni.

Între comunitățile creștine primare însemnate, pe locul al doilea după Ierusalim, ar sta comunitatea din Antiohia Siriei. Aici au plecat eleniștii alungați din Ierusalim (Fapte XI, 19—26), adresîndu-se cu evanghelia lor păgînilor. Și aceeașă comunitate, cu membri creștini dintre iudei și păgîni, a fost punctul de plecare pentru misiunea paulină între păgîni (Fapte XIII, 1—3; XV, 36—40; Gal. II, 11—14). Convertiri singulare de păgîni au fost și pînă atunci — convertirea sutașului Corneliu cu toată casa lui (Fapte X, 1—18), dar comunitatea din Antiohia cu creștini dintre iudei și dintre păgîni necircumciși era o noutate teologică și istoric-bisericească. Apoi în Antiohia, «întîia oară ucenicii lui Iisus s-au numit creștini» (Fapte XI, 26). Separarea de iudaism se afirma. Și la insistența oamenilor lui Iacob din Ierusalim: Cepho, Barnaba și ceilalți iudei-creștini s-a renunțat la «comunitatea mesei» cu păgînii-creștini. Astfel noua unitate a credincioșilor în Hristos (Gal. III, 28), realizată prin credință și botez se arată a fi mai tare decît categoriile despărțite prin deosebiri de ordin religios și social. Și despre realizarea acestei legi creștine fundamentale oferă probă epistola primă către Corinteni.

În Corintul înființat pe la anul 44 î.d. Chr. — locul de transbordare pentru comerț și idei între răsărit și apus și «creuzetul de amalgamare» a oamenilor de diferită origine etnică, socială și religioasă — s-a înființat cea mai mare și mai activă comunitate a activității pauline în apus. Aici s-au înfiripat curînd la întîlniri legături de frățietate, mai ales cu și între păturile sociale de jos. După 1 Cor. I, 26 în comunitatea de aici nu erau «mulți cei înțelepți omenește, nici cei puternici, nici cei de neam», ci oamenii simpli formau majoritatea. Reținut trebuie aici îndeosebi «gradul mare de libertate, egalitate și fraternitate», care a dus la o comunitate impregnată harismatică, în care erau prețuite experiențele fiecăruia. (1 Cor. XII—XIV). În adunările comunității putea oricine lua cuvîntul, ce nu era interzis nici femeilor (XI, 5). Dar marea prețuire a «darurilor duhovnicești» (1 Cor. XII, 1) a dus la supraprețuirea manifestărilor extraordinare de pildă a glosolaliei și la scindarea comunității în două clase: unii se socoteau a fi «înzestrați cu daruri» — pnevmaticii, iar ceilalți erau intimidati a fi, după aparență, mai puțin înzestrați. La pnevmatici se numărau cei care credeau că dispun de deosebită înțelepciune și cunoaștere (1 Cor. VIII, 1; XII, 8), și îndeosebi cei ce dispuneau de o stare socială mai ridicată, asemenea și cei instruiți. Libertatea creștină îi făcea pe

pnevmaticii înfumurați să afirme că «totul este îngăduit» (1 Cor. VI, 12; X, 23) să-i ducă la libertinism moral (VI, 12—20) și să mănînce din jertfele idolești (1 Cor. VIII, 4, 10), unii participînd la mîncare și în temple — fapt prin care «cei tari» îi scandalizau pe «cei slabi» (VIII, 7—13).

În acest context Apostolul Pavel vorbește de multitudinile harisme (XII, 4—11), ce se completează reciproc ca membrele corpului.

Dar, deși Apostolul Pavel știe că în Hristos sînt desființate deosebirile sociale și de sex (Gal. III, 28), el nu-i preocupat de schimbarea rînduielilor din lume, căci «fața acestei lumi se trece» (1 Cor. VII, 31). Cu asprime condamnă Apostolul Pavel partidele apărute după plecarea lui din Corint și care-și asumau caracter de comunități personale (I, 12) contestînd prin aceasta unitatea în Hristos (I, 13). Și este tragicul istoriei creștine ca după integrarea oamenilor de diferită origine religioasă, etnică și socială în comunitatea frățească, unitatea aceasta să devină iarăși problematică în urma unor diferențe doctrinare din cadrul bisericesc. Dar, după mesajul lui Iisus, voința pentru fraternitate trebuie să fie mai puternică decît practica separațiilor fariseice. «Cine nu adună cu Hristos, risipește» (Matei XII, 30).

Un studiu de utilitate actuală.

Dr. Chrisostomos Z a p h i r i s. Mitropolit de Peristeri (Atena). *Die Kirche Griechenlands. Ihre Stellung zur Ökumenischen Bewegung* (Biserica din Grecia. Atitudinea ei față de mișcarea ecumenică). (In *Ökumenische Information* 3, 4/1980).

Analizînd relațiile dintre Biserica Ortodoxă și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în primul rînd, trebuie reținut faptul că, în conducerea Consiliului Eumenic, cifra

teologilor ortodocși a fost totdeauna redusă (3—5 teologi). Astfel relațiile menționate, în dezvoltarea lor, au luat un caracter mai puțin interbisericesc, și mai

pronunțat personal, legat adică de anumite persoane. Caracteristica aceasta a relațiilor menționate a început în timpul secretarului general Visser't Hooft (1948—1966) și n-a prea dispărut nici azi. Desigur, relații de felul acesta au anumite avantaje, dar mai numeroase sînt dezavantajele. Dezvoltarea acestor relații mai mult pe bază personală și mai puțin pe bază curat bisericească a facilitat contactele «ecumenice», făcînd posibile și anume acte. Dar, de altă parte, aceste relații au creat un anumit «gol» în activitatea ecumenică. Ele cuprind adică primejdia ca problema ecumenică să se transforme în «profesionalismul» persoanelor respective și să nu fie o problemă ce interesează credincioșii Bisericii. Dacă în urmă cu cîteva decenii teologia ecumenică era în plină dezvoltare, azi Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic, și îndeosebi Bisericile ortodoxe, se află în stadiu de apreciere critică a lucrării de pînă acum. În Biserica grecească se aud și voci care pretind încetarea ei de a activa în Consiliul Ecumenic. Ca motiv se induce faptul că în centrul preocupărilor Consiliului nu mai stă teologia în general și ecleziologia în special, ci probleme de altă natură.

Cercurile ecumenice din Biserica greacă își pun îndeosebi două probleme: 1) Ce direcție ia azi activitatea Consiliului Ecumenic și dacă nu cumva ea se abate de la țelul original? 2) În caz afirmativ în ce măsură mai este utilă colaborarea Ortodoxiei cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor și mai servește ea ideea de reunire a Bisericilor?

Reprezentanța Bisericii Ortodoxe la conducerea Consiliului Ecumenic este cîfric redusă, — fapt ce înseamnă — totodată și o diminuare a caracterului ecume-

nic al Consiliului —, avînd acesta un colorit mai mult protestant. Intervențiile repetate ale Bisericii Ortodoxe pentru întărirea reprezentanței sale în conducerea Consiliului sînt respinse cu motiv de ordin financiar. În cele trei decenii de existență numai zece teologi ortodocși au lucrat în conducerea Consiliului.

După regulamentul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, persoanele din conducere sînt alese pentru trei ani de activitate, — timp de funcționare ce poate fi prelungit pînă la nouă ani, iar din «motive speciale» și peste acest termen. Și pe temeiul acestor «motive speciale» unii membri din conducere își păstrează funcțiunea și închid calea unor noi colaboratori cu idei noi — fapt ce, evident, are urmări negative pentru activitatea Consiliului Ecumenic.

În trecut Comisiunea pentru «Credință și constituție bisericească» s-a ocupat intens de ecleziologie și tradiție, — probleme centrale pentru unirea Bisericilor. Dar, după un timp, problemele acestea au fost date uitării, iar «Comisiunea» menționată și-a îndreptat atenția asupra altor probleme.

Și dacă după conceptul protestant reunirea Bisericilor e o problemă de «mărturisire de credință», prezentînd un fel de compromis, dominat de conceptul «ecumeniei locale» dominat de conceptul ortodox trebuie cercetat elementele doctrinare care a dus la sciziunea bisericească. Nu «ecumene locale», ci «ecumene în timp», adică întoarcere teologică, ecleziologică și liturgică la începuturile confesiunilor indică drumul ce duce la tradiția apostolică, cea una și neîntreruptă. De altfel trebuie reținut că Biserica Ortodoxă nu se privește pe sine drept «una dintre multele confesiuni». Ea este con-

știentă că doctrina sa este identică cu învățătura apostolică și cu tradiția Bisericii celei vechi neîmpărțite. Ea se află în succesiunea neîntreruptă, continuă a preoției sacramentale, — a vieții și credinței sacramentale.

Patriarhia ecumenică, în grija pentru unitatea Bisericilor, în cunoscuta sa enciclică din anul 1920, a propus Bisericilor ca urmînd exemplul «alianței (societății) popoarelor» (1919) să formeze o «alianță a Bisericilor» pe datele Vechii Biserici. A fost viziunea unei organizații pancreștine, urmînd să lucreze pentru dorita unire a Bisericilor. Dar interesul nu era alt pentru prezența tuturor Bisericilor într-o organizație ecumenică, cît pentru întîlnirea roditoare între răsăritul creștin și apusul creștin. O astfel de întîlnire, firește, cere o bază teologică. Era vorba adică de o confruntare și explicație teologică între Ortodoxie și Romano-Catolicism, — între Ortodoxie și Protestantism. Desigur, o astfel de explicație presupune fixarea unui criteriu acceptat de ambele părți. Pentru Biserica Ortodoxă acest criteriu îl oferă teologia și ecleziologia Bisericii celei una, sfîntă, catolică și apostolică din primele opt veacuri. Pe baza acestui criteriu s-au elaborat lucrări despre botez, sfînta euharistie și oficiul bisericesc.

Dar dorința după întîlnirea dintre cele două lumi teologice a slăbit în decursul timpului, în loc apărînd un fel de «diplomație teologică». Faptul însemna însă o abatere de la scopul inițial al Consiliului ecumenic. Și în cadrul Consiliului a început să se dezvolte o nouă ecleziologie antitraditională, discutată la adunarea generală a Consiliului ținută la Nairobi. În cadrul acestei ecleziologii conducătorii Consiliului ecumenic au încercat să co-

munice direct cu parohiile, ceea ce însemna încă o îndepărtare de ecleziologia Bisericii Vechi. Scopul principal al acestei noi ecleziologii era să diminueze importanța oficiului episcopal. Unele cercuri ale Consiliului considerau această acțiune drept o mare realizare. Ortodoxia însă a respins această acțiune, avînd convingerea că o astfel de ecleziologie duce la sciziuni bisericești. Comunicarea directă cu parohiile ignorează importanța oficiului episcopal care prezintă inima unității bisericilor locale. Succesiunea apostolică a Episcopilor și preoția sacramentală sînt elemente constitutive și deci obligatorii pentru existența Bisericii. Pentru crearea unei «conștiințe ecumenice» funcția Episcopului este necesară, fiind garanția păstrării unității creștine în identitatea credinței, a cultului, moralei etc. Biserica Ortodoxă nu poate recunoaște o preoție, unde lipsește succesiunea apostolică prin punerea mîinilor și credința apostolică a celor șapte sinoade ecumenice ale Bisericii nescindate. Unde lipsește o astfel de preoție Biserica Ortodoxă nu recunoaște valabilitatea Botezului și Sf. Euharistie etc.

S-a menționat că unul dintre scopurile Consiliului ecumenic al Bisericilor ar fi întîlnirea și explicarea teologiei Bisericii răsăritene cu teologia Bisericii apusene. Evident, pentru aceasta era necesar să se studieze ecleziologia și peste tot învățătura Bisericii Ortodoxe. Dar s-a renunțat la lucrarea aceasta, iar Consiliul ecumenic a început să se privească pe sine nu ca organ al Bisericilor membre, ci ca organizație bisericească autonomă, al cărei centru nu sînt Bisericile, ci anumite personalități alese. Deci locul interesului teologic, l-a luat probleme de altă natură, fapt constatat nu numai de orto-

doși, ci și de protestanți. Ortodocșii nu acceptă Consiliul ecumenic ca Biserică sau «Supra-Biserică». Bisericile Ortodoxe participă la activitatea Consiliului ecumenic nu cu intenția de a-i da caracter de Biserică sau de «Supra-Biserică», ci pentru a cultiva ideea unității Bisericii. Ele participă ca martor viu al credinței și constituției Bisericii celei una, sfântă, catolică și apostolică, cu care Biserica Ortodoxă se știe în deplin acord. Biserica Ortodoxă nu acceptă nici intenția conducerii Consiliului ecumenic de a controla credința Bisericilor membre, căci credința ei nu-i în acord cu credința Bisericilor protestane, care formează majoritatea Consiliului ecumenic.

În general se poate observa că studiul problemelor teologice și îndeosebi studiul ecleziologiei și a reunirii Bisericilor a cam trecut pe planul al doilea în Consi-

liul ecumenic, probleme de natură socială, economică etc. formînd ocupația principală — subliniază Mitropolitul Hrisostom Zaphiris. Dar obiecțiunile făcute în acest studiu — scrie autorul — să nu fie interpretate ca subaprecierea activității pozitive a Consiliului ecumenic. Ele sînt determinate de interes ecumenic și sînt cu intenția bună, sinceră și frățească. Bisericile Ortodoxe voiesc să contribuie și mai mult la activitatea Consiliului ecumenic pentru realizarea unității Bisericii.

Desigur, fiecare organizație are părți pozitive și negative. Același e cazul și la Consiliul ecumenic. Nu trebuie însă să ne oprim la cele eventuale, negative, ci să întărim tot mai mult părțile pozitive, în sensul ca Consiliul ecumenic să se ocupe intensiv de problemele sale teologice-ecumenice. E rostul său.

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI